SPITSBERGEN

un arhipelag al coexistenţei

Svalbard — 62 422 kmp, 3 914 locuitori (în 1982). Mai cunoscut sub numele Spitsbergen, un arhipelag situat în Oceanul Îngheţat Arctic, între 74—81° latitudine nordică, la vreo 600 km nord de coasta septentrională a Norvegiei. Este format din 9 insule principale (fiecare însoţită de numeroase insuliţe). Arhipelagul a fost descoperit în secolul al XII-lea de norvegieni, apoi redescoperit în 1594 de olandezul Barents. A fost atribuit Norvegiei, prin Tratatul semnat la Paris în februarie 1920, iar guvernul Norvegiei e reprezentat de un guvernator. Dar, dincolo de aceste date seci, de dicţionar, arhipelagul Spitsbergen se arată a fi extrem de interesant. Are chiar cîteva „aşezări": Longyearbyen (centrul administrativ), Barentsburg, Piramiden, Ny Alesund. Iar locuitorii sînt norvegieni şi sovietici, în fapt arhipelagul fiind o regiune sui generis a coexistenţei Est-Vest.

Charles Meynell, de la **„The Sunday Times Magazine"**, a fost atras de istoria, peisajul şi ciudăţeniile acestui arhipelag, a călătorit acolo de mai multe ori, a stat de vorbă cu norvegienii şi sovieticii care locuiesc în insule.

Un vînt de puterea opt biciuia crestele valurilor, trimiţînd cîte o perdea de apă aproape îngheţată peste barca pneumatică. O uşoară eroare de calcul a cîrmaciului provoca un balans şi mai mare; traversam cel mai mare fiord fără gheaţă al lumii de la nord de paralela 78. Trebuia să prindem un avion – ceea ce explică prezenţa celor trei oameni într-o barcă pneumatică într-un loc atît de sălbatic şi pe o vreme atît de îngrozitoare. Doar două lucruri ne îngrijorau: calitatea motorului exterior „Johnson" şi întrebarea dacă, în cazul în care ne-am fi lovit de un iceberg, s-ar fi dezumflat numai o parte a bărcii. Dacă nu ai un echipament adecvat, căzînd în apă, mori în cinci minute; asta în cazul în care ai o inimă rezistentă. Cu echipamentul pe care îl aveam noi, se poate rezista timp de trei ore. Britanicii numesc acest loc Spitsbergen, iar norvegienii preferă să-i spună Svalbard – „ţinutul ţărmurilor îngheţate". În multe privinţe, este cel mai straniu teritoriu din întreaga zonă arctică; un arhipelag de mărimea Scoţiei, aspru, bogat în minereuri şi cu nenumărate fiorduri, aflat în inima uneia dintre regiunile strategice ale lumii. Este un ţinut de o frumuseţe brutală, spectaculoasă, iar populaţia băştinaşă este formată nu din oameni, ci din păsări de mare.

vulpi arctice și urși polari. Poate că nu e întîmplător că un asemenea ținut are un statut politic atît de ciudat.

Pînă la începutul acestui secol, zona era un „no-man's-land" vizitat ocazional doar de vînătorii de blănuri ruși și norvegieni. Descoperirea minereurilor și primul război mondial au stîrnit interesul pentru Spitsbergen. Pînă atunci, arhipelagul fusese privit cu indiferență de marile puteri, pentru ca, dintr-o dată, să devină obiectul unui interes acut și competitiv.

Dar cum se puteau soluționa diversele pretenții? Tratatul Svalbard, din 1920, a acordat suveranitatea și dreptul de control Norvegiei, dar a prevăzut și drepturi egale de acces pentru toate cele 41 de țări semnatare. Astăzi, numai norvegienii și sovieticii sînt prezenți permanent și în număr mare în arhipelag. Deci, de 66 de ani încoace, arhipelagul, în această zonă nevralgică a lumii, a fost administrat oarecum de norvegieni, dar a putut fi vizitat oricînd de cetățeni din cele 41 de țări semnatare. Evident, istoria arhipelagului a început cu mult înaintea anului 1920. Vînătoarea de balene, de la începutul secolului al șaptesprezecelea, a adus, pe aceste pămînturi, primele ecouri nefaste ale politicii internaționale.

Dar numai evenimentele de după 1920 au putut da naștere actualei situații ieșite din comun: aproximativ 2 200 de sovietici și 1 300 de norvegieni locuiesc permanent la Spitsbergen, în așezări separate, ocupîndu-se, între altele, cu extracția de cărbune – aproximativ 800 000 de tone pe an. Bugetele de stat ale celor două țări nu beneficiază, însă, prea mult de pe urma acestor extracții; căci – cel puțin așa se spune – se lucrează în pierdere. Importantă este – se apreciază – prezența lor, pur și simplu. Rezultatul este o neobișnuită combinație de contacte, nu lipsită de semnificație politică. În marea lor majoritate, norvegienii s-au așezat la Longyearbyen, „capitala" și reședința „sysselman"-ului, guvernatorul norvegian al arhipelagului. Sovieticii locuiesc în două tabere mai importante, la Barentsburg și la Pyramiden. În afară de cîte un meci de fotbal, de folosirea în comun a unui aeroport și de întîlnirile săptămînale la o ceașcă de ceai dintre „sysselman" și consulul sovietic, nu există, practic, nici un alt contact între sovietici și norvegieni. Astăzi, pe tabla de șah a arhipelagului a apărut un pion de temut: petrolul. Țiței, atît în arhipelag, cît și în Marea Barents. O duzină de companii petroliere, inclusiv compania „BP", se află la diverse nivele de explorare. În curînd, Spitsbergen nu va mai fi doar un joc între doi parteneri tradiționali.

Cîteva luni pe an, soarele nu apune în Spitsbergen

Ne aflam, așadar, într-o barcă pneumatică pe o mare sălbatică, la ora unu noaptea, mergînd dinspre așezarea sovietică de la Pyramiden înapoi spre Longyearbyen, ultima etapă a unei expediții de opt zile, pe o distanță de 500 de mile, care ne purtase prin cinci tabere, de-a lungul a nenumărate fiorduri înghețate, printre ruinele unor vechi tabere ale vînătorilor de balene, și chiar prin galeriile unei mine de cărbuni. Sosisem cu o săptămînă înainte, cu avionul, de la Tromsö, aterizînd în plin soare la ora trei și jumătate dimineața: nu era nicidecum vorba de un miracol meteorologic, ci doar de faptul că, în Arctica, soarele nu apune deloc timp de patru luni pe an, ceea ce poate constitui un motiv de dezechilibru metabolic la cei obișnuiți să doarmă pe întuneric. Zborul spre nordul Arcticii cu un avion cu reacție comercial, aterizarea pe o pistă lungă de trei kilometri și primirea făcută de o persoană care, la prima vedere, părea un amiral în ținută festivă – în realitate, unul din funcționarii de la biroul „sysselman"-ului – pot fi descrise ca cel puțin uluitoare.

Turistul obișnuit poate folosi unul din cele cîteva vase de închiriat care se folosesc aici în timpul verii. Persoanele mai extravagante se pot îmbarca într-un fel de combinații între canoe și caiac – mijloc de transport privit cu dezaprobare de localnici, care știu cît de înșelătoare sînt apele din jur. Vînturi generate de calotele glaciare, împreună cu mareele puternice și cu anticicloni care bat dinspre Atlantic, pot să transforme subit un fiord sticlos într-o mică mare rece și adîncă, de aproape doi metri adîncime. Cu oarecare strîngere de inimă, am umflat, deci, barca „Zodiac", pe care vasul de marină „Copious", un fost vas de pescuit britanic, o adusese cu o săptămînă înainte pentru depozitul companiei miniere „Store Norske Spitsbergen Kulkompani". Cu o cantitate imensă de materiale necesare pentru campament, hrană pentru trei-patru zile, combustibil, piese de schimb și echipament foto, plecam, în curînd, de la Adventfjord, cu o viteză de 20 de noduri, cu destinația Barentsburg.

La Londra, căzusem de acord ca episodul-cheie al misiunii noastre să fie o vizită la bazele sovietice de pe arhipelag. În consecință, pe la începutul anului, i-am adresat o scrisoare consulului sovietic, explicîndu-i intențiile noastre. Nu am fost refuzați. În dimineața plecării, i-am trimis consulului o telegramă de la Longyearbyen, prin care îi anunțam iminenta noastră sosire. Ne-am așezat tabăra la aproximativ cinci kilometri de Barentsburg, pe malul opus lui Gronfjord. Ca și Longyearbyen, orașul avea un aer neprimitor. De la depărtare, clădirile ca niște barăci dădeau orașului un aspect de cătun aglomerat. Toate bazele sovietice funcționează după ora Moscovei, deci cu două ore înaintea norvegienilor. Ne gîndeam că poate vom ajunge la timp la masă. Am acostat și am legat barca la cîțiva zeci de metri de debarcader. Membri ai unui vas carbonifer de 15 000 de tone și cîteva persoane aflate pe chei ne priveau de departe. Pînă acum, totul a mers bine. Ne-am cățărat pe panta abruptă, făcîndu-ne drum de-a lungul unor platforme de lemn care duceau spre centrul orașului. La Barentsburg, clădirile

masive din beton, alternind cu cele citeva case vechi, care nu au fost distruse de vasul german Tirpitz, în timpul celui de-al doilea război mondial, sînt tipic sovietice. Singura excepție arhitecturală este biroul consulului – un amestec de conac scoțian și decor de film californian –, altfel, o construcție solidă și, în orice caz, mult mai impozantă decît „bungalow"-ul modest al sysselman"-ului.

O jumătate de oră mai tîrziu, pe cînd ne înapoiam de la o plimbare la marginea taberei, s-a apropiat de noi, în viteză, un jeep verde. Prezentări grăbite în limba engleză. „Sînteți de la The Sunday Times?" Din acea clipă, cei doi însoțitori ai noștri, Sașa, diplomat de carieră, în jur de 35 de ani, și Anatoli, inginer ucrainean, de 45 de ani, îmbrăcat în costum cu cravată, au fost numai zîmbet. Din cînd în cînd, primeam informații surprinzătoare. Vacile din Barentsburg aveau o predilecție pentru apa de mare. Vaci? În Arctica? Ne imaginam diverse specii de vaci de mare, dar ne-am convins că Anatoli vorbea de vaci obișnuite, care apreciau, în mod deosebit, iarba de mare; desigur, nu și apa de mare.

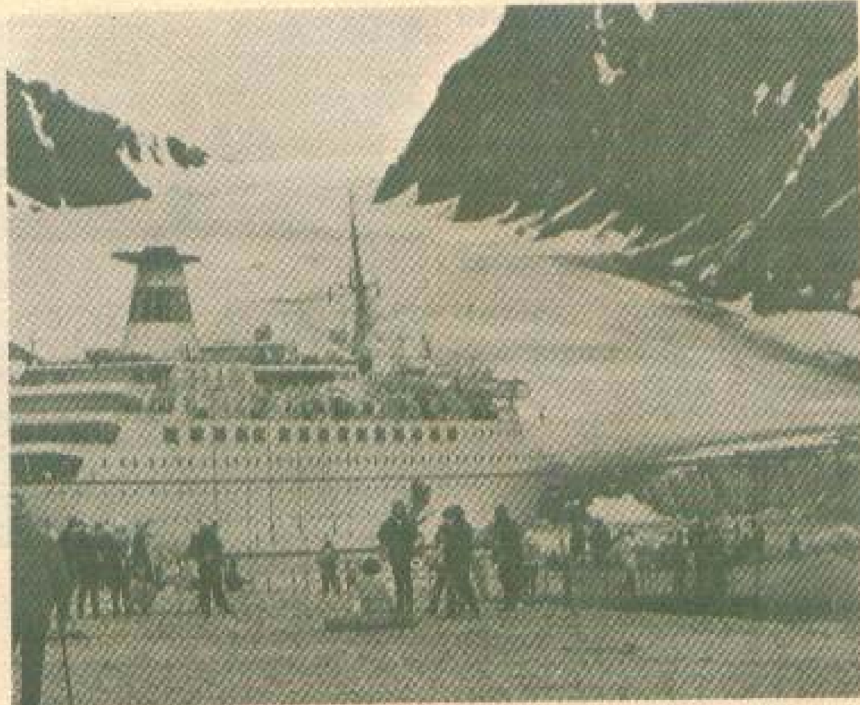
Piesa de rezistență la Barentsburg este ferma – o turmă de vaci de lapte și un hambar imens, plin de aburi și de mirosuri, care adăpostea 700 de porci. În afară de alge, tot nutrețul pentru aceste animale vine cu avionul din Uniunea Sovietică. Mulgătoarea șefă, o femeie măruntică și vioaie, cu șorț și bonetă albă, cîntă în timpul lungilor ședințe de muls manual. Producția de lapte era impresionantă, iar gazdele noastre erau, mai cu seamă, mîndre de cei cîțiva tauri masivi. Toate aceste lucruri reprezentau un evident progres față de Longyearbyen.

„Arktikugol" – compania minieră sovietică din Barentsburg – este dependentă de rezervele de cărbune concesionate de compania „Store Norske" pentru aproximativ un milion de coroane pe an – o sumă simbolică, stabilită cu mult timp în urmă. Sovieticii plătesc, de fapt, în echipament minier. Contractul urmează să fie reînnoit în 1994, dar „Arktikugol", dornică să-și știe viitorul asigurat, a început deja tratativele cu „Store Norske".

Longyearbyen, un centru liniștit

La Longyearbyen, am întrebat pe toată lumea dacă exista vreo posibilitate de a ajunge pe mare la Ny Alesund, o stație științifică norvegiană, aflată la aproape 177 km spre vest. Închirierea unui elicopter este extrem de costisitoare, iar vasul căpitanului „sysselman"-ului, „Polar Star", avea instrucțiuni să nu transporte pasageri; pe de altă parte, nu ne venea să parcurgem distanța cu barca pneumatică, mai ales din cauza combustibilului. Deci, am primit, ușurați, propunerea căpitanului Sorensen de pe vasul „Isdronningen", un fost vas de coastă, elegant, de 100 de tone, care ne-a inclus între pasagerii săi.

La Ny Alesund ne-am urcat la bordul vasului „Copious" și ne-am îndreptat spre nord. În fața noastră se întindeau, spre țărmurile Alaskăi, 3 200 de kilometri de gheață. Printre flancurile accidentate ale munților, ghețari uriași, alcătuind un zid friabil de gheață, înalt de aproape patru metri, coboară pînă la malul mării. Din cînd în cînd, se desprind bucăți mari, care cad cu un zgomot asemănător unui baraj de artilerie îndepărtat. Stînci de gheață, de culoare alb-albastră, acum devenite iceberg-uri, plutesc împinse de curenți și de vînturi, topindu-se încet pînă la sfîrșitul verii.

Excursioniști vest-germani într-una din așezările sovietice

Cîte o perdea de abur marin acoperă uneori soarele la miezul nopții, dîndu-i o aură misterioasă. Păsările de mare patrulează necontenit. Dar, în spatele acestei frumuseți, mocnește ceva amenințător. S-au dus văile largi și prietenoase și limbile joase de uscat dinspre sud. Aici, munții înfruntă pieptiș marea; pereți aspri de stîncă avînd crestele pierdute în nori.

Pămînt îndepărtat și plin de mister, Albert Land este bîntuit de nenumărate fantome. În micile bancuri de nisip și în golfulețe se mai pot vedea mormintele strămoșilor noștri vînători de balene, care nu au rezistat iernii arctice, acum mai bine de trei secole. Craniile lor, împinse la suprafață de straturi neînghețate ale solului arctic, erau socotite suveniruri. După vreo cincizeci de ani, balenele au părăsit, dintr-o dată, aceste ape, iar vînătorii nu s-au mai întors niciodată.

Pare uluitor că atîția oameni au ales calea care îi ducea spre o moarte sinistră, înnebuniți de frig, de întuneric și de lipsa hranei. Acești oameni trebuie să fi avut mai mult decît un remarcabil simț al aventurii. Mulți dintre ei erau, probabil, mînați de o mare lăcomie. Competiția între olandezii, danezii, englezii și spaniolii care au venit să se așeze aici, era uneori aprigă. Bascii, care se stabiliseră pe un trist promontoriu nordic, numit Biskayerhuken, erau cei mai buni mînuitori ai harponului, fiind, deci, foarte căutați de ceilalți.

La șaisprezece kilometri spre sud se află fiordul Magdalena, recunoscut drept cel mai spectaculos din Spitsbergen. În timpul scurtei perioade a vînătorii de balene, aici fusese o așezare britanică. Au fost înmormîntați, pe aceste meleaguri, zeci de vînători; colțurile coșciugelor lor străpung acum straturile mai superficiale de nisip. Dar fiordul nu are aceeași atmosferă sumbră și spectrală ca ta-

Barentsburg, strada principală. Ceasurile arată ora Moscovei, adică două mai mult decît în restul arhipelagului

ochi buni stîngăciile celor cîtorva turiști care vin acolo în fiecare an, dar nici ei nu sînt curați ca lacrima din punct de vedere ecologic. O cercetătoare de la stația științifică de la Hornsund a găsit baza de la Ny Alesund extrem de murdară. Misiunea ei științifică era să măsoare cantitatea de ape de canalizare care se pompează în apele fiordului, poluate recent și de 80 000 de litri de combustibil scurs din rezervoare prost plasate.

Mediul înconjurător de pe arhipelagul Spitsbergen și protejarea lui constituie o problemă cel puțin la fel de importantă, ca și implicațiile strategice ale acestei regiuni. Guvernul de coaliție norvegian, condus de Partidul Laburist și avînd-o ca premier pe doamna Gro Harlem Brundtland, trebuie să ia în considerare pretențiile unui puternic „lobby" interesat de problemele ecologice, care reclamă ca Spitsbergen să fie lăsat neatins. Din punct de vedere politic, aceasta nu este o pretenție exage-

bara olandeză dinspre nord. Și asta, dintr-un motiv foarte precis, după cum am văzut cu ochii noștri, apropiindu-ne cu vasul „Copious".

Ancorat la șase kilometri de țărmul fiordului se afla vasul de croazieră sovietic, „Odessa". Plaja era înțesată cu vreo două sute de turiști vest-germani, veniți de pe „Odessa" cu bărcile. Funcționarul sovietic, care se ocupă cu activitățile distractive, organizase un spectacol – pentru noi era, oricum, un spectacol. La un capăt de plajă se afla un bar făcut din placaj, pictat în culori vii, plin cu turiști nemți care, legănîndu-se ușor, băteau din palme în ritmul muzicii populare slave, cîntată de un cvartet improvizat, în timp ce o persoană deghizată în urs polar făcea giumbușlucuri printre turiștii uimiți.

După aproximativ o jumătate de oră, barul a fost demontat, iar acordeonistul – un omuleț nebărbierit, care s-a dovedit a fi belgian – s-a îndreptat încet, în pași de vals, spre debarcaderul improvizat. Au fost chemate bărcile și, într-o jumătate de oră, „Odessa" ieșea din fiord, lăsînd pe plajă mii de urme de pași. Ei nu mai aveau cum să știe și nici noi nu am aflat decît mai tîrziu, că, pe un ghețar la un kilometru și jumătate în spatele falezei, se aflau cu adevărat un urs polar cu puiul său.

Ny Alesund, administrată de „Norskepolarinstitute", este cea mai nordică bază de cercetări din lume. Cercetările meteorologice, zoologice, ornitologice și în alte domenii sînt foarte apreciate. Viața este mult mai relaxată aici decît la Longyearbyen, mai ales datorită faptului că nu se află sub jurisdicția „sysselman"-ului. Stația aparține companiei „Kings Bay Kulkompani", care a condus și minele de cărbuni pînă în 1962, cînd o mare explozie a ucis 21 de mineri, provocînd mare vîlvă, care nu s-a aplanat decît odată cu sosirea unor reprezentanți ai guvernului norvegian.

Christian Sneltvedt, secretarul companiei, administrează Ny Alesund ca pe o mică companie imobiliară – acum că minele au fost închise, probabil pentru totdeauna. Amator de cîte un păhărel din cînd în cînd, Sneltvedt dorește să-și păstreze independența. „Noi conducem Ny Alesund. Aici nu e ca la Longyearbyen. Toată lumea dorește să vină aici. Și sovieticii. Jucăm cu ei fotbal o dată pe an. «Sysselman»-ul? Ei bine, nu vreau să...". Și vocea i se pierde pe o notă dezaprobatoare. „Sysselman"-ul fusese șef de poliție la Stavanger, nu prea simpatizat de localnici. Acum, a fost înlocuit cu un bărbat mai în vîrstă, înzestrat cu înțelepciune și bun simț, care provine de la ministerul de justiție și a mai fost „sysselman" în anii '70.

Oamenii de știință de la Ny Alesund nu privesc întotdeauna cu

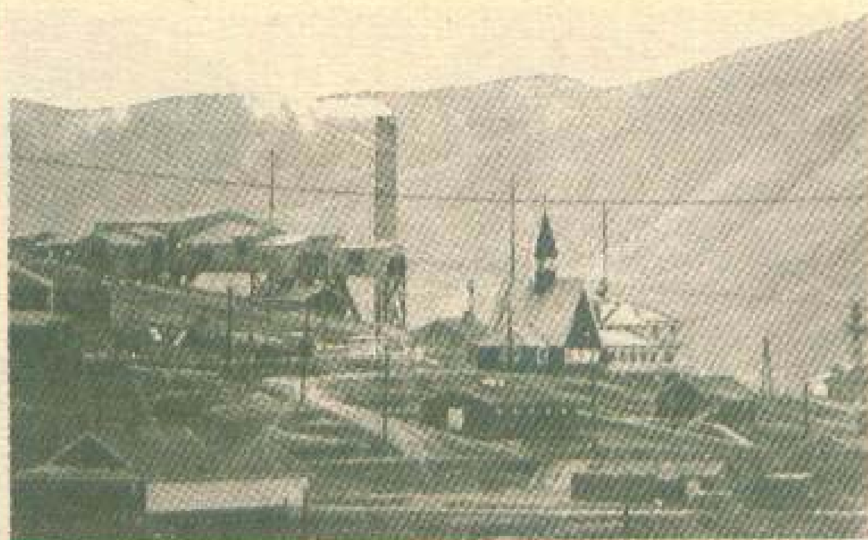
rată, căci nu înseamnă decît că arhipelagul trebuie lăsat așa cum este acum. Dar este discutabil dacă o asemenea politică de „hands off" („jos mîinile") poate garanta integritatea mediului înconjurător pe termen lung.

În august 1986, ministrul norvegian al mediului înconjurător, doamna Sissel Ronbeck, a făcut o vizită intempestivă la Spitsbergen, anunțînd că toate activitățile din arhipelag vor fi controlate mai sever în viitor. Companiile petroliere, care fac prospecțiuni în arhipelag, sînt pasibile de amenzi considerabile, în cazul poluării mediului.

În prezent, Longyearbyen este locul cel mai despiritualizat din tot arhipelagul. Nici populația, nici producția de petrol nu s-au modificat prea mult, din anii '70 încoace, dar ceea ce s-a schimbat a fost atmosfera și modul de viață. Inaugurarea, în 1975, a aeroportului, utilizabil în orice condiții meteorologice, a adus aici o mulțime de împătimiți de profit, distrugînd spiritul de solidaritate care trebuie să domnească în orice comunitate ruptă de restul lumii, din noiembrie pînă în mai, în fiecare an. Minerul Hjalmar Amesen lucrează aici, de 25 de ani și, în curînd, se va pensiona și se va duce... în Thailanda, unde și-a cumpărat o casă. El nu are o părere prea bună despre tinerii mineri care vin astăzi în arhipelag. „Sînt oameni slabi, care nu sînt în stare să-și poarte de grijă. Nu vor decît să

cîştige cît mai mulţi bani - şi nu-şi dau seama decît atunci cînd ajung aici că nu e ca în Norvegia". Cu toate că în mină se foloseşte o tehnologie depăşită, viaţa de zi cu zi este dotată cu tot confortul modern a cărui lipsă o făcea, altădată, aspră şi primitivă. Acum, tinerii mineri merg cu motocicletele pe trasee rapide, care îi duc din uşa apartamentului pînă la cantină sau în port.

Un arhitect, care ar cuprinde cu privirea comunitatea de la Longyearbyen, nu ar şti ce să facă mai întîi: să plîngă sau să rîdă? Axul aşezării îl constituie portul, unde compania „Store Norske" îşi are depozitele şi atelierele. Deasupra acestora, pe vîrful unei coline, se află biroul „sysselman"-ului. Noua zonă rezidenţială - ale cărei case din lemn, vopsit în culori vii, o fac să arate ca un oraş de păpuşi - se află de cealaltă parte a rîului, la o distanţă de un kilometru. Acest cartier are un centru care serveşte drept cantină şi punct de schimb în ture al minerilor, precum şi un oficiu poştal; dar „husse", centrul cultural şi social se găseşte într-o splendidă izolare, la mai bine de un kilometru la vale. Vechiul sat, dotat cu un „supermarket", se afla la trei kilometri distanţă de biroul „sysselman"-ului. Focul prezintă un dublu pericol în regiunile cu clima rece, deci clădirile trebuie construite la distanţe apreciabile una de alta. Dar Longyearbyen, datorită mai ales unor împrejurări nefavorabile, a devenit o aşezare atît de răzleţită, încît ar fi de mirare dacă ar reînvia vreodată spiritul de comunitate în aceste locuri.

Longyearbyen, principalul centru al insulelor. Începe o luptă în legătură cu poluarea?

Pyramiden în umbra muntelui

În nopţile însorite de vară, Capul Napier este un loc idilic. La cinci kilometri spre răsărit, gheţarul Nordenskiold se rostogoleşte dinspre marea calotă glaciară de pe Olav V Land într-o multitudine de crevase crestate care produc obişnuitul zgomot de îndepărtată artilerie. Spre sud, pantele de grohotiş se înalţă în unghiuri de 80 de grade, cafenii din creştet pînă la poale. Spre vest, la umbra muntelui Pyramiden, se afla colonia sovietică. Fumul de la centrala electrică se înalţă plutind departe peste vale.

Îl întrebasem pe Saşa cînd era cel mai bine să vizităm Pyramiden. Duminica, ne spusese el, îi veţi surprinde pe locuitori jucînd şah în faţa caselor. Cînd am ajuns noi, era deja luni; mai precis, după ora Moscovei, luni înaintea mesei. Am tras barca pe mal, sub zidurile tencuite ale clădirii administrative a companiei miniere sovietice „Arktikugol", construită, probabil, de olandezi în anii '20. În timp ce ne chinuiam să ieşim din impecabilele costume oranj de salvare, trei bărbaţi au venit dinspre cabană să ne întîmpine. „Zdravstvuyte"! De data aceasta, eram aşteptaţi.

Am cerut să ne întîlnim cu Olga, învăţătoarea, pe care Saşa ne-o recomandase ca pe o cunoscătoare de limbă engleză. Olga sosi în curînd: era o femeie plinuţă, de vîrstă mijlocie, într-un palton gros, salutîndu-ne cu respiraţia uşor întretăiată şi cu chipul rotund numai zîmbet. Olga, care preda în special literatura rusă, vorbea fluent un amestec de engleză şi germană. Se afla de cinci ani la Pyramiden. Întreaga ei familie, inclusiv copiii, trăiesc în Uniunea Sovietică. Am întrebat-o dacă nu se simţea prea izolată la Pyramiden. „O, nu", ne-a spus ea, „avem de toate aici. Nu trebuie să mergem prea departe". Îşi duce elevii în excursii de studiu al naturii, şi... şi mai există şi zboruri regulate cu elicopterul la Barentsburg. Pyramiden este, într-adevăr, un loc mult mai agreabil decît Barentsburg.

Oraşul este construit în jurul unei pieţe rectangulare cu multă iarbă; căminul de nefamilişti se află pe o latură, cel de familişti pe alta, într-un capăt - centrul cultural, şi aşa mai departe. Un bazin de înot olimpic era în construcţie, iar o grădiniţă nouă era aproape gata. În spatele oraşului, un funicular urca pieptiş muntele Pyramiden pînă la filonul de cărbune, aflat la o înălţime de 150 de metri.

Lumina cenuşie era tristă. Dar, în orăşelul Pyramiden, cu piaţa lui înverzită, se găseau cel puţin urmele unei atmosfere comunitare. Am văzut şi cîteva fete tinere în jur de 20 de ani, probabil căsătorite. În holul restaurantului, un meşter aplica un mozaic pe perete. La cantina directorilor companiei, masa era foarte cumpătată: ciorbă, salate, carne de porc şi prăjituri, dar nici o adiere de vodcă.

Nu ne aşteptam ca, în două-trei ore, să obţinem mai mult decît cîteva detalii superficile în legătură cu acest oraş şi cu locuitorii lui. Spre deosebire de Longyearbyen, atît Barentsburg cît şi Pyramiden au un mai pregnant aer de permanenţă, deşi, ca şi norvegienii, majoritatea locuitorilor sovietici nu rămîn aici mai mult de doi-trei ani. Olga părea să se fi acomodat în cuibul ei. Îi plac iernile lungi.

Obişnuiţii locului, familiarizaţi cu decorul aspru şi cu eternitatea arhipelagului Spitsbergen, resping, de obicei, ideea că echipele de specialişti în exploatări petroliere, dotaţi cu tot echipamentul necesar, sînt gata să invadeze acest loc. Totuşi, este evident că Spitsbergen s-a schimbat foarte mult în ultimii zece ani. Este un proces inexorabil, cu atît mai mult cu cît acordul „Svalbard" şi Codul Minier din 1925 sînt nişte paveze foarte slabe ale actualului statu-quo.

Ar fi, deci, logică amendarea acordului „Svalbard". În fond, planeta este plină de rezerve de petrol. „Din nefericire", spunea oftînd directorul departamentului polar norvegian, „există o problemă. Cum poţi să-i faci pe reprezentanţii a 41 de ţări să se adune în jurul unei mese, şi, pe deasupra, să mai ia şi hotărîri de comun acord?"

Prezentare şi adaptare de Angela Jianu

K2 muntele tragic

În 1986, cîțiva dintre cei mai buni alpiniști din lume s-au adunat în masivul Karakorum pentru a încerca o nouă ascensiune a vîrfului K2. Pentru 12 dintre ei, aventura s-a transformat în tragedie. Jim Curran, reporter care a însoțit echipa britanică, a istorisit tragica aventură în săptăminalul „The Observer"

„Alo, tabăra 4, Alo, tabăra 4, aici este baza K2, mă auziți? Terminat". Nici un răspuns, în afară de șuieratul și bîzîitul curentului static. Vîntul bătea în pînza cortului și o pulbere fină de zăpadă pătrundea pe sub ușa închisă cu fermoar. Era în seara zilei de 5 august 1986. Undeva, la 10 000 de picioare înălțime, 12 alpiniști luptau cu viscolul și cu întunericul. Numai trei alpiniști polonezi mențin useră contactul radio, ceilalți nouă, inclusiv unul dintre cei mai vechi prieteni ai mei, Alan Rouse, tăceau. Nu puteam face nimic, decît să așteptăm și să sperăm într-un miracol.

Cu două luni înainte, situația fusese cu totul alta. La 23 mai, echipa britanică se întorsese la bază, stabilită la 5 000 de metri, după un marș cumplit de 100 de mile prin văile și ghețarii masivului Karakorum, din nordul Pakistanului. Condusă de Alan Rouse, tînăra stea a expedițiilor britanice de pe Himalaya, echipa, alcătuită din 11 oameni, avea în spate peste 70 de expediții în practic toate marile masive muntoase ale lumii. Mă aflam acolo ca să filmez. Era cea de-a șaptea expediție la care participam, cea de-a treia în Karakorum.

Pentru noi toți, K2 reprezenta ceva cu totul special. În primul rînd, nici un englez nu reușise să-l urce, în ciuda nenumăratelor încercări. Este al doilea munte din lume ca înălțime (8.611 m), fără îndoială cel mai dificil și mai abrupt dintre cele 14 vîrfuri de peste 8 000 de metri. Este cunoscut ca „Muntele Alpinistului", „Muntele Sălbatic" și „Muntele Munților". Lanțul nord-vestic, neurcat pînă atunci, reprezenta una dintre ultimele provocări în alpinismul himalayan, și, deși nu ne făceam nici o iluzie în privința dificultăților, aveam speranțe că vom reuși.

În total, 11 echipaje se adunaseră pe marea morenă glaciară de la poalele vîrfului K2. Alpiniști francezi, italieni, americani, polonezi, sud-coreeni, austrieci, germani și spanioli alcătuiseră un sat, în continuă creștere, de corturi multicolore, dînd împrejurimilor sălbatice o înfățișare aproape carnavalescă. Între urcușurile de cîte patru-cinci zile, aveam o viață socială bogată, legam noi prietenii și reîmprospătam altele mai vechi. Se formase un fel de sat olimpic la mare înălțime, dar toți ne întreceam puterile la aceeași probă. Era o galaxie de vedete, începînd cu Benoit Chamox, un tînăr francez care urma să facă o uluitoare ascensiune a vîrfului K2 în

numai 23 de ore, pînă la nume binecunoscute, ca Renato Casarotto sau Maurice Barrard, precum și legendarul austriac în vîrstă de 53 de ani, Kurt Diemberger. Acesta din urmă filma împreună cu alpinista britanică Julie Tullis. Amîndoi doreau cu disperare să cucerească acest munte care îi învinsese de două ori. Încercau să urce lanțul Abruzzi, numit astfel, în anul 1909, de către Ducele de Abruzzi, a cărui expediție făcuse prima încercare serioasă de cucerire a vîrfului.

Există cel puțin nouă căi posibile spre K2, în afară de cele care pornesc din China, și,cum aveam permisiunea să mergem pe trasee diferite, nu ne era teamă de aglomerație. Totuși, pe măsură ce vara

trecea și vremea se deteriora, multe echipaje au început să privească traseul din Abruzzi ca pe calea cea mai ușoară care într-o măsură, garanta succesul. Așa a început dezastrul!

Fiecare expediție își are stilul propriu. Nici echipele din vara trecută, de pe K2, nu făceau excepție de la această regulă. De pildă, costisitoarea expediție sud-coreeană era organizată cu precizie militară, fiind dotată cu cărăuși de mare altitudine, frînghii fixate, legătură radio și rezerve de oxigen pentru asaltul final. La cealaltă extremă se afla stilul alpin al polonezilor Jerzy Kukucka și Tadeus Pietrowski, care au atacat masivul K2 numai cu ceea ce puteau duce în spate.

În seara zilei de 21 iunie, situația se prezenta bine; toate echipele înaintau satisfăcător, iar vremea fusese minunată în ultimele trei zile. Dar, apoi, ne-a parvenit primul mesaj tragic: doi americani, Alan Pennington și John Smolich, pieriseră într-o uriașă avalanșă pe încă necuceritul versant South Pillar. Trupul lui Alan fusese găsit și înmormîntat în dreptul monumentului Gilkey, ridicat chiar deasupra bazei, în amintirea alpiniștilor uciși de muntele nemilos.

parcurse. Își făcuse brusc intrarea pe scena alpinismului britanic în anii '70, cu o serie îndrăzneață de trasee noi și ascensiuni de unul singur. De atunci, trecuse toate probele tradiționale ale alpinismului: ascensiuni în plină iarnă scoțiană, Alpii – vara și iarna, Anzii – din Patagonia pînă în Peru, Himalaya și China. Din cele 16 expediții ale lui, 11 fuseseră încununate de succes, dar K2 părea să fie o adevărată obsesie.

Pe cînd ceilalți se pregăteau să ia calea întoarcerii, Al s-a hotărît să mai facă o încercare, cea din urmă, de a ajunge în vîrf. Avea ca partener o tînără alpinistă poloneză, Dobroslawa Wolf, poreclită Mrufka, care avea, și ea, un dosar himalayan impresionant. Făcuse parte din echipa poloneză mixtă, care încercase să urce pe încă virginul South Pillar, traseul cu ghinion pe care îl încercaseră Casarotto și americanii. S-a gîndit, probabil, că șansele ei pe acel traseu erau minime și că era mult mai bine să încerce o ascensiune cu puțin bagaj pe versantul Abruzzi. Calculele ei urmau să fie infirmate de evenimente.

Cu toate că știam că nu voi avea șansa de a urca pe K2, m-am decis să rămîn: rolul meu ca documentarist și reporter, era important. În egală măsură,

Alpiniști cunoscuți nu s-au mai întors: Maurice și Liliane Barrard, Wojciech Wrőz, Renato Casarotto și Tadeus Pietrowski

Acest accident a fost primul dintr-o serie de dezastre care, într-un singur sezon, aveau să dubleze numărul celor dispăruți pe K2. La 24 iunie, echipa soților Maurice și Liliane Barrard a pierit la coborîrea de pe vîrf. Liliane și alpinista poloneză Wanda Rutkiewicz au fost primele femei care au ajuns pe K2. La 10 iulie, Tadeus Pietrowski a murit, și el, într-o cădere, după ce ajunsese în vîrf. Apoi, la 16 iulie, Renato Casarotto a căzut într-o crevasă, doar cu cîteva minute înainte de a ajunge în zona în care ar fi fost în siguranță. Grav rănit, dar încă în viață, i-a transmis prin radio soției lui, Goretta, aflată la bază, că e pe moarte. Cînd am ajuns la el, Renato murise.

Pe K2 perioadele de vreme bună nu durează mai mult de patru sau cinci zile, iar traseul urmat de echipa britanică s-a dovedit nu numai dificil din punct de vedere tehnic, ci și monstruos de lung. În momentul în care ajungeam în dreptul masivului – la o distanță de cel puțin două zile față de bază – și începeam urcușul chinuitor spre vîrf, vremea se strica și alpiniștii erau nevoiți să se retragă. Înaintarea pe versantul respectiv devenea imposibilă, iar rănile și oboseala îi obligaseră pe doi membri ai echipei să renunțe.

La sfîrșitul lunii iulie, cărăușii primiseră deja ordinul să pornească înapoi. Toată lumea trebuia să plece. Cel puțin în aparență. Dar, Al Rouse, care încercase să urce pe K2 împreună cu Doug Scott, în 1983, nu vroia să renunțe. Deși nu avea decît 34 de ani și era cel mai tînăr membru al echipei noastre, Al avea deja la activ o impresionantă listă de trasee

mă oprea acolo prietenia mea pentru Al. Totul, combinat cu dorința vagă de a vedea expediția ajunsă la capăt.

La 28 iulie, cărăușii au sosit și, la sfîrșitul unei zile haotice, numai Al și cu mine rămăsesem la sediul bătrînei baze. Pentru prima dată, de săptămîni de zile, Al părea relaxat: efortul pe care i-l ceruse postura de conducător al unei echipe de indivizi, cu personalități puternice, fusese imens. Acum, Al strălucea din nou de entuziasm tineresc: era încîntat să facă lucrul la care se pricepea cel mai bine, și anume o ascensiune cu bagaj sumar, fără complicațiile organizatorice și fără echipamentul pretențios ale unei expediții de mari proporții. „Patru zile în sus și două în jos", anunță el optimist. Al și Mrufka au petrecut a doua zi împachetînd și făcînd planuri, pregătindu-se să pornească noaptea și să meargă spre Abruzzi înainte ca soarele să înmoaie zăpada de pe ghețar și să îngreuieze înaintarea.

La acea oră, lanțul Abruzzi mișuna de alpiniști. Sud-coreenii țînteau spre vîrf, echipa austriacă de trei oameni – la fel. Ne-am făcut socoteala că, probabil, și Kurt Diemberger, împreună cu Julie Tullis, care porniseră doar să filmeze indiferent de vreme, vor profita de schimbarea vremii pentru a încerca o

Alan Rouse, Kurt Diemberger, Jilie Tullis și reporterul Jim Curron (în picioare) înaintea asaltului final asupra crestei. Doar reporterul va supraviețui, să povestească

ascensiune spre vîrf. Oare prezența unor grupuri atît de disparate va provoca un „sindrom Turnul Babel"? Sau poate numărul mare al alpiniștilor însemna siguranță? Dacă urma să predomine armonia și dacă logistica urma să funcționeze, numărul mare ar fi putut deveni un element favorabil, avînd în vedere că ar fi ușurat menținerea și schimbarea traseului. Pe de altă parte, însă, spiritul de competiție, care mocnea totdeauna, orgoliul național și rivalitățile profesionale puteau să complice situația sau chiar să compromită raționamente sănătoase.

După o cină copioasă împreună cu restul echipei poloneze, care urma să pornească în aceeași noapte într-o ultimă încercare de a face o ascensiune pe South Pillar, Al și Mrufka au făcut pregătirile de ultimă oră. În curînd, erau gata: „Noroc Al, ai grijă, ne vedem în cîteva zile". O îmbrățișare timidă din partea Mrufkăi, și iată-i porniți în noapte, cu luminițele lanternelor din frunte licărind prin morenele stîncoase.

Îi priveam îndepărtîndu-se. După atîtea accidente și dezastre, meritau puțin noroc. Eram îngrijorat, în primul rînd pentru Al. Amîndoi ne aflam la peste 5 000 de metri înălțime de peste cinci săptămîni. La acea altitudine, combinația de aer sărac în oxigen, lipsa hranei proaspete și diminuarea constantă a rezervelor de putere subminează avantajele formei fizice și ale aclimatizării. În ceea ce mă privea, se pare că ajunsesem la o culme, după care, în ultimele zece zile, începusem să mă simt din ce în ce mai epuizat. Dar Al spunea că se simte excelent. „Dacă voi fi obosit, o să-mi dau seama imediat, și atunci vom renunța și vom încerca să-i ajungem din urmă pe cei care se întorc".

În următoarele patru zile, baza a fost cît se poate de liniștită. Polonezii mă rugaseră să păstrez legătura radio cu ei; mai aveam de terminat și unele filmări, astfel că timpul trecea destul de repede. În după amiaza zilei de 2 august, eram deja foarte îngrijorat. Dacă Al era pe calea cea bună, însemna că ar fi trebuit să fie aproape de vîrf, dar sud-coreenii de la bază, care păstrau legătura radio cu echipa lor, nu aveau nici o veste în legătură cu Al și Mrufka. Nu am putut să-mi reprim primii fiori de teamă, cu toate că nu exista nici un motiv rațional.

Dimineața zilei de 3 august era din nou însorită, dar în atmosferă domnea o luminozitate ciudată, argintie. De obicei, asta anunța o schimbare de vreme, dar nu înainte de cîteva zile. Cu siguranță, Al și Mrufka erau deja pe drumul de întoarcere. Dar, pe măsură ce ziua trecea, mă cuprindea neliniștea. Sud-coreenii erau din ce în ce mai aproape de vîrf. Printr-un teleobiectiv uriaș puteam vedea trei polonezi pe traseul lor mult mai dificil, urcînd imperceptibil, și ei, spre vîrf. Dar nu aveam încă nici o veste de la ceilalți alpiniști de pe Abruzzi, printre care Al Rouse și Julie Tullis, care ar fi trebuit să fie imediat în urma sud-coreenilor. Ce se petrecea? O zi de odihnă la 8 000 de metri nu ar fi avut nici un sens, pentru că, la înălțimea asta, organismul se deteriorează rapid și, pe de altă parte, s-ar fi consumat inutil rezervele de hrană și combustibil pentru o zi întreagă. Probabil că rezervele lui Al erau deja foarte reduse. Renunțaseră oare?

Apoi, imediat după ora patru, sud-coreenii din tabără au izbucnit în strigăte de bucurie, aflînd că echipa lor ajunsese în vîrf. M-am alăturat bucuriei lor, dar numai din amabilitate. Nimeni nu-i urmase pe sud-coreeni în vîrf.

A doua zi, în zori, am fost trezit de căpitanul Neer Khan, unul dintre ofițerii armatei pakistaneze de legătură, care au misiunea să însoțească și să supravegheze fiecare expediție. „Jim, am vești proaste". M-am trezit imediat, inima îmi rupea pieptul. Mi-a spus că unul dintre polonezi, Wojciech Wróz, pierise noaptea în timpul coborîrii de pe vîrf. Speram că toată lumea va renunța la ascensiune, căci vremea se strica evident. Perdele mari și pufoase de nori veneau dinspre sud, iar deasupra lor erau formațiuni compacte de nori mici albi.

Pe înserat, sud-coreenii de la bază au primit cu tristețe vestea că unul din cărăușii lor de mare altitudine, Mohammed Ali, murise într-o avalanșă de pietre.

Speram că polonezii, care supravieţuiseră la coborîrea de pe Abruzzi, să-şi fi lăsat radioul la tabăra nr. 4 pentru Al şi Mrufka. Dar nu am primit nici un răspuns în seara aceea, nici în seara următoare, şi nu s-a mai întîmplat nimic pînă la 6 august. Viscolul atacase cu o ferocitate cum nu mai văzusem pînă atunci. Sus, viscolul nu contenea, iar mugetul vîntului în înălţimi semăna cu zgomotul îndepărtat al mării spărgîndu-se de ţărm. Cum mai putea cineva supravieţui? A doua zi, polonezii, vii şi nevătămaţi, erau înapoi. Nu mai avea nici o importanţă ce se întîmplase: principalul era că sînt vii şi întregi. Dar un val de tristeţe ne inunda pe toţi; Al fusese zărit ultima oară în plină ascensiune spre vîrf.

La 9 august, aproape fără speranţă, am urcat la baza superioară. Am petrecut acolo, singur, o noapte cercetînd versantul în lumina apusului, şi din nou în zori, în căutarea unor semne. Printr-un binoclu mare vedeam pereţi de zăpadă măruntă izbind, orizontal, meterezele şi turnurile de stîncă. Cu lacrimi în ochi, mi-am luat rămas bun de la Al, Julie, Mrufka, Kurt Diemberger şi de la austrieci şi m-am întors încet la bază, oprindu-mă des să cercetez resturile pe care avalanşa le adusese la poalele lui K2 – o grămadă tragică de resturi de echipament. Bucăţi de corturi, saci de dormit, un fragment dintr-o veche secure de gheaţă, martor, probabil, al unui mai vechi dezastru, uneori conturul sinistru al unui femur uman, toate prinse în gheaţă. Dar, de la ei, nici un semn.

La 11 august, pe înserat, stăteam în cortul polonez de la bază, bînd berea de casă a lui Kurt şi a Juliei. O găsisem în acea după-amiază în cortul lor, în timp ce căutam filmele făcute de ei. Era păcat să se irosească. Pe cînd ne ridicam paharele pentru cei rămaşi pe munte, s-a iscat agitaţie. Un cărăuş trecu în fugă pe lîngă cort. Uitîndu-ne afară, am zărit, la o depărtare de vreo jumătate de milă, o siluetă care se contura pe gheţar, poticnindu-se şi bălăbănindu-se spre bază. Înnebuniţi de speranţă şi teamă, ne-am grăbit spre umbra aceea. Nu era Al, şi m-am simţit vinovat; era austriacul Willi Bauer. Nici nu putea vorbi de epuizare şi deshidratare şi mergea pe ceea ce-i mai rămăsese din picioare. Avea sînge închegat pe faţă şi în barbă, iar pielea îi era jupuită de vînt şi de zăpadă. Avea mîinile şi picioarele degerate. Salopeta de nailon îi era în zdrenţe.

L-am dus în cort şi am început să turnăm lichide în el. În cele din urmă, a reuşit să ne spună în şoaptă că Kurt Diemberger se afla undeva în urma lui şi că Mrufka părăsise tabăra nr. 4, dar rămăsese în urmă. Julie Tullis murise, ne-a spus el, iar austriecii Hannes Weise şi Alfred Imitzer se prăbuşiseră imediat după ce plecaseră din tabăra nr. 4, în timp ce bietul Al, delirînd şi pierzîndu-şi mereu cunoştinţa, nu fusese în stare să facă nici un pas.

Împreună cu doi alpinişti polonezi, Janusz şi Krystyna, am pornit imediat spre baza superioară. Am ajuns acolo la ora 11 noaptea şi, în timp ce ceilalţi ridicau cortul, m-am dus să adun apă din zăpadă topită şi să inspectez panta lungă şi înzăpezită a versantului Abruzzi. Era o noapte fără lună, dar norii se subţiau şi cîteva stele străluceau pe cerul îngheţat. Deasupra mea, un zgomot repetat ar fi putut fi capătul unei frînghii sau picături de apă căzînd. Sau ar fi putut fi cineva care cobora. Nu se vedea nici o lumină, dar am pornit prin zăpada îngheţată cu lumina, acum slabă, a lanternei. Zgomotul creştea. Deodată, m-am lovit de Kurt. Cobora îngrozitor de încet. „Kurt – sînt eu, Jim, eşti salvat – ai ajuns cu bine". Mă privi fără să înţeleagă. „Am crezut că văd lumini, dar am halucinaţii". Apoi, simplu: „Am pierdut-o pe Julie".

Poticnindu-ne şi alunecînd, am înaintat şovăind spre Janusz şi Krystyna, care l-au dus imediat în cort şi au început să-i prepare diverse băuturi. „N-aveţi idee ce delicios este lichidul acesta", murmura el mereu, cu accentul lui greoi de austriac. Era atît de deshidratat, încît nu făcea nici o diferenţă între cacao, supă sau ceai. Pînă la urmă, am adormit cu toţii. Ca şi Willi Bauer, Kurt avea degerături grave, degetele îi erau înnegrite şi pline de băşici. Aveam o cantitate foarte redusă de medicamente, dar i-am bandajat mîinile şi picioarele cît de bine am putut.

A doua zi ne-am petrecut-o încercînd să-l ducem pe Kurt de-a lungul gheţarului pînă la bază. De vreo două ori, am crezut că va muri, tocmai acum cînd era aproape salvat. Întregul lui metabolism părea să nu mai funcţioneze normal. La cererea lui, i-am luat pulsul şi i-am spus că e 70. Vestea asta l-a înviorat. De fapt, nu-i simţisem pulsul de loc. Mai tîrziu, s-a împiedicat şi a căzut cît era de lung pe gheaţa netedă. Am crezut că nu se va mai scula şi am avut nevoie de toată forţa şi de toată puterea de convingere pentru a-l ajuta. În cele din urmă, ne-au mai venit ajutoare şi, pe o targă improvizată, l-am dus pe Kurt pe ultima milă. Kurt şi Willi trecuseră prin cea mai cumplită probă de supravieţuire din întreaga istorie a alpinismului.

În timp ce aşteptam elicopterul care urma să-i ducă pe cei doi austrieci la spital, am stat de vorbă cu Kurt despre cele întîmplate. Era, fireşte, atît de zdrobit de moartea Juliei, încît, la început, nu putea vorbi de nimic altceva, dar, treptat, mi-a povestit cum au ajuns, el şi Julie, în vîrf, la 4 august. Julie a căzut la coborîre, trăgîndu-l şi pe Kurt cam o sută de metri în jos, înainte ca el să poată opri alunecarea. S-au adăpostit într-o groapă de zăpadă, după care s-au dus în tabăra unde Al, Mrufka şi ceilalţi austrieci erau blocaţi de un viscol puternic cu vînt de peste 100 de mile pe oră, la o temperatură de 30°C. Vederea Juliei slăbise deja foarte mult – simptom de edem cerebral – şi avea perioade din ce în ce mai lungi de somn. A murit („uşor", ne-a relatat Kurt), în timpul nopţii, la 7 august.

Starea lui Al se înrăutăţise mult. Cînd, în dimineaţa zilei de 10 august, supravieţuitorii şi-au dat seama că, dacă nu încearcă să coboare, vor muri cu toţii, delira şi nu mai putea fi ajutat. Hannes Weiser şi Alfred Imitzer s-au chinuit cîteva sute de metri, după care s-au prăbuşit. Cu toate că Mrufka ajunsese în zona relativ mai sigură a frînghiilor fixe, care ar fi dus-o într-o tabără cu hrană şi combustibil, nici ea nu a rezistat.

Încercînd să-mi formez o imagine cuprinzătoare, îmi scăpa un amănunt: dedusesem că Al nu a ajuns, totuşi, în vîrf. Părea inutil, poate chiar meschin, să pun o asemenea întrebare, dar Kurt mi-a povestit, fără să-l mai întreb, că Al fusese cel mai puternic la 4 august şi a înaintat aproape fără oprire, înainte ca austriecii să-l ajungă din urmă chiar sub vîrf. Incredibil, la o sută de ani după ce un englez zărise prima dată vîrful K2, acesta era cucerit de doi englezi în aceeaşi zi, întîi de Al şi, două ore mai tîrziu, de Julie. Amîndoi pierind în plin triumf.

Versiune românească
de Angela Jianu

CĂLĂTORIE spre centrul Pămîntului

● Un astronom caută petrol și gaze în... granit

Este pariul secolului. La 1 iulie 1986, în apropierea de Gravberg, un mic cătun de pensionari, din inima pădurior de brad din Dalécarlie, suedezii au început să sape în granit puțul cel mai adînc forat vreodată de inginerii occidentali: 7000 metri.

Scopul operației: detectarea de gaze naturale — inclusiv de petrol — la mari adîncimi. Despre șansele de reușită, toți specialiștii, prospectori, geofizicieni, pot spune că nu există una la un milion. Dar această mică șansă — scrie revista „Le Nouvvel Observateur" — reprezintă ceva atît de fabulos, încît, după cinci ani de studiu, suedezii s-au decis, totuși, s-o încerce. Pentru Suedia, evident, care nu are nici petrol, nici gaze naturale. Și pentru viitorul civilizației industriale. Căci, dacă eu reușesc, va exista dovada că rezervele acestor prețioase hidrocarburi, fără de care mașinăriile noastre s-ar opri din mers, sînt practic nelimitate.

Toată lumea știe - pentru că așa am fost învățați la școală - că hidrocarburile sînt rezultatul descompunerii organismelor vii. De aici, două posibilități: mai întîi, fermentația. Bacteriile ce se hrănesc din cadavre, din resturi organice, în lipsa aerului, degajă metan. Este gazul degajat de mlaștini. Cînd se aprinde spontan, el dă naștere acelor flăcări ciudate care îi înspăimîntau pe strămoșii noștri. Fermentația se mai produce și în cursul digestiei animalelor superioare, și rezultatul nu este deloc neglijabil, mai cu seamă la rumegătoare, căci există în atmosferă urme de gaz metan.

Dar marea parte a hidrocarburilor provine din depunerile de alge, plancton, bacterii, animale și plante moarte. După ce au fost acoperite de resturi minerale, care le feresc de acțiunea oxigenului, ele se afundă treptat în pămînt. Aici, sub efectul presiunii și al temperaturii ridicate, ele încep să dospească. Este nevoie de foarte mult timp, în medie 2 milioane de ani, pentru ca aceste depuneri să se transforme în petrol sau în gaze.

De aceea, zăcămintele se găsesc întotdeauna în terenuri sedimentare, la adîncime mică sau medie. Și niciodată, dar niciodată, în rocile vulcanice topite la temperaturi înalte, cum e cazul granitului.

Doar dacă nu cumva se înșeală toată lumea...

Căci această teorie, de sute de ori verificată - prin lucrări de laborator, prin experiența acumulată în industria petrolieră -, este contestată astăzi de un om. Un singur om, care nu este nici petrolist, nici geolog, nici chimist. Thomas Gold, de origine austriacă, a lucrat în Marea Britanie la perfecționarea radarului, în timpul războiului, înainte de a se dedica astronomiei. A ajuns, apoi, în Statele Unite, unde a predat la Harvard, la Cornell. Principalul său merit este elucidarea misterului „pulsarilor", ciudate obiecte celeste care emit, la intervale regulate, unde radio, ce par niște semnale. Drept care, ca astronom, ca cercetător al fizicii aștrilor și al planetelor, el a abordat problema originii hidrocarburilor.

El se ferește să nege explicațiile petroliștilor, care se sprijină pe atîtea fapte incontestabile. Refuză numai ideea că toate hidrocarburile sînt, în mod obligatoriu, de origine biologică.

Dar ce este o hidrocarbură? Așa cum o indică și numele, ea este la bază o moleculă în care carbonul este strîns legat de hidrogen. Or, spune chimia clasică, carbonul, atunci cînd este liber, se combină de preferință cu oxigenul spre a forma gazul carbonic. Numai fotosinteza, care descompune gazul carbonic, este capabilă să elibereze acest carbon și să furnizeze energia necesară pentru ca, apoi, să se combine cu hidrogenul. Deci, fără organisme vii, nu există nici hidrocarburi.

Nu tocmai, replică Gold. Cînd s-a format Terra, oxigenul era rar. În schimb, planeta era saturată de hidrogen, care este elementul cel mai răspîndit în Univers. În condițiile de temperatură și de presiune exis

tente atunci, carbonul s-a combinat deci, firesc, cu hidrogenul, pentru a forma bitumuri, petrol, metan.

Chiar dacă s-ar cunoaşte cu precizie şi în mod absolut sigur condiţiile care au condus la formarea planetei, tot nu s-ar pune problema reconstituirii acestora în laborator. În sprijinul tezei sale, Gold nu poate avansa decît dovezi indirecte. Cum ar fi: pe planetele Jupiter, Uranus, Neptun, despre care se poate spune cu certitudine că n-a existat niciciînd viaţă, metanul abundă. El formează esenţa atmosferei lor. Şi atunci cînd meteoriţi (despre care se crede, astăzi, că ar fi ultimii martori direcţi ai primelor ere din sistemul solar) se găseşte carbon, acesta este întotdeauna sub formă de hidrocarburi.

Dispute între specialişti, veţi spune. Fie că Gold are sau nu dreptate, fie că hidrocarburile sînt sau nu de origine biologică, ce însemnătate practică are acest lucru? Chiar foarte mare. Căci, dacă totalitatea gazelor şi petrolului provine din materia vie, rezervele sînt, prin forţa lucrurilor, limitate. Iar umanitatea, servindu-se nesocotit de ele, „delapidează" un capital de neînlocuit. Dar, dacă, dimpotrivă, ele ar fi de origine geologică, ca orice rocă, cum ar fi de exemplu silexul, sursa este atunci inepuizabilă. Totul ar fi ca în cele mai frumoase vise...

Cu condiţia să poţi pleca în căutarea lor. După calculele lui Gold, aceste hidrocarburi primitive sînt adînc îngropate în scoarţa terestră. Or, noi nu sîntem echipaţi pentru a săpa aşa de adînc. Pînă în prezent, numai tehnicienii sovietici s-au aventurat s-o facă. Ei sapă actualmente, în peninsula Kola (nordul URSS), un puţ experimental care urmează să atingă 12.000 m. Au fost nevoiţi să înlocuiască oţelul tijelor de foraj printr-un aliaj de aluminiu, astfel încît eşafodajul să nu se prăbuşească sub propria-i greutate; au imaginat o turbină specială, pentru a antrena sapa de foraj direct pe fundul puţului, cu viteză redusă, precum şi o cameră etanşă pentru a culege probe de rocă, care, altfel, ar exploda sub efectul presiunii ambiante. În ciuda tuturor acestor precauţii, responsabilul lucrării, Evgheni Kozlovski, mărturiseşte că materialul nu le-ar permite să depăşească 14.000 m, deoarece căldura, care domneşte la această adîncime, ar topi utilajele.

Thomas Gold este de acord. Nu sîntem capabili, încă, să explorăm direct petrolul aflat la mari adîncimi. Dar rămîn gazele. Într-adevăr, tot după calculele sale, sub efectul căldurii şi al presiunii, o parte din hidrocarburile solide sau lichide este transformată în metan, care pătrunde pînă la suprafaţă prin fisurile din scoarţă. O anume cantitate din acest metan se descompune în contact cu oxigenul din roci şi este transformat în gaz carbonic, dar există într-o cantitate atît de mare, încît ajunge şi la suprafaţă. Erupţiile vulcanice, cutremurele de pămînt sînt, adesea, însoţite de emanaţii de gaze, printre care şi metanul.

Este inutil să intrăm în amănuntele polemicii care-l opune pe Gold petroliştilor. De o parte şi de alta, argumentele rămîn valabile. Atmosfera de pe Jupiter are, desigur, la bază metan, iar cea de pe Venus, care este atît de apropiată de Soare, are la bază gaz carbonic. Şi de ce Terra ar semăna mai mult cu Jupiter decît cu Venus? Nu s-a găsit niciodată petrol decît în terenuri sedimentare. Desigur, dar de ce toate zăcămintele sînt situate în vecinătatea marilor linii de fractură ale scoarţei terestre? De ce zăcămintele din Orientul Mijlociu sînt cu mult mai numeroase decît în rest, încît reprezintă, numai ele, o treime şi ceva din totalitatea resurselor cunoscute? Pur şi simplu, deoarece, explică Gold, ele sînt alimentate cu metan din adîncime. În contact cu petrolul biologic, care joacă un rol de catalizator, gazele sînt transformate în hidrocarburi lichide. Imposibil, protestează chimiştii. Poate imposibil în laboratoarele voastre, replică Gold, dar ce ştiţi voi despre condiţiile care există în adîncimile scoarţei terestre?

Aici, cel puţin i se dă dreptate. În peninsula Kola, sovieticii n-au găsit nici gaze, nici petrol. Nici nu căutau, de altfel. Dar ei au putut constata că experienţa nu confirmă întotdeauna teoriile geologilor. Ei se aşteptau să găsească bazalt la 9000 m, dar nu era. Credeau că, de la o anumită adîncime, rocile sînt compacte. Dar au observat fisuri, iar temperatura a crescut mult mai repede decît o spuneau cursurile de la facultate.

Adversarii lui Gold îl acuză că apreciază mai mult tovărăşia industriaşilor decît pe cea a specialiştilor, ce profită de prietenia cu consilierul ştiinţific al fostului preşedinte Carter. Îndelung confruntat cu o comisie de experţi, el n-a reuşit să convingă. În afară de suedezi. Şi de americanii de la Institutul de cercetare a gazelor, care participă cu titlu de tehnicieni la această experienţă. Singurul repros cu adevărat ce i se poate adresa este că şi-a construit toată teoria pe o succesiune de ipoteze, care ar putea fi acceptabile, dar nici măcar una nu este susceptibilă de o verificare concretă, spre deosebire de experienţa petroliştilor. Dar cel mai bine e să te deplasezi la locul cu pricina, ca să te convingi.

Suedezii au sfîrşit prin a se hotărî. Thomas Gold a ales el însuşi locul. Acum zeci de milioane de ani, aici s-a prăbuşit un enorm meteorit. După opinia astronomului, şocul a fisurat probabil scoarţa, permiţînd, astfel, gazelor din adîncuri să urce la suprafaţă. Iar suprafaţa, devenită sticloasă datorită căldurii, a format un capac etanş sub care acestea s-au acumulat.

„Necazul, mi-a mărturisit un geolog de la Institutul francez de petrol, este că nu se va şti niciodată adevărul. Decît dacă vom găsi gaze. În care caz voi spune bravo şi mă voi recunoaşte învins. Chiar dacă nu le vom putea exploata din punct de vedere comercial. Dar dacă nu găsim nimic, vom putea spune mereu că nu am forat la locul potrivit, că am trecut pe lîngă zăcămînt..."

Anca Vasil

Vila „Ekudden"

Reşedinţa fostului preşedinte al Finlandei, Urho Kekkonen, va fi transformată în muzeu, conform propunerii unui grup de lucru al parlamentului ţării. Locuinţa pe care Urho Kekkonen a ocupat-o, timp de 30 de ani, pînă la moartea sa în 1986, va rămîne „aşa cum a fost lăsată de defunctul preşedinte". Din acelaşi muzeu va face parte şi sauna adiacentă construcţiei principale, unde – se arată în propunerea grupului de parlamentari – au fost luate multe din „deciziile politice cele mai importante" ale istoriei contemporane a Finlandei. Înconjurată de un întins parc, vila „Ekudden" este situată în partea de vest a capitalei finlandeze şi a fost donată statului, în 1941, ca reşedinţă prezidenţială. Urho Kekkonen a locuit aici, permanent, din momentul alegerii sale, în 1956, şi pînă la moartea sa, la vîrsta de 86 de ani.

Dispută

„Discobolul" lui Myron, celebra sculptură de marmură din secolul V î.e.n., replică a unui original în bronz, care trebuia să călătorească la Tokio, pentru a participa la expoziția „2500 de ani de cultură europeană", nu va părăsi Italia, mutîndu-se, pe de altă parte, de la Florența la Roma. Acesta a fost verdictul comisiei speciale de experți a Ministerului italian al culturii, care a transmis ministrului Antonino Gullotti decizia sa negativă asupra amintitei călătorii, originea unui serios conflict între autoritățile centrale și primăria din Florența. „Discobolul" făcea parte, din 1871, din colecția romană Lancelloti. În 1938, statuia, una din cele mai valoroase din lume, a fost cedată de Mussolini lui Hitler, iar, zece ani mai tîrziu, recuperată de colecționarul de artă florentin, Rodolfo Siviero. Odată cu „Discobolul", acesta a reușit să repatrieze alte 140 opere de artă, pe care, la moartea sa, în 1983, le-a donat Florenței, împreună cu vila sa, ce va fi transformată în muzeu. La puține luni de la moartea colecționarului, ministrul culturii a cerut orașului Florența să înapoieze Romei statuia, care se află, în prezent, la sediul primăriei florentine, de la Palazzo Vecchio, alături de alte opere de artă. Florența a reușit să evite această „deposedare", cedînd, în schimb, se pare în mod neinspirat pentru ea, invitației de a trimite „Discobolul" la expoziția de la Tokio. Roma, profitînd de ocazie, și-a reînnoit cererea. În cele din urmă, comisia de experți desemnată să decidă asupra soartei statuii în dispută, ca și a tuturor operelor de artă repatriate de Siviero, a anunțat că „Discobolul" nu va călători în Japonia, ci va fi mutat definitiv la Roma.

Despre polen

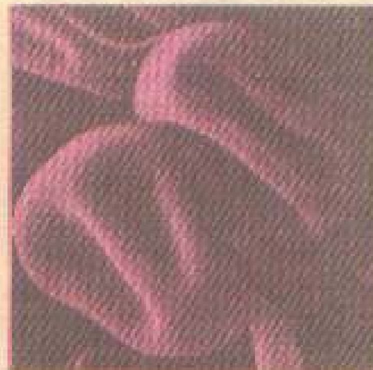
Microscopicele granule de polen, transportate de vînt în toate direcțiile sau purtate de insecte zburătoare din floare în floare, au două principale caracteristici: sînt omniprezente și au o viață foarte lungă. Exina, învelișul exterior al grăuntelui de polen, este practic indestructibilă. Au fost descoperite teci de polen chiar și în filoane de cărbune vechi de peste 100 milioane de ani, înainte ca marile animale preistorice să-și fi făcut apariția pe pămînt.

Oamenii de știință analizează urmele de polen pentru a determina cum au evoluat în timp anumite forme de vegetație, și chiar și clima. Geologii se folosesc de ele pentru a verifica datele referitoare la rocile din zonele petrolifere.

Recent, polenului i s-a găsit o nouă calitate. El poate indica originea unor piese muzeistice, bunăoară a mobilierului vechi. Căci, aceste mici granule se fixează pe ceara și lacurile cu care sînt lustruite aceste obiecte. Stabilind cărei specii vegetale aparțin (proba analizată se supune unui tratament chimic pentru a îndepărta ceara sau lacul), se poate determina locul unde crește aceasta și, de aici, „gazda" originară a obiectului înainte de a deveni piesă de muzeu. Și absența unui anume fel de polen este o informație la fel de prețioasă, deoarece ea indică faptul că, în locul de unde provine obiectul, o anumită specie de plantă nu crește.

Metoda este la fel de utilă, bunăoară, și pentru a distinge piesele originale de falsuri. **I.P.**

Port

Singapore a devenit, conform statisticilor pe anul trecut, cel mai activ port din lume, preluînd astfel locul întîi, deținut pînă acum de Rotterdam. Autoritățile din Singapore au arătat că, în 1986, au intrat în rada acestui port 30 814 nave, cu un tonaj total de 324,6 milioane tone, față de 274,4 milioane tone înregistrate la Rotterdam. În anul precedent, portul olandez se afla pe primul loc, cu o diferență de 2,3 milioane tone. Yokohama, al doilea mare oraș-port din Japonia, se afla pe locul trei. În ceea ce privește, însă, cantitatea de marfă încărcată, Rotterdamul își păstrează întîietatea: 250 de milioane tone în 1986, aproape dublu decît în Singapore. Activitatea acestuia din urmă, apreciază specialiștii, a sporit în special datorită serviciilor de aprovizionare și reparații, oferite de docurile sale.

„Ordinul de merit"

Violonistul american Yehudi Menuhin a fost numit, de către regina Elisabeta a II-a a Angliei, membru al „Ordinului de merit". Creat de către Eduard al VII-lea în primul deceniu al acestui secol, ordinul nu poate avea mai mult de 24 de membri; admiterea de noi membri este permisă doar prin dispariția din viață a unuia dintre membrii vechi. În momentul primirii lui Y. Menuhin, existau două locuri vacante: cel al fostului premier Harold Macmillan, duce de Stockton, și cel al sculptorului Henry Moore. Precedentele numiri de membri ai „Ordinului de merit" au avut loc anul trecut, incluzîndu-i pe scriitorul Graham Greene, pe pionierul aviației cu reacție, sir Frank Whitte, și biologul Frederick Sanger. Născut la New York în 1916, Yehudi Menuhin este, din 1965, „cavaler al Marii Britanii".

îumea de ieri
LUMEA DE AZI
îumea de mîine

Gravuri rupestre în sudul Oranului

Pentru un african, în mod deosebit, cunoașterea trecutului, cu luminile și umbrele sale, determină o acută luare de cunoștință în ce privește indentitatea sa, mai ales astăzi, cînd Africa, leagăn al unor vechi civilizații, nu mai apare ca un continent fără memorie. Fiecare descoperire permite îndepărtarea unei prejudecăți, a unui mit, și stimulează progresul cunoștințelor științifice și culturale.

Comunitatea științifică mondială și, în mod special, UNESCO manifestă un interes considerabil pentru bogățiile arheologice din toate țările. Excepționalele gravuri rupestre, descoperite din cînd în cînd în ultimul secol, dovedesc, de pildă, că Algeria nu și-a dezvăluit încă toate comorile pe care le ascunde. Picturile rupestre — forme de început ale scrierii omenești, martori tăcuți ai unor vechi civilizații — sînt o adevărată bibliotecă imprimată pe piatră, una din primele arhive ale umanității. Este de necontestat că, de pe continentul african, au izvorît descoperiri de natură să reformuleze ipotezele privind originea omului. Monumentele — adevărate păduri de piatră, paznici ai secretelor milenare — precum și picturile rupestre din Algeria sînt mărturii ce-și divulgă, puțin cîte puțin, secretele și dezvăluie existența unei extraordinare civilizații preistorice. Zona geografică în care apar gravurile preistorice se înscrie în harta Algeriei de la frontiera apuseană pînă la punctul de întîlnire cu colinele Atlasului, pentru a alcătui puternicul masiv Aures. Are aspectul unui lanț de munți despărțiți unii de alții prin largi culoare, a căror așezare s-a născut din aceeași mișcare alpină în cursul căreia s-a format Mediterana. De la vest către est, diferiții masivi poartă numele de Munții Ksours, Djebel Amour, Munții Ouleds Naïl, Munții M'Zab. În privința artei rupestre, există tendința, în general, de a fi amintită doar zona Tassili-n-Ajjer (Hogar), cel mai mare muzeu sub cerul liber din lume, figurînd, de altfel, pe lista patrimoniului mondial, cultural și natural, alcătuită de UNESCO. Or, sudul Oranului îndeosebi, oarecum neglijat pînă acum, își dezvăluie tot mai mult bogățiile arheologice și rupestre, opere de artă de o excepțională valoare. Parcurgînd departamentul Saida — 110 000 kmp, aproape de patru ori mai mare decît suprafața Belgiei — și, mai ales, subprefectura Aïn Sefra, la fel de întinsă cît Libanul, ești izbit de prezența pe stînci, mai ales în oaza Tiout, la 10 km doar de orașul Aïn Sefra, a surprinzătoarelor gravuri preistorice, adînc incizate în rocă, aducînd în prim plan personaje stranii, vînători înarmați cu arcuri ce urmăresc diferite animale: lei, antilope, struți.

La 6 km de Aïn Sefra, pe marginea singurului drum ce duce la Asla, pe stînca de la Mahisseret, este gravată — alături de misterioase personaje și de bivoli enormi — o impresionantă turmă de elefanți ce merg în șir indian. Experții apreciază că marele berbec de la Bou Alem, ce poate fi admirat mai departe, între El-Bayodh și Aflou, reprezintă, pe plan artistic, cea mai frumoasă gravură rupestră a continentului african.

În această regiune din sudul Oranului, acoperită de vestigii arheologice impresionante, începînd cu uneltele de piatră pînă la piatra șlefuită, cărora li se adaugă ceramica, fragmentele de fildeș și alte obiecte de podoabă, ce constituie o mărturie a prezenței omului din neolitic, operele de artă pe care le tăinuiesc zecile de așezări rupestre n-au fost încă descoperite în întregime: la 22 februarie 1984, la Douar, la 60 de km nord-est de Aïn Sefra, într-un ținut de nomazi și păstori, doi funcționari ai UNESCO au avut surpriza de a descoperi, pe o dală de piatră, la nivelul solului, o gravură rupestră intactă reprezentînd un bivol și două antilope.

Originea omului

Stabilirea epocilor în care s-au născut gravurile rupestre nu este simplă, deoarece lipsesc reperele ce le-ar putea preciza vîrsta. Arheologii, cum se spune adeseori, sînt considerați drept detectivi ai trecutului, pentru că trebuie să observe și să analizeze cu migală fauna figurată, să compare tehnicile de gravare, patina, natura gresiei, straturile arheologice, fragmentele de os, armele personajelor, să confrunte indicii, să-și multiplice verificările pe teren, totul pentru a diminua orice posibilitate de interpretare falsă sau subiectivă. Arheologii sînt de acord, astăzi, că cele mai vechi gravuri ar putea aparține unei perioade cu-

Sub această gravură rupestră de la Tiout, războinicul și orantul sînt legați printr-un cordon ombilical

prinse între anii 7000 şi 5000 î.e.n. Aceasta este numită „a antilopei antice", pentru motivul că este caracterizată prin prezenţa acestui animal în imaginile figurative.

Cronologia istorică, implicînd apariţia sau dispariţia diverselor specii de animale, poate fi „citită" în picturi şi în gravuri, pe măsură ce acestea sînt tot mai apropiate de epoca contemporană. Poate fi văzut apărînd, succesiv, boul domestic, apoi calul, care-şi face apariţia în Maghreb către 1200 î.e.n., şi, în sfîrşit, cămila, cu puţin înainte de începutul erei noastre. Trebuie făcută precizarea, totuşi, că berbecul cu sferoidă, ce poate fi întîlnit pretutindeni în masivul Atlas saharian, a fost mult timp cauza unui litigiu în estimarea vîrstelor propuse de arheologi. Savanţi cunoscuţi, mai ales istorici ai Africii de nord din perioada cartagineză şi romană, care au consacrat numeroşi ani cercetărilor pe teren, au considerat că acest berbec era o îndepărtată amintire a zeului egiptean Amon şi că Algeria îşi datorează galeriile sale de artă rupestră influenţelor egiptene, ipoteză care, evident, le întinerea. Or, se pare, lucrurile nu stau astfel.

Profesorul Henri Lhote, autor a 270 de comunicări ştiinţifice, însărcinat de UNESCO să creeze un centru de documentare în cadrul Parcului Naţional din Tassili, are o altă opinie: „Astăzi, ştim că cultul lui Amon nu se exprima prin imaginea unui berbec purtînd o sferoidă decît începînd cu cea de a XVIII-a dinastie egipteană, adică spre anul 1880 al erei trecute. Deci, trebuie să admitem că vechile gravuri din Atlasul saharian şi din Sahara sînt mai vechi decît tot ce a produs arta egipteană. Dar nu trebuie să inversăm raţionamentul pretinzînd că ele s-au aflat la originea artei egiptene. Este permis, totuşi, să reţinem această ipoteză de lucru, pentru că şi alte elemente sînt susceptibile să capete un sens asemănător; de exemplu, plăcuţele sculptate evocînd paletele de farduri egiptene, basoreliefurile ce nu sînt fără analogie cu cele din Egipt, anumite picturi preistorice din Tassili-n-Ajjer."

Este evident că, în această materie, prudenţa se impune şi că trebuie să fie reunite multe alte elemente pentru a formula concluzii care să evite eroarea.

În mod obişnuit, se admite că arta rupestră s-a născut, în mare parte, în Algeria. Anumiţi arheologi cred că leagănul ei ar fi în Constantinois şi în sudul tunisian, într-un mediu specific, numit capsian, după numele oraşului din Gafsa, materializat de zăcămintele formate de îngrămădirile de cochilii de melci. Oamenii locului le desemnează cu numele de **rummadiya**, însemnînd „rămăşiţe". Sînt resturile alimentare ale

Detaliul unei gravuri rupestre de la Tiout

Gravură rupestră reprezentînd doi vînători încercînd să doboare un animal

vechilor populaţii, strămoşi ai berberilor, care se hrăneau, mai ales, cu aceste moluşte.

În esenţă, profesorul Henri Lhote preciza că „repartiţia acestor uriaşe gravuri, localizate cu deosebire în sudul Oranului şi în sudul Algeriei, al căror frumos stil naturalist este, prin grafismul său, în opoziţie cu cel al unor plachete capsiene, sugerează că sudul Oranului ar putea fi, cu mai mult adevăr, considerat locul lor de naştere şi de difuziune". Înrudirea acestor gravuri cu cele de la Tassili-n-Ajjer şi de la Fezzan nu este încă lămurită.

Este izbitor, în momentul de faţă, interesul cu care populaţiile locale iau cunoştinţă de existenţa acestor bogăţii ale patrimoniului lor arheologic, ale trecutului lor. Adeseori, chiar locuitorii vin, spontan, să semnaleze autorităţilor locale orice nouă descoperire; o fac pentru că au înţeles importanţa gravurilor rupestre care-i înconjoară. Henri Lhote ne amintea că „în carierele de nisip de la Ternifine, aproape de Mascara, au fost descoperite, în 1954, două mandibule şi un parietal omenesc, alături de resturi de hipopotami, de ale unui elefant mai mare decît cel actual, de rinoceri, de ale unei cămile dintr-o specie astăzi dispărută, de Maicairodus, un tigru uriaş cu dinţii în formă de pumnal, de girafe etc. Alături de aceste rămăşiţe omeneşti şi animale a fost descoperit o unealtă din piatră, numită de arheologi «dublu tăiş acheolean», totul avînd o vechime de aproape cinci sute de mii de ani. Astfel, a fost adusă o nouă lumină asupra unui aspect al problemei privind originea speciei umane, şi anume că Pithecantropus erectus, al cărui nume înseamnă «om-maimuţă cu ţinuta dreaptă», era o fiinţă ce trebuie clasată în categoria omului şi nu în cea a maimuţei, aspect ce rămăsese nelămurit de mai bine de o jumătate de secol. Se înţelege, mai mult, că această fiinţă confecţionase «dublul tăiş acheolean», un topor primitiv, cioplit grosier, existent în exemplare atît de numeroase în Algeria şi, mai ales, în Sahara, încît sînt numărate cu miile."

Arhivele trecutului: nevoia de conservare şi ocrotire

Aceste fermecătoare pagini de istorie îndepărtată a Africii riscă, însă, din nefericire, să fie grav alterate şi distruse, chiar să dispară. Pe stîncile roşii de la Mahissret, de exemplu, chiar la intrarea în Aïn Sefra, pot fi văzute, cu tristeţe şi revoltă, urmele clar imprimate ale unor proiectile, inscripţii, iniţiale şi diverse mîzgăleli cu vopsea albă lăsate de turişti şi vizitatori inconştienţi. Caractere berbere, arabe, franceze au fost adăugate într-o epocă mult ulterioară celei cînd au fost trasate imaginile animalelor. În apropierea acestui peisaj deteriorat la Tiout, autorităţile locale au încercat zadarnic să protejeze gravurile rupestre printr-un grilaj, acum pe jumătate distrus. Dar acest sistem de protecţie a fost abandonat, pentru că limitează vederea gravurilor. CRAPE (Centrul de cercetări antropologice, preistorice şi etnografice) denunţă în alte locuri actele de vandalism şi procedeele colecţionarilor necinstiţi. Aceştia din urmă, care nu mai beneficiază nici măcar de pretextul ignoranţei, nu ezită să smulgă, înarmaţi cu ciocane şi dălţi,

opere de artă ce aparţin patrimoniului universal. Pericolul apare cîteodată din partea şantierelor şi a carierelor care, cu ajutorul explozibilului, sparg stîncile, acestea urmînd să fie utilizate la construirea unor case sau la pietruirea străzilor. Paza şi cea mai mare parte a sistemelor de protecţie şi de supraveghere puse la punct în momentul de faţă nu pot împiedica noi degradări, pentru că, este evident, în această zonă, adesea pustie, nu este posibil să instalezi un agent al autorităţii în preajma fiecărei aşezări rupestre. Ce se poate face? Poate, printr-o mobilizare a tuturor mijloacelor disponibile, să se organizeze, la scară naţională, o campanie susţinută de informare pentru a sensibiliza toată populaţia în legătură cu bogăţiile arheologice ale ţinutului. Televiziunea, şcoala, expoziţiile, turismul controlat, creşterea numărului de ghizi calificaţi ar trebui să devină elementele unei reţele ce nu-i de neglijat. Faptul că această situaţie preocupă autorităţile din Saida, devotamentul dezinteresat al învăţătorilor voluntari şi al responsabililor, ce pot fi văzuţi la lucru în regiune, lasă să se întrevadă un viitor ce pare, oarecum, liniştitor.

Experţi ai UNESCO îşi dau concursul pentru a proceda la diversele operaţii de curăţire şi conservare, studiind, totodată, natura anumitor degradări ale picturilor aflate în aer liber. Este vorba, în mod deosebit, de a analiza mecanismele şi diferiţii agenţi, în primul rînd de ordin natural, care provoacă alterarea picturilor. În Parcul Naţional din Tassili, de exemplu, au fost instalate sonde termice şi hidrice care, acţionate de un generator solar, sînt conectate la aparate de înregistrare a temperaturii şi umidităţii. Rostul acestor măsuri este de a salva monumentele civilizaţiei universale printr-o participare concretă la efortul autorităţilor algeriene de a determina factorii de deteriorare a picturilor rupestre, de a preconiza metodele şi mijloacele ce trebuie aplicate pentru a le ocroti împotriva acţiunii omului şi a elementelor naturale.

Silviu Angelescu

Foc pe apă

Otto Mielke ne oferă o istorie a „Marilor catastrofe marine" care au zguduit lumea. Una dintre acestea s-a produs la întoarcerea pachebotului **Georges Philippar** *din cursa sa inaugurală.*

Georges Philippar, pachebot cu două elice al Companiei Mesageriilor Maritime, lansat în noiembrie 1930 şi intrat în cursă în primăvara anului 1932, se întorcea din călătoria sa inaugurală în Japonia cînd, în noaptea de 16 mai, în dreptul capului Guardafui din golful Aden, s-a produs drama.

La ora 2 şi 10 minute, pe cînd se pregătea să intre în cuşetă să se culce, tînăra ocupantă a cabinei 5 de pe puntea A observă fumul care ieşea pe sub uşa cabinei vecine. Speriată, alertă un steward. Acesta deschise uşa cabinei cu numărul 6, dar se dădu înapoi, izbit în faţă de un fum gros.

Punţile erau dotate cu 13 avertizoare de incendiu. Regulamentul cerea ca ele să fie imediat folosite. Dar stewardul se gîndi că putea să se descurce singur. Nu vroia să alarmeze, inutil, pasagerii care dormeau. Luînd un extinctor, omul se apucă de treabă. Alimentat de aerul rece care pătrundea prin uşa deschisă, focul se înteţea. Flăcările ţîşneau, cuprinzînd lemnăria, mobilierul, tapiseria... iar fumul care se îngroşa îl orbea. Înţelese, în sfîrşit, că eforturile îi erau zadarnice, dar, în loc să declanşeze dispozitivul automat de alarmă, alergă să-l prevină pe ofiţerul de cart. Se pierdeau minute preţioase... Ofiţerul de cart trimise o echipă în ajutor, dar nici el nu consideră necesar să dea alarma generală — tot pentru a nu-i speria pe pasageri.

Trezit de-abia după 20 minute de la descoperirea incendiului, căpitanul sosi pe puntea de comandă, pentru a afla că focul distrugea o bună parte din cabinele de clasa întîi. Se dădu alarma generală.

Pasagerii au urcat în grabă pe punte. Mulţi, însă, n-au mai apucat, pierind asfixiaţi sau arşi de vii.

Focul se propaga cu o uimitoare rapiditate. Postul de radio şi grupul său electrogen căzură pradă flăcărilor. Din ordinul căpitanului, radiotelegrafistul reuşise să lanseze cîteva SOS-uri înainte de a-şi părăsi postul. Aceste apeluri au fost auzite, căci pachebotul se afla pe ruta frecventată a Canalului Suez.

Trei vase s-au îndreptat imediat spre el: petrolierul rusesc **Sovetskaia Neft** şi cargourile britanice **Contractor** şi **Mahsud**. Petrolierul, sosit primul la faţa locului, i-a luat la bord pe ocupanţii primelor bărci de salvare lansate la apă de **Georges Philippar.**

Multe erori fuseseră comise în primele 20 minute de la izbucnirea incendiului, dar acum, după intervenţia căpitanului, domneau o ordine şi o disciplină exemplare. Cu excepţia pasagerilor prizonieri ai focului pentru care nu se mai putea face nimic, toţi ceilalţi erau adunaţi pe punte, în faţa bărcilor. Fără panică şi fără accidente, 699 persoane — pasageri şi membri ai echipajului — au părăsit bordul; 90 pasageri aveau să piară mistuiţi de flăcări.

Pachebotul ardea ca o torţă. Pichetele de incendiu au încercat să localizeze focul, dar au trebuit să renunţe. Vasul era condamnat.

În legătură cu cauzele incendiului nu se pot emite decît ipoteze. Un posibil scurt-circuit, care s-a produs datorită unei instalaţii defectuoase, de care s-au plîns mai mulţi pasageri. Firele electrice treceau prin dosul panourilor de lemn ale pereţilor despărţitori ai cabinelor. Un contact greşit... şi acestea au luat foc.

O neglijenţă care a costat 90 de vieţi omeneşti şi viaţa unui pachebot abia construit.

M. Şetraru

Tineri

Sinuciderile în rîndul tinerilor au crescut cu 50 la sută în ultimii zece ani, relevă Centrul federal american de control al îmbolnăvirilor. Între 1970–1980, au murit astfel 49500 de tineri de ambele sexe, a căror vîrstă oscilează între 15–22 de ani. Procentajul albilor este mult mai mare decît al tinerilor de culoare de aceeaşi vîrstă, relevă raportul, arătînd că principalul mijloc folosit de sinucigaşi a fost arma de foc.

COSMOSUL

– tentaţia cunoaşterii

● Complexele orbitale — principala direcţie a cosmonauticii sovietice ● Dincolo de graniţele ...planetei natale ● De la simplu la complex ● Retrospectivă a tehnicii orbitale ● Zborurile pilotate—proba de foc a cosmonauticii ● Noi peripluri cosmice ● Elemente noi în arsenalul cosmonauticii pilotate ● Viitorul cosmonauticii se clădeşte cu fiecare start ● Pe etajele orbitale ale continentului extraterestru ● Module prinse în „ciorchinele" spaţial ● Platformele orbitale—trambulină pentru expediţii pe trasee interplanetare ● Un hotel pe Orbită? ● Laboratoare spaţiale autonome ● Programe de valorificare paşnică, deschise colaborării.

Drumul de la „Saliut" la „MIR"

Cosmonautica pilotată a păşit în cel de-al doilea sfert de secol al existenţei sale aureolată de remarcabile izbinzi al Omului în nobila activate de valorificare în scopuri paşnice a potenţialului spaţiului extraatmosferic. De altfel, de cînd s-a avîntat şi a pătruns în înălţimile Oceanului spaţial, pilotînd nave şi navete cosmice, dar mai ales staţii orbitale cu longevitate spaţială îndelungată, omul priveşte şi abordează cu mai mult curaj Cosmosul, deşi acesta nu şi-a atenuat, cituşi de puţin, duritatea, rămînînd la fel de inospitalier.

La începutul lui februarie a.c., a trecut dincolo de „graniţele" planetei natale cel de-al 200-lea cosmonaut de pe Terra, sovieticul Alexandr Laveikin, care, împreună cu compatriotul său — cunoscutul pilot-cosmonaut Iuri Romanenko — formează al doilea echipaj de bază pe noua staţie ştiinţifică orbitală „MIR". Pe aceeaşi staţie sînt programate să îndeplinească, succesiv, misiuni spaţiale — în acest an şi în anul următor — alte echipaje de bază, precum şi echipaje mixte itinerante, alcătuite din cosmonauţi sovietici şi parteneri ai acestora din Siria, Bulgaria şi Franţa.

Aflată în evoluţie pe orbită de mai bine de un an (a fost lansată la 20 februarie 1986), staţia ştiinţifică „MIR", care face parte din cea de-a treia generaţie de aparate de acest gen, este, totodată, a 8-a staţie orbitală sovietică trimisă (din 1971 şi pînă astăzi) în spaţiul circumterestru. Se consolidează, astfel, direcţia principală de dezvoltare a cosmonauticii pilotate sovietice, definită în următorii termeni de conducătorul Centrului de pregătire a cosmonauţilor, Gheorghi Beregovoi: „Astăzi, ca şi în trecut, noi considerăm că spaţiul cosmic din jurul Pămîntului trebuie valorificat paşnic cu ajutorul staţiilor orbitale, iar spaţiul interplanetar — cu concursul staţiilor automate. Programul nostru de valorificare a Cosmosului — apropiat sau îndepărtat — are o orientare exclusiv paşnică, fiind, în continuare, deschis colaborării internaţionale".

COSMOSUL – tentaţia cunoaşterii

Drumul parcurs de cosmonautica sovietică pilotată în cei 26 de ani care au trecut de la legendarul zbor solitar al lui Iuri Gagarin (aprilie 1961),de la evoluţia staţiilor orbitale „Saliut" din prima generaţie, care dispuneau de un singur dispozitiv de cuplare, şi pînă la actuala staţie „MIR", prevăzută cu şase noduri de joncţiune, a fost, desigur, lung şi adeseori anevoios, dar soluţia aleasă — testarea sistematică şi perfecţionarea continuă a staţiilor orbitale, pentru ca ele să devină, în cele din urmă, elementul central al noilor complexe spaţiale — s-a dovedit a fi calea cea mai indicată pentru valorificarea spaţiului cosmic în folosul omului, al progresului ştiinţei şi economiei.

Staţiile orbitale s-au impus şi au intrat definitiv în arsenalul tehnic al cosmonauticii pilotate graţie multiplelor avantaje pe care le oferă; în primul rînd pentru că ele pot fi locuite, asigurînd primirea echipajelor de schimb; apoi pentru faptul că pot forma împreună cu celelalte aparate (nave de transport şi module specializate) complexe de cercetare şi producţie spaţială, la bordul cărora să lucreze echipe mixte de savanţi şi specialişti. Existenţa mai multor noduri de cuplare — aşa cum are staţia „MIR" — permite schimbarea profilului complexului orbital pe măsura schimbării sau alternării modulelor ataşate. În acest fel, întreprinderea spaţială poate armoniza şi satisface, în condiţii de eficienţă şi cu promptitudinea necesară, cerinţele cele mai diverse ale diferitelor domenii ale ştiinţei şi economiei.

Scurtă retrospectivă

Progresele în construcţia de aparate spaţiale, ca de altfel succesele de ansamblu ale cosmonauticii sovietice, sînt rezultatul folosirii acumulărilor din sectoarele de vîrf ale ştiinţei şi tehnicii, creării unei puternice baze materiale pentru susţinerea activităţii de pregătire prealabilă şi derulare efectivă a misiunilor echipajelor trimise pe orbită. Ceea ce astăzi pare simplu în cosmonautica pilotată a cerut, la timpul respectiv, eforturi considerabile. Cert este că, şi în acest domeniu, s-a parcurs drumul de la simplu la complex.

Prima staţie orbitală a fost inclusă în practica zborurilor pilotate la finele anilor '60 — începutul anilor '70. Staţiile „Saliut" din prima generaţie au jucat un rol de pionierat, impulsionind cercetările şi experimentele tehnico-ştiinţifice şi medico-biologice. Însă spaţiul restrîns din compartimentele acestor staţii îi obliga pe cosmonauţi să păstreze la bord aparatura ştiinţifică şi materialele folosite în timpul misiunilor pe orbită. Posibilităţile de înlocuire a unor aparate, ca şi completarea dotării laboratorului orbital cu instalaţii noi erau, de asemenea, restrînse. Această împrejurare limita şi perioada de exploatare a staţiilor, ca de altfel şi durata fiecărei expediţii în parte. Recordul de durată al misiunilor îndeplinite pe staţiile din prima generaţie a fost de 63 de zile; el a fost înregistrat pe staţia „Saliut—4" (24 mai—26 iulie 1975) de cuplul de cosmonauţi Piotr Klimuk — Vitali Sevastianov.

Cronica spaţială înscrie la loc de onoare numele altor cosmonauţi care, într-o perioadă scurtă, cuprinsă între anii 1971—1977, au contribuit atît la cercetările şi experimentele efectuate pe nu mai puţin de cinci staţii orbitale din prima generaţie, cît şi la perfecţionarea sistemelor de construcţie şi de navigaţie spaţială

Cucerirea spaţiului cosmic

Explozia navetei spaţiale americane, la 28 ianuarie 1986, a trasat cu litere de sînge o nouă abordare a spaţiului cosmic. Navetele continuă să rămînă ţintuite la sol, astronauţii sînt neliniştiţi, militarii exasperaţi, proiectele NASA date peste cap. Europa de vest, la rîndul ei, repară racheta Ariane, victimă şi ea a unui accident, în mai 1986.

Pentru definirea şi punerea în acţiune a unei politici spaţiale, unitatea de timp semnificativă este deceniul, şi nu anul. Ce se va întîmpla peste zece, douăzeci, treizeci de ani? Cele mai promiţătoare presupuneri arată că oamenii vor debarca pe Marte înainte de anul 2020. Interesul pentru această planetă e din ce în ce mai mare. Se speră într-o expediţie comună a sovieticilor, americanilor, asiaticilor şi europenilor.

Peste zece ani, vest-europenii vor putea deveni mai competitivi graţie rachetelor Ariane V şi Hermes, creind chiar o staţie orbitală, alături de americani.

Maşina spaţială americană rămîne, deocamdată, blocată, victimă a ambiţiei şi a neglijenţei, dar şi a greşelilor trecute. Construcţia navetei, adevărată Rolls Royce a transportului în spaţiu, a întîrziat programul american şi a devorat bugetul, fără nici o soluţie de schimb. Partizanii rachetelor clasice au recîştigat terenul pierdut în urmă cu zece ani. US Air Force a comandat deja circa treizeci de rachete pentru nevoile proprii. Firmele comerciale vor exploata lansatoare particulare în timp ce NASA se va consacra misiunilor militare şi ştiinţifice.

Anul acesta, NASA are în plan doar şase lansări de rachete care vor pune pe orbită sateliţii cei mai „urgenţi".

Naveta ar trebui să-şi reia zborul în februarie 1988; de astă dată, Discovery, comandată de Frederick Hauck; bugetul NASA pe anul în curs este de 10,5 miliarde de dolari.

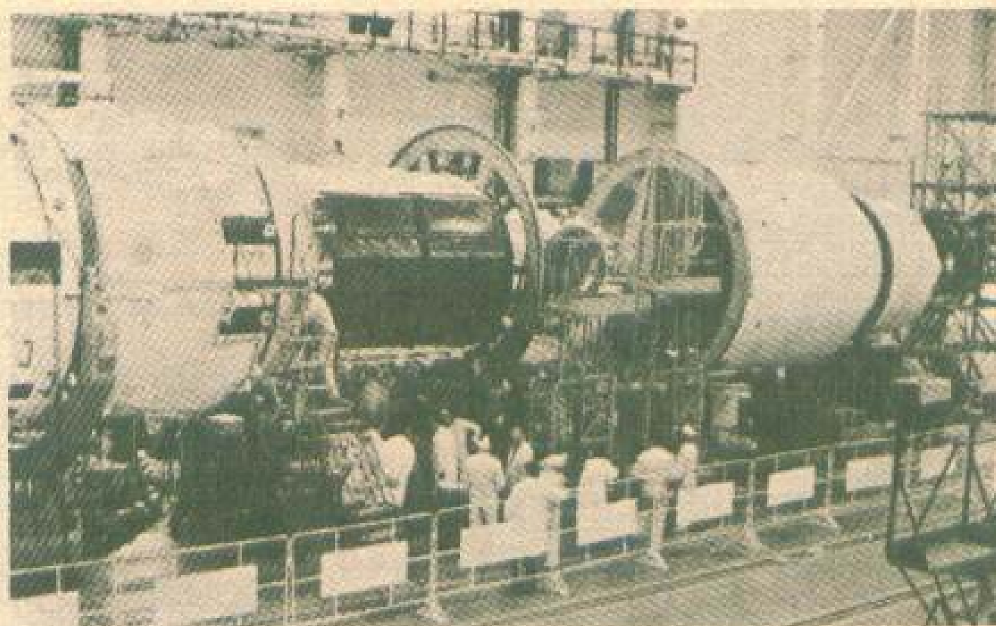
Mai întîi, se are în vedere construirea unei staţiuni spaţiale, în 1992, cu prilejul celei de a 500 aniversări a descoperirii Americii de către Cristofor Columb. La proiect vor participa SUA, Europa occidentală, Japonia şi Canada.

Se poate spune că, într-o zi, spaţiul cosmic va deveni o uzină gigantică, în care module silenţioase vor fabrica aliaje rare, medicamente preţioase şi cristale neînchipuit de pure.

Trebuie să adăugăm imediat, însă, că acelaşi spaţiu a devenit un cîmp de bătălie, populat cu sateliţi spioni şi aparate sofisticate de telecomunicaţii. De patru ani, americanii au elaborat conceptul lor de apărare strategică denumit „războiul stelelor". Aceasta dezvăluie adevărata natură a cursei cuceririi spaţiului cosmic, în care vioara nr. 1 este Pentagonul.

De la înălţimea orbitei geostaţionare, de la circa 36 000 de km altitudine, sateliţii pot fotografia urmele lăsate de autocamioane, cele mai mici vehicule, trenurile, avioanele sau echipele care lucrează pe şantiere. Poziţia acestora poate fi semnalată cu o eroare neglijabilă, de vreo zece metri.

Satelitul Landsat 5, american, poate efectua fotografii pe o suprafaţă de 185 kmp dintr-o dată, în 7

Stația științifică orbitală „MIR" pe platforma de start

Situația s-a schimbat cînd pe orbită au fost trimise **stațiile științifice „Saliut" din generația a doua,** care dispuneau de două noduri de cuplare. Aceste stații, intens folosite, au adus o contribuție remarcabilă la studierea naturii din Cosmos, la progresele tehnologiei spațiale, a medicinei, biologiei cosmice, astronomiei și meteorologiei, a altor domenii. De la bordul lor au fost luate zeci de mii de imagini ale Pămîntului și atmosferei extraterestre, s-au obținut numeroase mostre de materiale semiconductoare, sticlă optică și cristale, preparate medicale și biologice, utilizate în scopuri științifice și pentru cerințe practice.

În sistemul de aprovizionare a acestor stații au intervenit perfecționări ilustrate de introducerea curselor Pămînt-Orbită ale navelor automate de transport tip „Progres", care au îmbunătățit radical dotarea cu aparatură științifică și cu instalații tehnologice a laboratorului orbital, multiplicînd, astfel, posibilitățile de cercetare și experimentare și prelungind durata expedițiilor spațiale. În această retrospectivă spațială un loc aparte îl ocupă stația științifică „Saliut—6", pe care și-a desfășurat activitatea, cu rezultate deosebit de apreciate, și primul cosmonaut al Republicii Socialiste România, Dumitru Prunariu, îm-

culori diferite, în timp ce satelitul Spot, de producție franco-suedezo-belgiană, are cîmpul de observații de 60 kmp, poate lua fotografii în 4 culori, dar și în relief.

Caspar Weinberger, ministrul american al apărării, a afirmat la 15 ianuarie a.c. următoarele: „Imediat ce vom fi gata să desfășurăm ceea ce s-ar putea denumi prima fază a inițiativei de Apărare Strategică, voi fi încîntat să o facem". De o asemenea opțiune este legată și tentativa de „interpretare largă" a tratatului ABM, care interzice celor două mari puteri să desfășoare arme anti-rachetă; interpretare care — afirmă numeroși comentatori și oameni politici, inclusiv americani — pune practic sub semnul întrebării tratatul. Intenția Administrației lui Reagan este, evident, aceea de a „pune SDI la adăpost față de Administrațiile viitoare".

Deja, în 1986, Pentagonul a cerut Congresului o creștere cu mai multe sute de milioane de dolari a finanțării programului de construire a unor rachete gigantice, capabile să poarte în spațiu platforme strategice. La 17 decembrie 1986, generalul James Abrahamson, „patronul SDI", expune în fața președintelui Reagan ceea ce s-ar putea numai „faza 1"; este vorba de un proiect de apărare antibalistică din prima generație, fără tehnologii sofisticate (lasere, tunuri electromagnetice, fascicule de particule). E vorba de un „scut spațial" în trei trepte:

— sateliți de alarmă capabili să detecteze lansarea rachetelor intercontinentale, sateliți aflați în legătură cu platformele spațiale dotate cu rachete, care să doboare rachetele intercontinentale în faza lor de ascensiune;

— rachete cu baza la sol, capabile să le intercepteze în afara spațiului atmosferic;

— o a doua rețea de rachete pentru interceptarea în atmosferă.

Toate acestea sînt motivate, de către militarii americani, ca fiind măsuri de „protejare" a populației și pentru apărarea capacității de ripostă nucleară americană. În realitate, nu reprezintă decît o nouă și periculoasă dimensiune a competiției înarmărilor. **(I. R.).**

● Președintele S.U.A., Ronald Reagan, a aprobat proiectul NASA privind începerea lucrărilor în vederea creării unei variante „ușurate" a unei stații cosmice americane. Realizarea acestui proiect de anvergură va costa, la prețurile actuale, 10,9 miliarde dolari. După cum relatează agențiile de presă, componentele stației vor fi plasate pe o orbită circumterestră spre mijlocul anului 1994 cu ajutorul unor navete spațiale. Pentru a se plasa pe orbită un număr suficient de componente, astfel încît la bordul stației să poată locui și lucra astronauții, vor fi necesare cel puțin opt zboruri ale navetelor. Aducerea echipajului uman la bordul stației spațiale se va produce în jurul anului 1996.

Stația se va compune din două module construite în S.U.A. — unul pentru aparate de astronavigație, iar al doilea pentru aparatura de cercetări. Ea va dispune, de asemenea, de o platformă pentru lansarea navelor cosmice spre orbite mai îndepărtate

● Un purtător de cuvînt al Administrației Naționale pentru Aeronautică și Spațiul Cosmic (NASA) a anunțat că lansările stației automate interplanetare „Galilei", destinată cercetării planetei gigant —

preună cu pilotul cosmonaut sovietic Leonid Popov (mai 1981). Stația „Saliut—6" a funcționat în Cosmos aproximativ cinci ani (1977—1981), din care aproape doi ani și jumătate în regim pilotat.

De altfel, această stație a găzduit nu mai puțin de 9 echipaje mixte, formate din cosmonauți sovietici și din alte țări socialiste, care au îndeplinit misiuni în cadrul programului „Intercosmos", la a cărui realizare a contribuit în mod activ România. În carnetul de bord al stației figurează la loc de cinste zborurile record, pentru timpul respectiv, efectuate, în ordine, de sovieticii: Kovalionok și Ivancenkov (140 de zile, în 1978), de Liahov și Riumin (175 de zile în 1979), de Popov și Riumin (185 de zile în 1980).

Ștafeta cosmică orbitală a fost apoi preluată și dusă mai departe, din aprilie 1982, de stația științifică „Saliut—7", care evoluează și acum în Cosmos (în regim automat), paralel cu stația „MIR". Pe această stație, cosmonauții Kizim și Soloviov au inaugurat (în 1986) cursele interorbitale. Stația a deținut, de asemenea, cîteva recorduri de durată ale misiunilor îndeplinite de cuplul de cosmonauți sovietici Berezovoi—Lebedev (211 zile, în 1982) și trio-ul Kizim-Soloviov-Atikov (237 zile în 1984).

Cu toate rezultatele meritorii înregistrate pe stațiile orbitale din cea de-a doua generație de aparate spațiale, trebuie spus și că ele prezentau unele limite. Într-un anumit moment, caracterul „universal" al activității nu concorda întocmai cu interesele specifice ale diferitelor domenii ale științei și economiei. De pildă, pentru a realiza imaginile cerute insistent de naturaliști, stația trebuia „rotită" și orientată astfel încît să „privească" spre Pămînt, în timp ce, pentru cercetările și observațiile astrofizice, se impunea sa fie adusă în poziție inversă. În plus, stația științifica servea, simultan, și ca laborator de cercetare — secție de producție experimentală —, precum și ca locuință cosmică. Spațiul relativ restrîns nu permitea montarea de instrumente de proporții mai mari sau a unor instalații voluminoase, iar plasarea unora din instalații în imediata vecinătate a locului de muncă al cosmonauților crea unele incomodități.

Asemănări, dar și deosebiri esențiale

Primul exemplar din cea de-a treia generație de stații orbitale — stația de tip modular „MIR" — marchează, desigur, o treaptă nouă, superioară, pe calea spre edificarea platformelor spațiale cu funcționare permanentă. La prima vedere, judecînd și după cele văzute la Centrul de pregătire din orășelul cosmonauților de lîngă Moscova, unde stau, alături, un model în mărime naturală al stației „Saliut—7" și un altul al stației „MIR", ambele destinate antrenamentelor echipajelor ce se pregătesc pentru noile misiuni spațiale, nu par a exista mari deosebit între respectivele aparate orbitale, care evoluează de altfel în paralel și pe orbită. Dimpotrivă, configurația de ansamblu a rămas aceeași. Însă, explică specialiștii, soluțiile adoptate la stația „MIR" au adus multe perfecționări de ordin funcțional și constructiv. Cu titlu de exemplu, dispozitivele de cuplare își modifică diametrul în timpul joncțiunii, în sensul „comprimării", pentru ca, în momentul ieșirii stației pe orbită, carenajul lor conic să se obtureze complet. Aceasta și determină alegerea formei exterioare a stației — o formă aerodinamică, favorabilă deplasării.

Dimensiunile principale ale aparatelor se mențin, în mare măsură, neschimbate. Lungimea stației „MIR" este identică cu a stației „Saliut—7", măsurînd 13,13 metri. Ceva mai mare este diametrul corpului stației propriu-zise (4,2 metri). Greutatea totală (după plasarea pe orbită) este de aproximativ 21 tone.

Jupiter — și a sondei spațiale „Ulysse", cu ajutorul cărora oamenii de știință speră să obțină noi informații despre Soare, vor avea loc la sfîrșitul anului 1989 și, respectiv, în octombrie 1990. Pentru plasarea acestora pe orbită vor fi folosite navete spațiale cu utilizări multiple — a precizat purtătorul de cuvînt.

„Galilei" și „Ulysse" — vehicule spațiale create împreună de NASA și Agenția Spațială (vest) Europeană (ASE) — trebuiau să fie lansate în mai 1986, la interval de cinci zile unul de altul. După tragedia navetei spațiale americane „Challanger", aceste proiecte au fost amînate.

● Ministrul de externe al Canadei, Joseph Clarck, a avertizat că țara sa va examina problema retragerii de la activitățile privind realizarea unei stații cosmice orbitale dacă Statele Unite intenționează să o utilizeze în scopuri militare.

Majoritatea țărilor vest-europene, Canada și Japonia au acceptat să participe, alături de Statele Unite, la înfăptuirea acestui program.

Ministrul canadian de externe a subliniat, într-o declarație făcută în parlament, că țara sa și-a condiționat participarea la acest program de folosirea stației cosmice orbitale exclusiv în scopuri pașnice. El a menționat, de asemenea, că versiunea originala a proiectului prevedea numai eventualitatea unei folosiri limitate a acestei stații orbitale în scopuri militare, în special în domeniul verificării unui eventual acord de dezarmare. În ultimele luni însă, s-au multiplicat indiciile potrivit cărora Pentagonul ar dori să utilizeze această stație cu prioritate pentru cercetări în domeniul militar.

Se reamintește, în legătură cu aceasta, că și guvernul Japoniei a anunțat, anterior, că va renunța să participe la realizarea programului respectiv în cazul în care Statele Unite doresc să-i confere o destinație prioritar militară.

● Dacă, în anii '60, obiectivul prioritar al cercetărilor spațiale inițiale de NASA l-a constituit Luna, specialiștii americani în acest domeniu își îndreaptă acum atenția cu precădere către Marte — „Planeta roșie". În acest sens, se examinează posibilitatea construirii unor roboți mobili ce ar putea fi trimiși pe Marte, în preajma anilor 2000, pentru a se înapoia pe Terra, aducînd mostre de roci marțiene, care, potrivit aprecierilor, ar contribui la mai buna cunoaștere a acestei planete și a istoriei sale. Această preocupare nu este nouă pentru NASA.

Marte — cea de-a patra planeta a sistemului nostru solar —, a fost „vizitată" — e drept, de la distanță — în anii 1985 și 1986 de navele spațiale din seria „Viking", care au transmis fotografii ale zonelor de suprafață ale planetei. Pe baza datelor cunoscute pînă în prezent, apreciază specialiștii, se pare că pe această planetă nu există condițiile necesare care să fi permis existența unor forme de viață.

Pentru staţia „MIR" s-a stabilit o orbită de lucru care se înscrie între 300—400 km altitudine şi a cărei inclinaţie faţă de planul Ecuatorului este de 51.6 grade.

Ca şi pînă acum, navele de transport aduc pe orbită echipaje formate din 2—3 membri, dar pe „MIR" pot lucra simultan 5—6 cosmonauţi, ceea ce înseamnă că, la îndeplinirea misiunilor spaţiale complexe de către echipaje întrunite, vor fi folosite cîte două nave pilotate. Pentru acostarea acestora, ca şi a navelor automate, noua staţie dispune de două noduri de joncţiune principale, situate la extremităţi, în prelungirea axului staţiei, unul în partea compartimentului de trecere, iar celălalt — în zona compartimentului agregatelor. Dar staţia „MIR" este prevăzută cu alte patru dispozitive de joncţiune, destinate în mod expres ataşării temporare a modulelor ştiinţifice autonome, cărora li se dă startul succesiv de pe Terra. Ca şi navele de transport, aceste module sînt cuplate, mai întîi, la unul din nodurile principale de joncţiune, mai exact — la cel plasat în zona compartimentului de trecere. De aici, ele sînt transferate, cu ajutorul unor manipulatoare, la dispozitivele de prindere periferice, angrenajele principale fiind, astfel, lăsate libere în vederea primirii altor module sau nave de transport, incluse în „caravana spaţială".

Potrivit precizărilor specialiştilor, activitatea diurnă a cosmonauţilor la bordul staţiei „MIR" este degrevată de o serie de operaţii de rutină, specifice navigaţiei spaţiale, întrucît procesele de dirijare a mişcării, în genere funcţionarea sistemelor de bord, a aparaturii ştiinţifice, sînt automatizate la maximum, pe baza sistemelor electronicii de calcul.

Elemente noi în arsenalul cosmonauticii pilotate

Chiar din primul an de evoluţie cosmică, staţia „MIR" a confirmat speranţele puse în ea, dovedind că este, în fapt, „BLOCUL DE BAZĂ" al unui edificiu spaţial inedit: **Complexul orbital multimodular** cu funcţionare permanentă.

Pentru început, s-au folosit frecvent numai două din cele şase noduri de cuplare ale staţiei, anume agregatele de joncţiune axiale, de la extremităţi. Lucru firesc, deoarece primii „mesageri" de pe Terra nu puteau fi decît nave automate şi pilotate, care au adus pe orbită rezervele necesare de combustibil, provizii, de alimente şi de apă şi, respectiv, echipajele de bază ale complexului spaţial. Treptat, complexul orbital va fi „întregit", la el branşîndu-se, succesiv, suita de module specializate. În această configuraţie, complexul orbital — alcătuit din staţie, ca element central, şi alte şase aparate spaţiale — dobîndeşte o masă de aproape 150 de tone, lungimea sa putînd atinge circa 40 de metri. Modulele sînt astfel concepute, încît fiecare dintre ele dispune de propria aparatură ştiinţifică, adecvată profilului de cercetare şi producţie prestabilit. Aceste elemente noi de tehnică spaţială pot evolua fie ataşate, la staţie, fie în mod autonom, în preajma acesteia şi sub controlul echipajului de bază al Complexului.

Primul modul desemnat să inaugureze „ciorchinele" de acostare cu patru noduri este cel astrofizic. De la „bordul" acestuia se vor studia Soarele şi stelele, precum şi galaxiile îndepărtate. În dispozitivele de acostare vor fi prinse, apoi, module biologice pentru studierea, în continuare, a principiilor de creare a unor sisteme ecologice închise, precum şi module cu alte specialităţi şi profiluri.

...8 februarie 1987. Această dată figurează la loc de onoare în cronica spaţială, întrucît marchează debutul celei de-a treia etape în evoluţia dinamică a cosmonauticii pilotate sovietice, evoluţie bazată, în principal, pe staţii orbitale, ca nuclee ale unor construcţii de anvergură. Este o etapă superioară din toate punctele de vedere — al volumului şi diversităţii activităţilor de cercetări şi experimente, al duratei expediţiilor cosmice, ca şi al tehnicii spaţiale folosite. Se poate spune că formarea complexelor orbitale de cercetare şi producţie echivalează cu apariţia, în Cosmosul periterestru, a platformelor spaţiale permanente. Principiul modular al complexelor cosmice este considerat ca avînd cea mai bună perspectivă în dezvoltarea construcţiilor spaţiale.

Deocamdată, prin realizarea complexului orbital pilotat format împreună cu staţia „MIR", se poate considera că s-a parcurs o perioadă de tranziţie, importantă şi necesară, premergătoare edificării propriu-zise a platformelor cosmice complexe cu destinaţie ştiinţifică şi economică. Crearea complexului navă-staţie-module, cu configuraţie schimbătoare, şi includerea lui în activitatea spaţială cotidiană reprezintă un nou pas important în dezvoltarea cosmonauticii mondiale — este de părere Vladimir Şatalov, conducătorul Programului de pregătire a cosmonauţilor. El se referă la faptul că, practic, există posibilităţi remarcabile de a ataşa la blocul de bază al complexului atît nave de transport care aduc pe orbită echipaje de schimb şi, respectiv, nave-container pentru realimentarea cu combustibili şi provizii, cît şi laboratoare ştiinţifice sau secţii de producţie, ambalate pe Pămînt. Aceasta va contribui la lărgirea considerabilă a colaborării ştiinţifice internaţionale în Cosmos, mai ales că modulele permit instalarea, în interiorul lor, a unor aparate de proporţii, pregătite de savanţi şi specialişti din alte ţări. Opinia lui Şatalov, ca şi a altor specialişti sovietici din domeniul construcţiei de aparate spaţiale este că staţia „MIR" reprezintă nu numai prezentul, ci şi viitorul cosmonauticii paşnice.

Hotelul „MIR"

Actualul complex orbital, format pe baza staţiei multimodulare, deşi nu a fost completat cu toate aparatele pe care, în mod practic, şi le poate ataşa, are de pe acum o configuraţie impresionantă.

Dintr-un anumit punct de vedere, staţia „MIR" pare a fi mai curînd un hotel cosmic. Aceasta pentru că, de fapt, activitatea ştiinţifică şi de producţie a cosmonauţilor se desfăşoară în afara ei: în laboratoarele modulare ce se ataşează la staţie. Unul sau mai multe module — de pildă, cele destinate creşterii cristalelor — pot zbura alături de staţie, evoluînd autonom pentru a nu zdruncina aparatura şi instalaţiile de bord. În toate situaţiile, membrii echipajelor au acces liber la instalaţiile plasate în module, le pot vizita periodic — fie pentru a duce acolo noi materiale sau a prelua rezultatele activităţilor efectuate, fie pentru a le întreţine sau repara. După aceste activităţi, ei revin în „hotelul orbital". De fapt, o primă acţiune de acest gen s-a înregistrat anul trecut, cînd cosmonauţii Kizim şi Soloviov, părăsind staţia „MIR", s-au deplasat pe „Saliut—7", unde au desăvîrşit activităţile care nu au putut fi finalizate de echipajul ce a lucrat anterior acolo, din cauza îmbolnăvirii comandantului. Acolo, ei au efectuat diferite cercetări şi experimente, au asigurat conservarea aparaturii ştiinţifice, au făcut ieşiri în Cosmosul deschis. La încheierea integrală a programului, au încărcat în nava cu care au făcut trans-

bordarea (Soiuz T-15) o parte din aparatura ştiinţifică, rezultatele activităţilor, după care au făcut cale întoarsă pe staţia de bază.

Dintr-un compartiment în altul

Pentru a avea şi o imagine a staţiei văzută din interior, să-i însoţim pe membrii celui de-al doilea echipaj de bază — Romanenko şi Laveikin — prin compartimentele principale de pe „MIR". Faptul că trei din cele patru încăperi distincte ale staţiei sînt ermetizate asigură condiţii optime activităţii cosmonauţilor.

Primul compartiment este cel **de trecere**, care permite atît accesul cosmonauţilor la module, cît şi ieşirea lor în Cosmosul deschis. El este situat chiar în partea din faţă a staţiei, avînd forma unui înveliş sferic, terminat cu o porţiune conică, în prelungirea căreia se află agregatul principal de cuplare. Tot în perimetrul învelişului sferic, sînt amplasate cele 4 dispozitive de cuplare periferice. În acest fel, în zona compartimentului de trecere pot fi ataşate 5 aparate cosmice (o navă şi 4 module specializate), cu alte cuvinte, un adevărat „ciorchine" spaţial.

În încăperea următoare — compartimentul de lucru — de fapt compartimentul principal — sînt concentrate mijloacele de dirijare a staţiei şi a întregului complex. Tot aici, se află şi locurile de muncă ale membrilor echipajului, ca şi spaţiile de odihnă. Este, practic, cea mai spaţioasă încăpere, fiind împărţită, la rîndul ei, în cabine individuale şi folosită şi ca sală de sport.

Aparatele principale pentru exerciţii fizice — pistele de alergări şi veloergometrele — sînt intens folosite de cosmonauţi. În ceea ce priveşte cabinele, acestea sînt bine echipate şi permit cosmonauţilor să se odihnească în linişte. Din compartimentul central au fost scoase dispozitivele şi aparatura ştiinţifică zgomotoasă, staţia apărînd, astfel, mult mai încăpătoare.

După compartimentul de lucru, urmează cel al agregatelor, unde sînt amplasate instalaţia unificată a motoarelor, rezervoarele de combustibil. Tot din compartimentul de lucru se pătrunde în camera intermediară destinată transferului cosmonauţilor în nava de transport. Pe partea frontală a acestei camere este montat cel de-al şaselea agregat de cuplare al staţiei.

Revenind la compartimentul destinat activităţii cotidiene a cosmonauţilor, este de remarcat că, aici, au fost create cele mai optime condiţii de muncă şi odihnă. Salonul este cu mult mai spaţios decît cel de pe „Saliut-7", iar cabinele individuale, izolate fonic de restul compartimentului, beneficiază de confortul unor „garsoniere" cu locuri pentru dormit, scaune mobile, oglinzi şi iluminatoare.

Compoziţia atmosferică în încăperile staţiei este asemănătoare cu cea de pe Pămînt, iar presiunea atmosferică este de 800—970 mm coloană de mercur.

Construcţii în imponderabilitate

Crearea în Cosmos de platforme industriale, de centre operaţionale, de complexe industriale şi centrale electrice solare nu poate fi concepută fără a se recurge la ansambluri pregătite în prealabil, la construcţii spaţiale de mare gabarit, care să evolueze pe orbite aşa-numite de montaj. Unele tipuri de asemenea construcţii se experimentează sau chiar şi-au găsit aplicaţii în tehnica spaţială. În fapt, ce altceva poate fi considerat radiotelescopul cosmic KPT—10, despre a cărui experimentare s-a vorbit (în 1979) în

„Cosmos - 1383"

La 30 iunie 1987 se vor împlini patru ani de cînd în Uniunea Sovietică a fost lansat satelitul artificial al pămîntului „Cosmos-1383". Ştirea difuzată de agenţia „TASS", referitoare la lansarea satelitului aproape că nu a atras în mod special atenţia opiniei publice pentru care lansarea unui satelit a devenit azi un lucreu aproape banal.

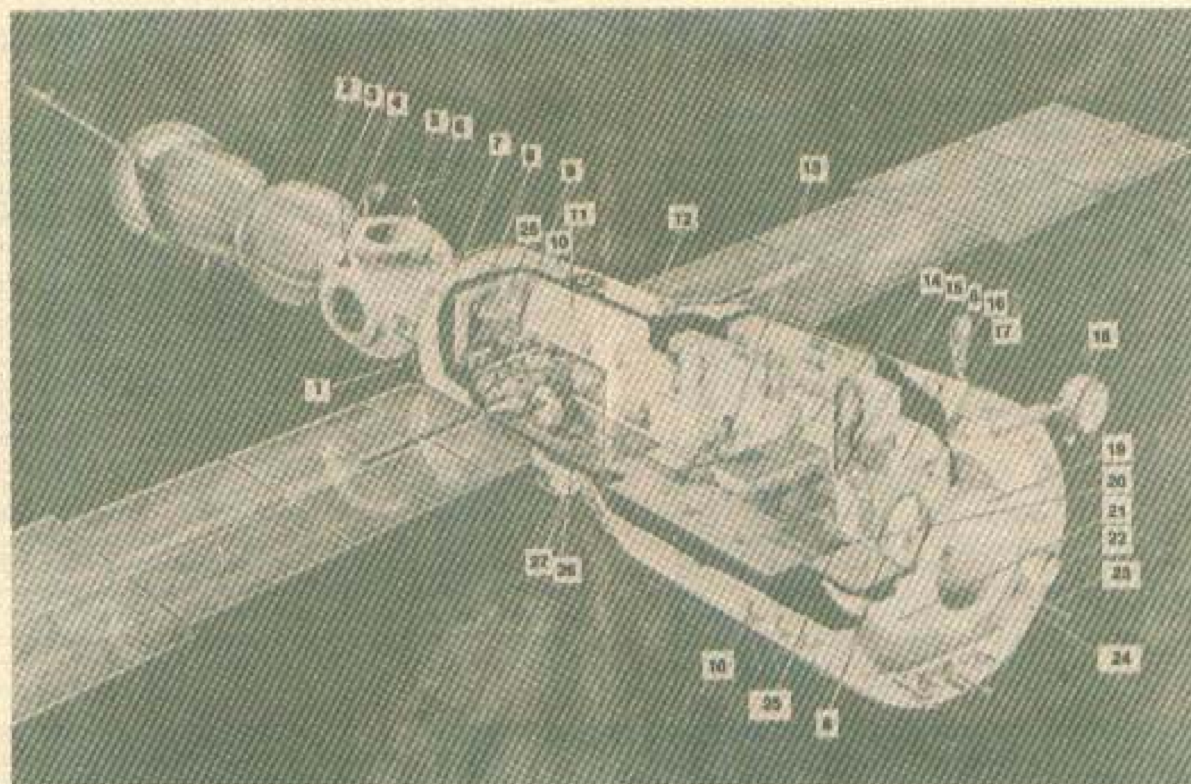
Comunicatul în cauză informa că, la bordul satelitului, se află instalat un sistem de aparatură experimentală prevăzută a stabili cu precizie poziţia navelor şi avioanelor aflate în pericol. Cu această ocazie, la Moscova a luat fiinţă un centru terestru pentru recepţionarea informaţiilor provenite de la vapoarele sau avioanele avariate. În acelaşi timp, a fost experimentat şi proiectul internaţional KOSPAS-SARSAT, altfel spus Sistemul internaţional de căutare şi salvare cosmică.

În scurt timp, o ştire transmisă din Canada va face ocolul globului: „Trei canadieni din provincia Ontario, al căror avion a fost avariat în provincia Columbia britanică, au fost salvaţi datorită satelitului cosmic sovietic".

Zilele ce au urmat au adus elemente noi în acest caz. Ce se întîmplase? George Hearntskirk, cetăţean din Ontario, a închiriat un mic avion cu care – împreună cu doi prieteni – a pornit să-l caute pe fiul său, al cărui avion se prăbuşise în urmă cu cîteva zile în munţii din vestul Canadei. Dar echipajul celui de al doilea avion nu numai că nu l-a descoperit pe cei pe care-l căuta, dar a fost el însuşi avariat. S-a prăbuşit într-o vale adîncă, acoperită cu păduri. Toţi cei trei pasageri aflaţi la bord au fost răniţi. Unul şi-a rupt un picior, altul o mînă iar al treilea a suferit o fractură de coloană.

Staţia radio de alarmă, care trebuia să intre automat în emisie, nu mai funcţiona. În această situaţie, Serviciul canadian de salvare a început să desfăşoare operaţiuni de căutare şi salvare a celor trei. Totuşi, fără nici un rezultat, în ciuda faptului că, între timp, cei trei reuşiseră să pună staţia de alarmă în funcţiune şi să lanseze în eter semnale SOS.

A fost alertat centrul canadian din sistemul SARSAT, iar cînd satelitul „Cosmos-1383" a trecut deasupra teritoriului Canadei –

MACHETĂ A STAȚIEI ORBITALE „MIR". **1.** *Blocul de bază;* **2.** *Nava „Soiuz-T";* **3.** *Compartimentul de trecere;* **4.** *Locașul manipulatorului;* **5.** *Agregatele laterale de joncțiune;* **6.** *Antena sistemului de apropiere;* **7.** *Compartimentul de lucru;* **8.** *Trapă de acces în compartimentul de lucru;* **9.** *Postul central de comandă;* **10.** *Bară de susținere;* **11.** *Panou interior demontabil;* **12.** *Baterii solare;* **13.** *Simulatorul „veloergometru";* **14.** *Masă de lucru;* **15.** *Cabină individuală;* **16.** *Toaletă;* **17.** *Dispozitivul băii;* **18.** *Antenă de comunicații prin satelit;* **19.** *Agregatul axial de joncțiune;* **20.** *Simulatorul „pistei de alergări";* **21.** *Cameră intermediară;* **22.** *Motorașul capsulat;* **23.** *Țintă;* **24.** *Compartimentul agregatelor;* **25.** *Capacul bocaportului;* **26.** *Iluminator;* **27.** *Diafragma iluminatorului.*

aceasta se petrecea între orele unu și două din noapte – el a recepționat semnalele SOS și a putut apoi localiza regiunea catastrofei. Avionul se prăbușise la aproximativ 50 de kilometri de traseul stabilit, într-un loc unde altfel n-ar fi fost descoperit niciodată. La ivirea zorilor, un avion de salvare canadian a plecat după cei trei răniți, cu care s-a întors la ora prînzului.

Avusese loc, pentru prima dată în istoria omenirii, după cum scria ziarul „Time", „un miracol al erei cosmice". „Eroul" acestui miracol fusese „un satelit artificial al pămîntului", înregistrat la Moscova în dreptul numărului 1383...

În următoarele zile, satelitul sovietic a recepționat cîteva noi semnale disperate din partea unor avioane sau vapoare avariate.

Catastrofe, incendii de mari proporții, accidente distrug în fiecare an avioane și vapoare, precum și mii de vieți omenești. Pe parcursul a 24 de ore, la bordul tuturor vapoarelor răspîndite pe mările și oceanele lumii se află circa un milion de oameni. Dacă îi vom adăuga și pe cei aflați la bordul aeronavelor, vom ajunge la o cifră îngrijorătoare, din punctul de vedere al pericolelor potențiale. Ne putem lesne da seama ce servicii imense pot aduce sateliții artificiali lansați în cadrul sistemului KOSPAS-SARSAT.

Acest sistem este alcătuit din Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Canada și Franța. Practic, nu există zonă pe uscat sau pe mare de pe care să nu poată fi recepționat un semnal SOS. Recent, acestui sistem i s-au alăturat Norvegia și Marea Britanie.

În cadrul sistemului KOSPAS-SARSAT lucrează sateliți artificiali ai pămîntului de tipul „COSMOS" și „Tiros" lansați în Uniunea Sovietică și, respectiv, Statele Unite, la mii de kilometri înălțime. Din sistem fac parte și stațiile terestre care prelucrează informațiile transmise de sateliți. În prezent, astfel de stații există la Moscova, Toulouse, Ottawa și Saint Louis. În următorii ani, asemenea stații vor fi construite la Vladivostok și Arhanghelsk, în California și Alaska și în orașul norvegian Tromso.

Avioanele și navele sînt înzestrate cu aparate radio de alarmă, care, în caz de catastrofă, încep să emită semnale SOS pe lungimea de undă a satelitului artificial. Sistemul KOSPAS-SARSAT va lucra la întreaga sa capacitate la sfîrșitul acestui deceniu. Atunci va fi posibil ca, indiferent în ce punct al globului se va afla echipajul unui avion sau al unei nave avariate, ajutorul să-i fie acordat în cel mult două ore.

Nicolae Nicoară

timpul evoluției stației „Saliut-6"? De asemenea, bateriile solare sau aparatura cosmică de alimentare cu energie, care dispune de o suprafață utilă de pînă la 80 metri pătrați. Asemenea elemente pot fi considerate drept prototipuri ale unor părți componente din viitoarele construcții și edificii spațiale; de fapt, după dimensiunile lor, premerg asemenea edificii, sînt predecesoarele viitoarelor platforme spațiale. De altfel, montarea de mari ansambluri în Cosmos va deveni, consideră specialiștii, o etapă a dezvoltării în continuare a cosmonauticii. Desigur, realizarea unor asemenea construcții pe orbită nu este simplă. Ce probleme ridică, ce obstacole sînt de învins?

La prima vedere, pe orbita periterestră par a exista condiții ideale pentru lucrări de montaj, de asamblare a unor componente aduse de pe sol, în sensul că în Cosmos nu există gravitație, lipsește presiunea vîntului, ca și coroziunea atmosferică. În realitate însă, totul este complicat. Este necesară, între altele, studierea implicațiilor vidului înaintat, ca și a radiațiilor, a consecințelor scăderii bruște a temperaturii, de fapt a oscilațiilor mari ale temperaturii; trebuie studiate apoi dinamica suprasarcinii asupra aparatelor cosmice, influența acesteia în orientarea și corecția orbitei. Toate acestea se constituie în exigențe specifice nu numai în ce privește tehnologia de asamblare și de exploatare a construcțiilor, ci și a configurației pe care ar trebui să o capete construcțiile propriu-zise.

Odată cu volumul lucrărilor de asamblare în Cosmos va spori, desigur, și nivelul de automatizare a execuției acestora. În sprijinul cosmonauților-constructori se vor afla, evident, roboți pentru manipularea de la distanță (roboți manipulatori teleghidați), vor apărea automate de montaj al formelor metalice, capabile să asambleze direct pe orbită, din elemente separate, din semifabricate trimise de pe Terra, construcții spațiale diferite.

În virtutea acestui principiu, ar putea fi aplicate metode adecvate de asamblare și pentru crearea, pe orbite circumterestre, a unor cosmodroame, unde să fie montate și echipate nave destinate curselor interplanetare pilotate, știut fiind că, în prezent, spre planetele îndepărtate, sînt trimise numai aparate spațiale automate.

2005: Bun găsit, Selena...

„Locuința lunară" s-ar părea că nu mai este o utopie. Oricum, NASA i-a prezentat proiectul, anul trecut, spre aprobare Congresului american.

Toamna trecută, Wendel Mendell, unul din directorii Centrului Johnson de la Houston (Texas), a prezentat, în mod oficial, la Casa Albă, un plan de „colonizare" a astrului de seară. „Accidentul navetei (Challenger) nu va schimba nimic" – afirmă el. „Primele sate «pămîntești-lunare» vor putea fi amenajate în numai 20 de ani!"

Prima etapă: începînd cu 1997, sateliți plasați pe orbită în jurul Lunii vor trebui să repereze cea mai favorabilă zonă de „colonizare". Va trebui să fie un locșor atrăgător, bogat în minereuri de extracție și al cărui sol să nu fie prea friabil. Și atunci, echipe de geometri vor merge pe teren să întocmească planurile cadastrelor din viitorul sătuleț lunar.

Urmează, apoi, a doua etapă: construirea locuințelor. Ea va începe în 2005 cu trimiterea de „coloniști" și containere încăpătoare, încărcate cu material de terasament: tractoare, mașini de ridicat etc. Prima așezare extraterestră va fi construită pe o suprafață de un hectar, formată de roci lunare arse și întărite prin micro-unde. Pe acest teren, containerele (un fel de tuburi groase, cu un diametru de 6 m și 18 m lungime) vor fi îmbinate în formă de hexagoane și vor servi ca prime adăposturi „lunienilor".

Apoi, hexagoanele se vor asambla ca un joc de copii, astfel încît să formeze un fel de fagure, unde vor putea trăi în permanență circa o sută de persoane. În prima configurație a satului lunar, vor fi unite 21 containere pentru a forma trei mari hexagoane. În centrul fiecăruia, se va așeza un balon presurizat, înalt de 18 m, care va adăposti: primul hexagon – o fermă experimentală; al doilea – un laborator de cercetare a solului lunar și al treilea – locuințele lunienilor.

Cum se va trăi pe Lună? Cam ca într-o bază polară, dar mult mai ferită. Nefiind atmosferă pe Lună, razele cosmice, foarte periculoase pentru organismul nostru, nu sînt filtrate. Pe de altă parte, acest satelit natural este, deseori, bombardat de meteoriți de toate mărimile. Singura soluție este, deci, acoperirea simpaticului nostru sătuleț cu o grămadă de saci conținînd nisip lunar. Construcția va semăna, se spune la Washington, cu o mare piramidă în stil inca. Evident, acest colțișor liniștit aduce mai mult cu un bîrlog. Dar, din fericire, viața pe Lună va avea avantajele ei. Slaba gravitație și absența atmosferei vor permite efectuarea majorității lucrărilor cu un minim de energie. Vom cîntări de 7 ori mai puțin, iar frecarea cu aerul nu va mai exista. Vom fi ușori, foarte ușori...

„Este marele avantaj al așezării lunare asupra stației orbitale", este de părere Jacques Collet, directorul viitoarelor programe din Agenția spațială europeană (ESA). Vom avea destulă stabilitate pe picioare, oasele nu se vor decalcifia, nu va mai exista rău de spațiu. De altfel, pentru că nu există atmosferă, energia solară intensă va fi ușor recuperabilă cu ajutorul panourilor fotovoltaice și, astfel, vor fi satisfăcute toate nevoile energetice ale coloniștilor".

Numeroasele prospecțiuni geologice, efectuate din 1969

Asamblarea complexelor spaţiale pe orbită — din părţile componente, pregătite în prealabil la sol — este socotită o metodă eficientă, de fapt singura care permite edificarea platformelor spaţiale. O altă metodă nu se întrevede, întrucît, pentru lansarea pe orbită a unor astfel de complexe de mari proporţii, ar fi necesare rachete-gigant, care presupun dificultăţi de construcţie şi un mare consum de combustibil. Practic, pentru a lansa o staţie cu masa de 1000 tone ar fi nevoie de o rachetă avînd din start o masă de sute de mii de tone sau chiar un milion de tone.

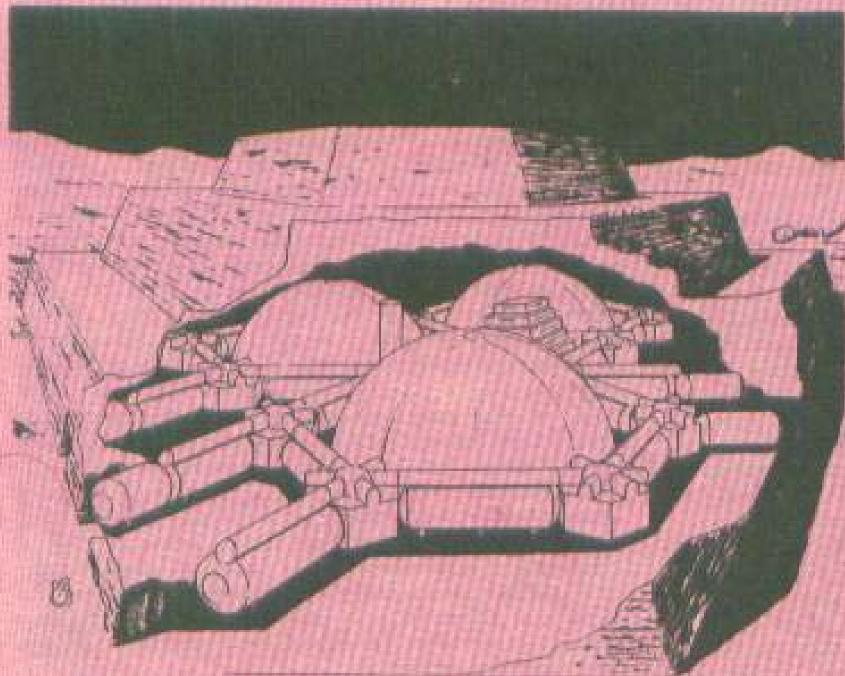
Specialiştii consideră că, în perspectivă, staţiile orbitale vor îndeplini nu numai funcţia de laboratoare spaţiale, ci vor deveni şi centre operaţionale gen „Service" pentru sateliţii aflaţi „în suferinţă", ca şi puncte de acostare pentru „remorchere" cosmice interorbitale şi „platforme" de asamblare, de montaj a unor construcţii de proporţii. Pot apărea, astfel, complexe industriale destinate producerii, în condiţiile Cosmosului, a unor materiale-unicat, a unor aliaje superpure, cristale, semiconductori, preparate biologice şi vaccinuri.

„Proton" — cărăuşul spaţial

În ceea ce priveşte transportul pe orbită a navelor, staţiilor şi modulelor, cosmonautica sovietică dispune de racheta „Proton", aflată în exploatare de peste trei decenii şi care este operaţională în variante cu 3 şi 4 trepte. Prima dintre aceste variante este folosită pentru plasarea de mijloace cosmice pe orbite circumterestre joase, putînd duce circa 20 tone de încărcătură utilă. Cu asemenea rachete au fost transportate pe orbita circumterestră toate staţiile ştiinţifice sovietice — atît cele de tip „Saliut", cît şi staţia multimodulară „MIR".

În varianta cu 4 trepte, racheta „Proton" poate transporta spre Lună o încărcătură de aproximativ 5,7 tone. Practic, cu această rachetă au fost transportate pe trasee interplanetare, spre diferite corpuri spaţiale, majoritatea aparatelor automate, inclusiv staţiile „Vega" care, după cum se ştie, au fost destinate cercetării consecutive a planetei Venus şi, respectiv, a cometei Halley.

Rachetele „Proton" cu 4 trepte au fost utilizate şi pentru plasarea pe orbite geostaţionare a sateliţilor

Aşa ar arăta prima aşezare lunară (plan în secţiune)

pînă în 1972, de către misiunile „Apollo", au permis cunoaşterea bogăţiilor solului lunar, şi acestea nu sînt deloc neglijabile. În rocile lunare se găsesc 40 la sută oxigen, 20 la sută aluminiu, 20 la sută siliciu şi numeroase metale, cum ar fi fierul sau titanul.

Oxigenul extras din sol şi filtrat printr-un procedeu chimic va servi la reconstituirea artificială a unei atmosfere respirabile. El va fi utilizat, totodată, drept carburant pentru rachete; amestecat cu hidrogen, se va obţine apă, care va permite naşterea unei „agriculturi sub presiune".

„Va fi un fel de port înaintat al Terrei, explică Jacques Collet. Se vor construi aici şi se vor asambla, cu energie redusă, rachete-gigant, pe care ne-ar fi imposibil să le fabricăm pe Pămînt. Se vor instala, pe suprafaţa nevăzută a Lunii, telescoape şi, mai ales, radiotelescoape, care nu vor mai fi afecta... [illegible] generaţi de instalaţiile electrice terestre".

După cum se vede, acest proiect este destinat să fie piatra de temelie în cucerirea sistemului nostru solar şi în cunoaşterea Universului. Desigur, această mică aşezare extraterestră va necesita o investiţie de 80 miliarde dolari; dar să amintim că misiunile „Apollo" au costat, numai ele, 73 miliarde dolari. Va accepta oare – se întreabă mulţi – Congresul american să elibereze această sumă, cînd bugetul NASA tocmai s-a redus? Şi, mai ales, nu înseamnă, aceasta, renunţarea la proiectul – şi periculos, şi absurd, şi costisitor – al „războiului stelelor"? Ar fi nu numai de dorit, dar necesar chiar pentru liniştea şi pacea pămîntenilor – nu numai a celor de pe Terra, ci şi a „coloniştilor" de pe Selena. Şi încă o remarcă: aşa cum Terra trebuie să aparţină tuturor pămîntenilor, tot aşa astrul din Universul cel mai apropiat lor, nu trebuie să fie obiect de exclusivă cunoaştere, de plantare şi „colonizare" ale unora, ci ale tuturor.

Anca Grigoriu

de telecomunicaţii „Ekran", „Raduga", „Gorizont", precum şi aparatura folosită de organizaţia internaţională de legături prin sateliţi „Intersputnik". Pe asemenea orbite geostaţionare pot fi transportaţi sateliţi artificiali cu o masă de aproape două tone.

După cum a precizat conducătorul Departamentului „Glavkosmos" al URSS, Dimitri Poletaev, 90 din cele 97 de lansări ale rachetei efectuate în perioada 1970-1986 au fost reuşite.

Născută şi dezvoltată graţie cuceririlor ştiinţei şi tehnicii moderne, cosmonautica este chemată astăzi, ca şi în viitor, să contribuie la dezvoltarea tainelor naturii, să pună în întregime Cosmosul în serviciul progresului şi civilizaţiei pe Pămînt, prin valorificarea exclusiv paşnică a spaţiului extraatmosferic. Mai mult ca oricînd, astăzi este imperios necesară promovarea unei largi colaborări internaţionale în domeniul folosirii paşnice a Cosmosului. Din păcate, în pofida acestor cerinţe raţionale există acţiuni şi planuri de militarizare a Cosmosului; ele urmăresc crearea şi desfăşurarea în spaţiul periterestru a unor arme nucleare de şoc, ofensive, inclusiv crearea de sisteme antiracheta cu elemente de baze spaţiale, ceea ce creează obstacole insurmontabile în promovarea colaborării internaţionale largi, împietînd asupra valorificării paşnice a spaţiului extraterestru şi mărind şi mai mult pericolul izbucnirii unui război mondial nimicitor.

Am avut multe întîlniri cu cosmonauţi sovietici cît şi din alte ţări socialiste, participante la Programul „Intercosmos" — fie înaintea plecării lor pe orbită, fie la revenirea pe Pămînt din misiuni spaţiale. Le-am pus întrebări, am notat răspunsurile date, ca şi dialogurile lor cu colegi din alte ţări. În mod firesc, întrebările ziariştilor nu puteau ocoli problemele delicate ale fiecăreia din expediţii, ca şi problemele legate de situaţia internaţională. Interlocutorii cosmonauţi au exprimat, adeseori, îngrijorarea împărtăşită, de altfel, de opinia publică mondială, faţă de tendinţele şi intenţiile de militarizare a Cosmosului, salutînd, totodată, preocuparea tuturor oamenilor de bine pentru menţinerea Cosmosului, a spaţiului extraterestru liber de arme nucleare, ca o platformă a păcii şi colaborării paşnice. Amintesc aici cele declarate de membrii primului echipaj de pe staţia „MIR" înainte de plecarea în expediţia de pe orbită, ca răspuns la întrebarea: Puteţi să vă închipuiţi, oare, că staţia orbitală la bordul căreia vă veţi afla foarte curînd ar putea fi atacată, iar razele laser v-ar distruge locuinţa cosmică? Ce consideraţi că trebuie făcut pentru a exclude pentru totdeauna o asemenea tragică eventualitate?

VLADIMIR SOLOVIOV, inginer de bord: Pentru mine, ca şi pentru Leonea (Leonid Kizim, comandantul echipajului), ca de altfel pentru toţi cosmonauţii, staţia orbitală este, practic, locuinţa natală, aidoma celei de pe Pămînt. Este straniu să concepi că această locuinţă, staţia spaţială, în esenţă Pămîntul, să fie distruse de arme plasate în Cosmos. Aceasta ar echivala cu o tragedie; este ca şi cum asemenea arme s-ar năpusti de la înălţimi orbitale asupra Pămîntului. Pentru a exclude o asemenea eventualitate absurdă, există o singură cale: preîntîmpinarea trimiterii de arme nucleare în Cosmos.

Despre obiectivele de ansamblu urmărite prin programele spaţiale sovietice ne vorbeşte PIOTR KLIMUK, cunoscut pilot-cosmonaut, adjunct al conducătorului Centrului de pregătire a cosmonauţilor sovietici: „În fiecare dintre programele de cercetări şi experimente spaţiale sovietice îşi găseşte concretizarea principiul fundamental: «Cosmosul să fie pus în slujba omenirii». Interesele ştiinţei şi economiei, problemele teoretice şi cele practice se contopesc în aceste experimente. Cosmonautica sovietică şi-a adus o contribuţie notabilă la dezvoltarea multor ramuri ale economiei naţionale. În viitorul apropiat, printre sarcinile practice pe care trebuie să le soluţioneze cosmonautica se află şi stabilirea celor mai raţionale soluţii pentru punerea în valoare a resurselor terestre, în strictă concordanţă cu prezervarea mediului ambiant. Industrializarea Cosmosului se află încă la început. În acest domeniu, ziua de mîine poate aduce foloase imense omenirii, dacă se promovează constant activitatea de valorificare paşnică a potenţialului spaţiului extraatmosferic, colaborarea internaţională largă. Specialiştii din cadrul UNESCO consideră că, în viitorul apropiat, producţia extraterestră ar putea aduce venituri evaluate între 5 şi 50 de miliarde de dolari anual. În perspectivă, industrializarea Cosmosului poate pune la ordinea zilei problema creării pe orbită a unor uzine, fabrici şi alte obiective economice, a unor centrale electrice solare, telescoape-gigant, cosmodroame interplanetare intermediare, de tranzit spre alte planete. Toate aceste proiecte, care par astăzi fantastice, pot deveni realitate... Aceasta este, desigur, calea unică, singura alternativă raţională la rivalităţile provocate de competiţia militară în Cosmos. Asemenea proiecte de cooperare paşnică se realizează cu mult mai uşor decît iluzoria himeră a superiorităţii spaţiale militare, şi, în orice caz, mult mai avantajos şi sigur sub raportul securităţii. Specialiştii sovietici consideră necesară unirea eforturilor în următoarele direcţii prioritare: crearea de staţii orbitale specializate pentru prospectarea resurselor naturale, ca şi a unor mijloace spaţiale adecvate pentru zboruri pe planeta Marte; elaborarea de proiecte privind crearea unei producţii cosmice pe orbită. În orice ipostază, ideea «păcii stelelor» este cu mult mai atrăgătoare şi eficientă decît concepţia privind «războiul stelelor». O activitate eminamente paşnică ar contribui şi la formarea unor concepţii adecvate despre spaţiul cosmic, sădind în oameni sentimentul cooperării şi solidarităţii la scară planetară, în loc de a încerca să scindezi Cosmosul, de nedespărţit, în grupări militare opuse".

...Spaţiul extraatmosferic a devenit, de pe acum, arenă principală şi zonă de acţiune a mai multor sisteme spaţiale puse în slujba dezvoltării ştiinţei şi economiei în folosul omului, complexele orbitale dovedindu-se, cu deosebire, adevărate laboratoare pentru definitivarea şi punerea la punct a unor mijloace de studiere a Pămîntului, ca şi a mediului cosmic din vecinătatea Terrei. Prefigurînd platformele spaţiale ale viitorului, complexele orbitale formate cu staţiile modulare se arată a fi o trambulină pentru pasul următor al Omului pe traseele interplanetare.

Mihai Coruţ

Meserii rare

A risca pentru alții

A fi parașutist de încercare — iată o meserie rară și, deopotrivă, plină de riscuri. Despre primejdiile ce-l pîndesc pe temerarul ce se avîntă, de la mari înălțimi, în vid, povestește, în revista „Ogoniok", parașutistul de încercare sovietic Evgheni Andreiev.

Parașutele, mecanismele de catapultare și combinezoanele antigravitație au salvat, nu o dată, viața aviatorilor. Aceste echipamente, făcute să reziste la orice încercare, sînt supuse unor perfecționări repetate, mai întîi la sol, apoi în cursul zborurilor, cu manechine. Cu toate acestea, ultimul cuvînt îl avem noi, parașutiștii de încercare. Înainte de a ne pronunța, le verificăm în toate situațiile, unele care depășesc orice imaginație. Ne asumăm riscuri, se înțelege. În mod conștient, pentru a salva vieți.

Aveam de îndeplinit, odată, o misiune lipsită de dificultăți: să încerc un combinezon antigravitație. După ce a stabilizat aparatul la altitudinea corespunzătoare, pilotul mi-a ordonat să sar. Mă ghemuiesc, ca de obicei, apăsînd pe butonul mecanismului de catapultare. Ejecție perfect normală. Brusc, fotoliul se separă prematur și, înainte de a trece pe lîngă mine, în derivă, mă izbește în coapsa dreaptă. Durerea este vie, ca la o arsură. În clipa următoare, îmi văd piciorul atîrnînd în curentul de aer, în unghi drept față de corp.

În asemenea circumstanțe se reacționează, de obicei, cu rapiditate. Am deschis parașuta. Apucînd de stofa combinezonului, am ridicat piciorul rănit și l-am sprijinit pe piciorul stîng, pe care îl țineam întins. Pentru mai multă siguranță, am deschis și parașuta de rezervă. Aproape de sol, am efectuat o întoarcere și am aterizat ușor, pe spate.

Peste patru luni, am ieșit din spital sprijinindu-mă în cîrje. Potrivit examenului radiologic, sudura se făcuse bine, dar, după o atît de lungă perioadă de imobilitate, starea mea generală era foarte proastă. Nu mai era timp de pierdut. Am început să mă antrenez.

Mi se face încă piele de găină cînd mi-amintesc de sala de gimnastică, unde veneam în fiecare zi, de acea durere de nesuportat, în pofida căreia executam exercițiile necesare pentru ca piciorul, abia vindecat, să-și recapete vigoarea. Bara fixă, paralelele, coarda de sărituri. După două luni, am renunțat la cîrje. Pentru a-mi desăvîrși tratamentul, am urmat o cură în Sud. Am înotat mult, am făcut lungi plimbări, urcînd poteci abrupte, pietroase.

La 18 luni după acest salt de pomină, m-am prezentat în fața unei importante comisii. Doctorii, după ce au examinat cu mare atenție radiografiile și dosarul meu medical, au declarat în unanimitate: „Nu! Nu i se poate permite să sară unui om care a fost atît de grav rănit".

— Ați auzit avizul specialiștilor? — m-a întrebat președintele. În loc de răspuns, am executat un periculos salt pe spate, apoi unul acrobatic în față, de două ori roata, după care m-am oprit în fața comisiei.

— Bine, zice profesorul înmărmurit, argumentele dumneavoastră sînt destul de convingătoare.

Și, adresîndu-se celorlalți, adăugă:

— Trăgînd linie, dragi confrați, dacă l-am integra pe Andreiev, în mod excepțional? Ce părere aveți?

După această vizită medicală, care mi-a rămas atît de întipărită în memorie, am făcut sute de salturi dintre cele mai dificile, fără ca doctorii să fi avut de ce să-și regrete decizia.

Meseria noastră pretinde o excelentă formă fizică. Dar asta nu-i totul. Din punct de vedere psihologic trebuie, de asemenea, să fii gata la tot felul de situații imprevizibile...

S-a întîmplat în plină Mare Barents, unde verificam un nou

combinezon cu izolare termică și o barcă gonflabilă pentru aviatorii polari. Rar se poate avea un astfel de ghinion. În momentul amerizării, un val foarte puternic a rupt o bucată din combinezon, ca și coarda care mă lega de barcă. Costumul își pierdea rapid însușirea de flotabilitate. M-am văzut obligat să umflu gulerul de salvare. Acum, doar capul mai rămăsese la suprafață, închis într-o cască ermetică.

În aceste clipe mi-am amintit de ceea ce povestea un om de prin partea locului. Că, în timpul războiului, aici, rechinii ar fi devorat un aviator care a sărit cu parașuta din aparatul ce-i luase foc. Mi-am strîns instinctiv picioarele. Nu mă mai puteam gîndi la nimic altceva. Cu o claritate surprinzătoare, prin fața ochilor mi se derulau, ca într-un film de groază, imagini cu rechini care sfîșiau un om, bucată cu bucată. Eram convins că văd cu proprii ochi cele trei rînduri de dinți, tăioși ca lamele de ras, ai unui monstru alunecînd cu burta în sus, în poziție de atac.

Am înfruntat, nu o dată, pericolul fără a-mi pierde sîngele rece, prezența de spirit, capacitatea de a acționa imediat. De această dată, poate din cauza sentimentului de vulnerabilitate și neputință totală ce mă cuprinsese, aveam inima prinsă în corsetul unei frici paralizante... Testul trebuia să dureze o oră. Mi s-a părut nesfîrșită.

În fine, elicopterul nostru a sosit și s-a oprit în aer, suspendat deasupra mea, în zbor staționar. Costumul mi se umpluse de apă, nu aveam forța necesară să urc scara. Atunci, echipajul mi-a aruncat un cablu, pe care l-am agățat de centură. Din nou, însă, neșansă. Blocîndu-se cablul, am fost nevoit să mai fac o baie în mare. Coșmarul populat de rechini a revenit, era mai puternic decît mine. Cînd am ajuns la bordul elicopterului, nu arătam prea bine. Mai vorbiți de stres!

Această serie de încercări îmi va rămîne incrustată în memorie. Închipuiți-vă ce am simțit aflînd că rechinii din regiunile noastre polare nu atacă niciodată omul!

Mi-a fost dat să particip la un salt prevăzut să aibă loc de la bordul unui balon stratosferic, „Volga". A fost, dintre toate, cel mai dramatic. Altitudinea depășea 25 km. Coechipierul meu, Dolgov, trebuia să-și deschidă parașuta imediat, în timp ce eu, înainte de a o deschide, urma să parcurg, în cădere liberă, cel puțin cinci minute.

Pregătirile au fost minuțioase. Trebuia învățată pilotarea balonului, un gigant cu o înălțime de 100 metri, verificarea echipamentului de altitudine în chesonul cu depresurizare. Am simulat de nenumărate ori situația în care urma să ne aflăm.

Evgheni Andreiev

Într-o dimineață, devreme, balonul și-a luat zborul spre înălțimi. Cabina mea era separată de cea a lui Dolgov printr-un perete transparent și etanș. La 25 458 metri, ascensiunea a fost oprită. Potrivit instrucțiunilor de zbor, eu trebuia să părăsesc primul nacela. Fără a pierde o clipă, am trecut la depresurizarea compartimentului meu. Treptat, combinezonul îmi strînge corpul, umflîndu-se. Duc mîna la cască în semn de rămas bun, și iată-mă în vid...

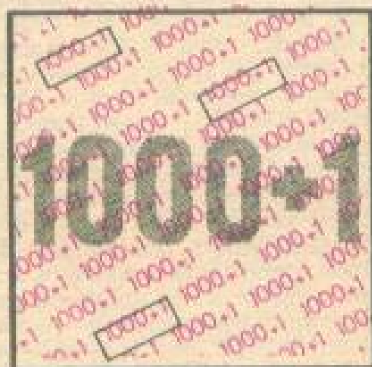
Aerul nu are elasticitatea sa obișnuită. Mă întorc pe spate, pentru ca sticla căștii să se acopere cît mai puțin de chiciură. În plină zi, cerul îmi apare negru și plin de stele. Atît de strălucitoare, încît îmi par foarte aproape. Nimeni înaintea mea nu a executat o cădere liberă de la o asemenea altitudine. Viteza crește cu fiecare secundă, astfel că ating 900 km/oră. Ajuns la 12 km de sol și aerul devenind mai consistent, desfac brațele, mă întorc pe burtă și, după cîteva clipe, trag inelul de deschidere a parașutei.

Aterizare bună, după toate regulile artei. Reușesc chiar să rămîn în picioare. Primul gînd: ce o fi făcînd Dolgov? Scrutînd cerul, am zărit o parașută deschisă. Totul pare în ordine. Ar fi putut fi altul? Este un as prietenul meu, unul din cei mai încercați. I s-a încredințat, de nenumărate ori, misiunea de a verifica sisteme de ejecție dintre cele mai sofisticate. De nenumărate ori, a sărit de la bordul unor aparate în zbor supersonic, a participat la salturi record de la foarte mare altitudine, cu deschidere imediată sau întîrziată. În plus, pregătirea acestui test, la o altitudine nemaiatinsă, fusese ireproșabilă...

Pilotul avionului care s-a apropiat de Dolgov ne-a comunicat, îngrijorat, că parașutistul atîrnă leșinat de suspante. Și că ar trebui chemată salvarea.

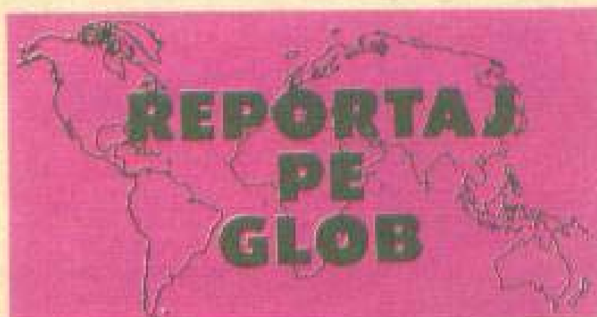
Ambulanța a demarat în trombă spre locul unde urma să atingă Dolgov solul. El nu mai avea nevoie, însă, de asistență medicală. În cască, chiar la nivelul tîmplei, se afla o gaură, mică cît un vîrf de ac. Abandonînd nacela, s-a izbit de ea. Moartea a survenit instantaneu prin depresurizarea combinezonului. A funcționat, însă, deschiderea automată.

Traducere și adaptare,
Vasile Crișu

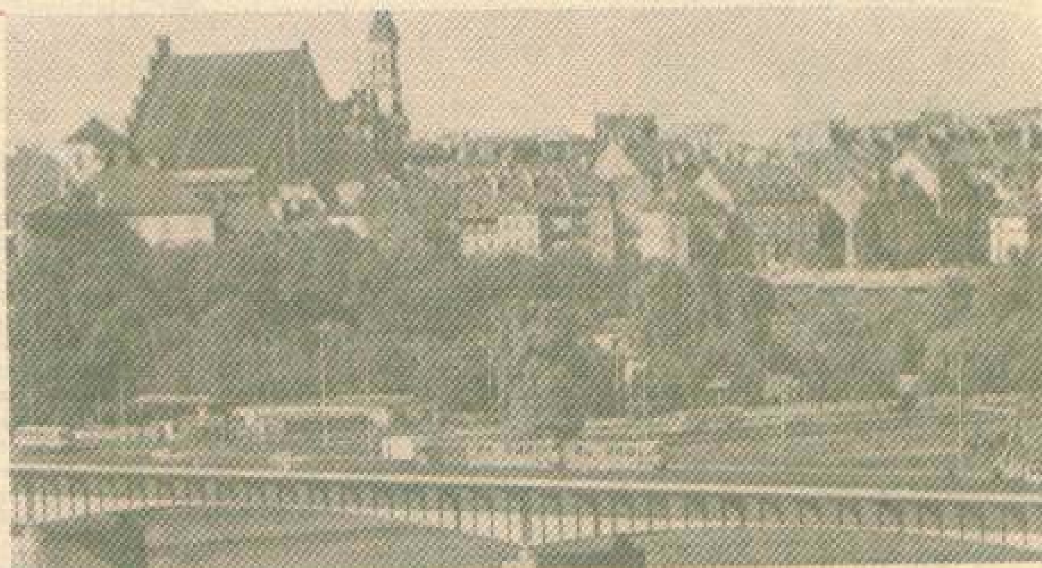

Cel mai mare acordeon din lume a fost prezentat la Tîrgul internațional de instrumente muzicale de la Frankfurt (R.F.G.). Cu acest prilej, au fost expuse produse realizate de circa 820 de firme specializate din întreaga lume

Itinerar polonez

Varşovia, malul stîng al Vistulei: vedere a podului Slasko-Dabrowski

Se spune că toate drumurile Poloniei duc spre **Varşovia**, capitala ce se întinde pe o arie vastă şi încorporează nenumărate comori ale arhitecturii vechi şi contemporane, muzee, lăcaşe ale ştiinţei şi tehnicii, mărturii ale unei culturi ce şi-a cucerit dreptul la posteritate.

Vorbindu-ţi despre oraşul renăscut, orice locuitor al Varşoviei îţi va preciza, la început, că acesta este un simbol al patriotismului şi că aşa va rămîne. Aici, aproape fiecare stradă, piaţă, clădire evocă o filă de istorie şi, la fiecare din monumentele sale, la plăcile comemorative, cetăţenii Varşoviei — care au făcut din capitală, aproape în întregime distrusă de nazişti, un oraş mai frumos decît oricînd — au grijă să aşeze, zilnic, cîte un buchețel de flori proaspete, reamintind astfel generaţiei de azi suferinţele prin care au trecut locuitorii săi în perioada ocupaţiei hitleriste.

Cu bulevarde largi, cu clădiri monumentale şi deopotrivă funcţionale, adaptate condiţiilor de activitate cerute de zilele noastre, Varşovia prezintă, astăzi, o importantă zestre edilitară. Alături de edificii — unele depăşind 40 de etaje —, în diverse zone pot fi văzute şantierele a numeroase construcţii de apartamente menite să ofere varşovienilor condiţii tot mai confortabile de locuit. Planuri elaborate pe perioade mai îndelungate, pînă la 15 ani, prevăd asigurarea unui ritm mediu anual al construcţiilor de locuinţe de circa 30 000 de apartamente.

Multe din cartierele noi ale Varşoviei au un profil industrial. O mare parte din uzinele Varşoviei sînt întreprinderi de rang pe harta industrială a R.P.Polone: Combinatul siderurgic „Warszawa", Fabrica de televizoare „Tewic", Fabrica de lămpi electrice „Roza Luxemburg", Fabrica de motoare electrice „Wola", Uzina de tractoare „URSUS", Uzina de motoare „NOVOTKO". Aceasta din urmă a început să producă acum aproape 35 de ani. Colectivul ei a parcurs mai multe etape, fabricînd, pentru prima oară, în Polonia, numeroase tipuri de motoare de mare putere pentru nave maritime şi fluviale — a căror producţie a devenit o ramură de prestigiu a economiei naţionale —, de motoare pentru locomotive şi autocamioane, cărora li s-au adăugat cele destinate extracţiei de petrol.

Varşovia livrează, în prezent, produse ale industriei construcţiilor de maşini şi prelucrării metalelor, ale celei chimice şi poligrafice, materiale de construcţii, oţeluri superioare, încălţăminte, confecţii, produse alimentare.

Concentrînd o parte însemnată a potenţialului economic al ţării, mai mult de jumătate din cercetarea ştiinţifică (aici fiind grupate peste 300 de institute de cercetări). Varşovia rămîne, în acelaşi timp, un mare centru al învăţămîntului superior (13 institute cu peste 75 000 de stu-

Piața principală din Cracovia

denți) și al culturii (19 teatre, două opere, o filarmonică, două teatre de operetă, 26 de muzee, numeroase galerii de artă, edituri ș.a.).

RULĂM SPRE CRACOVIA. O călătorie, aici, reprezintă un fel de drum spre una din principalele surse de referință ale istoriei și culturii Poloniei. Oraș cu o istorie de peste 1000 de ani, capitală a țării timp de mai multe secole, Cracovia păstrează, și acum, prin monumentele sale, în relicvele conservate cu venerație și cinste, însemnele materiale și spirituale ale strămoșilor, ale celor care au contribuit la faima culturii și științei poloneze. Numele lui Copernic sau al cronicarului Ian Dlogosz, al eroului luptător Koscziuszko, sau ale eroilor rezistenței din timpul ultimului război mondial își află în Cracovia un fel de panteon.

S-a spus că partea cea mai veche a orașului reprezintă, în anumite privințe, un muzeu în aer liber, și afirmația e, în parte, adevărată, întrucît și aici fiecare stradă, piață, clădire din zona sa veche are o istorie proprie, adeseori înconjurată de legende.

Reședință a monarhilor polonezi, sediu al uneia dintre cele mai vechi universități din Europa — Universitatea Jagellonă, fondată în 1364 —, comoară de amintiri ale trecutului, depozitar de opere de artă și arhitectură aparte, orașul oferă o vastă panoplie de clădiri laice și religioase în stilurile cele mai diverse, de la gotic pînă la baroc, trecînd prin cel al Renașterii.

Pe colina Wawel se ridică castelul regal (astăzi muzeu) și o catedrală metropolitană, sanctuar al regilor polonezi.

Cu tot caracterul său de oraș-muzeu, Cracovia nu este mai puțin un oraș al zilelor noastre. Ar putea să pară un paradox — ni se spunea, în această privință, la Consiliul Popular Voievodal Cracovia —, dar acest oraș este unul dintre cele mai tinere ale țării, dacă ținem seama de media de vîrstă a locuitorilor săi. Aici funcționează 12 institute de învățămînt superior, cu peste 70 000 de studenți, care își desfășoară activitatea, în cea mai mare parte, în cadrul noului orășel studențesc, peste 150 de școli de cultură generală și mai mult de 180 de școli profesionale. Caracterul tineresc al orașului este dat și de spiritul său cultural activ, de fermentul creator menținut în rîndul cercetătorilor, al cadrelor din învățămînt, al muzicienilor și pictorilor.

Pe de altă parte, la Cracovia își au sediul peste 1000 de unități industriale și aproape 2000 de unități meșteșugărești și auxiliare sau din domeniul serviciilor. Unele din reperele economice de pe harta Cracoviei sînt de dată recentă, cum ar fi unități aparținînd unor ramuri de vîrf ale industriei, amintindu-se, în acest sens, Întreprinderea de aparate de măsură și control, Întreprinderea de aparatură pentru telecomunicații, Uzina de produse sodice, întreprinderi ale industriei chimice și cosmetice.

Cel mai important obiectiv al orașului îl constituie, fără îndoială, Combinatul Siderurgic „Nowa Huta". Despre activitatea acestuia am luat cunoștință în vizita efectuată aici. La combinat — situat la circa 20 km est de milenarul oraș, pe cursul superior al Vistulei — lucrează peste 40 000 de siderurgiști. Prima șarjă elaborată în urmă cu 32 de ani a fost mică, apoi cantitatea de oțel a sporit an de an, astăzi producîndu-se peste 5 milioane tone de oțel anual, adică mai mult de o treime din producția de oțel a țării. În afară de oțel, aici se produc cocs, laminate, aglomerate de minereuri, numeroase profile de tablă, inclusiv pentru automobile, bare metalice și altele, toate destinate atît cerințelor interne, cît și exportului. Gazdele prezintă o imagine globală a giganticei oțelării poloneze, a preocupărilor organizației de partid, a conducerii combinatului și a întregului colectiv, pentru sporirea producției, pentru modernizarea acesteia, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale oamenilor muncii. După ce au depășit unele greutăți, preocuparea de bază este și rămîne realizarea producției la parametrii planificați și modernizarea combinatului nu prin oprirea uneia sau alteia din secțiile sale, ci „din mers", pentru a asigura, la un nivel cît mai ridicat, ciclul complet de fabricație.

Cracovia este un oraș aplecat cu venerație și patriotism spre valorile mari ale trecutului țării, dar nu uită să adauge în prezent, prin eforturile oamenilor muncii, noi file la această cronică încărcată de fapte semnificative. Pulsul său se integrează ritmului trepidant al muncii și se face simțit pretutindeni în această frumoasă țară prietenă, indiferent dacă te găsești la Varșovia, Cracovia, Lodz, Gdansk, Poznan sau la Wroclaw ori Katowice.

Constantin Benga

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Capcana centurii de siguranță

Un hoț de automobile din Tokio a căzut într-o capcană sui-generis. Fugind cu o mașină furată, a rămas în pană de benzină. N-ar fi fost nici o problemă pentru el, dacă ar mai fi putut părăsi volanul. În ciuda tuturor eforturilor, nu a mai putut decupla centura de siguranță. L-a ajutat poliția.

Fuga-i rușinoasă, dar...

Două doamne, de peste 60 de ani, au dorit să demonstreze, într-un mod inedit, că vîrsta nu le-a alterat vigoarea. Au atacat, în apropiere de orașul belgian Luttich, o benzinărie: au nimerit, spre ghinionul lor, peste un benzinar cu un gabarit de neclintit. Drept pentru care și-au amintit că fuga-i rușinoasă, dar sănătoasă...

Pompier

Motanul familiei Cox din Grantham (statul american Carolina de Nord) a salvat de foc vecinii. I-a trezit, în toiul nopții, cu puternice mieunaturi, astfel încît aceștia au putut să părăsească, la timp, locuința cuprinsă de flăcări. S-au ales doar cu spaima. Iar motanul cu o medalie. Conferită de asociația pompierilor voluntari din localitate...

Paznic la papetărie

Patronul unei papetării din Bangkok a recurs la serviciile unui cocoș dresat pentru supravegherea prăvăliei. Acesta se plimbă țanțoș printre clienți, cîntînd cucurigu de cîte ori se îndreaptă unul cu marfa cumpărată spre casă, să plătească. Pe cei ce încearcă să evite acest drum, îi convinge de obligativitatea lui cu puternice lovituri de cioc și de aripi...

Accident în zigzag

Ceea ce se vede în fotografia alăturată nu reprezintă, cum s-ar putea crede, o construcție futuristă, ci poziția insolită în care au eșuat vagoanele unui tren, după o deraiere. Accidentul s-a petrecut în Lordstown, Ohio, cu un marfar avînd 44 de vagoane.

NUME PROPRII atît de...comune

DOBERMAN. Domnul Doberman era angajat la serviciul de ecarisaj dintr-un orășel din Turingia. Simțind într-o bună zi compasiune pentru sărmanele animale pe care era obligat să le suprime, s-a gîndit să creeze o rasă de cîini de pază. Punînd la punct, cu mijloace proprii, o tehnică de selecție, el a sfîrșit prin a obține în 1860 o rasă minunată. Numele i-a fost ușor de găsit, întrucît creatorul ei și l-a oferit bucuros pe al său.

DOLAR. De unde vine numele cunoscutei „bancnote verzi"? În teritoriile supuse de habsburgi, în Boemia, se afla satul Joachimsthal (în cehă Jachimov), a cărui monetărie a primit în 1519 autorizație să bată monedă. Moneda a devenit, firesc, un joachimsthaler, apoi, simplu, taler, care a cunoscut diverse valori pentru a se stabiliza – după 1871 – la 3 mărci. Cînd prin **Coinage Act**, din 2 aprilie 1792, a fost creată moneda Americii – care se va bate numai după 1794 – numele unității monetare a fost cel de peso, care circula în coloniile spaniole și britanice ale Americii. Anglofonii au botezat această monedă cu numele de dolar, printr-o alterare a numelui de taler. Astfel moneda SUA a devenit dolarul.

DOLOMITA. Sylvain Tancrede Gratet de Dolomieu s-a născut în 1750 la Dolomieu (Isere). Membru al Ordinului de Malta, a dorit să devină novice. Din cauza unei altercații și a unui duel, a fost condamnat la moarte. Grațiat, el s-a consacrat studiului și științelor. Numeroase misiuni i-au permis să elaboreze lucrări apreciate și să intre la **Institut** (gruparea celor cinci Academii franceze). A făcut parte din grupul de savanți ai expediției din Egipt și a fost capturat la întoarcere, ajungînd astfel să cunoască închisorile italiene, la Messina. În tot acest timp, și-a redactat observațiile făcute asupra mineralelor (forma și natura lor), în special asupra rocilor vulcanice din insulele Ponziano și Lipari. A scris **O introducere în filozofia mineralogică.** După victoria de la Marengo a fost pus în libertate, dar a murit la scurt timp după aceea, la Chateauneuf, în 1801. Naturalistul elvețian Benedict de Saussure propusese, încă din 1792, să fie botezată cu numele de dolomită o varietate de calcar răspîndită mai ales în Anglia și Tirol. În Alpi, Dolomiții sînt un alt omagiu adus renumitului geolog.

ELDORADO. În secolul al XVI-lea, după ce cunoscuseră marile succese maritime aducătoare de bogății, spaniolii au început să numească El Dorado o țară imaginară pe care o situau în nordul Americii de Sud. Suveranul ei trecea drept fabulos de bogat. Orașele și munții ei erau faimoase pentru aurul lor. Spaniolii au crezut într-atît în acest mit, încît aventurierii au pornit la drum, iar bancherii au obținut de la împărat concesiuni în această regiune ce se întindea între Orinoco și Amazon. Acest tărîm, imaginar sau real, plin de bogății, a devenit într-adevăr, către 1579, Eldorado, așa cum o dovedesc documentele. De atunci, cuvîntul n-a încetat să-și conserve valoarea evocatoare...

Rutstein și Winn poposind cu membrii expediției în deșertul Taklimakan

Pe urmele lui MARCO POLO

O pasionantă refacere a itinerarului istoric al lui Marco Polo; o incursiune în trecut, prin intermediul unei inedite călătorii; deopotrivă, un drum al cunoașterii Chinei de azi — este reportajul, publicat de „Beijing Review", din care reproducem largi extrase.

Noi, cei cinci chinezi — patru fotografi și un asistent — stăteam în dreptul semnului ce marca hotarul între China și Pakistan, la trecătoarea Kunjirap Daban. Eram nerăbdători, așteptînd sosirea celor doi americani. Era ora prînzului, 15 august 1985.

Cu trei luni înainte, un reprezentant al Fundației americane „Marco Polo", Harry Rutstein, și Agenția de știri chineză semnaseră un contract de punere în aplicare a unui plan de refacere a Odiseei lui Marco Polo, de acum 700 de ani. Acordul stabilea ca americanilor să li se alăture, în această zi, o echipă de chinezi la trecătoarea Daban, de unde trebuiau să plece împreună spre est. De la granița chineză, ei urmau să treacă pe la sud, prin Xinjiang, ca să ajungă la casa Dunhuang, vechi monument de artă budistă. De acolo, călătorii aveau să meargă de-a lungul coridorului Rîului Galben către Lanzhou, Ningxia și Mongolia interioară. Călătoria urma să se sfîrșească la Beijing.

Kunjirap Daban, aflat la o altitudine de 5 100 deasupra nivelului mării în Pamir, este cel mai vestic punct de intrare în China. Pamir a fost, strategic, o trecătoare între China vestică, pe de o parte, și India, Asia de vest, Marea Mediterană și restul Europei, pe de alta.

În vara anului 1271, tînărul Marco Polo, în vîrstă de 17 ani, a plecat din orașul natal, Veneția, împreună cu unchiul și tatăl său și, urmînd Drumul Mătăsii, a urcat pe munții Pamir. În povestirea sa, „Călătoriile lui Marco Polo", el descrie această experiență: „Am mers timp de trei zile în călătoria către nord-est, tot timpul numai printre munți, cățărîndu-ne atît de sus, încît ai fi spus că te afli pe cel mai înalt loc din lume. Și cînd ne aflam în acest loc înalt,

Femei uygure la piață

Yiayuguan, cel mai vestic avanpost al Marelui Zid

am descoperit o cîmpie între doi munți...al cărei nume este Pamir, ceea ce a făcut ca drumul să țină 12 zile." Din acel punct, avea să înceapă călătoria lui Marco Polo prin China...

Harry Rutstein a început să fie preocupat de istoria și cultura orientală la o vîrstă fragedă, atunci cînd a descoperit „Călătoriile" lui Polo, prima operă serioasă care oferea o abordare sistematică a Orientului. În 1975, Rutstein a pornit de la Veneția pentru a reface călătoria lui Marco Polo, pe o distanță de peste 20 000 de km. El a declarat că speră ca, prin publicitatea prilejuită de călătoria sa, descrierile, fotografiile și casetele video să contribuie la lărgirea înțelegerii între Est și Vest. În 1985, el a sosit la granița chino-pakistaneză, împreună cu asistentul și colegul său de drum, Michael Winn. Ei au trecut frontiera împreună în jeep-ul lor, pe care flutura steagul în cinci culori al lui Marco Polo, și au pășit pe solul Chinei.

„În acest ținut nu există delicte; dacă lași ceva în drum și pui o piatră deasupra, lucrul va rămîne acolo, nemișcat, indiferent cîte zile trec..."

Ținutul autonom Taxkorgan Tajik se află la o altitudine de 4 000 m deasupra nivelului mării, iar temperatura medie rareori depășește -3° centigrade. Locuitorii din Tajik sînt, în primul rînd, crescători de ovine sau fermieri. Sîntem invitați să vizităm pășunile de pe Muntele Muztagata, așa-numitul „Tată al Ghețarilor". Aici am făcut o vizită unei familii de păstori, am luat parte la o nuntă și am asistat la o cursă de cai și la un rodeo de oi (foarte asemănător cu un rodeo american). Populația Tajik a povestit despre ei înșiși ca fiind „Descendenți ai Vulturului". În timpul șederii noastre acolo, am ascultat muzică interpretată la „fluierul vultur" și am asistat la „dansul vultur", în timpul căruia dansatorii mimau un vultur înălțîndu-se deasupra munților.

În acest ținut nu există delicte; dacă lași ceva în drum și pui o piatră deasupra ca să indici că lucrul are un stăpîn, lucrul rămîne acolo nemișcat, indiferent după cîte zile te întorci să-l iei.

Pe 20 august, ne-am luat rămas bun de la Taxkorgan și am pornit spre Kashgar.

Orașul Kashgar a fost unul din punctele-cheie, situat pe vechiul Drum al Mătăsii, iar acum este centrul de cultură și religie al populației uygur. Uygurii au o zicală: „Nu poți spune că ai fost la Xinjiang, dacă nu ai trecut și prin Kashgar". Uygurii alcătuiesc mai mult de 95 la sută din populația Kashgar-ului. În Kashgar, găsești cele mai frumoase clădiri în vechiul stil islamic din întregul Xinjiang — mormîntul lui Xiang Fei, moscheea Aitgar, veche de 400 de ani. Moscheea este înconjurată de bazarul exotic Kashgar.

Alimentul de bază al uygurilor este o pîine turtită numită „nan". O brutărie unde se fabrică „nan" folosește 4-5 muncitori care amestecă, plămădesc și frămîntă coca între pereții unui cuptor special de cărămidă. Printre specialitățile culinare favorite ale uygurilor se numără și shishkebab din miel și mielul fript întreg. Alimente, precum orezul și carnea, sînt în mod obișnuit mîncate cu mîna. Atunci cînd vorbești despre mîncăruri nu poți să nu amintești fructele și pepenii din Xinjiang. Datorită climei sale uscate, asemănătoare celei mediteraneene, cu mari diferențe de temperatură între zi și noapte, fructele și pepenii se coc acolo cel mai bine. Xinjiang este renumită mai ales pentru pepenii săi Hami, care au cel puțin 10 soiuri — unele putînd atinge o greutate de pînă la 20 kg.

După ce am zăbovit cinci zile în Kashgar, am luat-o din nou spre est, de-a lungul marginilor nordice ale deșertului Taklimakan, prin Yarkant, către Hotan.

Recoltă de bumbac în Dunhuang

Moschee în Nanguan, Ningxia

„Uygurilor le place să fie fotografiaţi..."

S-a întîmplat ca ziua de 27 august să fie sărbătoarea musulmană „Id-al-Qurban". Înainte de ivirea zorilor, ne-am grăbit către marea moschee Hotan ca să urmărim ceremoniile. În mod normal, moscheea poate primi aproape 5 000 de oameni dar, în acea zi, erau mai mult de 10 000. Prima zi a sărbătorii este, în mod tradiţional, aceea a „întîlnirii de familie"; în ziua următoare, prietenii merg în vizită unii la alţii.

Uygurilor le place să fie fotografiaţi. Este suficient să-ţi iei aparatul de fotografiat şi trecătorii se şi opresc ca să se lase fotografiaţi. Proprietarii de magazine şi meşteşugarii se vor expune cu plăcere în faţa aparatului, iar tinerele femei îşi vor aranja înainte părul. Privitorii îşi vor striga sugestiile pentru diferite poze şi, în general, vor contribui la animarea scenei. În special, copiii uyguri se entuziasmează să aibă propriile fotografii, iar cînd întîlnesc pe cineva cu aparatul de fotografiat se îngrămădesc în jurul său.

La 2 septembrie, am plecat din Hotan şi, după ce am vizitat oraşele Keriya şi Niya, am ajuns la Qarkilik, pe 11 septembrie. Aşezate de-a lungul vechiului Drum al Mătăsii, aceste oraşe sînt izolate, deoarece se află la graniţa cu deşertul Taklimakan. Totuşi, ele sînt oaze verzi, care au fost alimentate cu apă timp de multe sute de ani, prin topirea zăpezii de pe lanţul de munţi Kunlun. Provincia Qarkilik are o suprafaţă de 25 000 kmp, mai întinsă decît cea a Greciei sau Olandei. Aici, numai 2300 de ha sînt arabile, iar populaţia numără doar 25 000 de locuitori.

Itinerarul de la Qarkilik către Dunhuang a fost porţiunea cea mai dificilă din vechiul Drum al Mătăsii. În „Călătorii", M. Polo consemnează dificultatea regiunii: „Pentru traversarea acestei părţi a deşertului, trebuie să te pregăteşti cu provizii pentru o lună. Spirite rele care circulă pe aici îl pot îndepărta pe călător de la drumul său spre adîncurile întunecate ale deşertului..."

În anii '80, cînd petrolul a fost descoperit în sudul regiunii Xiyiang şi al provinciei Qinghai, a fost construit, aici, un drum care lega Qarkilik cu Dunhuang prin Qinghai; acest drum urmează partea sudică a vechiului Drum al Mătăsii.

„Dunhuang cunoaşte un nou «boom» al turismului"

Am vizitat vechiul oraş Miran, aflat la aproximativ 80 km est de ţinutul Qarkilik. Se spune că, în timpul dinastiei Han (206 î.e.n.—22 î.e.n.) au fost trimise aici trupe de garnizoană pentru a pune bazele unui avanpost şi a face regiunea accesibilă. Se presupune că Marco Polo şi-a întrerupt pentru puţin timp călătoria în apropiere, în oraşul-port Luobu. La începutul secolului XX, exploratorul englez Mark Aurel Stein a descoperit picturi în stil roman cu îngeri înaripaţi aflate într-un vechi templu. Pe cîteva picturi, el a găsit şi numele împăratului roman din secolul întîi, „Titus". Stein a ajuns la concluzia că artistul era de origine romană şi avea o formaţie artistică clasică în domeniul picturii. Acest artist anonim a antedatat sosirea lui Marco Polo în China cu aproape 1 200 de ani.

Am mers spre est mai mult de 1000 km, traversînd bazinul Qaidam şi, în cele din urmă, am sosit la Dunhuang, oraş important pe vechiul Drum al Mătăsii. Istoria Dunhuang-ului datează din anul 111 î.e.n., cînd dinastia Han (vest) şi-a stabilit aici o aşezare, în tentativa sa de a obţine controlul asupra Regiunilor de Vest (astăzi Xinjiang). Odată cu pătrunderea budhismului din India în China, Dunhuang a devenit un centru budhist puternic, iar, în anul 366 e.n., locuitorii de aici au început să sape grotele Mogar. Pe o perioadă de 1 000 de ani, numărul peşterilor a crescut, întinzîndu-se pe o lungime de 1 600 m de stîncă. Astăzi există 492 de peşteri (grote), ai căror pereţi sînt acoperiţi cu mai mult de 45 000 mp de fresce religioase. Complexul de peşteri a devenit renumit pe plan mondial, ca un vechi lăcaş de artă budhistă. Anul trecut, mai mult de 100 000 de turişti chinezi şi străini au vizitat peşterile. Astăzi, Dunhuang îşi dezvoltă proiectele de construcţii pentru a satisface cererea crescîndă a turismului.

De la Dunhuang ne-am îndreptat spre est, traversînd partea cea mai vestică a avanpostului Marelui Zid, la Jiayuguan, şi am sosit în oraşul Jiuquan.

„Izbîndă împotriva deşertului"/

Pentru a ajunge la Lanzhou, capitala provinciei Gansu, am luat-o de-a lungul Fluviului Galben. Lanzhou se află pe malurile rîului Galben, întinzîndu-se pe o distanţă de 60 de km. Cu o lăţime medie de numai 2-3 km, Lanzhou este unul din oraşele cele mai înguste din lume. În vremurile trecute, Lanzhou era un punct important pe Drumul Mătăsii. Înainte de eliberare, oraşul se întindea pe o suprafaţă de 17 kmp şi avea o populaţie de 170 000 de locuitori. După 1949, industria s-a dezvoltat rapid, în special petrochimia, construcţiile de maşini, unităţile textile şi mineritul. Astăzi, Lanzhou se întinde pe 146 kmp, iar populaţia sa numără 1,8 milioane locuitori.

În octombrie, am plecat din Lanzhou şi ne-am îndreptat spre nord traversînd Fluviul Galben (Yang-

tze). După un drum de 400 km, am ajuns în ținutul Zhongwei, din regiunea autonomă Ningxia Hui.

Zhongwei este numit și „Jiangnan din afara Marelui Zid" (Jiangnan este o regiune fertilă din sudul fluviului Yangtze). Aici, Fluviul Galben este sursa de apă pentru irigarea cîmpurilor pe care cresc orez și grîu. Zhongwei se învecinează, la nord-vest, cu deșertul Tenger. Deșertul a amenințat, de nenumărate ori, existența locuitorilor ținutului. Din 1958, oamenii au știut să țină piept deșertului, iar, de curînd, au realizat un sistem de apărare împotriva deșertului — o victorie care a atras atenția cercetătorilor din întreaga lume. În septembrie 1984, Zhongwei a găzduit un seminar de studii asupra deșertului, la care au participat specialiști din 24 de țări africane.

După ce am plecat din Zhogwei, am urmat cursul Fluviului Galben către Junchuan, capitala provinciei Ningxia. Minoritatea Hui alcătuiește o treime din populația regiunii autonome, în număr de 360 000 de locuitori. Hui-șii sînt musulmani ai căror strămoși, cu multă vreme în urmă, au venit în China, din Asia centrală. În 1219, Gingis Han și-a început atacul către vest și a cucerit, una cîte una, țările din centrul și vestul Asiei și chiar unele părți din estul Europei. Pe atunci, mii de meșteșugari, soldați, negustori și nobili de origine asiatică, persană și arabă au venit în China. Aici s-au amestecat cu populația locală: chinezi, mongoli și uyguri, și au fost treptat asimilați de ceea ce numim astăzi minoritatea Hui din China.

Hohhot — locul descoperirii primilor bani de hîrtie

La mijlocul secolului XII, clanul Borjigin, sub conducerea lui Jesugei, și-a consolidat, cu timpul, poziția de dominație printre triburile mongole. După moartea lui Jesugei, fiul său, Temujin, a moștenit poziția tatălui și a continuat procesul de unificare a tuturor triburilor de sub controlul său. În 1206, Temujin a fost ales conducătorul suprem al mongolilor, sub numele de Gingis Han. Nu mult timp după aceea, a început campania pentru a cuceri lumea.

În 1260, nepotul lui Gingis Han i-a succedat și a devenit Han. Și-a mutat capitala pe locul actualului Beijing, în 1264, iar, în 1271, și-a schimbat numele după dinastia sa Yuan. Chiar în același an, Marco Polo a pornit de la Veneția către China.

Tînărul Polo era un bun învățăcel. După ce a sosit în China, Polo, care vorbea italiana și franceza, foarte rapid a învățat cîte ceva din limba mongolă și chineză. Totuși, este privit cu aroganță de către Kublai Han. În afară de faptul că a primit anumite funcții în capitală, Polo, a fost trimis, prin ordin imperial, ca sol, în provincii. În această calitate, a călătorit mult în nordul Chinei, iar o dată a fost trimis chiar la Yunnan și în Birmania. În 1295, după o absență de 24 de ani, Polo s-a întors, în cele din urmă, în orașul său natal.

Cartea intitulată „Călătoriile lui Marco Polo" ar fi putut să nu fie scrisă, dacă nu ar fi survenit jocul întîmplării. În 1298, curînd după sosirea sa la Veneția, Polo a fost capturat de către genovezi — mari rivali maritimi ai venețienilor — în timpul unei bătălii pe Marea Mediterană. Marco a fost trimis la Genova și întemnițat. În închisoare, a întîlnit un alt prizonier — un scriitor pe nume Rusticiano, căruia i-a povestit călătoriile sale. Apoi Rusticiano i-a adunat povestirile în cartea intitulată „Călătoriile lui Marco Polo", care era scrisă în limbajul franco-italian, la modă pe atunci.

Oprindu-se între altele și asupra regiunii dimprejurul Hohhot-ului de astăzi, în „Călătorii", Polo nota: „Tenduc este o provincie cu multe orașe și sate... (și) este o parte a domeniului Marelui Han. A fost cucerită de Gingis Han..."

Hohhot s-a dezvoltat rapid în decursul secolelor. „Pagoda Albă", care se află în partea estică a orașului, la aproximativ 20 de km, a fost construită între secolele X și XII, în timpul dinastiei Liao. Am vizitat această pagodă, care măsoară mai mult de 40 m înălțime. Banii din hîrtie din timpul Dinastiei Yuan aici au fost descoperiți și constituie unele din cele mai timpurii dovezi de acest fel din lume. Se spune că Marco Polo a încercat să introducă folosirea banilor de hîrtie la Veneția, la înapoierea sa, și a întemeiat chiar o bancă, dar tentativa s-a încheiat cu un eșec.

La 20 octombrie, am sosit, în cele din urmă, la Beijing — sfîrșitul călătoriei noastre pe urmele lui Marco Polo. De cînd am plecat de la trecătoarea Muntelui Kunjirap Daban, am străbătut 10 000 km în 65 de zile.

În acea zi, Rutstein era fericit, deoarece reușise să ducă la bun sfîrșit dorința sa atît de arzătoare — aceea de a fi prima persoană care să refacă întreaga călătorie a lui Marco Polo. Fără nici o îndoială că experiența acumulată pe întregul drum îi este îndeajuns ca să alcătuiască, din nou, noile „Călătorii ale lui Marco Polo".

Traducere și adaptare
Mihaela Brumă

„Ceas de salvare"

O firmă elvețiană, care a inventat „ceasul de plastic", ajutînd astfel industria națională în domeniu să reziste concurenței japoneze, a lansat recent un alt model, care poate salva schiorii sau alpiniștii pierduți sau îngropați în zăpadă. „Ceasul de salvare" este prevăzut cu un reflector, ce poate „răspunde" la undele emise de detectoarele cu care sînt dotate echipele de salvare de la mai multe stațiuni de iarnă elvețiene și din alte țări. Detectorul, o invenție suedeză adoptată acum de firma elvețiană, poate „căuta" cu succes pe posesorul ceasului fie din elicopter, fie de pe sol. Conform statisticilor, 80 la sută din cei surprinși de o avalanșă se află încă în viață la încetarea acesteia și pot fi, deci, salvați; proporția se reduce la 40 la sută la o oră după aceea și la 20 la sută după două ore, ceea ce face ca rapiditatea în localizarea victimelor să fie foarte importantă. Antenele încorporate în bocanci sau detectorii portativi au fost, pînă acum, cele mai eficace metode de salvare.

lumea de ieri

LUMEA DE AZI

lumea de mîine

Legendă și adevăr în primele hărți geografice imprimate

Rolul pe care l-a jucat tiparul în difuzarea cărților și a ideilor este cunoscut, mai puțin cunoscute sînt consecințele tehnicilor de multiplicare prin imprimare asupra literaturii geografice și, în mod deosebit, asupra hărților.

Cînd, în Germania, către 1450, a fost inventat tiparul, Occidentul european își reprezenta încă planeta ca pe un disc plat, înconjurat de apele fără margini, numite „mare oceanum". Această imagine a mapamondului, aflată în tratatul unui autor din secolul VII, Isidor din Sevilla, dăinuia încă pe vremea lui Gutenberg, dovadă faptul că, în 1472, la Augsburg, era pusă într-o circulație mai largă cu ajutorul tiparului.

Dar evul mediu occidental opera mai ales cu o imagine teologică asupra lumii, dependentă de reprezentările vieții religioase și, cu precădere, de mitologia biblică. Astfel, cele trei continente cunoscute pe atunci — Europa, Africa și Asia — erau desemnate, în mod obișnuit, prin numele celor trei fii ai lui Noe — Jafeth, Ham și Sem — care, după Biblie, împărțindu-și între ei lumea în urma potopului, dăduseră naștere semințiilor omenești. Autoritatea teologiei se manifesta însă și în alte forme, cum ar fi, de exemplu, orientarea locurilor, subsumată unui simbolism religios. Răsăritul, deci întreaga Asie, se afla în partea de sus a hărții pentru ca Ierusalimul, orașul sfînt ce dăduse naștere cruciadelor, atrăgîndu-i încă pe pelerini, să constituie centrul lumii. Pentru a fi conformă cu modelul biblic, imaginea cartografică — la baza căreia identificăm o concepție de reprezentare a lumii impregnată de doctrina creștină — renunță sau refuză să accepte descoperirile geografilor greci și, mai cu seamă, ideea că Pămîntul ar fi rotund. Ajungem să înregistrăm astfel un conflict în care un model ideal al lumii, datorat unei mentalități simbolice, se opune modelului real, rezultat al experienței practice.

Pentru geografie, forma de cunoaștere, experiența practică, rămînea, în primul rînd, călătoria. Dar, circulînd în manuscris, diversele relatări ale unor călători erau puțin cunoscute, motiv pentru care înregistrarea noilor informații în hărțile geografice se făcea într-un ritm lent și în mod neunitar. Se explică, și în felul acesta, de ce, pînă la apariția hărților geografice imprimate, s-a păstrat un ascendent al legendei asupra realității. Mentalitatea simbolică aflată la baza reprezentărilor cartografice îmbrăca, însă, și alte aspecte. Multă vreme, hărțile în care era înscrisă o imagine a lumii au fost desemnate prin siglele „T-O", inițialele unei expresii latine, „Terrarum orbis", prin care era numită lumea. Aceleași inițiale căpătau și o altă semnificație, deoarece „T" era și simbolul grafic al unui traseu de forma acestei litere, verticala reprezentînd-o Mediterana, iar orizontala fiind dată de cursurile Nilului și Donului. Traseul „T", era înscris într-un „O" desenat de apele oceanului circular.

Existau și reprezentări bazate pe alte scheme simbolice, asemenea celei ce ilustrează lucrarea unui scriitor roman din secolul al V-lea, Macrobius, în care, de la nord către sud, lumea este divizată în cîteva secțiuni dispuse simetric: o zonă septentrională rece, de nelocuit, care se întinde peste Scandinavia și Baltica; o zonă temperată, unde trăim; o zonă tropical-ecuatorială, foarte caldă, acoperită de mare; o zonă temperată a antipozilor, cu un vast continent; o zonă australă rece, de nelocuit. Ultima imagine, cum se vede, se apropie mai mult de realitate și este consecința geografiei grecești. Dar lucrările și hărțile vechilor geografi greci nu au pătruns în Europa decît după 1453, în urma căderii Constantinopolului, aduse de cărturari refugiați de teama invadatorilor turci. Așa au intrat în circulație și în țările Apusului manuscrise ale **Geografiei** lui Ptolemeu care, din cauza închiderii proprii evului mediu, datorită lipsei de legături între Orient și Occident, nu ieșiseră dintre hotarele Imperiului bizantin.

Acest mapamond din sec. X a fost publicat două veacuri mai tîrziu într-un manuscris de la biblioteca din Torino. Se văd Adam și Eva, Nilul - părintele fluviilor, Ierusalimul - centrul lumii, sînt indicate Franța și Germania

Deși, cînd pătrundeau în Europa, erau vechi de treisprezece secole — Ptolemeu a trăit în Egipt, la Alexandria, în veacul al II-lea al erei noastre —, hărțile învățatului geograf al lumii antice ofereau Apusului o altă imagine a Pămîntului. Pentru a descrie lumea cunoscută în vremea lui, Ptolemeu realizase o impresionantă compilație, punînd, totodată, prin hărțile desenate, bazele principiilor cartografice. Pămîntul, imaginat ca un glob a cărui circumferință ar fi fost de numai 28 350 km — deci inferioară celei stabilite de Eratostene, socotită a fi de 39 690 km —, era proiectat în plan cu ajutorul coordonatelor, longitudini și latitudini. Manuscrisul **Geografiei**, cuprinzînd opt cărți și douăzeci și șase de hărți, între care și o planisferă, a fost introdus în Italia spre începutul secolului al XV-lea și, tradus mai întîi în latină, apoi în italiană, s-a bucurat de o mare circulație. Tiparul a contribuit la o și mai largă difuzare a lucrării, primele ediții imprimate apărînd la Bologna (1477), la Roma (1478), la Ulm (1482), apoi în numeroase alte orașe europene. Influența exercitată asupra cartografilor Renașterii este evidentă încă din primele atlase geografice, apărute spre sfîrșitul secolului al XV-lea.

Autoritatea **Geografiei** lui Ptolemeu se explică prin faptul că, în pofida numeroaselor erori pe care le ascundea, oferea o imagine a lumii mult mai apropiată de cea reală. Asimilînd informațiile acumulate în urma cuceririlor romane, hărțile geografului nu erau prea departe de realitate nici măcar în ce privește izvoarele Nilului, deși, oficial, acestea n-au ajuns să fie cunoscute decît în secolul XIX! Folosind relatările că-

lătorilor, Ptolemeu localiza la izvoarele Nilului un lanț de munți înzăpeziți. Munții Lunii, care se întindeau de la vest către est pe o lungime de 800 km. Era, de fapt, o localizare inexactă a munților Kilimangearo, Kenya și Elgon, acoperiți de zăpezi eterne, dar independenți unii față de alții și, în realitate, fără nici o legătură cu izvoarele Nilului. Despre partea din sudul Munților Lunii, Ptolemeu declara că ar fi o zonă necunoscută: „terra incognita". Nici configurația exactă a imperiului chinezesc nu-i era cunoscută lui Ptolemeu. Descrierea locurilor este lacunară sau împînzită de lacuri și munți de neidentificat.

Asupra acestei zone, la sfîrșitul secolului XIII, oferă date noi cartea venețianului Marco Polo, în care își relatează călătoriile. Conducătorii expedițiilor portugheze și spaniole de la începutul secolului al XV-lea se foloseau de hărți ale Asiei, întocmite, cel puțin într-o bună parte, sub influența relatărilor lui Marco Polo. Descoperit mai tîrziu, se păstrează chiar un exemplar al cărții lui Marco Polo, tipărit în jurul anului 1485, purtînd pe margini însemnările lui Cristofor Columb. De altfel, cărții lui Marco Polo, pe de o parte, erorilor din hărțile **Geografiei** lui Ptolemeu, pe de altă parte, li se datorează descoperirea Americii de către Columb. Relatările lui Marco Polo, răspîndite cu ajutorul tiparului, au stîrnit interesul pentru bogățiile îndepărtatei Chine și au servit geografilor la întocmirea de hărți ale Asiei. Nomenclatura geografică din cartea călătorului venețian se repetă, în mare parte, atît în celebra Hartă catalană a lumii, din 1375, cît și în Harta circulară a lui Fra Mauro, din 1459.

Dar descoperirea Americii de către Columb a fost decisă, cum se știe, de o eroare cartografică săvîrșită de Ptolemeu. Eurasia, care se întinde din vest spre est pe o lungime de 180°, reprezentînd echivalentul a jumătate din circumferința globului pămîntesc, își diminua întinderea, în descrierea lui Ptolemeu, la numai 126°. Celebrul navigator a ridicat pînzele pentru a ajunge în Indii și în China, convins că acestea se aflau mult mai aproape de Europa decît erau în realitate. Ar mai fi riscat, în condițiile epocii, această călătorie, dacă ar fi cunoscut distanța reală? La rîndul ei, însăși descoperirea lui Columb a întreținut pentru o vreme eroarea lui Ptolemeu prin confuzia dintre Indii și noul continent care, abia mai tîrziu, a căpătat un nume propriu și o identitate distinctă.

Numele sub care ne-am obișnuit să desemnăm noul continent, **America,** apare, pentru prima dată, abia în 1507, într-o hartă imprimată la Saint Die, în Lorena. Umanistul Martin Waldseemüller, alegînd acest nume în onoarea lui Amerigo Vespucci, săvîrșea un act de nedreptate față de Columb! În vreme ce spaniolii, adevărații autori ai acestei descoperiri, continuau să folosească alte nume pentru a desemna noul continent, hărțile imprimate în apusul Europei reușeau să impună numele pe care-l folosim și astăzi, America.

Călătoriile lui Columb pun problema adevărului înregistrat de hărțile geografice și sub un alt aspect. Navigatorul spaniol a avut surpriza să constate că nu existau nici insulele Sirenelor, nici ținutul Ciclopilor, nici cel al oamenilor cu cap de cîine, consemnate de cosmografiile medievale. Imaginea lumii cunoscute de Columb contravine celei din hărțile alcătuite de cartografii Renașterii.

Multiplicate cu ajutorul tiparului, hărțile continuă să rămînă un amestec bizar de adevăruri și legende. De cele mai multe ori, legenda este un element de remanență, o supraviețuire din literatura geografilor antici a căror autoritate se menține. Publicată la Basel în 1540 și republicată apoi în numeroase ediții, **Cosmografia** lui Sébastien Münster, cea mai răspîndită lucrare geografică din secolul al XVI-lea, păstrează obiceiul de a cita cu reverență din autorii antici. Rețin atenția gravurile prin care, în ediția din 1559, **Cosmographie universelle,** Münster ilustrează descrierile unor populații din ținuturile mai puțin cunoscute. Atît teritoriul hindus de dincolo de Gange, cît și cel ce ar corespunde, cu aproximație, regiunilor centrale ale Africii sînt prezentate ca fiind locuite de națiuni fantastice, de monștri care, lipsiți de gură și de nas, vorbesc prin gesturi. Acolo sînt localizați troglodiții, oamenii cu capete de cîini, cu patru ochi sau monooculari, coloși ai cavernelor. Sînt imaginile unei umanități stranii, fanteziste, acreditate însă, încă din antichitate, de lucrările unor autori celebri, ca Plinius sau Pomponius Mela. Într-un capitol, intitulat **Creaturi uimitoare și monstruoase ce se găsesc în regiunile interioare ale Africii,** Münster, sub autoritatea lui Plinius, descrie „neamuri de oameni cu un singur picior, foarte mare; aceștia nu-și pot îndoi genunchii, totuși sînt de o uimitoare rapiditate. Sînt cunoscuți sub numele de Sciapozi. După cum mărturisește Plinius, în timpul verii, ei se întind pe

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Sezonul Fugu

Carnea de Fugu, peștele balon tropical, este considerată în Japonia o delicatesă, presupunînd un mod special de preparare. Pentru aceasta, în restaurantele de specialitate din Tokio se organizează, de obicei toamna, așa-numitul sezon Fugu, care atrage nenumărați gurmanzi. Numai că aceștia își asumă, pentru a se înfrupta din deliciile oferite, riscul vieții. Pentru că, de măiestria bucătarului de Fugu depinde dacă clientul va supraviețui prînzului sau cinei: ficatul, icrele și sîngele venos ale acestui pește conțin o otravă ce ucide instantaneu...

Reacție în lanț

După ce, timp de mai multe zile, vînătorul de reni Ake Söderberg, din orașul suedez Fullsjön, și-a căutat cîinele rătăcit în pădure, l-a găsit, în sfîrșit, imobilizat în crăpătura unei stînci. L-a salvat, dar capcana de piatră i-a prins piciorul. Plecată în căutarea soțului, care nu se mai întorcea, doamna Soderberg s-a rătăcit în desiș. A fost nevoie de acțiunea unei echipe speciale, desfășurată pe parcursul multor ore, pentru ca trio-ul ghinionist să poată fi adus cu bine acasă.

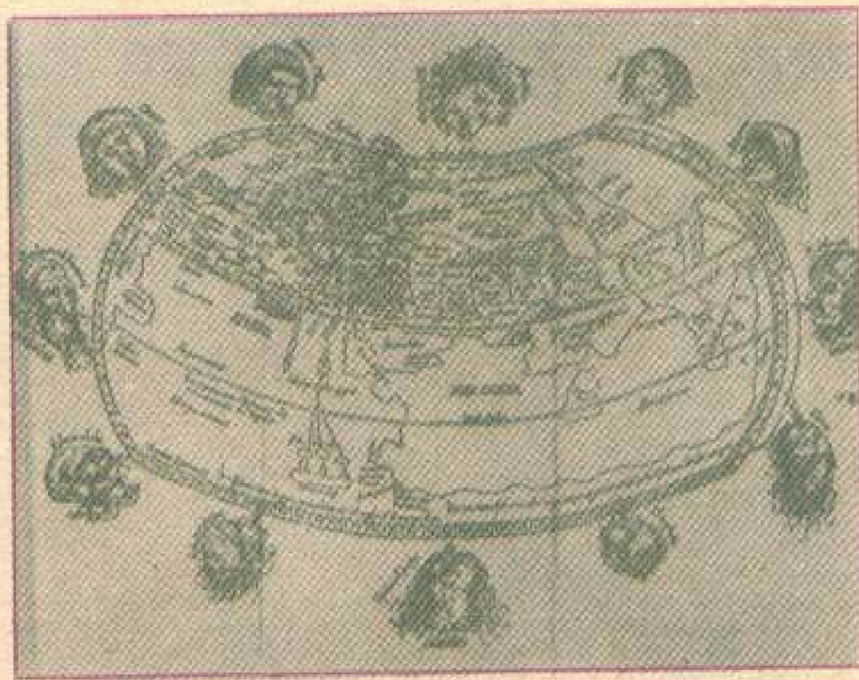
Dovadă distrusă

Un șoarece și numeroși cari s-au desfătat, timp de doi ani, dintr-o „pradă" reprezentînd 97 000 rupii în bancnote. Erau banii confiscați de la un tîlhar care jefuise o bancă, păstrați — drept dovadă incriminatorie — într-un depozit al judecătoriei din orașul indian Nasik. Acum, că dovada a fost distrusă, speranțele tîlharului de a scăpa de închisoare au renăscut...

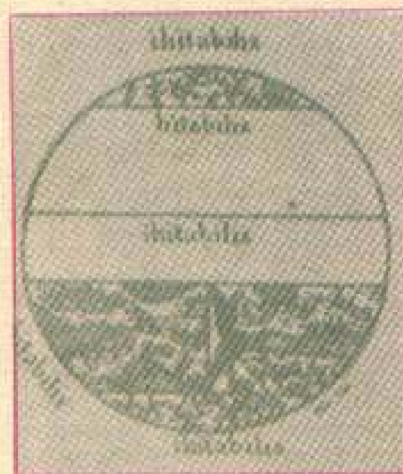
pămînt și se apără de căldura soarelui cu umbra propriului picior. Se spune că alții nu au capete, dar au ochi între umeri. Tot așa, Plinius crede că în Arabia se nasc și camiloparzii, care au gîtul asemănător celui al cailor, picioarele și copitele ca ale boilor, capul ca o cămilă, dar sînt acoperiți de pete albe, remarcabile prin strălucirea lor...

Hărțile geografice ale evului mediu acceptau însă și sugestiile... literaturii! Un exemplu ar putea fi **Călătoriile lui Sir John Mandeville**, cea mai populară carte de „geografie" de la sfîrșitul evului mediu. Impregnată de fabulos, această carte a fost scrisă în secolul al XIV-lea de un autor necunoscut din Liège, care atribuia întreaga fabulație unui „cavaler" englez, sir John Mandeville" ce n-a existat decît în imaginația autorului. Cartea a circulat în limba franceză, dar a fost tradusă în multe alte limbi europene și, imediat după apariția tiparului, a fost retipărită în mai multe rînduri.

Un alt exemplu, oarecum diferit, il oferă legenda sfîntului Brandan. Acesta a fost un abate irlandez care a trăit prin secolul VI. Legenda spune că, vreme de șapte ani, alături de alți douăzeci și șapte de însoțitori, ar fi rătăcit în Oceanul Atlantic într-o ambarcațiune șubredă, fără cîrmă, din nuiele împletite, peste care erau întinse piei, îndurînd încercări cumplite pentru că le lipseau proviziile. Aventurile călătorilor țin de miraculos. Pe țărmul unei insule izolate, ei au coborît să sărbătorească Paștele, dar, în timp ce abatele Brandan rostea rugăciunea, insula a prins să se miște cu violență. Nu coborîseră pe o insulă, explică legenda, ci în spinarea uriașei balene Jasconcus care, asemenea șarpelui fantastic Uroboros, avea obiceiul, învîrtindu-se în cerc, să caute a-și mușca propria coadă. Călătorii trăiesc și alte aventuri, vizitînd Insula Păsărilor unde, într-un fel de Purgatoriu, trăiesc îngerii păcătoși, precum și o mînăstire ai cărei monahi nu știau ce este bătrînețea etc. Una dintre consecințele geografice ale acestei legende a fost înregistrarea, multă vreme păstrată în hărți, a unei fabuloase Insule a Fericiților, localizată în largul Africii, între Azore și Canare.

Lumea potrivit lui Ptolemeu. În jurul circumferinței terestre figurează îngerași cu păr buclat simbolizînd vînturile

Planisfera din Ascoli, secolul XIII

Dar, în vechile hărți geografice din perioada de început a tiparului, legenda nu intervine numai ca o formă de supraviețuire a fondului arhaic de credințe sau ca o fabulație naiv-inocentă, ci și ca mistificație voluntară, intenționată, în serviciul unui interes politic sau religios. Astfel, către mijlocul secolului al XII-lea, s-a răspîndit în Europa de apus o legendă despre țara unui preot-rege Ioan — menționat de Marco Polo în cartea sa în forma „Popa Ioan". În secolele următoare, XIII—XIV, această legendă era într-atît de puternic acreditată, încît a dat naștere unor solii și misiuni diplomatice către țările Asiei, care au jucat un rol important în istoria descoperirilor geografice, mai ales a celor făcute de portughezi. Un cronicar, episcopul Otto von Freising din Bavaria, consemnează, în 1145, prima știre despre „regele-preot Ioan (Johan)", care i-ar fi învins pe musulmani, îndreptîndu-se apoi spre Asia apuseană în scopul de a ajuta regatul creștin al Ierusalimului, întemeiat de cruciați. Episcopul își întemeia relatarea pe o scrisoare pe care un alt episcop ar fi trimis-o la Roma pentru a vesti evenimentele. În cea de a doua jumătate a secolului XII a circulat chiar o scrisoare pe care enigmaticul suveran ar fi trimis-o papei și marilor curți catolice, cerîndu-le ajutorul spre a-și continua lupta împotriva „necredincioșilor". Scrisoarea — în realitate un fals al Romei pentru a reînsufleți ideea de cruciadă — a avut drept efect înscrierea în hărțile timpului a unui nou regat — „țara preotului Ioan", localizat, foarte vag, mai întîi în Asia, în secolul al XIII-lea, apoi, începînd din secolul al XV-lea, în Africa, unde a fost confundat multă vreme cu Etiopia. Surprinzător este faptul că, în 1439, Roma trimitea o misiune diplomatică cu o scrisoare adresată „Presbytero Joanni, imperatori Aethiopum", deci „preotului Ioan, împăratul Etiopiei". Autorii falsului, la mai puțin de trei secole după nașterea legendei, deveneau principala victimă a propriei iluzii...

După ce, între 1497—1499, Vasco da Gama realizează faimoasa călătorie circumterestră, contururile vechilor continente capătă fermitate. Legenda se refugiază spre interiorul ținuturilor înscrise pe hartă, unde va supraviețui — dar în zone din ce în ce mai mici — încă multă vreme.

Prin viniete naive, reprezentînd un elefant, un papagal, un ciclop etc., harta, aliat fidel al legendei, continuă să avertizeze și în decursul veacurilor următoare că vechile credințe ale oamenilor legate de necunoscut nu și-au pierdut puterea de seducție.

Silviu Angelescu

DIN LUMEA CAPITALULUI

Un uriaș cazino - piața tranzacțiilor cu bani

Sume uriașe au ajuns a fi vehiculate în multiplele și complicatele tranzacții internaționale actuale. Fonduri importante sînt implicate în derularea comerțului mondial de mărfuri, a cărui valoare tinde spre 2 000 miliarde dolari anual. Se adaugă fondurile, reprezentînd circa 1/3 din această valoare, care sînt puse în mișcare anual în operațiunile de natură comercială din sfera serviciilor (sau a comerțului internațional cu servicii) — transporturi, asigurări, turism, telecomunicații, informatică, activități bancare de susținere a producției și comerțului. De asemenea, mari transferuri financiare internaționale sînt determinate de activitățile de producție și comercializare desfășurate direct pe piețe externe de cele peste 100 000 de filiale ale unor firme care acționează și în afara țărilor lor de origine; stocul de investiții directe externe (în industrie, agricultură, servicii), pe ansamblul mondial, pare să fi depășit 600 miliarde dolari, ceea ce — ținînd cont de coeficientul „investiții/producție" (de 0,26—0,30 la sută), folosit în evaluări de experții ONU, în ultimii ani — ar corespunde unui cuantum global de activități economice directe pe piețe externe de peste 2 000 miliarde dolari, cifră superioară valorii totale, din 1985, a comerțului mondial de mărfuri.

Să comparăm, însă, aceste sume cu cele implicate în operațiunile de credit și valutare internaționale. Stocul de credite internaționale se estimează a se ridica la 2 500—2 600 miliarde dolari. Dar, potrivit aprecierilor, fondurile angrenate în rulajul complex al operațiunilor de credit (acordări și rambursări de împrumuturi), pe termen foarte scurt (de la cîteva ore pînă la cîteva zile), pe termen scurt (de la trei luni pînă la un an), pe termen mediu și lung, sînt, în medie pe zi lucrătoare, de ordinul a 300 miliarde dolari, cu alte cuvinte cu rulaj anual a cărui valoare o depășește de circa 30 de ori pe cea a schimburilor mondiale de mărfuri și servicii. De asemenea, tot în medie pe zi lucrătoare, circa 150 miliarde dolari sînt implicate în transferuri valutare (dintr-o monedă în alta). Cuantumul anual al acestor transferuri valutare este de aproximativ 14 ori mai mare decît valoarea anuală a schimburilor mondiale de mărfuri și servicii (vezi **tabelul 1**).

Fluxuri reale, fluxuri speculative

Determinări ale creșterii fără precedent a fondurilor angajate în operațiuni internaționale — economice, comerciale sau financiar-valutare — se află, direct sau indirect, în dezvoltarea forțelor de producție în condițiile revoluției științifico-tehnice actuale. Asemenea determinări stau la originea multiplicării și diversificării fluxurilor comerciale internaționale de mărfuri și servicii, precum și, în bună măsură, a expansiunii fluxurilor investiționale și de credit. Și, în

Tabelul 1

Fonduri implicate în derularea fluxurilor internaționale (miliarde dolari anual)

Comerț internațional (valoare globală anuală)	**2530**
— cu mărfuri	**1930**
— cu servicii	**600**
Activități economice directe pe piețe externe (valoare globală anuală)	**2000**
Fluxuri de credit (rulaj global anual)	**75000**
Transferuri valutare (rulaj global anual)	**35000**

Sursa: pentru comerțul internațional estimări pe baza datelor G.A.T.T. și F.M.I; pentru activități economice directe pe piețe externe estimări pe baza datelor O.C.D.E. și Centrului O.N.U. pentru corporații transnaționale privind stocul de investiții directe externe; pentru fluxuri de credit și transferuri valutare „Foreign Affairs", Spring 1986

DIN LUMEA CAPITALULUI

mod firesc, amplificarea acestor fluxuri se reflectă și se regăsește în cuantumuri mereu sporite de transferuri valutare internaționale. Extinderea fluxurilor economice, în general, și, în special, a celor financiar-valutare este legată de desfășurarea revoluției științifico-tehnice actuale și prin facilitățile oferite de folosirea tehnologiilor moderne din electronică, telecomunicații și informatică. Aceste tehnologii (sisteme computerizate de evidență, aparatură electronică de prelucrare a datelor și de efectuare a operațiunilor, mijloace de comunicare ultrarapidă) au permis atît cunoașterea, în fiece moment, a disponibilităților globale și structurale de fonduri și, respectiv, a angajamentelor globale și structurale de fonduri pe clienți, pe piețe, pe valute, cît și realizarea, practic instantanee, a legăturilor prin care se transmit ordinele de plăți, de transferuri valutare și de acordări de credite. Utilizarea acestor mijloace a însemnat o puternică creștere a vitezei de circulație a banilor, ea însăși sursă a unui rulaj sporit de fonduri în același interval de timp, a expansiunii fluxurilor financiar-valutare internaționale.

Dar multiple aspecte ale fenomenelor menționate, inclusiv dimensiunile atinse de unele fluxuri internaționale, îndeosebi cele financiare și valutare, sînt excrescențe maladive ale sistemului economic, guvernat de legile capitalului financiar, care, din considerente istorice, menține poziții încă preponderente în economia mondială și în relațiile comerciale și monetare internaționale.

Nu întîmplător, după cum se poate constata din statisticile existente, sporirea fabuloasă a fondurilor rulate în operațiuni financiare și valutare internaționale și, mai ales, îndepărtarea tot mai evidentă a cuantumului lor de cel cu adevărat necesar pentru punerea în mișcare a fluxurilor comerciale și investiționale, au intervenit în ultimii 10—15 ani, ca un fenomen — cu **caracter speculativ,** de realizare de profituri în afara fluxurilor economice reale — asociat strîns perturbațiilor și distorsiunilor de pe piețele financiare și valutare occidentale, incertitudinilor și instabilității pe care acestea le-au determinat în perioada respectivă.

De la începutul anilor '70 — în contextul accentuării diferențierilor în ce privește ratele inflaționiste și nivelurile dobînzilor în țările occidentale (principalele piețe financiare internaționale), precum și al generalizării cursurilor de schimb fluctuante pentru cele mai importante monede folosite în decontarea și efectuarea tranzacțiilor internaționale — ,fonduri mereu mai mari au fost antrenate în operațiuni financiare și transferuri valutare speculative. Pe lîngă creditarea (propriu-zisă) de susținere a producției, comerțului și investițiilor pe plan internațional și, respectiv, transcrierile de fonduri implicate de desfășurarea fluxurilor comerciale cu mărfuri și servicii și a celor investiționale internaționale, au început a fi efectuate multiple operațiuni financiare și, respectiv, transferuri valutare cu caracter speculativ — în care au fost angajate capitaluri tot mai fabuloase — fie în vederea protejării împotriva incertitudinilor evoluției nivelurilor dobînzilor și cursurilor de schimb, fie, dimpotrivă, tocmai pentru a se beneficia de pe urma instabilității, exploatînd aceste evoluții incerte.

Este vorba de dezvoltarea unei uriașe piețe a tranzacțiilor cu bani în sine, fie aceștia valute în numerar, fie hîrtii de credit, care a devenit o componentă a piețelor financiare și valutare mai importantă cantitativ decît componenta operațiunilor reclamate de derularea fluxurilor **reale** comerciale, investiționale și de credit internaționale.

Fluctuațiile cursurilor de schimb

Pînă la începutul anilor '70, tranzacțiile cu bani în sine reprezentau o piață restrînsă. Potrivit reglementărilor stabilite prin acordurile monetare de la Bretton Woods (1944), aurul era etalonul sistemului, iar raporturile dintre monede depindeau de paritatea lor (conținutul lor în aur). Metalul galben avea un preț monetar oficial fix în dolari și, ca atare, dolarul însuși — moneda cheie a sistemului — era cotat la un preț fix. Garanția o constituia convertibilitatea dolarului în aur la prețul oficial. La rîndul lor, cursurile reale dintre monede puteau fi considerate fixe, autoritățile monetare fiind obligate să intervină pe piață pentru a nu permite valutelor lor să fluctueze cu mai mult de 1 la sută în sus, nu în jos față de paritatea acestora. Asemenea reglementări au putut fi operaționale în măsura în care condițiile economice s-au dovedit relativ stabile, ratele inflaționiste și costurile creditului (adică dobînzile), ce influențează direct cursurile de schimb valutar, fiind scăzute și fără mari diferențieri de la o țară la alta. Anii '70 aduc, însă, pe scena economică occidentală, marea escaladă inflaționistă. Inflația ajunge la rate cu două cifre, și substanțiale diferențieri încep să se manifeste între țări în ce privește atît ratele creșterii prețurilor cît și nivelul dobînzilor. Deprecierile inflaționiste net discrepante antrenează modificări comparative considerabile în puterile de cumpărare interne ale diverselor monede și, ca urmare, cursurile valutare (care exprimă relația dintre puterile de cumpărare externe ale monedelor) nu mai pot fi ținute în chingă la un nivel fix. În plus, încă din 1968 — sub amenințarea epuizării rezervelor de metal galben americane (datorită transferurilor masive în aur ale dolarilor externi, acumulați în străinătate prin deficitul prelungit al balanței de plăți a S.U.A.) — convertabilitatea în aur a dolarului fusese suspendată. „Ruptura" definitivă se produce în 1971, cînd Administrația de atunci a Statelor Unite decide abandonarea prețului oficial în dolari al aurului. Fără un preț oficial fix, metalul galben își pierde funcția de etalon, rămînînd doar activ monetar, componentă a rezervelor valutare ale țărilor, prețul său neoficial oscilînd pe piață în cadrul tranzacțiilor nemonetare, iar dolarul însuși începe să fluctueze, cursul său stabilindu-se liber pe piață în funcție de cerere și ofertă. Alături de el intră în fluctuație celelalte principale monede folosite în operațiuni internaționale, cursurile de schimb fluctuante se generalizează, fiecare monedă oscilînd, de la o zi la alta, de la o oră la alta, atît în raport cu dolarul, cît și cu celelalte, ceea ce generează instabilitate și incertitudine în schimburile internaționale.

În contextul fluctuației continue a cursurilor de schimb, un contract comercial poate avea, în raport cu momentul încheierii sale, o valoare sensibil diferită, de pildă, peste trei luni în momentul livrării mărfii. La fel, condițiile generale de contractare și rambursare a unui credit se pot schimba net în decurs de numai trei săptămîni, influențele resimțite venind din partea modificărilor atît ale cursurilor valutare, cît și ale ratelor dobînzilor. De asemenea, un transfer valutar (dintr-o monedă anume în alta) poate fi mult mai avantajos sau, dimpotrivă, mult mai dezavantajos acum decît peste trei zile sau chiar trei ore. Uneori, contează minutele sau chiar secundele. S-ar putea

obiecta că, în cele mai multe cazuri, diferenţierile de curs, la intervale scurte, sînt atît de mici încît nu pot prezenta importanţă. Dar, la valori mari ale tranzacţiilor, ele capătă semnificaţii de prim ordin. La o tranzacţie de 100 milioane dolari, o modificare doar de o zecime de procent a cursului valutar între două monede înseamnă 100 000 dolari. La zecile de miliarde de dolari angajate în transferuri valutare, este vorba de milioane de dolari pentru modificări doar de sutimi de procent.

Manevre valutare

Instabilitatea, incertitudinea şi riscurile, astfel introduse, deschid piaţa tranzacţiilor cu bani în sine. Asemenea tranzacţii pot fi angajate fie pentru a se micşora incertitudinile sau a se reduce parţial riscurile, fie pur şi simplu în scopuri strict speculative, pentru a se profita de pe urma instabilităţii.

Manevrarea plăţilor în funcţie de situaţia cursurilor valutare a devenit o practică curentă. Lichidarea unor creanţe în monede în scădere este amînată, iar cea a unor creanţe în monede în creştere este grăbită. Frînările şi accelerările au semnificaţii de zeci şi sute de mii de dolari chiar la cîteva ore. De pildă, dolarul este în ascensiune pe pieţele de schimb. Cei ce dispun de fonduri cumpără dolari pentru a-şi achita creanţele pe care le au în moneda americană. Vînzătorii de dolari sînt cei care, după ce au întîrziat, cît a fost posibil, plăţi în monede relativ în scădere, au nevoie, totuşi, de mărci vest-germane, lire sterline, franci elveţieni etc. pentru a-şi stinge creanţele în aceste valute. Masive transferuri valutare dintr-o monedă în alta au loc, astfel, adesea prin simple ordine telefonice.

Multe asemenea transferuri sînt pur speculative. Ca tendinţă generală, este vorba de deplasare dinspre monede în scădere înspre monede în creştere. Dar marii speculatori execută şi transferuri „inverse". De pildă, într-o perioadă de ascensiune a dolarului, achiziţionarea de mărci vest-germane, lire sterline, yeni japonezi etc. constituie o operaţiune comportînd riscuri, dar, la o eventuală schimbare de tendinţă, deţinerile în aceste valute (dobîndite, de altfel, avantajos) se transformă în profituri fabuloase. Marile societăţi industriale, bancare şi financiare transnaţionale practică, de altminteri, o diversificare valutară a deţinerilor lor pentru a contrabalansa, prin cîştigurile obţinute la valutele în creştere, eventualele pierderi suferite la valutele în scădere. De asemenea, în reţeaua lor internaţională, sînt exploatate nu numai evoluţiile cursurilor dintre monede, ci şi infimele diferenţieri de curs existente pe diverse pieţe naţionale între aceleaşi monede, un transfer din lire sterline în dolari putînd fi relativ mai avantajos la Londra decît la New York sau din mărci vest-germane în franci elveţieni la Frankfurt decît la Zürich.

Contracte de credit negociate în burse!

Practicile de protejare împotriva riscurilor şi de speculaţie au pătruns în lumea creditului. La împrumuturile pe un termen mai lung, creditorii au încercat, în multe cazuri, să impună aşa-numitele „dobînzi variabile", potrivit cărora rambursarea se face în termenii financiari din momentul scadenţei şi nu din momentul încheierii contractului de credit. În condiţiile tendinţei de majorare a dobînzilor, riscurile sînt transferate asupra debitorilor; la orice inversare de tendinţă, riscurile se întorc, însă, asupra creditorilor.

Calvin Dunmire, în vîrstă de 105 ani, şi soţia sa, care a împlinit recent 100 de ani, au depăşit de mult momentul „nunţii de aur". Locuind la West Kittanning, Pasadena, ei se află împreună de 81 de ani. Perechea este considerată drept una din căsniciile cele mai de durată din Statele Unite

„Super-chip"

Firma vest-germană în domeniul electronicii, „Siemens", şi cea olandeză, „Philips", au prezentat, la Bonn, un nou „super-chip", cu o capacitate depăşind patru milioane de unităţi informaţionale. „Super-chip" – o mică placă de siliciu de numai 91 mm² – are posibilitatea de a înmagazina, ca cifră exactă, 4 194 304 biţi (unităţi de informaţie), ceea ce echivalează cu 250 de foi dactilografiate sau cu un ziar de 20 de pagini. Ministrul federal al cercetării şi tehnicii, Heinz Reisenhuber, a relevat, în timpul prezentării componentului semiconductor, că realizarea acestui „chip" de 4 megabiţi înseamnă un pas fundamental în ajungerea din urmă a firmelor japoneze. Ministrul a arătat că, în 1985, cînd s-a iniţiat acest proiect, Japonia avea un avans tehnologic de doi ani în construcţia componentelor semiconductoare, avantaj anulat prin noul „super-chip". În ceea ce priveşte un „super-chip" de 16 megabiţi, prezentat în luna februarie la New York de compania telefonică niponă NTT, Reisenhuber a arătat că acesta nu va putea fi încă fabricat în serie, datorită dimensiunilor sale mari. „Super-chipul" vest-germano–olandez, al cărui cost total pînă la începerea producţiei se va ridica la 3,4 miliarde mărci vest-germane, va putea îndeplini, în cadrul componentelor sale, funcţiile de control, funcţionare, transmisie de date şi documentaţie ale unor mari sisteme de informatică.

DIN LUMEA CAPITALULUI

Dar „marile manevre" se desfăşoară îndeosebi în domeniul creditului pe termen scurt. Aici, creditorii caută să ofere împrumuturi în special în monede cu perspective de ascensiune pe pieţele de schimb. În timp ce debitorii se străduiesc să contracteze credite în monede în scădere. Sînt luate credite pe termen foarte scurt pentru a se putea dispune de fonduri care să fie angajate în transferuri valutare, apreciindu-se că eventualele cîştiguri din exploatarea cursurilor de schimb pot depăşi dobînzile ce trebuie achitate. Se convine asupra unor aranjamente care stabilesc anticipat condiţiile de contractare a creditului la date ulterioare. Iar marile societăţi industriale, bancare şi financiare transnaţionale utilizează curent, în beneficiul propriu, diferenţierile existente între ţări în ce priveşte nivelul dobînzilor, contractînd credite acolo unde acest nivel este mai scăzut şi transferînd fondurile în alte ţări, unde nivelul respectiv este mai ridicat.

Multiple asemenea operaţiuni — cu caracter mai şters sau, dimpotrivă, foarte pronunţat speculativ — sînt executate, direct sau indirect, prin bănci. Dar — relevant pentru caracterul lor — o tot mai mare parte a acestora se derulează în burse anume organizate. Este vorba de bursele specializate în tranzacţii cu bani în sine, unde sînt negociate „contracte financiare la termen", privind cursurile de schimb dintre valute şi condiţiile de creditare, în funcţie de anticipări asupra oscilaţiilor acestora. De fapt, un fel de cazinouri, unde se întîlnesc nu atît cei ce urmăresc să se protezeje faţă de eventualitatea schimbării cursurilor valutare şi ratelor dobînzilor, cît mai ales cei care chiar doresc ca aceste cursuri şi rate să se modifice, pentru a le exploata în scopuri de profit, fără depunerea unei activităţi economico-financiare propriu-zise. Încă şi mai relevant pentru natura speculativă este faptul că numai 4—5 la sută din contractele negociate în aceste burse sînt efectiv executate la scadenţă, grosul avînd un caracter fictiv, fiind lichidate înainte de termen (în perspectiva unei pierderi, deţinătorii renegociază cu alţi parteneri contractele potrivit noilor condiţii).

„Dolarul-monedă" şi „dolarul-marfă"

„Actorul" principal al pieţei tranzacţiilor cu bani este dolarul. Şi nimic altceva decît fluctuaţiile dolarului, în condiţiile acestui rol, nu se dovedeşte mai semnificativ pentru ceea se înseamnă şi ce implicaţii are piaţa tranzacţiilor cu bani.

În dolari sînt decontate şi efectuate circa 3/5 din schimburile comerciale internaţionale. Proporţia reprezentării dolarului este similară în cuantumul total al investiţiilor externe şi depăşeşte 2/3 în operaţiunile de creditare internaţională. În tranzacţiile cu bani (în sine) proporţia este asemănătoare, dacă nu chiar mai ridicată. Astfel, dolarul nu este doar cel mai important mijlocitor pentru operaţiuni comerciale, investiţionale şi de credit, dar devine, de departe, marfa cu cea mai mare comercializare pe plan mondial. Petrolul, care — în ciuda restrîngerilor în volum şi reducerilor de preţuri ale comercializării sale în ultimii ani — menţine primul loc în desfacerile mondiale de mărfuri, ajunge la niveluri de comercializare de circa 150 miliarde dolari anual, iar, în perioada de vîrf a preţurilor şi volumului livrărilor, nu a depăşit 300 miliarde dolari anual. Dolarul, ca marfă în tranzacţiile cu bani pe plan internaţional, atinge, însă, niveluri de comercializare de cîteva zeci de miliarde dolari pe zi! (vezi **tabelul 2**).

Tabelul 2

	Comercializări anuale pe plan internaţional (miliarde dolari)
Petrol (vînzări externe totale anual)	150
Dolarul-marfă (transferuri valutare în şi din dolari anual)	15000—20000

Sursa: pentru petrol estimaţii pe baza datelor F.M.I.; pentru dolar estimaţii pe baza datelor din „Foreign Affairs", Spring 1986

O consecinţă este aceea că, la asemenea cuantumuri, piaţa tranzacţiilor cu bani în sine nu numai amplifică, dar şi determină fluctuaţii ale cursului dolarului, care, în principiu, ar trebui să fie legate doar de oscilaţii în situaţia balanţei comerciale şi de plăţi a ţării emitente (S.U.A.), de diferenţieri în evoluţiile economice ale inflaţiei şi dobînzilor din aceasta, comparativ cu cele din alte principale ţări occidentale. Nu întîmplător, în ultimii ani, multe din fluctuaţiile dolarului nu au putut fi puse în relaţie cu nici una dintre respectivele determinări „tradiţionale", avîndu-şi, de fapt, resorturi în mişcările dezordonate de pe piaţa tranzacţiilor cu bani, care nu numai exploatează dar şi creează tendinţe. O altă consecinţă este că preţul mărfii-dolar (emanaţie, în mare parte, a speculaţiilor de pe piaţa tranzacţiilor cu bani) devine — în calitate de curs valutar al dolarului, ca monedă-mijlocitoare de operaţiuni comerciale şi financiare — un factor profund destabilizator pe piaţa fluxurilor economice reale pe plan internaţional.

Eforturi de ani spulberate într-o zi

Fluctuaţii de 10—15 la sută ale dolarului, la un interval de numai cîteva luni sau chiar săptămîni, spulberă, pur şi simplu, eforturi depuse ani de zile de un furnizor pentru reducerea cu cîteva procente a costurilor de producţie, în vederea sporirii competitivităţii mărfurilor pe care le comercializează pe piaţa mondială.

Implicaţiile sînt dramatice. Încasările şi plăţile în schimburile internaţionale stau sub semnul incertitudinii. Însăşi valoarea comerţului mondial — în loc de a resimţi, prioritar, variaţiile în volum ale tranzacţiilor — oscilează masiv şi abrupt în funcţie de fluctuaţiile dolarului, moneda în care se fac evaluările pe ansamblu. În numai trei ani (1978—1980), comerţul mondial (evaluat în dolari) a crescut în valoare cu aproape 80 la sută, dar nu atît datorită sporirii în volum (doar 14 la sută), cît, mai ales, scăderii puternice, în această perioadă, a cursului dolarului pe pieţele valutare, care a făcut ca partea din schimburile internaţionale

decontată în alte valute să reprezinte mai mult în dolari, ducînd la o majorare cu peste 56 la sută a valorilor unitare (prețurile medii) ale mărfurilor în comerțul mondial. Pentru ca, în următorii cinci ani (1981—1985), deși, în volum, schimburile internaționale au sporit în continuare (chiar dacă mai încet, cu 13 la sută pe ansamblul intervalului respectiv), valoarea lor globală, dimpotrivă, a scăzut, în condițiile ascensiunii vertiginoase a dolarului pe piețele valutare, cea care a determinat ca partea din comerțul mondial decontată în alte monede să echivaleze mai puțin în dolari, contribuind la reducerea cu peste 14 la sută a valorilor unitare (prețurile medii) ale mărfurilor comercializate pe plan internațional (vezi **tabelul 3**). Pentru a evidenția această implicație a ascensiunii cursului dolarului, în perioada menționată, este de ajuns a arăta că, potrivit statisticilor Fondului Monetar Internațional (F.M.I.), nu numai valoarea globală, dar și valorile unitare în comerțul mondial apar, dimpotrivă, în creștere (cu 25 la sută și, respectiv, 11 la sută) dacă sînt calculate, nu în dolari, ci în unități de „drepturi speciale de tragere" (DST — mijloace de plată, instituționalizate în cadrul F.M.I., a căror unitate reprezintă valoarea medie a unui „coș" de monede principale: dolarul, marca vest-germană, yenul japonez, lira sterlină britanică și francul francez). Numai că, departe de a constitui un simplu „joc al cifrelor", evoluțiile valorice în dolari — indiferent din ce cauze rezultă — sînt cele care au, spre deosebire de cele în volum și de evaluările în DST, o semnificație practică în materie de comerț, întrucît ele cuantifică ceea ce contează, de fapt: încasările și plățile efective în schimburile de mărfuri și servicii. În 1986, a intervenit o nouă „ruptură" de tendință în fluctuația dolarului, acesta pierzînd circa 1/3 din valoare la schimb în alte principale valute. Și deja estimările vorbesc de o creștere sensibilă în valoare a comerțului mondial, în ciuda unei sporiri modeste în volum a acestuia în cursul anului respectiv.

Cazul automobilului nipon

Iar principalii parteneri occidentali ai S.U.A. sînt mai mult decît îngrijorați. În contextul creșterii cursului dolarului pe piețele de schimb, în anii trecuți, ei beneficiaseră de ascendența comercială (mărfurile lor devenind, astfel, mai ieftine decît cele americane), dar fuseseră nevoiți să plătească un sever preț economico-social, prin alinierea dobînzilor de pe piețele proprii la cele înalte, asociate dolarului supraevaluat, ceea ce le-a afectat creșterea economică și accentuat șomajul. Acum, în condițiile deteriorării cursului dolarului, aceștia se văd în situația de a contribui, direct sau indirect, la redresarea conturilor comerciale externe ale S.U.A. — profund dezechilibrate tocmai de anterioara supraevaluare a dolarului — pe de o parte, prin aceea că lor li se pretinde, în prezent, să promoveze o destindere semnificativă a creditului pentru a-și stimula economia și a face, astfel, mai mult loc pe piețele proprii produselor americane, iar, pe de altă parte, prin însăși pierderea competitivității mărfurilor lor, ajunse mai scumpe datorită noilor cursuri dintre monedele lor și cea americană. De pildă, un automobil nipon livrat în S.U.A. s-a scumpit deja cu circa 40 la sută față de acum un an, în sensul că, vîndut la același preț, în dolari, pe piața americană, încasarea efectivă în yeni a exportului japonez este, la noul curs de schimb, cu aproape 2/5 mai mică decît în urmă cu un an.

Abdicări semnificative

Dimpotrivă, Statele Unite mizează pe scăderea cursului monedei lor ca mijloc de redobîndire a capacității concurențiale a mărfurilor proprii și, deci, de reechilibrare a balanței lor comerciale, după ce, în contextul supraevaluării dolarului (care a dus, cel puțin în parte artificial, la ieftinirea importurilor și la scumpirea exporturilor americane), trecuseră, în numai cîțiva ani, de la un excedent la un enorm deficit comercial (de circa 150 miliarde dolari). Semnificativ, însă, pentru felul în care Statele Unite însele au ajuns să aprecieze oscilațiile dezordonate ale dolarului și implicațiile lor este faptul că Washingtonul și-a modificat sensibil poziția față de cursurile de schimb fluctuante. Ani de zile, S.U.A. au constituit principalul partizan al acestor cursuri, pe considerentul că „prețurile" monedelor ar trebui să decurgă nemijlocit din „jocul liber al forțelor pieței". Deja către sfîrșitul anului 1985, Statele Unite detectau „inconveniente" și „slăbiciuni" ale sistemului cursurilor fluctuante, cerînd partenerilor occidentali, tocmai în numele necesității ca „aceste cursuri să reflecte mai bine condițiile economice fundamentale", măsuri de contracarare a supraevaluării artificiale a dolarului, cu alte cuvinte exact acțiunile pe care, anterior, Washingtonul le respinsese, în repetate rînduri. Statele Unite și-au declarat, apoi, disponibilitatea de a se asocia intervențiilor pe piață ale autorităților monetare în vederea influențării cursurilor de schimb și eliminării dezordinilor valutare (anterior S.U.A. acceptaseră cu greu însuși principiul acestor intervenții pe piață și, oricum, refuzaseră să participe practic la asemenea măsuri). Calea fiind deschisă, nu a mai fost nevoie de mult

Tabelul 3

Fluctuațiile dolarului și comerțul mondial

Fluctuațiile dolarului	**Variațiile comerțului mondial**		
	Volum (%)	**Valori unitare (prețuri medii) în dolari (%)**	**Valoarea globală în dolari (%)**
1978—1980 (deteriorarea cursului dolarului)	**14,1**	**56,2**	**78,2**
1981—1985 („ascensiune-record" a cursului dolarului)	**13,3**	**—13,5**	**—2,1**
1986 („scădere-record" a cursului dolarului)	**4,0**	**6,2**	**10,5**

Sursa: Calculat pe baza datelor din International Monetary Fund, World Economic Outlook 1986; pentru 1986 estimații (în calcule, previziunile F.M.I. pentru 1986 au fost amendate cu recentele preliminări ale G.A.T.T. privind creșterile în volum ale comerțului mondial în anul respectiv)

timp pentru a se face încă un pas: în prezent, Washingtonul pare să se afle pe o poziţie foarte apropiată de cea a Parisului în ce priveşte angajarea unei ofensive de anvergură vizînd să se pună capăt „neorganizării" pieţelor valutare, termen eufemistic pentru fluctuaţiile haotice ale cursurilor principalelor monede.

Încasări şi plăţi sub semnul incertitudinii

Implicaţiile fluctuaţiilor rapide şi substanţiale ale cursurilor principalelor valute folosite în schimburile comerciale şi operaţiunile financiare internaţionale sînt resimţite de toate ţările lumii şi se dovedesc cu atît mai profunde pentru acelea ale căror economii sînt mai slabe. În ultimii 6—7 ani — într-un context economico-financiar internaţional şi aşa afectat de puternice manifestări de criză, distorsiune şi dezechilibru —, trei oscilaţii majore au marcat curba de evoluţie a cursului dolarului, pe fondul unor variaţii aproape zilnice, mai importante sau mai puţin importante: o deteriorare considerabilă, apoi o „ascensiune-record", urmată de o „scădere-record".

Această nouă scădere, intervenită practic pe parcursul anului 1986, a pus brusc numeroaselor ţări ale lumii probleme economice, comerciale şi financiar-valutare complet inverse celor din perioada anteriorilor cîţiva ani de creştere a dolarului pe pieţele de schimb. Pentru exportatorii de petrol, pierderile resimţite (datorate faptului că moneda americană este folosită la decontarea tranzacţiilor petroliere) se asociază celor înregistrate prin scăderea în sine, în ultimul timp, a preţului petrolului, în proporţii sensibile, pe piaţa mondială. Pentru restul ţărilor lumii, consecinţele depind de structura schimburilor lor comerciale şi de cea a activelor şi pasivelor lor financiare externe. De pildă, încasarea la exporturi decontate în dolari valorează mai puţin în mărci vest-germane; dimpotrivă, în cazul unor exporturi decontate în mărci vest-germane, încasarea în dolari creşte. Pentru importurile decontate în dolari, este necesar să se cheltuiască sume mai mici în mărci vest-germane, dar mai mari în dolari dacă decontarea se face în mărci vest-germane. Cu cît ponderea schimburilor cu S.U.A. în totalul comerţului exterior al unei ţări este mai importantă, cu atît este, în principiu, resimţită mai mult influenţa scăderii dolarului. Tot în principiu, ţările care îşi menţin monedele proprii „în pas" cu dolarul sînt mai puţin afectate decît cele ale căror monede sînt legate mai strîns de alte principale valute occidentale cu implicare internaţională (lira sterlină, marca vest-germană, francul francez). Valoarea efectivă a unor rezerve valutare, deţinute, în covîrşitoare proporţie, în dolari, o face să scadă şi să crească pe cea a unor rezerve valutare „diversificate" (cu ponderi nemarginale ale deţinerilor în alte devize). Pe ansamblu, datoria ţărilor în curs de dezvoltare — fiind contractată, în mare majoritate, în dolari — „valorează" mai puţin, dar, în mod real, faptul are semnificaţie doar pentru acele ţări care au datorii în dolari şi obţin o parte neneglijabilă din încasările la export în alte principale valute internaţionale. În schimb, pentu ţările care au importante datorii contractate în aceste din urmă valute, efortul de plată chiar sporeşte, cu atît mai mult dacă încasările lor în devize la export sînt preponderente în dolari.

Pentru ţările în curs de dezvoltare, pentru alte ţări ale lumii, fluctuaţiile de mare amplitudine, la perioade atît de scurte, ale principalelor valute folosite în decontarea schimburilor şi în operaţiunile financiare internaţionale — îndeosebi ale dolarului — reprezintă un fenomen la care se văd nevoite să asiste şi să-i suporte consecinţele, fără a-l putea influenţa şi care le afectează profund. De altfel, asemenea fluctuaţii au implicaţii negative generale, perturbînd desfăşurarea normală a legăturilor comerciale, lăsînd sub semnul strict al incertitudinii încasările şi plăţile externe, împiedicînd o gestiune coerentă a rezervelor valutare şi formularea unei politici monetar-financiare în funcţie de tendinţele previzibile şi de durată, instabilizînd pieţele internaţionale şi grevînd asupra dezvoltării globale.

dr. Ilie Şerbănescu

Rol

Victoria Principal, interpreta rolului Pamelei în serialul de televiziune „Dallas", a decis să părăsească acest rol după ce l-a interpretat timp de nouă ani. Motivul: „teribila plictiseală". Conform ziarului „The Globe", Victoria Principal şi-a exprimat dorinţa de a căuta şi alt fel de personaje. În unele cercuri se afirmă, însă, că un alt motiv l-a constituit „răceala" din relaţiile Pamelei cu Sue Ellen, respectiv Linda Gray. Cele două coprotagoniste ale serialului au întreţinut, de la început, o constantă dispută între ele, ceea ce i-a obligat pe producători să facă nenumărate concesii, pentru ca actriţele în cauză să nu se înfrunte în timpul filmărilor. Ambele rămîn foarte importante pentru serialul amintit, realizatorii săi trebuind acum să rescrie scenariul sau să inventeze o modalitate plauzibilă de „dispariţie" a uneia dintre principalii membri ai milionarei familii de magnaţi texani ai petrolului. O situaţie similară s-a produs deja, anul trecut, prin renunţarea lui Patrick Duffy la rolul său, pe acelaşi motiv al „plictiselii în interpretarea prelungită a aceluiaşi personaj". În consecinţă, Bobby Ewing a fost asasinat... Succesul serialului american de televiziune, scrie agenţia „EFE", i-a îndemnat pe producătorii vest-germani să realizeze, la rîndu-le, o epopee oarecum apropiată, fiind vorba, însă, nu de o familie de magnaţi ai petrolului, ci, bineînţeles, ai... berii. Cel de-al doilea canal al televiziunii vest-germane, ZDF, a început, astfel, serialul intitulat „Moştenirea Guldenburgilor", în 14 episoade, care relatează istoria unei bogate familii din regiunea Schleswig-Holstein. Moartea contelui Max de Guldenburg, care ascunsese familiei ruina în care se aflau afacerile sale cu fabricile de bere, dezlănţuie o aprigă luptă între urmaşi, pe care este brodată întreaga intrigă a serialului. Unul din rolurile principale este interpretat de actriţa Sydney Rome.

DIN LUMEA CAPITALULUI

La un sfert de secol după marşul negrilor pentru obţinerea drepturilor civile, ce mai înseamnă „visul" lui Martin Luther King? Comunitatea neagră a găsit oare, în sfîrşit, o „oază de libertate şi de dreptate" într-o ţară în care numai reuşita este apreciată? — scrie revista franceză „Le Point", într-un articol din care reproducem largi extrase.

Negrii americani: visul se spulberă

O simplă criptă de marmură care reflectă strălucirile albăstrii ale apei care o înconjoară. La Atlanta, oraşul său natal, pe mormîntul lui Martin Luther King nu se găseşte decît un scurt epitaf: „În sfîrşit, liber, în sfîrşit, liber! Mulţumesc atotputernicului, sînt în sfîrşit liber". La 28 august 1963, cînd marşul istoric pentru drepturile civile reunea 300 000 de persoane pe peluzele de la Memorial Lincoln, la Washington, ultimele cuvinte din cel mai celebru discurs al său au fost: „I have a dream" (Am un vis).

În acea zi, înconjurat de o mulţime imensă şi entuziastă, Martin Luther King găseşte cuvinte simple şi emoţionante pentru a exalta speranţa a 28 de milioane de negri americani, lipsiţi de drepturi elementare cetăţeneşti. Cu o voce vibrantă, el se adresează confraţilor de rasă: „Nutresc visul că, într-o zi, statul Mississippi, care este înăbuşit de nedreptate şi opresiune, să devină o oază de libertate şi dreptate. Nutresc visul că, într-o zi, cei patru copii ai mei vor trăi într-o naţiune în care oamenii nu vor fi judecaţi după culoarea pielii, ci după forţa caracterului lor". Asasinat cu sînge rece, în 1968, în faţa unui motel din Memphis, Martin Luther King nu şi-a văzut visul realizat.

În ianuarie 1987, la Atlanta, în mica biserică baptistă unde predica, se strînseseră, pentru a-i celebra memoria, soţia lui, Coretta King, cei patru copii şi toţi vechii lui tovarăşi de luptă. Dar şi George Shultz, secretarul de stat; iar preşedintele Ronald Reagan îi aducea un vibrant omagiu la televiziune.

Totuşi, coşmarul nu a fost îndepărtat. Sîmbătă 17 decembrie 1986, la Forsyth Country, scene de ură şi

August 1983: adunare comemorativă la Washington. În medalion - Martin Luther King în timpul discursului său din 28 august 1963: „I have a dream"

violență rasiste, despre care se credea că dispăruseră, au reapărut deodată. În acest mic comitat cu 35 000 locuitori, situat nu departe de Atlanta, negrilor li se interzice, din 1912, să locuiască. Cînd recensămîntul din 1980 dezvăluie prezența unui rezident negru pe teritoriul comitatului, senatorul Nathan Deal a primit o avalanșă de telefoane, furioase, cerîndu-i-se adresa exactă a intrusului.

Pentru a pune, în mod real, capăt acestei segregări, un tînăr profesor alb, Dean Carter, a hotărît să organizeze, în acea sîmbătă, un marș al fraternității la Forsyth Country fără să țină seama de amenințările cu moartea proferate la telefon, în zilele precedente. În aceeași dimineață, un autobuz cu militanți în favoarea apărării drepturilor civice plecase din Atlanta ca întărire. De-abia ajunși, ei au fost confruntați cu o contra-manifestație a Ku-Klux-Klanului: „Afară, negri, murdari, comuniști!" În haine albe sau îmbrăcați în culori stridente, 400 de manifestanți dezlănțuiți fluturau drapele sudiste sau pancarte cu zvastici pe care erau înscrise cuvintele: „Forsyth va rămîne alb". În pofida cordonului de polițiști, care înconjurau micul grup de aproximativ 100 de mărșăluitori, erau aruncate pietre și sticle. Atmosfera de violență sporea din ce în ce mai mult, încît marșul a fost nevoit să se oprească. Poliția a arestat opt manifestanți ai Ku-Klux-Klanului, între care patru înarmați cu revolvere.

Un incident izolat? Cîtuși de puțin. Foarte recent, la Jefferson Parish, în Lousiana, șeriful local i-a obligat pe negrii care circulă în cartierele albilor să poarte un permis special: „Lăsați să treacă acest individ negru. Nu este hoț și nici asasin. El are prieteni albi în vecinătate și a promis să nu atace nici un alb". În Arizona, noul guvern a anulat, pur și simplu, sărbătorirea zilei lui Martin Luther King. În preajma sărbătorilor de iarnă, New York-ul s-a trezit cu o îngrozitoare realitate, descoperind că rasismul și segregația se mențin chiar și în acest oraș. La 20 decembrie, trei negri care traversau pe jos cartierul Howard Beach — o comunitate de 31 000 locuitori, în proporție de 98 la sută albi — au fost atacați și urmăriți cu palete de baseball de o bandă de adolescenți albi, care strigau: „Negri murdari, n-aveți ce căuta aici". Michael Griffith încearcă să scape de cei care-l atacă. O mașină l-a urmărit, a trecut peste el, omorîndu-l.

„Nici pe departe nu-i un caz unic, afirmă Catherine Abate, șeful secției din New York pentru drepturile omului. Am înregistrat, anul trecut, mai multe plîngeri pentru acțiuni rasiste, decît oricînd în ultimii 40 de ani". Poliția din New York a creat o unitate specială însărcinată cu anchete asupra agresiunilor cu caracter rasial. Bilanțul: 1 200 incidente înregistrate în perioada 1981—1984. „Acesta este cel mai îngrozitor lucru de 9 ani de cînd conduc acest oraș", declara Ed. Koch, primarul New York-ului, după afacerea Howard Beach.

Interogați, la începutul lui ianuarie 1987, în cadrul unui sondaj organizat de ziarul „New York Times", 74 la sută dintre newyorkezi consideră de neiertat astfel de crime, dar o treime apreciază că ele s-ar putea petrece și în cartierul lor. Un alt sondaj al revistei „Time" relevă că 92 la sută din negri și 87 la sută din albi și-au exprimat opinia că prejudecățile rasiste sînt încă foarte răspîndite în Statele Unite. Norman Siegel, director al „New York Civil Liberties Union", comentează: „În Sud, a trebuit să se ducă lupta împotriva unui sistem de discriminare legal, instituit, vizibil. În Nord, dimpotrivă, legea nu este rasistă. Dar trebuie să luptăm împotriva unei atitudini de rasism ascuns, și acest lucru este mult mai greu".

La Baltimore, la cartierul general al NAACP (Asociația națională pentru propășirea oamenilor de culoare) care, împreună cu „Urban League", a dus lupta pentru drepturile civice, președintele, Benjamin Hooks, precizează: „Trebuie să vedem de unde provin toate acestea. Cînd eram copil, la Memphis, era de neînchipuit ca un negru să poată fi ales primar sau deputat. Cred că tinerii nu înțeleg ce înseamnă să poți dispune de libertăți publice, să intri liber într-un restaurant sau într-un loc public prin aceeași ușă cu albii. Condiția de a fi negru este sesizabilă în viața de toate zilele: cînd albii ți-o iau înainte la coadă sau cînd aștepți la restaurant sau după modul cum vi se adresează polițistul".

În biroul său din New York, situat la ultimul etaj al unui imobil din sticlă și oțel, președintele societății „Urban League", John Jacob, este morocănos: „Bineînțeles, dacă se compară situația cu ceea ce însemnau înainte drepturile civice, s-au înregistrat progrese evidente. Dar, dacă facem comparația cu condițiile de care beneficiază albii, situația nu-i deloc strălucită, mai curînd s-a înrăutățit".

Verdictul statisticilor este și mai sever. În 1974, rata șomajului în rîndul negrilor era de 10 la sută. Ea este astăzi de 15 la sută în comparație cu 7 la sută la

Decembrie 1986. Manifestație a rasiștilor albi la Forsyth County

albi. În 1974, cînd o familie albă cîştiga un dolar, o familie de negri cîştiga 58 cenţi. Astăzi, aceeaşi familie de negri nu mai cîştigă decît 56 de cenţi. În ceea ce priveşte, să spunem, averea, un alb este, în medie, de 11 ori mai bogat decît un negru. În timp ce rata sărăciei a descrescut mult în rîndul populaţiei negre în perioada 1960 şi 1970, diminuînd cu 55 la sută pînă la 32 la sută, ea stagnează, de atunci, la acelaşi nivel.

Desigur, educaţia negrilor a făcut, şi ea, progrese. Dar, astăzi, rata celor care părăsesc şcoala depăşeşte adesea 50 la sută la tinerii negri, şi se apreciază la 44 la sută procentul analfabeţilor în rîndul populaţiei de culoare. Negrii nu reprezintă decît 6 la sută din populaţia americană, dar ei formează jumătate din numărul deţinuţilor aflaţi în închisori. În 1986, au existat mai mulţi negri în dosul gratiilor, decît în şcoli sau universităţi. În rîndul tinerilor negri, asasinatul constituie cauza numărul unu a mortalităţii.

În viaţa profesională, tabloul nu este cu nimic mai strălucit. Harry Edwads, cercetător la Berkeley, face un bilanţ într-un articol din revista „Les Temps modernes" din decembrie 1986. În cadrul guvernului federal, negrii deţin mai puţin de 3 la sută din posturile de decizie sau de înaltă responsabilitate, în timp ce 95 la sută din slujbele federale ale negrilor sînt limitate la posturi de mîna a doua şi la eşaloanele cele mai de jos. Acelaşi decalaj în profesiunile liberale: nu există decît un procent de 3 la sută medici negri în Statele Unite şi de-abia 1 la sută avocaţi negri. În lumea de afaceri, o singură cifră este cît se poate de semnificativă: între 1979 şi 1985, în cele 1 000 de întreprinderi americane cu cele mai bune rezultate, numărul conducătorilor negri a crescut de la 3 la 4.

În viaţa politică, negrii nu reprezintă decît 1 la sută din aleşii americani. Nu există un singur guvernator negru în cele 50 de state, nici un senator negru şi numai 26 deputaţi negri (din 435) în Congres. Şi, dacă multe mari oraşe americane — în afară de New York — au astăzi primari negri (Chicago, Los Angeles, Washington, Detroit, Philadelphia, Atlanta, Baltimore), trebuie relativizată cucerirea acestor bastioane. Cel mai adesea, aceasta se datorează scăderii spectaculoase a numărului albilor care trăiesc în centrele urbane.

În anii '60, Detroitul era un adevărat oraş, unul din plămînii industriali ai Statelor Unite, capitala construcţiei de automobile, unde populaţia de un milion şi jumătate de locuitori era formată în proporţie relativ egală din albi şi negri. Din această splendoare a trecutului nu a mai rămas decît frontul de zgîrie-nori de pe malul lacului Michigan. Cum te îndepărtezi de aici, poţi vedea sărăcia lucie: pavilioane deteriorate, cu ferestrele acoperite de scînduri, terenuri virane. Detroitul a devenit un oraş al negrilor dintr-un triplu punct de vedere: mai întîi politic, cu primarul său negru, Coleman Young, ales în 1974. Apoi, demografic, deoarece populaţia de aici este astăzi în proporţie de 65 la sută neagră şi va fi, la sfîrşitul secolului, în proporţie de 80 la sută. În sfîrşit, economic: marii constructori de automobile — Ford, Chrysler, General Motors — au concediat, cu zecile de mii, din aceste uzine condamnate, datorită crizei petrolului, uzine în care se fabricau „frumoasele americane" de altădată. Din 1974, oraşul a pierdut peste 20 la sută din populaţia lui, în majoritate albi, iar rata şomajului în rîndul tinerilor negri a ajuns la 65 la sută. Violentele tulburări de la Detroit, din 1977, au grăbit plecarea patronilor. Împreună cu alte oraşe devastate de criză, cum este Pittsburg, Detroitul face parte, de acum înainte, din ceea ce se denumeşte „Rust Belt" (centura ruginită), spre deosebire de „Sun Belt" (centura soarelui) prosperă din Sud.

„Negrii deţin puterea politică la Detroit, dar ei nu au nici o putere asupra distribuirii de capital şi investiţii, putere care revine albilor. „Cu perspectiva alegerii lui Young (primarul negru al oraşului) se crease o enormă speranţă, dar am fost supuşi, ca toată lumea, imperativelor economiei americane. Acţiunea municipală a fost dictată de necesităţile de urgenţă, în încercarea de a-i reţine pe patroni şi de a atrage noi investiţii. Dar, pentru marea majoritate a negrilor, în ceea ce priveşte şomajul, violenţa, condiţiile de trai, acest fapt n-a dus la nici o schimbare". Ken Cockrell, în vîrstă de 48 de ani, ştie despre ce vorbeşte. Membru al ligii „Revolutionary Black Workers", în anii '60, el a fost consilier municipal, timp de patru ani, în echipa lui Coleman Young, înainte de a profesa avocatura.

Paul Taylor, de 39 de ani, este şi mai radical. Diplomat în management industrial, el a preferat să revină în comunitatea lui pentru a conduce un centru de cartier în plin ghetto negru. „Aceşti ultimi 20 de ani au arătat că visul lui Martin Luther King a fost o iluzie, afirmă el. Drepturile civice, puterea politică n-au schimbat, în majoritatea marilor oraşe, situaţia economică a negrilor din păturile de jos."

Detroitul, din fericire, nu înseamnă întreaga America. Căci, dacă criza a paralizat efectiv condiţia populaţiei negre din aceşti ultimi zece ani, anii '60, mai favorabili, au însemnat un salt înainte foarte sensibil şi o formidabilă redistribuire a şanselor. James P. Smith, de la Universitatea din Michigan, a studiat evoluţia familiilor negre între 1940 şi 1980, după nivelul veniturilor lor. Între aceste două date, procentul familiilor sărace (situate sub pragul oficial de sărăcie) a scăzut de la 71 la sută la 30 la sută în cadrul comunităţii negre. În acelaşi timp, clasa de mijloc a negrilor creştea de la 26 la sută la 59 la sută. Şi procentul negrilor bogaţi creştea de la 3 la sută la 11 la sută. În această ţară unde segregarea pe locuitor se baza pe un vechi principiu — cartiere elegante rezidenţiale (pentru albi) şi centrul oraşului cenuşiu (pentru negri) —, ascensiunea burgheziei negre se traduce printr-o migrare contrară. Între 1960 şi 1980, aproape 3,5 milioane de negri au părăsit ghettourile, aşezîndu-se în cartiere rezidenţiale, iar mişcarea continuă.

Arthur Johnson, în vîrstă de 61 de ani, fost coleg de şcoală cu Martin Luther King, iar astăzi vicepreşedinte al „Vayne State University", afirmă cu amărăciune: „Dacă King ar mai trăi, ar fi decepţionat. Societatea neagră este dezrădăcinată şi nu mai are sentimentul valorilor de solidaritate. Cei care au reuşit sînt demobilizaţi. Ceilalţi sînt marginalizaţi, sînt excluşi de la progres, descurajaţi şi neputincioşi. Cei care se cred victorioşi îşi imaginează că au devenit cetăţeni de primă mînă, pentru că fac parte din rîndul «cetăţenilor la modă». Dar acest lucru este evident fals, căci ei vor rămîne întotdeauna aşa", încheie el, arătînd cu degetul pielea neagră de pe mîinile lui.

Acest antagonism latent între negrii săraci şi cei ai clasei de mijloc provoacă noi dezbateri.

Ken Cockrell, negru şi el, se revoltă împotriva unei anumite culturi a defetismului: „Singurii care pot elibera masele negrilor sînt negrii înşişi. Am spus-o în toate declaraţiile mele: Aceasta nu va veni din cer; există întotdeauna ceva pe care puteţi să-l faceţi voi înşivă, în loc să aşteptaţi de la guvern sau de la aleşii voştri negri".

„I have a dream". Ce ar mai regăsi din visul lui, Martin Luther King, la aproape un sfert de secol mai tîrziu? Actuala condiţie a negrilor din Statele Unite rezumă, de fapt, ambiguitatea amestecului american. Aceea a unei societăţi care prezintă, în primele rînduri, pe cei care reuşesc, pentru a-i ascunde pe cei excluşi. O societate a cărei arhitectură seamănă cu cea a oraşelor sale: în spatele liniilor elegante ale superbilor zgîrie-nori, descoperi adesea cele mai sordide cocioabe. „Da, visul este permanent viu, răspunde John Jacob, pentru că negrii continuă să se lupte pentru a beneficia, şi ei, de posibilităţile oferite de societate."

Traducere şi adaptare
Ion Alexandrescu

Drogurile - negoț subteran

În timpul zilei, picla deșertului ascunde caravana mișcătoare. La căderea nopții, șirul de cămile traversează fără zgomot frontierele. Sacii sînt depozitați în ascunzătoarea știută și cărăușii fac calea întoarsă. Rămîne doar unul, pentru a anunța că marfa a fost livrată.

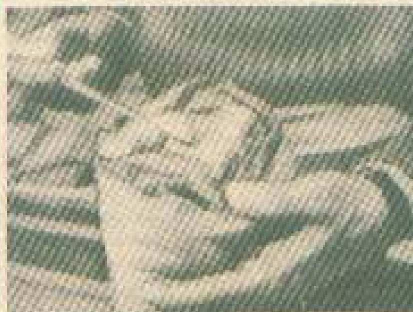
Cîteva zile mai tîrziu, sutele de kilograme de heroină sînt încărcate în mașini și, în scurt timp, praful ucigaș este preluat de vînzătorii din marile orașe ale Asiei, pe care narcomanii îi caută cu disperare. Pe acest continent, afirmă specialiștii, consumul de droguri a devenit o adevărată epidemie. De mai multe decenii, regiunile care formează așa-numitele „Triunghi de aur" și „Semiluna de aur" au fost principalii furnizori de opiu ai lumii.

În trecut, cultivatorii de mac ofereau doar materia primă, care era prelucrată și consumată în Europa și Statele Unite. Lucrurile s-au schimbat, însă, în ultima vreme. Tentația profiturilor enorme pe care le aduce acest comerț a dat naștere unor rețele indigene de producători de heroină. Între timp, însă, în Europa și Statele Unite, narcomanii au început să prefere cocaina (și derivatul ei numit „crack") care se găsește din abundență pe filiera sud-americană.

În felul acesta, producătorilor de heroină nu le-a rămas decît să se orienteze spre piața internă pentru a-și vinde marfa ucigașă, și iată cum narcomania, cîndva o racilă a Occidentului, s-a răspîndit și în Asia. În Tailanda, de exemplu, 57 la sută din delictele ajunse în fața instanței judecătorești sînt legate de traficul și consumul de droguri. Corupția, des întîlnită în rîndul celor care ar tre-

bui să aplice legea, afectează, însă, eforturile de a pune stavilă acestui flagel. Mulți dintre membrii poliției găsesc că este mult mai convenabil să închidă ochii, în schimbul unei sume de bani, de altfel neimportantă pentru plătitor. Astfel, tentația unor cîștiguri mai mari îi determină pe mulți (atît traficanți, cît și oameni ai legii) să înfrunte riscul sentinței judecătorești, care, în unele țări (de exemplu Malayezia), merge pînă la pedeapsa capitală.

Heroina - pudra morții

Lupta împotriva cultivatorilor este, și ea, foarte anevoioasă. Majoritatea culturilor de mac se află în zone nepopulate și greu accesibile, mai ales pe lîngă frontiere, care scapă de sub controlul autorităților. Iar atunci cînd culturile le sînt descoperite și distruse, producătorii de opiu se mută pur și simplu, în alt loc.

Dar ce se întîmplă cu armata de toxicomani a acestor țări? Institutele însărcinate cu recuperarea lor nu se pot lăuda, nici ele, cu succese deosebite. Directorul unei asemenea clinici din Hong Kong mărturisea că aproximativ 85 la sută din cei tratați se reîntorc la doza zilnică, după un an sau doi. Indiferent de metodele folosite — mai mult sau mai puțin dure —, procentul de vindecare nu depășește în aceste țări 20 la sută. În general, abuzul de stupefiante se asociază cu alte deviații de comportament, mai ales cu violența și crima. Unele din țările în cauză au căutat diverse modalități de a lupta împotriva fenomenului, inclusiv prin campanii de educare a tineretului. Lupta însă este deosebit de dificilă, în condițiile în care noi tipuri de droguri apar necontenit și în care rețeaua de traficanți este atît de vastă și de bine apărată.

În orice caz, consumul de stupefiante a crescut enorm în ultimii ani în țările Asiei și, la fel ca cei din Occident, psihologii, sociologii și responsabilii din domeniul sanitar nu au ajuns la nici o concluzie general valabilă în ce privește motivul pentru care atîtea persoane sînt consumatoare de halucinogene. Mulți găsesc în doza regulată pe care o iau o modalitate de a fugi de

problemele reale ale vieţii. Şi se întîlnesc printre ei tineri (căci la această categorie se constată o creştere alarmantă a fenomenului) provenind, deopotrivă, din lumea nevoiaşă a cartierelor mărginaşe din marile oraşe şi din familii cu standarde de viaţă ridicate. Alţii o fac din spirit de imitaţie. Ar mai fi, ca explicaţie, şi preţul accesibil la care se vinde marfa. Dar adevăratul răspuns nu s-a dat încă.

Ani de-a rîndul, lumea subterană a traficului de droguri părea un club închis. Traficanţii de heroină işi apărau cu grijă interesele în faţa ochilor curioşi din afară, dar chiar şi între ei. Constituiau un grup exclusivist, dominat vădit, în Europa, de renumita „filieră franceză" (French Connnection) cu baza la Marsilia; în Asia, de cîteva clanuri răspîndite pe tot continentul, iar în SUA, de mafia italo-americană, deşi nu numai de ea.

Fiecare grup avea canalele sale proprii pentru a se aproviziona cu mac din „Triunghiul de aur", în sud-estul Asiei, şi din „Semiluna de aur", zona din sud-vestul Asiei, precum şi din Turcia, pe care îl rafina în heroină şi îl comercializa, în special în Europa şi Statele Unite. În prezent însă, pare a se fi instaurat o „nouă ordine" şi în rîndul reţelelor de traficanţi.

Aplicarea unei legislaţii antidrog mai severe şi interzicerea, încă din anul 1971, a culturilor de mac au dus la dezmembrarea „filierei franceze", iar rutele tradiţionale ale drogurilor au fost ţinute sub strictă observaţie de poliţie. Pe de altă parte, în ultima vreme, cultivatorii de mac din Asia au început să rafi-

CRACK - superdrogul Americii

La începutul toamnei lui 1986, preşedintele Ronald Reagan a anunţat un amplu program menit să mobilizeze întreaga societate americană în lupta împotriva consumului de droguri. Pînă acum, nici un preşedinte american nu a luat o poziţie atît de fermă în această problemă. Programul prevede combaterea, în primul rînd, a consumului de droguri la locul de muncă şi în şcoli, iniţierea unui plan naţional pentru salvarea şi recuperarea morfinomanilor, întărirea colaborării internaţionale în lupta împotriva traficanţilor de droguri. Un program special de măsuri va fi elaborat şi pus în aplicare pentru depistarea şi tratarea morfinomanilor care lucrează în serviciile de securitate, poliţie, forţele armate, inclusiv în domeniul... ocrotirii sănătăţii. Este pentru prima dată cînd lucrătorii din aceste importante sectoare de activitate sînt obligaţi să se supună testului antidrog. Aceasta, după ce s-a constatat că 2 din 10 militari care lucrează în domeniul armamentelor nucleare consumă, în mod curent, droguri. Există morfinomani chiar pe submarinele nucleare sau pe aparatele de zbor supersonice prevăzute să transporte rachete nucleare!

Drogurile, care bîntuie America de mai multe decenii, au creat astăzi o situaţie dramatică. Practic, ele au ajuns bunuri de larg consum. O anchetă recentă arată că 71 la sută dintre americani consideră că drogurile reprezintă problema numărul unu a Statelor Unite, mai gravă chiar decît şomajul, care a atins cote cu totul alarmante. Epidemiile de ciumă şi holeră din Evul Mediu sînt considerate „erupţii" superficiale faţă de epidemia drogurilor. Stupefiantele „uşoare" – haşişul şi marijuana – sînt tot mai puţin utilizate, chiar dacă numărul celor care le folosesc se ridică încă la cîteva zeci de milioane. Se caută droguri tari. Heroina, atît de devastatoare, nu mai este „gustată" ca în urmă cu cîţiva ani. Ca urmare, au apărut droguri noi. Crack, de pildă. Un soi de heroină îmbunătăţită. Are şi avantajul că se fabrică la domiciliu! Industriile producerii şi desfacerii crack-ului sînt în floare şi ele aduc profituri fabuloase. De pildă, dintr-un gram de heroină, care se vinde cu circa 50 de dolari, se fabrică 10-12 grame de crack, care, vîndute, aduc un cîştig net de 2 500 –3 000 de dolari.

De ce a fost creat crack-ul? Pentru că morfinomanii s-au plictisit să aştepte cinci minute pentru ca heroina să-şi facă efectul. Noul drog acţionează aproape instantaneu. Dependenţa totală faţă de crack se instalează după 8-10 săptămîni şi nu după 3-4 ani, cum se întîmplă în cazul heroinei.

În prezent, crack-ul face ravagii în rîndurile tineretului, asupra căruia acţiunea este foarte rapidă. A zguduit America cazul lui Len Blase, „mîndria baschetului profesionist american", cum îl botezase presa americană. La 18 iunie anul trecut, el a semnat un contract pe cinci ani, în valoare de un milion de dolari, pentru echipa profesionistă „Boston Celtics". În două zile, ajutat de starea de euforie dată de crack, Len a acordat 24 de interviuri, a apărut de 18 ori la televiziune, s-a întîlnit cu oameni de afaceri. Într-un cuvînt, cucerise America. Peste numai două zile, la 20 iunie, Len Blase înceta din viaţă. Cauza? Consumul exagerat de crack! Un caz din multe altele...

În octombrie 1985, crack-ul încă nu era cunoscut în America. Astăzi, el pluteşte peste ţară ca un nor negru aducător de moarte. Este cel mai agresiv dintre drogurile existente atît ca forţă de penetraţie în rîndul populaţiei, cît şi ca efect, deosebit de nociv.

La începutul lunii iunie 1986, crack-ul nu pătrunsese încă în Europa occidentală. Dar, la jumătatea aceleiaşi luni, revista „Stern" îşi informa cititorii despre arestarea primului consumator vest-german de crack...

A. Nicolae

neze ei înşişi opiul, fapt care a dus la o înmulţire şi o diversificare considerabilă a căilor de pătrundere a narcoticelor în Europa occidentală şi în SUA, iar aceasta a îngreunat eforturile autorităţilor de a pune stavilă acestui negoţ subteran, stimulînd şi o creştere alarmantă a numărului consumatorilor.

Traficanţii recurg la căi dintre cele mai neaşteptate pentru a-şi transporta marfa. Cantităţi mari de heroină şi marijuana ascunse în mobilă, statuete, cutii de farduri şi alte obiecte aparent „nevinovate" pleacă din Thailanda — prin Hong Kong — spre SUA. Şi Japonia a devenit un „cîmp fertil" pentru proliferarea reţelelor de traficanţi.

Este o sarcină aproape imposibilă să se dea de urma nou-veniţilor în rîndul neguţătorilor de stupefiante. Prin apele Hong Kong-ului trec anual peste 100 000 de vapoare şi mici ambarcaţiuni, în timp ce traficul aerian cu escală în această insulă depăşeşte 30 000 de avioane pe an şi 10 milioane de călători. Acum este mult mai greu să fie descoperiţi micii traficanţi decît cei care făceau parte din filierele „consacrate", şi care, de regulă, aveau traseele lor bine stabilite.

În afară de aceasta, campania antidrog implică şi o acţiune concertată a ţărilor din zonă confruntate cu aceleaşi probleme, acţiune care, pînă acum, s-a realizat doar într-o măsură nesemnificativă.

Ileana Popescu

Militari thailandezi într-o misiune de distrugere a unei culturi de mac

Onoarea pierdută a poliţiştilor din Miami

Unii sînt întemniţaţi pentru omucidere sau trafic de droguri. Alţii vînd pe furiş aparatura electronică şi autoturismele de serviciu, ba chiar forţează încuietoarea seifurilor din comisariate pentru a-şi rotunji cîştigurile — scrie, într-un amplu articol, săptămînalul francez „V.S.D." Dar să mergem pe firul revelaţiilor.

Ramos este un tip corupt, unul adevărat. Nici un pic de conduită morală, nici un fel de etică profesională. Înainte de a fi condamnat la zece ani de detenţie, se ocupa cu vînzarea de droguri şi era în acelaşi timp informatorul poliţiei. Mergea cu regularitate la Morocco Bar, exact lîngă Collins Avenue; acolo se întîlnea de obicei cu prietenii săi poliţişti, Arias, Estrada, De la Vega şi alţii.

Toţi sînt în puşcărie la ora actuală, datorită lui. La început, lucrurile mergeau foarte bine. Ramos dădea semnalmentele persoanei căreia urma să-i vîndă unul sau mai multe kilograme de cocaină, chiar numărul plăcii de înmatriculare, ziua, ora şi locul convenite. Contra unei sume importante vărsate poliţiştilor, el recupera marfa în ziua următoare. Toată lumea era mulţumită. Pe urmă, poliţiştii au devenit din ce în ce mai lacomi. Ramos era prins în angrenaj, nu mai ştia cum să scape. La începutul lunii iulie a anului 1985, Ramos şi-a spus că este timpul să-şi cumpere liniştea anunţîndu-i despre o lovitură mare de tot.

Patru sute de kilograme de cocaină, debarcate în noaptea de 27 spre 28, pe pontonul de la Jones Boatt Yard. Dar din şase membri ai echipajului, trei au murit. După toate aparenţele, poliţiştii nu voiseră să lase martori în urma lor, şi a fost o adevărată minune că trei traficanţi au putut să scape cu viaţă. Nu se va şti niciodată cum s-au petrecut lucrurile exact. Fapt este că drogul a dispărut. Ţinînd seama de metodele expeditive ale „prietenilor" săi, Ramos şi-a spus că avea toate şansele să fie şi el suprimat. Nu a mai ieşit din casă decît pentru a povesti tot ce ştia în biroul lui Clarence Dickson, şeful poliţiei din Metro Dade Country, circumscripţie a oraşului Miami.

Pe vremea aceea, Clarence Dickson, în vîrstă de 50 de ani, negru, cu o mustaţă fină, nu era şef decît de un an. Dar acest scurt interval de timp îi fusese suficient pentru a înţelege că poliţiştii oraşului — cu mult mai mult ca în alte părţi — erau supuşi în permanenţă tentaţiei de a cîştiga bani repede şi pe căi necinstite: se spune că, la Miami, nu există nici o hîrtie de 10 dolari care, analizată la microscop, să nu aibă pe ea cîteva fire de pudră albă.

Pe aici tranzitează 10 la sută din drogul vîndut în Statele Unite, în special cocaina venită din Columbia.

O miză anuală de 100 miliarde de dolari. Anul trecut, — într-o singură zi — poliţia a confiscat 800 kilograme de cocaină şi 5 milioane de dolari, bani lichizi.

Tentaţia a devenit prea mare pentru unii poliţişti care s-au săturat să-şi rişte viaţa pentru 10 dolari şi 44 de cenţi pe oră. Mai ales după ce au văzut serialul de televiziune „Miami Vice". Unui poliţist obişnuit îi trebuie un an pentru a cîştiga cît cîştigă într-o săptămînă vedetele din „Miami Vice", iar bugetul unui episod de 40 de minute este superior celui al brigăzii pentru un întreg an.

În faţa acestui decalaj dintre ficţiune şi realitate, mulţi au început să fure, plasînd cocaina pe cont propriu. Cîteva sute de kilograme. În prezent, circa 15 dintre ei sînt în închisoare. Dar peste 50 de poliţişti sînt somaţi să dea explicaţii cu privire la apartenenţa lor prezumtivă la „Întreprindere", cum se numeşte reţeaua pe care Dickson a jurat să o desfiinţeze pînă la ultimul membru.

Prima măsură hotărîtă de Dickson a fost introducerea testelor obligatorii de urină pentru toată echipa sa, pentru a verifica dacă unii dintre ei nu au obiceiul de a-şi lua „vitaminele" pe nas. El a creat „Pride Unit", care lucrează împreună cu „Drug Enforcement Agency" şi cu vămile, pentru a-i detecta pe poliţiştii corupţi. Printre mijloacele puse la dispoziţia lor: ascultarea convorbirilor telefonice şi o linie specială pentru informatorii doritori să-şi păstreze anonimatul.

— Cînd am venit la Miami, acum 20 de ani, îşi aminteşte sergentul Dana Caldwell, era o raritate să găseşti un coleg care să accepte 10 dolari pentru a anula o contravenţie...

Vremurile s-au schimbat... Între timp, poliţia a angajat fără discernămînt oameni pentru a face faţă intensificării delictelor.

— Da, am recrutat cam în grabă, comentează Clarence Dickson. Calitatea criteriilor a scăzut. Avem de luptat cu 25 000 de răufăcători şi trebuia să întreprindem ceva. Criminalitatea a crescut cu 20 la sută într-un an. Am angajat tineri care, adesea, nu aveau 20 de ani împliniţi şi care nu erau hotărîţi să exercite această meserie. Am avut poliţişti care s-au apucat să-şi vîndă insigna pentru 15 000 de dolari, aparatura, maşina de serviciu. Traficanţilor, bineînţeles. Alţii au organizat atacuri armate la furnizori pentru a pune mîna pe marfă. Apoi, la o confiscare de 800 de kilograme — oficială, de data aceasta, — doi poliţişti au avut ideea să păstreze 2 milioane de dolari. Unul dintre ei, Osvaldo Coello, a fost arestat la volanul unui „Lotus" al cărui preţ este cam de 60 000 de dolari, avînd asupra sa 4500 de dolari în bancnote de cîte 10; greu de explicat provenienţa tuturor acestor lucruri cînd eşti plătit cu 10 dolari şi 44 de cenţi pe oră.

Dar ceea ce Clarence Dickson va considera toată viaţa drept o ofensă personală s-a desfăşurat într-un birou vecin cu al său, unde un seif cu 15 000 de dolari a fost forţat de către poliţişti. Banii erau destinaţi unui poliţist „undercover", un spion al poliţiei din Miami, care avea misiunea de a le întinde o cursă unor traficanţi în cursul unor negocieri aranjate cu grijă.

— Cel mai rău lucru este cînd pui mîna pe un traficant, îl vîri în închisoare, dar este eliberat pe cauţiune pînă în ziua procesului. Unii au plătit pînă la 1 milion de dolari pentru a ieşi.

Curios, totdeauna se găseşte un membru al familiei care tocmai a cîştigat la „bolita", loteria locală. De fapt, cum „Întreprinderea" a devenit o reţea foarte bine organizată, nu este exclus să funcţioneze un fel de casierie care permite achitarea unora din aceste cauţiuni. De cînd au fost arestaţi poliţiştii implicaţi în tripla crimă de la Miami River, cei care sînt inculpaţi de şantaj, de posedarea şi vînzarea de cocaină, de furt de maşini etc. se străduiesc să îl convingă pe judecător că n-au comis decît păcate mărunte. Cu atît mai mult cu cît majoritatea dintre ei nu au nici măcar un cent pentru a-şi plăti cauţiunea. La Miami, un tip corupt găseşte totdeauna un altul mai corupt decît el.

Duşmanii metalelor

Rugina este provocată de obicei de substanţe anorganice corozive, precum sărurile. Dar există şi microorganisme care distrug metalele. Metabolizînd hrana depusă pe suprafeţe de metal, bacteriile acvatice elimină o serie de substanţe corozive, de la acid carbonic la hidrogen sulfurat şi amoniac. Pagubele pe care acestea le produc, la scara unei industrii naţionale, sînt enorme.

Numai titanul şi cîteva aliaje din nichel rezistă la acţiunea acestor microorganisme. Pentru a putea proteja metalele vulnerabile, specialiştii trebuie mai întîi să identifice bacteriile care le pot ataca. Orientîndu-se în această direcţie, ei au reuşit să izoleze lanţuri de bacterii specifice.

Luînd o probă de apă dintr-un rezervor sau o conductă de metal căreia i se adaugă o soluţie chimică, se poate determina, în urma reacţiilor ce au loc, tipul de bacterii care se află în cea mai mare concentraţie în acel mediu. **(I.P.)**

Pe soclul eternităţii...

● *În 1833, un fermier australian a adus din Argentina un cactus şi l-a sădit. Spre spaima lui şi a celorlalţi fermieri, cactusul a început să crească foarte repede şi să se răspîndească în detrimentul tuturor celorlalte culturi. Orice încercare de combatere a plantei a dat greş. Şi, cînd părea că totul este pierdut, a fost găsit leacul. O insectă care, timp de 10 ani, a distrus cactusul nedorit şi periculos. În semn de mulţumire, acestei insecte i s-a ridicat un monument...*

● *La Boston, în parcul oraşului, a fost ridicat un monument consacrat vrăbiilor, care au ajutat locuitorii să pună capăt unei devastatoare invazii a omizilor.*

● *La Nairobi, în urmă cu 75 de ani, a fost turnată în sticlă statuia, în mărime naturală, a elefantului Ahmet, pe care locuitorii acestui oraş l-au iubit foarte mult.*

● *Broaştele au monumente la Paris şi la Tokio.*

● *În Italia există un monument al măgarului, la Paris monumentul porumbeilor, iar, într-un oraş de pe coasta Americii de Nord – monumentul pescăruşilor.*

● *În apropierea satului Kulesovka, din Ucraina, a fost ridicat, în 1841, monumentul mamutului, fosilă descoperită aici în 1839.*

● *La Paris există şi un monument al cîinelui Barri, care a salvat 41 de oameni din avalanşele de zăpadă de pe pantele Alpilor.*

● *Într-un oraş din Anglia există un monument închinat lupului. Încă în 1880, vînătorii au împuşcat ultimul lup din Marea Britanie, monumentul fiind ridicat în acest loc.* **(C.V.)**

O ZI
DIN VIAȚA LUI...

DAVID LANGE

DAVID LANGE, fost avocat, a devenit, în 1984, la vîrsta de 41 de ani, al doilea foarte tînăr prim-ministru al Noii Zeelande. Ajunsese membru al Parlamentului cu numai șapte ani în urmă. Guvernul său laburist a adoptat ferme și controversate poziții împotriva înarmărilor nucleare și a politicii de apartheid. El și soția sa Naomi au trei copii: Roy, în vîrstă de 15 ani, Bryon – 12 ani și Emily – 10 ani

Duc o viață foarte ciudată, pentru că am trei locuințe: reședința oficială de la Wellington, numită Vogel House, un apartament pe Hill Street, lîngă Parlament, și o casă în Auckland. Copiii fiind mici și munca foarte pretențioasă, de cele mai multe ori dorm la Wellington. Soția mea, Naomi, doarme în casa din Auckland, iar cînd se întîmplă să dormim împreună, sună primul ministru adjunct.

Pentru copii nu ar fi deloc bine să locuiască în fastul extravagant de la Vogel House: copiii nu trebuie să crească în case luxoase. Pe de altă parte, nu m-ar vedea mai des decît acum. Îmi încep munca foarte devreme și, adesea, o termin noaptea tîrziu. Copiii s-au descurcat singuri. Anul trecut, Emily era într-o clasă cu treizeci și patru de copii, dintre care treizeci și unu nu erau europeni. Dacă ar veni la Wellington, ar ieși imediat în evidență: toată lumea ar ști că „bătrînul" e prim-ministru.

Cînd stau la Wellington, ascult știrile de la ora cinci dimineața la postul de radio neo-zeelandez. Spăl ce e de spălat (îmi place să fac lucrul acesta singur), după care iau micul dejun (de obicei, roșii cu pîine prăjită) și ascult din nou știrile de la ora șase.

Încerc să ajung la birou la ora șapte, cînd ascult darea de seamă de dimineață sau, de cele mai multe ori, mă apuc direct de treabă. De obicei, îmi fac o stacană de ceai, citesc ziarele și semnez corespondența din ziua anterioară. Adesea, la ora opt, am o întîlnire cu directorul serviciului de securitate. În jurul orei opt și jumătate, începe seria de întîlniri oficiale. În timpul sesiunilor parlamentare, iau parte la lucrările comitetului care dezbate probleme de strategie și tactică sau la adunarea comitetului politic.

Am un serviciu de apel pentru persoanele care vin cu reclamații. Deseori, trebuie să primesc diverse delegații. Întîlnirile critice ale săptămînii sînt cele cu grupul meu consultativ, format din oameni recrutați din afară — echivalentul neo-zeelandez a ceea ce, în Marea Britanie, s-a numit „think tank" (rezervorul de inteligență). Aceste întîlniri sînt, uneori, foarte amuzante: poți spune lucruri pe care nu le-ai spune colegilor. Din punct de vedere intelectual, sînt cele mai satisfăcătoare întîlniri, pentru că, în asemenea cazuri, am de-a face cu o echipă de oameni extrem de pregătiți.

La prînz, mănînc de obicei puțină carne cu salată, regimul din ultima vreme. Iau prînzul la bufetul parlamentarilor sau la bufetul ministerial, dar asta nu-mi ia mai mult de douăzeci de minute, cînd sînt singur. În ultima vreme, am ținut un regim mai sever decît de obicei. Îmi plac peștele și stridiile. În Noua Zeelandă există un pește cu totul remarcabil, numit „orange roughy" (aproximativ „bătăușul roșcovan"), ceea ce sună ca numele unei tunsori „punk". Uneori, sînt nevoit să suport dineuri oficiale lungi și plicticoase, de care fug ca de ciumă.

De cele mai multe ori, la orele două la prînz, încep lucrările Parlamentului, la care trebuie să particip. În fiecare zi, ni se pun întrebări, așa că trebuie să fiu pregătit. Te poți face de rîs sau, dimpotrivă, poți face impresie bună. Parlamentul nu este un loc unde se stabilește activitatea guvernului, ci, dimpotrivă, unul unde ea este criticată și unde se clarifică o poziție; mă străduiesc să petrec cît mai puțin timp acolo. Este copleșitor sentimentul că nu faci lucrurile pentru care ai fost ales.

Un prim-ministru este, deseori, un om foarte singur; în politică nu ai tovarăși. Nu poți ieși din birou să faci lucruri banale, obișnuite, cum ar fi să te plimbi (îmi place foarte mult să mă plimb). Oamenii nu sînt încă obișnuiți cu astfel de atitudini în Noua Zeelandă. Fac schimbări dese în programul de lucru, pentru ca nimeni altcineva să nu-mi poată cunoaște programul în detaliu, ceea ce îmi mărește gradul de libertate. Este adevărat, am fost amenințat de cîteva ori. În fiecare comunitate există un număr imprevizibil de indivizi pe-

riculoşi; pe de altă parte, cu siguranţă sînt oameni care ar fi încîntaţi să mă vadă dispărînd.

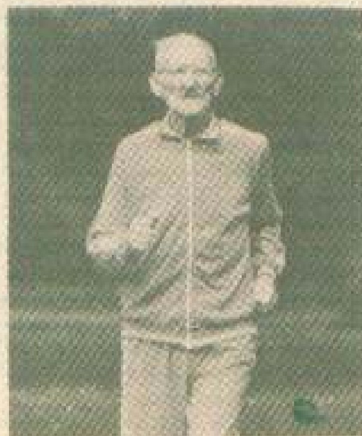
Îmi place să umblu mult şi să stau de vorbă cu oamenii, încercînd să-mi dau seama de pulsul opiniei publice... Lumea mă opreşte mereu pe stradă. Mă trag de mînecă şi-mi cer autografe...

Dacă Parlamentul este în sesiune, rămîn acolo şi seara. Cînd pot să scap, mă duc la Vogel House sau în altă parte, unde mă pot uita la televizor, sau iau masa în oraş cu prietenii. Dar, de obicei, nu pot face asta. Lucrările Parlamentului nu se termină înainte de orele unsprezece; cînd trebuie să votez, îmi fac de lucru prin birou.

De cîte ori scap, îmi place să mă urc în maşină şi să merg cu viteză mare...

Cu timpul, încep să mă simt din ce în ce mai la largul meu în funcţie de prim-ministru. Îmi amintesc teama îngrozitoare cu care anticipam prima adunare de cabinet. Pe parcurs, apar întotdeauna dificultăţi şi obstacole: primul discurs despre buget, ţinut în calitate de lider al opoziţiei, prima alocuţiune şi primul răspuns în calitate de prim-ministru. Pînă la urmă, treci de atîtea obstacole, încît începi să te simţi mai sigur pe tine, şi tocmai aici e problema: este important ca, în viitor, să fac în aşa fel încît dezinvoltura mea în această funcţie să nu fie greşit interpretată drept suficienţă arogantă.

LEN ROLLS

LEN ROLLS, în vîrstă de 75 de ani, a cîştigat de patru ori la rînd concursul naţional de alergare, organizat de revista „Sunday Times" din Marea Britanie, la categoria de vîrstă de peste 70 de ani. Se antrenează zilnic, iar în iulie 1986 a cîştigat două medalii de argint şi una de bronz la campionatul european al veteranilor, care a avut loc în Suedia. Locuieşte împreună cu soţia sa Ellen şi cu fiica sa Elaine în West Norwood, Londra

Prima cană de ceai este minunată. Îmi aminteşte de gărzile din timpul războiului, cînd, dacă erai de pază în ultimele ore ale nopţii, îţi aducea bucătarul o cană de ceai. De fapt, beau stacana după stacană — cînd mă scol la ora şase, beau cîte şase odată.

În timp ce-mi beau ceaiul, citesc romane sau învăţ o limbă străină. Vara trecută am învăţat limba suedeză — „Cupa Veteranilor Europeni" s-a ţinut la Malmö. Evident, nu era necesar să fi vorbit limba acolo, dar era un pretext bun pentru a mai învăţa o limbă străină. Fiul meu locuieşte împreună cu familia lui în Olanda, aşa că şi olandeza prezintă interes pentru mine.

M-a interesat întotdeauna problema limbilor. Cînd eram tînăr, n-am prea avut timp să adîncesc studiul în acest domeniu: în timpul „Depresiunii", am lucrat ca funcţionar, o vreme am fost în administraţie, am fost metrolog şi apoi şomer — toate astea în numai şase ani. După război, am lucrat în învăţămînt, iar, în ultimii unsprezece ani dinaintea pensionării, am fost traducător la compania franceză „Télémécanique Electrique". Am încercat, odată, să elaborez o limbă internaţională pe baza celei mai cunoscute limbi din lume: engleza. Ideea mea era să încep prin simplificarea verbelor.

Pe la şapte şi douăzeci, mă duc după ziare. În cartierul nostru nu se aduc ziarele acasă, aşa că am un pretext pentru a alerga puţin, o milă şi jumătate dus, altă milă şi jumătate întors. Citim „Daily Mirror" şi „Today".

După asta vine principala alergare a zilei. Pregătesc maşina pentru fiica mea Elaine, care predă la o şcoală în Dulwich. Mergem împreună, şi mă lasă la parcul Dulwich. Pe aleea care înconjoară parcul, fac repede 1 500 de metri. „Trag" destul de tare şi mă cronometrez. Îmi propun să fac distanţa în şase minute. Încerc să alerg repede, fără să pierd, însă, din calitatea alergării, şi termin destul de obosit, după care îmi acord un repaus de un minut.

Am început să alerg în armată, cînd eram mai mult sau mai puţin obligat să o fac. Am cîştigat o cursă de o milă în aproximativ cinci minute şi douăzeci de secunde, ceea ce li s-a părut atît de mult, încît s-a pus întrebarea dacă nu cumva cronometrul era stricat. Nu-şi dădeau seama ce mare diferenţă este între alergătorii buni şi alergătorii obişnuiţi.

Aveam patruzeci de ani, cînd m-am înscris în „Clubul Atletic al Veteranilor" şi presupun că, pe vremea aceea, era un lucru neobişnuit ca un novice să se apuce de atletism pentru veterani. Cînd m-am prezentat prima oară la o cursă de 10 000 de metri, cineva a spus: „S-ar putea să fim nevoiţi să trimitem un taxi după dumneata".

Am făcut progrese, bineînţeles. Am apărut chiar şi pe coperta revistei „Weekly Athletics", cînd am cîştigat campionatul naţional al „Clubului Atletic". Cu toate că am participat de trei ori la maratonul londonez, unde am făcut vreo patru ore, rămîn un alergător de distanţe medii: 800, 1 500 şi 5 000 de metri sînt distanţele pe care alerg la campionatele internaţionale ale veteranilor.

Cei 4 000 de metri ai crosului „Sunday Times" reprezintă o distanţă bunicică pentru mine. În primul an, am aflat de el dintr-un afiş pe care scria cam aşa: „Aleargă, fă jogging sau umblă". M-am gîndit că nu e bine să se creadă că iau totul prea în serios, aşa că am alergat în pantaloni lungi. Evident, toţi ceilalţi, în vîrstă de peste şaizeci de ani, erau în şort.

Acum, lucrurile s-au mai schimbat, mai ales după înfiinţarea subdiviziunii celor de peste şaptezeci de ani. Nepoata mea, Anneke, se postează pe la jumătatea traseului şi se uită după cei cu aceleaşi culori ca şi mine, care ar putea fi înain-

O ZI
DIN VIAŢA LUI...

tea mea. „Eşti primul, bunicule", strigă ea, la care mulţimea rîde, pentru că nu-şi dă seama că ea nu se uită decît la cei din grupul meu de vîrstă. E isteaţă foc.

De la parcul Dulwich, alerg spre casă, unde ajung pe la ora nouă. Fac un duş, după care pregătesc micul dejun: suc de mere şi trei felioare de pîine dietetică, prima unsă cu paté de ficat, a doua cu brînză şi a treia cu marmeladă. Evident, cu încă o cană de ceai!

De fapt, nu mă interesează regimul ca atare şi nu-mi place să iau pastile. Înclin să cred că nu ai decît să încerci să te menţii într-o formă cît mai bună, că nu există un medicament mai bun decît altul, fii propriul tău salvator! Îţi cunoşti organismul mai bine decît orice doctor, care nu are timp să se ocupe numai de tine!

Dimineaţa trece cu treburile gospodăreşti. Nellie are preocupările ei: lucru de mînă, grădinărit sau plimbări prin Londra. Eu vreau întotdeauna să fac atît de multe, încît, dacă aş face o listă, nu i-aş da niciodată de capăt.

La prînz iau masa la un club local pentru pensionari, ceea ce înseamnă încă o plimbare de o milă dus-întors. După-amiaza, se întîmplă să mai cînt la vioară sau la pian. Tata compunea, iar eu am învăţat să citesc partituri. În timpul războiului, am fost însărcinat să organizez un concert şi m-am distins refuzînd oferta lui Spike Milligan de a participa, atît de multe talente aveam acolo!

Încerc să înregistrez pe bandă o piesă pentru pian şi să cînt partea pentru vioară în acelaşi timp sau invers. Aş vrea s-o pot cînta bine fără partitură.

Ne petrecem serile în faţa televizorului sau dormind puţin. Ne culcăm pe la zece şi jumătate, nu înainte de a dezlega cuvintele încrucişate din „Mirror". La ce mă gîndesc înainte de a adormi? Nu, nu prea mă gîndesc la alergări... Poate doar la ceea ce înseamnă să îmbătrîneşti. Odată, dădeam lecţii de întreţinere a organismului şi obişnuiam să-i întreb pe elevii mei: „Care e diferenţa între un tînăr şi un bătrîn?" Şi tot eu le răspundeam: „Singura diferenţă este vioiciunea pasului".

BETTE DAVIS

Cu o carieră ce se întinde pe o perioadă de şase decenii, a devenit o legendă a filmului. Şi-a făcut debutul, în 1928, în teatru, dar curînd s-a îndreptat spre film. În 1938 cîştigase deja două Oscar-uri pentru cea mai bună actriţă. Cele mai cunoscute filme ale sale sînt „Jezebel", „Nu vreau să mor" („Dark Victory"), „Vulpile" şi „Totul despre Eva"

Recunosc faptul că datorez mare parte din cariera mea şansei de a fi putut alege scenariile, dar am şi învăţat o mulţime de lucruri în acei ani de început ai filmului, cînd aveam contract cu fraţii Brothers şi trebuia să joc roluri care nu mi se potriveau.

Fiecare studio celebru făcea, în acele zile, cîte 50–60 de filme pe an, deci erau şanse nelimitate de a găsi de lucru. Lucrul ăsta a dispărut acum. Nici o tînără actriţă nu poate avea, astăzi, o şansă cum a fost a mea. Actorii de talent, dacă au noroc, vor obţine un rol bun şi, apoi, vor trebui să aştepte mult timp pentru altul.

Nu există continuitate, nu există posibilitatea să lucrezi lună de lună, an de an. Dacă aş fi astăzi tînără şi aş avea ambiţia să devin actriţă – dar să am un prieten care să poată fi atît de sincer cu mine şi să-mi spună ce este, de fapt, Hollywood-ul astăzi –, nu aş mai vrea să fac carieră de film. Aş alege-o pe cea de avocat. Amîndouă cer acelaşi instinct. Totdeauna am fost atrasă de drept. Însă în 1930, femeile nu prea îşi alegeau această meserie.

La început, companiile de filme nu au dat mare atenţie apariţiei televiziunii. Au crezut că televiziunea era o fantezie trecătoare. Şi s-au înşelat amarnic! În toate contractele noastre se află, la urmă, un rîndulet unde scrie: „Trebuie să ai permisiunea să mergi la televiziune". Nimeni nu a dat importanţă acelui rîndulet caraghios, care a oferit, în cele din urmă, o mare şansă pentru actori.

Studiourile de film nu şi-ar mai vedea filmele mutilate, dacă ar avea posibilitatea să aibă o oarecare autoritate de control asupra televiziunii. Cînd a fost difuzat, pentru prima oară, la televiziune „Totul despre Eva", s-au primit mii de scrisori de reproş pentru că s-a procedat la tăierea unor scene. Dar nu sînt multe filme atît de bine cunoscute ca să genereze o astfel de reacţie.

Ceea ce mă revoltă mai mult este că se transformă filmele alb-negru în color. Există, desigur, destule filme alb-negru care pot fi supuse unei astfel de transpuneri. Dar există tendinţa de a supune prea multe filme unei asemenea operaţii. Îmi amintesc că producătorul lui „Ce s-a întîmplat oare lui Baby Jane?" a vrut să-l facă color. Simţeam că era o greşeală, pentru că nu se putea realiza machiajul pentru scena respectivă, ar fi arătat prea frumos şi nu se potrivea cu povestirea.

Niciodată nu mi-a fost greu să întruchipez mereu alt personaj. Am fost norocoasă din acest punct de vedere. Am încercat totdeauna să nu joc o scenă în care să nu am încredere.

Este foarte important astăzi pentru toţi actorii să nu lase nimănui impresia că joacă. Trebuie să se macheze foarte puţin şi nu trebuie să-şi aranjeze părul în mod special. Sînt puţine scenarii bune; povestirile nu mai au un început, mijloc şi sfîrşit.

Minunaţii noştri regizori aproape au dispărut şi ei. Mulţi sînt la televiziune acum. Atitudinea lor este: „Nu contează care este replica publicului, totul e să-l facem la timp". Nu mai este ca pe vremurile cînd am făcut filme împreună cu William Wylen, aşa cum a fost „Jezebel", „Scrisoarea" sau „Vulpile". A fost cel mai mare regizor cu care am lucrat. Avea un simţ al spaţiului, o viziune generală a locului pe care îl ocupa fiecare dintre noi de la începutul pînă la sfîrşitul filmului. Astăzi, ei nu-i mai îndrumă pe actori. Nici nu mai este nevoie; toţi actorii parcă plutesc prin spaţiu. O excepţie o constituie Lindsay Anderson, regizorul noului meu film, „Balenele din august". El te ajută să interpretezi. Este poate primul meu regizor adevărat pe care l-am avut în ultima vreme.

Însă cea mai mare schimbare dintre toate este aceea a filmării în aer liber. În cei 18 ani pe care i-am petrecut la fraţii Warner, nu am filmat niciodată afară. Exteriorul este şocant, în comparaţie cu munca în interior pe o scenă sigură. Afară trebuie mereu să-ţi faci probleme dacă e soare sau nu, dacă plouă sau este frig. Astăzi se vorbeşte mult despre realismul unei scene realizate în natură. Ei bine, în trecut se obişnuia să se picteze fundalurile, peisajele, să se creeze ambianţe care erau mai adevărate decît natura însăşi. De exemplu, în „Juavez", palatul de la Chapultepec era o copie fidelă a palatului însuşi. Cînd am fost în Mexico City, m-am simţit ca şi cum aş mai fi fost acolo.

În acei ani de filmări în studio nu eram nomazi, lucram an de an în California. Locuiam numai în căminele noastre. Astăzi, echipele de filmare aproape că nici nu au timp să-şi vadă familia. Mereu sînt nevoite să lucreze departe de casă. Dar nu mă mai gîndesc la schimbările ce s-au produs în profesiunea mea. M-am conformat noului pe cît a fost posibil. În afară de asta, mai survin uneori şi lucruri bune. **(M.B.)**

CLIFF RICHARD

CLIFF RICHARD, pe numele adevărat Harold Webb, s-a născut acum 47 de ani în India, unde şi-a petrecut primii opt ani de viaţă, înainte de a se întoarce în Anglia. Este primul cîntăreţ britanic care a ocupat locul întîi în topuri, cu melodia „Living Doll", în anul 1959, întrerupînd, astfel, dominaţia americană în clasamente. De atunci a mai ocupat locul întîi de 12 ori. Este necăsătorit şi locuieşte în Surrey

Pe măsură ce înaintezi în vîrstă, intri într-o anumită rutină. Primul lucru pe care îl fac dimineaţa cînd mă scol este să dau drumul la radio, pe programul patru, şi să ascult ştirile. Cum încep ştirile, mă duc la baie şi mă spăl pe dinţi. Mă bărbieresc şi fac gimnastică un sfert de oră. Pe urmă fac un duş. Este o ordine precisă pe care n-aş putea s-o schimb pentru nimic în lume. Sigur, nu s-ar întîmpla nimic dacă m-aş bărbieri mai întîi sau dacă aş face duş şi de abia apoi m-aş spăla pe dinţi, dar rutina îşi spune cuvîntul.

Se spune că nu-mi arăt vîrsta, şi trebuie să fiu recunoscător pentru asta, deşi trebuie să accept că dimineaţa arăt destul de rău. Despre aceia dintre noi care arătăm mai bine se spune că avem o înfăţişare tinerească. Cred că, dacă aş sta alături de cei de douăzeci şi trei de ani, din noile formaţii, s-ar vedea cît de colo că nu am douăzeci şi trei de ani. Adevărul este că cei din generaţia mea arată bine şi pentru că se îmbracă aşa cum trebuie. Totuşi, uneori mă îmbrac cu nişte lucruri pe care unii le-ar considera cam extravagante.

Cred că pe toţi ar trebui să ne preocupe condiţia noastră fizică, dar, din nefericire, în cazul meu, acest aspect are o importanţă mult prea mare. În clipa de faţă, lucrul pe care îl detest cel mai tare este porecla „un Peter Pan al muzicii pop", pentru că asta mă obligă să trăiesc conform unei imagini despre mine pe care nu o consider atît de importantă.

Locuiesc cu doi prieteni, un tip, Bill, care lucrează cu mine şi care se ocupă de fondurile mele de binefacere, şi cu mama lui. A fost o pură întîmplare. Cînd mama mea s-a recăsătorit, mi-am spus: „Acum are o viaţă nouă, aş face mai bine să încerc să-mi fac şi eu una". Locuisem deja singur la Londra şi nu mă încîntase experienţa. Aşa că l-am întrebat pe Bill dacă aş putea locui împreună cu el şi cu mama lui. Credeam că o să fie un aranjament temporar, dar ne-am descurcat minunat.

Am o corcitură pe care o cheamă Kelly şi un terrier, o căţea pe nume Emma şi pe care mi-au făcut-o cadou nişte admiratori. Kelly e cam bătrîioară acum, dar a fost un cîine grozav. Nu suport gîndul că va muri – are acum paisprezece ani. Este foarte bine să ai un cîine, pentru că te obligă să faci nişte lucruri care îţi fac foarte bine şi pe care, altfel, nu le-ai face. De exemplu, deşi ai sta mai degrabă în faţa televizorului, ştii că trebuie să scoţi cîinele la plimbare şi, de fapt, a alerga împreună cu un cîine este o plăcere cu totul aparte.

Mă gîndeam nu demult că, dacă aş muri mîine, nu există probabil nici o persoană peste vîrsta de cinci ani în ţara asta care să nu ştie cine sînt. Poate că nu toţi mă plac, dar toţi ştiu cine sînt. Acest gînd mi-a dat sentimentul real că am realizat ceva în viaţă.

Dar în situaţia mea, trebuie să te obişnuieşti şi cu

O ZI
DIN VIAȚA LUI...

avantajele și cu dezavantajele – și asta înseamnă, de exemplu, că nu te poți duce nicăieri fără să fii observat. Pentru mine este foarte important să mă duc să-mi fac cumpărăturile în Weybridge, unde locuiesc, și îmi face plăcere să pălăvrăgesc cu măcelarul sau cu băiatul de la stația de benzină care, uneori, mă întreabă cu nonșalanță: „Cum ați putut să dați un asemenea recital?"

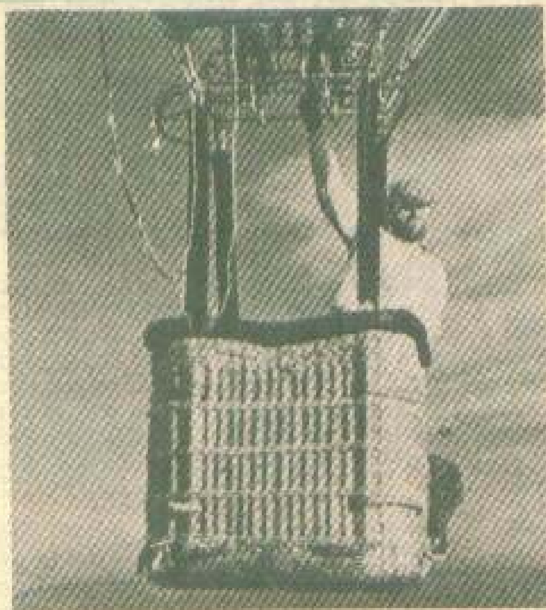
De obicei, lumea aleargă după mine să dau autografe, dar – ce să-i faci? – trebuie să te obișnuiești cu asta. Nu-mi place întotdeauna. A da autografe este, probabil, cel mai plicticos lucru din meseria mea, dar, pe de altă parte, ești conștient de faptul că poți face o plăcere cuiva, pur și simplu, scriindu-ți numele pe o foaie de hîrtie.

Am fost întotdeauna un entuziast. Mai demult nu-mi dădeam seama de asta, dar mi-am pus problema mai tîrziu, cînd lumea a început să se mire că mai apar, că mai trăiesc chiar, și mă întrebau ce mă menține în formă. Am fost nevoit deci să mă autoanalizez puțin și mi-am dat seama că nu m-am plictisit niciodată. Mi-a plăcut întotdeauna ce fac și cred că entuziasmul reprezintă cincizeci la sută din succes.

Desigur, muzica este foarte importantă pentru mine. Îmi plac, însă, o mulțime de lucruri foarte diferite unele de altele. Albumul meu preferat este Thriller cu Michael Jackson. Îmi place și Stevie Wonder; felul în care își folosește vocea este fenomenal. Beatles-ii nu vor însemna niciodată pentru mine ceea ce au însemnat Elvis, Jerry Lee Lewis și Little Richard, deci nostalgia mea merge înapoi în timp cu cinci ani înainte de Beatles-i.

Am trei surori care, împreună, au nouă copii; vara, cînd e vreme frumoasă, organizăm picnicuri cu friptură la grătar, la care se adună toți nepoții și nepoatele mele. Le place piscina indiferent de temperatură. Cred că sînt un unchi bun și, dacă mă voi căsători vreodată, voi fi un tată bun. De cîte ori vreunul din nepoții mei vine și mă îmbrățișează, mă gîndesc că asta nu are nici o legătură cu faptul că sînt Cliff Richard. Unii din ei sînt prea mici să știe ce înseamnă asta.

TONY PINNER

TONY PINNER, 40 de ani, a învățat să zboare la 17 ani, pentru ca astăzi să-și petreacă cea mai mare parte a timpului în balonul lui umplut cu aer cald, numit „Digby". În septembrie 1986 a făcut parte din echipa care a reprezentat Marea Britanie la campionatele europene de zbor cu balonul, care au avut loc în Austria. Lucrează la o companie de construcții din Leeds și locuiește la Embsay, lîngă Skipton, împreună cu soția lui, Judith, care este profesoară

Uneori mă scol dimineața, dau perdelele la o parte și-mi spun: „E o dimineață perfectă pentru balon!" În asemenea dimineți, cerul e senin, vîntul nu bate, iar în văi nu e ceață aproape deloc. E de ajuns o astfel de dimineață ca să-ți dai seama că mai e și altceva pe lumea asta, în afară de munca de teren.

Lucrez la o companie de construcții din Leeds și mă ocup de casele care urmează să fie reamenajate în vederea închirierii, dar, în timpul liber, zbor cu un balon cu aer cald numit „Digby". Garantul meu, în ultimii trei ani, a fost directorul unei întreprinderi de construcții; recent, a trebuit să zbor și să filmez utilajele acestei întreprinderi în lucru.

Dar, într-una din acele zile perfecte, fac numai zboruri de plăcere. Dacă mă scol la cinci dimineața, pot fi sus în aer pe la șase și jumătate, după care cobor, beau o cafea și ajung la birou pe la nouă jumătate-zece. Unii din colegii mei ajung mai tîrziu decît mine. Ei nu s-au sculat decît de o oră, și iată că cerul se înnorează deja. „Ce zi întunecată", mormăie ei, și adaugă: „Era minunat în zori". Foarte enervant, într-adevăr. Eu, la ora zece dimineața, simt că am avut deja parte de o zi întreagă în aer liber.

De obicei, trecem peste micul dejun. Eu cobor și mă duc să pregătesc furgoneta înainte ca soția mea, Jude, să se scoale. Ea e profesoară, dar încearcă să vină cu mine cînd zbor și urmărește balonul pe șosea într-o furgonetă echipată cu radio-emițător.

Înainte de a porni, iau legătura cu Stația meteorologică din Manchester sau din Leeds, în funcție de ce parte a munților Pennines zbor. Stația din Leeds dă prognoza pentru zona Skipton, iar cei din Manchester dau date numai pentru zona de pînă la Clitheroe, astfel că, între aceste două zone, se întinde un „no-man's-land" fără climă.

A zbura cu balonul este un lucru relativ ușor, cu condiția să știi să citești o hartă topografică. E un fel de navigație retrospectivă: nu se pune problema să încerci să ajungi la Burnsall, ci mai degrabă să te uiți în jos și să-ți dai seama că tocmai ai trecut pe acolo. În unele dimineți, decolez pe

întuneric, mă ridic pînă la 7 000 sau 8 000 de picioare și privesc răsăritul de soare. Apoi, coborînd vreo 3 000 de picioare din nou la întuneric, văd iarăși soarele răsărind. Pe urmă aterizez și asist la al treilea răsărit al dimineții mele.

În timpul săptămînii, îmi iau o serie de ore libere pentru a putea zbura. Mi-am aranjat și un program flexibil pentru ca, în zilele cu vreme rea, să pot sta mai mult la birou și să economisesc cîteva ore de zbor în zilele frumoase.

Simt că e ceva atavic în legătură cu pasiunea mea pentru zbor. La vîrsta de șaptesprezece ani, am învățat să zbor cu un aparat foarte ușor, dar am fost nevoit să renunț pentru că nu aveam destui bani. Am făcut un împrumut la bancă pentru ca să pot relua zborul. Cînd mi se întîmplă să nu zbor două săptămîni la rînd, mă simt foarte deprimat. Avem patru zmeie și două planoare radio-comandate în pod, cu care trebuie să mă consolez cînd nu pot zbura cy balonul. Cînd vremea este foarte rea, trebuie să mă mulțumesc să-mi petrec timpul în garaj, reparînd mașina cea veche.

Munca mea presupune și activitate de teren, adică inspectarea caselor vechi. Îmi place să restaurez locuințe vechi și cred că oamenii trebuie încurajați să locuiască în centrele orașelor. Centrele noastre urbane sînt muribunde, și asta se poate observa cel mai bine de sus. Seara, zburînd deasupra unui oraș cum este Bristol, vezi mai întîi domeniile particulare cu piscinele și grătarele lor, apoi, mai spre interior, șiruri de vile fără grădini, mașini îngrămădite pe străzi și curți interioare pline de gunoi. Dar, îndată ce ajungi în centrul comercial al orașului, totul e mort și pustiu. Numai parcuri de mașini goale și curțile hotelurilor cu conteinere debordînd de resturi.

Ora de masă reprezintă pentru mine momentul deciziilor: voi putea zbura seara? Mănînc un corn cu suc de mere, poate și un sandviș cu unt de arahide, dar, de cele mai multe ori, îmi petrec pauza de masă la telefon, vorbind cu Institutul de meteorologic sau cu persoane care vor să zboare împreună cu mine. Sînt o mulțime care se înscriu și își așteaptă rîndul.

Dacă plănuiesc un zbor seara, plec mai devreme de la birou, ca să fiu acasă pe la șase. După drumul dezagreabil cu mașina de la Leeds spre casă, este foarte relaxant să urci spre înaltul cerului, unde nu este aglomerație — cel puțin nu încă. Dar, treptat, cerul de deasupra Marii Britanii se populează, și inevitabil voi da peste cîte un proprietar care nu suportă să-i zboare baloanele deasupra capului — deși nu mai trage nimeni cu pușca în noi, cum făcea vicontele Mountgarret cînd unii se aventurau zburînd peste domeniile lui. Ne însemnăm pe hărți aceste „zone ostile" și încercăm să le evităm. Nu-mi place să fac însemnări pe hartă și încerc întotdeauna să rezolv aceste situații discutînd cu proprietarii respectivi. Noi, zburătorii cu balonul, avem un cod bine stabilit pe plan național, de exemplu nu speriem animalele: balonul meu, „Digby", a fost prevăzut cu injectoare speciale silențioase.

Zburătorii cu balonul sînt încă asociați epocii primelor încercări de zbor: excentrici îmbrăcați în pantaloni bufanți și jachete de tweed. Dar eu mă simt mult mai în siguranță zburînd cu balonul decît cu avioanele moderne. În balon pot auzi și vedea tot ce se întîmplă. Simt vîntul șuierîndu-mi prin pantaloni, atunci cînd coborîm prea repede, sau bătînd peste vîrful balonului dacă urcăm prea rapid. Îndată ce „Digby" are puțin aer în el, nu mai e, pur și simplu, un sac de nailon, ci o ființă înzestrată cu voință. Oamenilor le e greu să creadă că un asemenea fluture poate să răsară dintr-un sac de pînză dezgustător.

Nici un alt aparat nu poate zbura la înălțimea la care zboară o pasăre. Poți admira peisajul dintr-un unghi neobișnuit. Uneori, te poți apleca să atingi cu mîna capetele oamenilor care cosesc iarba sau se joacă cu copiii.

Un zbor seara, după orele de lucru, înseamnă să plutești într-o lume crepusculară. Aerul e mai greu, cerul înflăcărat, și simți cum te relaxezi treptat. E un sentiment de alunecare-în-seară. Este cea mai bună cale să-ți închei o zi grea de lucru.

Încercăm să aterizăm lîngă un restaurant — de preferință în parcul de mașini — și să ne petrecem seara acolo. Apoi, spre casă, direct în pat, epuizați și mulțumiți. Nu adormim înainte de a suna la Stația meteorologică pentru a vedea dacă putem să zburăm din nou mîine dimineață.

Rubrică realizată de Angela Jianu

Orașe

„Ciudad de Mexico va avea, în anul 2000, o populație de circa 30 milioane locuitori, constituind un edificator exemplu de creștere internă inegală în țările Americii Latine", relevă un raport al Institutului latino-american de planificare, agenție specializată a O.N.U. O asemenea creștere afectează și alte mari orașe, ca Sao Paolo (Brazilia), Buenos Aires (Argentina), sau unele mai mici, ca San Jose (Costa Rica) și Montevideo (Uruguay). În Ciudad de Mexico și împrejurimile sale locuiește circa 21 la sută din totalul populației mexicane, în timp ce în Santiago de Chile 38 la sută, iar în Montevideo 45 la sută din populația respectivelor țări. „Această macrocefalie afectează, în aproape toate țările, regiunile periferice, unde calitatea vieții se vede mult diminuată", relevă studiul citat. Astfel, în Brazilia speranța medie de viață a locuitorilor din zona de centru și de sud ajunge la 64 de ani, în timp ce în alte regiuni nu depășește 43 de ani. Fenomenul se explică prin faptul că „oamenii de afaceri obișnuiesc să investească acolo unde indicatorii industriali sînt mai ridicați, iar guvernele, care reprezintă interesele unor anumite grupuri, creează condițiile pentru ca o asemenea situație să persiste, făcînd, de pildă, investiții publice în aceste orașe superdezvoltate". Fenomenul, dacă nu va fi stăvilit, va constitui „o adevărată bombă cu explozie întîrziată, putînd produce tensiuni sociale, deja observabile în marile centre urbane latino-americane". În consecință, sînt necesare „măsuri de descentralizare, așa cum au procedat, deși în formă încă timidă, autoritățile venezuelane cu capitala lor, Caracas", apreciază studiul menționat.

Pentru o fiolă de aer dinaintea revoluţiei industriale

Investigarea trecutului a fost posibilă şi datorită ruinelor de monumente aflate la suprafaţa solului. Dar oamenii de ştiinţă nu s-au mulţumit cu atît. Fără încetare ei s-au străduit să descopere ce se mai ascunde în „sînul mut al tainicei naturi". Astfel, în ajunul primului război mondial, a fost utilizată pentru prima oară, ca tehnică de prospectare arheologică, fotografia aeriană. Cu timpul, ea s-a dovedit unul din mijloacele cele mai eficiente de detectare a locurilor istorice aflate îndeosebi în regiunile de cîmpie şi în păduri. S-a constatat, de pildă, că cerealele care cresc deasupra unor fundaţii îngropate în pămînt au o culoare specifică. Cu aceeaşi eficienţă, fotografierea a fost folosită şi la identificarea monumentelor menţionate în izvoarele scrise, dar dispărute în apele mărilor sau ale oceanelor. O altă metodă, împrumutată din domeniul fizicii, a fost aceea a studierii rezistenţei solului. Şi iată cum: pe o suprafaţă de teren sînt dispuşi o serie de electrozi prin care trece un curent electric. Piatra fiind mai rea conducătoare de electricitate decît pămîntul indică, prin rezistenţa la curent, prezenţa unor ziduri îngropate. Un alt instrument, magnetometrul cu protoni, a permis măsurarea cîmpului magnetic terestru. Dacă acesta este perturbat datorită vreunor mase magnetice, cum ar fi obiecte metalice sau chiar vase de lut, aflate la adîncime, aparatul înregistrează respectivele perturbaţii, localizîndu-le cu precizie. În ultimul timp au fost puse la punct noi tehnologii, folosind senzori geofizici şi fibre optice (fibre de sticlă foarte uşoare şi cu mare capacitate de transmitere a informaţiei). La acestea pot fi adăugate zborurile orbitale, în decursul cărora s-a folosit un complex sistem de recunoaştere aeriană datorită căruia, de pildă, au fost descoperite străvechi canale de irigaţie, acoperite în decursul timpului de nisip, în vestul Nilului.

Un pas important s-a făcut şi în privinţa săpăturilor arheologice propriu-zise. Urmărind reconstituirea trecutului sub toate aspectele sale materiale, oamenii de ştiinţă, folosindu-şi inventivitatea dar şi experienţa, au definitivat metodele considerate azi clasice. Printre instrumentele ajutătoare, la loc de frunte se situau lopata, tîrnăcopul, găleata, sita, perii, pensule etc. Foarte recent, însă, acestea au început să fie concurate de tehnologii şi echipament specifice microchirurgiei sau zborurilor spaţiale. Cum de s-a ajuns la mijloace atît de sofisticate pentru redescoperirea cadrului de viaţă al civilizaţiilor antice?

„Priveşte, dar nu atinge"

Cu diverse ocazii s-a constat că ştiinţa arheologiei a pretins un preţ mult prea ridicat pentru rezultatele obţinute. În Egipt, de pildă, adesea, aria şi împrejurimile unor locuri istorice au fost distruse înainte de a fi fost observate şi înregistrate cum s-ar fi cuvenit. Pe de altă parte, poluarea ambientală şi alterarea implacabilă a cristalelor de sare prezente în materialele de construcţii continuă să erodeze multe din străvechile morminte şi temple. Simţămintele unor egiptologi privind soarta vestigiilor antice, asemănătoare acelora stîrnite de „suferinţa unui copil care moare din pricina unei boli incurabile", i-a făcut pe aceştia să adopte deviza „priveşte, dar nu atinge". Lucru posibil numai în cazul folosirii unor tehnologii ştiinţifice avansate. Visul specialiştilor menţionaţi este de a vedea venind ziua cînd turiştii vor privi doar monitoarele de televiziune pentru a zări, în interiorul mormintelor, corpurile neînsufleţite şi obiectele păstrate exact aşa cum le-au lăsat anticii.

Un prilej de punere în aplicare a acestor noi şi costisitoare metode l-a oferit detectarea unei încăperi subterane, deocamdată acoperită de un strat gros de pămînt, aflată în apropierea marii piramide din Gizeh. În urmă cu peste 30 de ani, tot pe acolo şi tot la mare adîncime, arheologii au cercetat o încăpere asemănătoare unde se aflau diverse părţi, păstrate perfect, dintr-o navă din lemn de cedru, lungă de aproape 40 m. Vasul, despre care s-a presupus că a purtat corpul faraonului Kheops de-a lungul Nilului pînă la piramida unde a fost înmormîntat, a rămas zăvorît acolo peste patru milenii. Oamenii de ştiinţă care se pregătesc să exploreze cea de-a doua cameră nu vor fi înarmaţi cu perii şi lopăţele. De data aceasta, ei vor folosi tehnologiile epocii spaţiale pentru a prezerva chiar şi aerul în care vestigiile, după cum se speră, s-au păstrat neatinse timp de mii de ani.

Arheologie clasică...

De ce atîta agitație pentru o fiolă de aer vechi?

În prima fază, instrumente cu senzori teleghidați, inclusiv radarul ce pătrunde prin suprafața solului, vor determina forma încăperii și profilurile obiectelor din interior. În faza a doua, un burghiu special pus la punct de Black & Decker Corporation, prevăzut cu un dispozitiv de etanșare capabil să prevină pătrunderea aerului din afară în interior, va sfredeli pămîntul ajungînd pînă în interiorul cavității. Apoi, cercetătorii vor trimite o sondă pentru a lua o probă de aer, urmată de senzori ce vor măsura temperatura, presiunea și umiditatea. Faza a treia comportă introducerea unui braț mecanic, capabil să execute diverse mișcări de rotație și înzestrat, la capăt, cu un minuscul aparat de luat vederi și o tot atît de minusculă cameră TV care va transmite imagini. Apoi, specialiștii vor pecetlui camera lăsîndu-i conținutul neatins.

De ce atîta agitație pentru o fiolă cu aer vechi? „Acest aer este important — a declarat Faruk el-Baz, conducătorul echipei ce va explora încăperea subterană — nu pentru faptul că este foarte vechi, ci pentru că datează dinaintea revoluției industriale". Analizînd proba, specialiștii își vor putea da seama dacă, da sau nu, cantitățile crescînde de bioxid de carbon din atmosferă, rezultat al industrializării, au distrus stratul vital de ozon. Examinînd aerul antic, se poate dovedi, de asemenea, ce anume calitate a componenței sale păstrează atît de eficient obiectivele îngropate.

Datorită tehnologiilor de vîrf se vor putea obține și informații prețioase despre trecutul biologic al omului. Spre exemplu, Universitatea Manchester din Anglia a finanțat un complex Program dedicat studierii mumiei egiptene. Astfel, au fost dezvăluite fascinante secrete medicale ale mumiilor de animale și oameni fără a mai fi fost nevoie să fie desfășurate bandajele impregnate care păstrează corpurile intacte

...arheologie din era spațială?

Șocul electric: un nou tratament antiveninos

În fiecare an, circa 40 000 persoane din lumea întreagă mor în urma unei mușcături de șarpe. Numărul victimelor ar putea, însă, să scadă substanțial prin folosirea unei metode necunoscute pînă azi: șocul electric aplicat direct pe rană.

Săptămînalul medical britanic „The Lancet" publică, într-unul din ultimele sale numere, rezultatele pozitive obținute cu această tehnică de către trei medici care practică în Ecuador, Marea Britanie și Statele Unite.

În anumite regiuni înapoiate, absența serului antiveninos (sau intoleranța la ser, care poate provoca șocuri alergice) provoacă urmări dramatice. Astfel, în jungla din Amazonia, în Ecuador, 4 la sută din decese sînt provocate de mușcături de șarpe, așa cum arată ancheta.

Un fermier din statul american Illinois, alergic la înțepăturile de albine, a descoperit că, aplicînd pe locul respectiv un curent electric de voltaj mare dar de amperaj slab, reacțiile nedorite sînt total eliminate. Aplicată la mușcăturile de șarpe, această metodă dă, de asemenea, rezultate excelente. Așa cum arată „The Lancet", în urma analizării a 34 de cazuri, aplicînd de 4—5 ori un curent electric timp de 1—2 secunde, cît mai aproape de rană și la intervale de 5—10 secunde, se evită formarea unui edem, apariția durerii, a sîngerărilor și a oricărei stări de șoc.

Curentul electric este obținut folosindu-se o tijă izolată, legată la orice motor echipat cu bujii de aprindere (automobil, mașină de tuns iarba etc.).

Nu se știe încă dacă acest tratament acționează local asupra organismului sau asupra veninului însuși. Se crede că spasmul electric antrenează, poate, închiderea vaselor sanguine locale și îngrădește, astfel, veninul într-o zonă restrînsă, împiedicîndu-l să se răspîndească în organism în intervalul de timp în care acționează.

În 32 de cazuri, curentul electric a fost aplicat în prima jumătate de oră de la accident și la o oră după. Bolnavul era în măsură să-și reia, apoi, activitatea fără a se observa nici cea mai mică necroză a țesuturilor în jurul rănii.

În alte două cazuri, tratamentul nu a putut fi administrat decît la două ore după mușcătura unei vipere, atunci cînd răniții prezentau deja un edem considerabil, sîngerări și dureri intense. După treizeci de minute de la aplicarea șocurilor electrice, s-a putut constata, în ambele cazuri, o diminuare a durerii și oprirea sîngerării. Edemul, a cărui dezvoltare a fost imediat stopată, a dispărut după trei zile și, numai într-unul din cazuri, s-a putut observa o mică zonă necrozată în jurul mușcăturii, informează „The Lancet".

Cei trei medici arată că această tehnică a fost experimentată cu succes și în Indonezia și Peru, folosind un sistem portabil, de curînd perfectat.

A. G.

Secrete din antichitate dezvăluite fără distrugerea corpului mumificat

timp de secole. Trecînd pe deasupra mumiilor un fascicul de raze X sau supunîndu-le la o tomografie axială computerizată, cercetătorii au obținut imagini foarte clare ale corpurilor. Datorită acestora au fost reconstituite chipurile ascunse în dosul bandajelor. Folosind endoscopul, un instrument optic flexibil asemănător aceluia întrebuințat de medici pentru a-și examina intern pacienții, oamenii de știință vor putea detecta bolile de care sufereau oamenii în antichitate. Rosalie David, directoarea programului dedicat mumiei egiptene, crede chiar că, „privind la ei, îți poți imagina ce fel de agonie i-a chinuit". Studiind vechile patologii, savanții speră să adauge noi capitole la istoricul evoluției bolilor de-a lungul secolelor.

Controversa

Cu ajutorul unor tehnici avansate din domeniul microbiologiei, cercetătorii au descoperit codul genetic al unor străvechi egipteni. În urmă cu doi ani, suedezul Svante Paabo a reușit să extragă segmente de ADN — proteina care codifică ereditatea genetică a oricărui organism — de la o mumie egipteană în vîrstă de 2 400 de ani. Alte investigații au furnizat ADN din țesuturi și mai vechi, inclusiv din rămășițele unui om datînd de 8 000 de ani și descoperit într-o turbărie din Florida. „Această muncă — spunea dr. Paabo — poate să-i ajute pe oamenii de știință să traseze istoricul unor probleme mai complicate ca, de pildă, evoluția virusurilor hepatitei B sau variolei".

Deși tehnologiile de vîrf pot deschide noi cîmpuri de studiu, mulți arheologi manifestă rețineri față de ele. Un motiv ar fi acela că noile echipamente pentru investigarea trecutului pot fi prohibitiv de costisitoare. De exemplu, costul cercetării camerei subterane din Gizeh a fost evaluat la 150 000 dolari. Un alt motiv invocat, mai subiectiv, este că folosirea acestor tehnologii alungă tot romantismul legat de explorarea trecutului. Sau, cum constata un arheolog din Boston, specializat în cercetarea computerizată, „mulți confrați de-ai mei sînt îngroziți de mașinării și nu vor să aibă nimic de-a face cu ele". Se înfruntă, deci, două opinii: prima, conservatoare, este aceea conform căreia datoria arheologului este de a dezgropa comorile trecutului și de a le expune în muzee, făcîndu-le, astfel, accesibile, unui număr cît mai mare de oameni. A doua a fost exprimată chiar de el-Baz: „dacă scopul excavațiilor este de a acumula cunoștințe, iată sîntem capabili să obținem toate aceste cunoștințe fără să clintim măcar un obiect legat de locurile istorice". O controversă pe care numai timpul o va putea rezolva.

Marina Şerbănescu

NUME PROPRII atît de...comune

GREVĂ. Piața Grevei, sau Greva, se numea la Paris acea piață publică din fața primăriei pînă pe malul Senei. În această piață aveau loc, pe vremuri, execuțiile, cel condamnat fiind tras pe roată de viu în piața Grevei. (Printre ei, în 1721, Louis Dominique Cartouche). Tot aici era locul de întîlnire al muncitorilor care așteptau să li se dea de lucru. La 25 mai 1805 pietrarii au hotărît între ei să facă, în lunea următoare, **grevă**, adică să părăsească lucrul pentru a cere mărirea salariului. **A face grevă** devenise un act care se practica. Această formă de protest, greva, avea să capete în istorie forme deosebite. Numele pieței, însă, s-a schimbat în Piața Primăriei.

ITALICE. Acest adjectiv care poate deveni substantiv desemnînd fie literele, fie caracterul cu același nume, **„italice"** semnifică „ceea ce este referitor la Italia", țară care a jucat un rol foarte important în dezvoltarea tipografiei; încă din 1488, în tipografie existau litere și caractere cunoscute sub numele de „ytalice", iar în **Dicționarul de arhitectură** al lui Philibert Delorme, apărut în 1568, erau menționate italicele, pur și simplu. Ele au început să fie foarte folosite în 1501 în atelierul lui Aldo Manuzio, la Veneția, unde între 1494 și 1597 au fost tipărite mai mult de 900 de lucrări. Aceste caractere ușor aplecate spre dreapta, asemănătoare scrisului de mînă obișnuit, sînt folosite mai ales în reproducerea citatelor sau în cazul în care anumiți termeni dintr-un text trebuie evidențiați. În limbajul tipografic actual, sinonimul pentru **„italice"** este **„cursive"**.

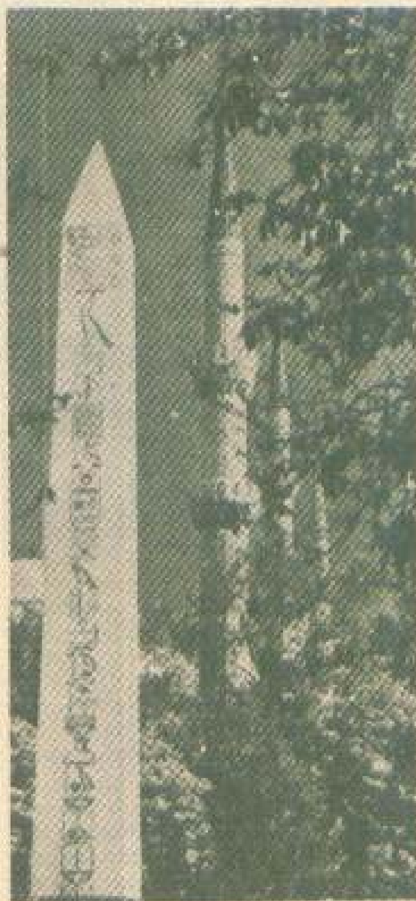
MACABRU. Cu toate că este vorba despre un adjectiv și nu despre un substantiv, să ne oprim la acest Dans Macabru, sau Dans-Macabré, a cărui origine coboară în secolul XIV (o mențiune este făcută în 1376). Macabré ar fi fost, pur și simplu, un nume propriu, dar nimeni nu a putut dovedi existența „domnului Macabré". Oricine ar fi fost acel domn, dacă a fost, Dansul macabru era un dans alegoric pe care artiștii din secolul XV îl jucau frecvent pe zidurile cimitirelor și în mînăstiri. Concordanța dintre dată și aceste reprezentații autorizează o acreditare a ipotezei numelui propriu. N-ar putea fi chiar numele pictorului care, primul, a fixat pe pînză acest dans? Dacă nu va fi lămurită niciodată originea numelui, aceasta nu ne va împiedica să reținem filosofia ascunsă în această reprezentare a morții, așa cum a fost surprinsă, spre exemplu, de Holbein

REPORTAJ PE GLOB

Prin ISTANBUL, pe urme de români

Splendoarea dispărută

În fața Moscheii albastre — At-meydani, ruinele hipodromului Bizanțului, loc de faimă cum nu sînt multe în acest oraș. Aici se strîngeau mulțimile să se desfete la luptele cu fiarele sălbatice, robi destinați morții, trădători ce trebuiau uciși, se înfruntau partide politice (verzii și albaștrii), răsunau urlete și strigăte de bucurie, se împleteau mirosuri, excitație, aplauze, sudoare, sînge, afaceriști și gură-cască, incerta plebe atît de greu de stăpînit, nu o dată răsculată și zdrobită, atît de ușor de incitat de unul sau altul care ar fi oferit mai multe jocuri, distracții, splendoare și vin, încît să nu mai știi de necazul zilei de mîine. Moravuri aduse de la Roma, în această Romă a Răsăritului, decadentă și totuși puternică, în stare să reziste uzurilor intestine, vreme de o mie de ani. Hipodromul acesta, invidiat, ca și orașul, a ațîțat curiozitatea și imaginația peste măsură, dacă n-ar fi decît pentru aventura Teodorei, după grămezile de flecăreli (și poate și adevăruri) adunate despre ea de Procopius, în „Istoria secretă". Comediană și dansatoare, de origine evident umilă, foarte frumoasă, ochi mari, vioi, arzînd, fața mică, ovalul delicat, nasul drept, o umbră de melancolie — așa cum apare în portretul de la San-Vitale din Ravenna —, Teodora nu se poate să nu fi fost inteligentă, spirituală, îndrăzneață; cînd l-a întîlnit pe Justinian a ajuns să împartă cu el coroana. Hipodromul a reținut și nenumărate cruzimi, nu le mai înșirui, pînă au venit cruciații și l-au făcut pulbere. Ar trebui să simt un fior în fața acestui loc de faimă, dar spectacolul e benign, pe deasupra lipsesc perspectiva, deschiderea, ziduri și minarete închid vederea. Din hipodromul bizantin mai sînt în picioare doar trei coloane — obeliscul lui Constantin, piatră despuiată de cruciați de bronzul aurit; coloana șerpilor, grecească, acum mutilată, celor trei șerpi împletiți din bronz (aduși de la Delphi) fiindu-le răpite nu numai vasul de aur pe care-l susțineau, ci și capetele; obeliscul lui Teodosie cel Mare, în sfîrșit, porfir imens, 20 de metri înălțime, adus de la Karnak, cu hieroglife atît de pronunțate, încît par de curînd dăltuite. Aici nu mai operează clipa cea repede, ci mileniul cel repede. Dar toate îmi spun prea puțin, așa cum s-a întîmplat și cu ruinele centurii de ziduri care desparte Cornul de Aur de Marea Marmara. Să fie datorită istoriei copleșitoare mai recente? Rememorarea unor vremuri de glorie mai degrabă mă întristează. Spectacolul de acum nu-mi pare la înălțime, sînt poate prea subiectiv, mă indispune cișmeaua nemțească de lîngă cele trei coloane, făcută cadou unui sultan de împăratul Wilhelm al II-lea, nu-i văd locul aici, mă indispun copiii zdrențuiți care mișună în apropiere, au ochii vii, dar le bănuiesc și calități fachirice, poate de vină e numai acest sfîrșit de decembrie rece și umed, în care cei cîțiva palmieri și platani suferă în mod vizibil de frig.

Obeliscul lui Teodosie, unica urmă a măreției hipodromului

Haghia Sophia

Hipodromul a ațîțat curiozitatea și a fost ras de pe suprafața pămîntului. Sfînta Sofia a ațîțat curiozitatea, dar a impus respect pînă și celui mai crunt vrăjmaș. Ea rămîne unul din puținele monumente care au străbătut istoria bizantină, de la nașterea pînă la moartea imperiului, încă și astăzi reușind să stîrnească admirația. Ciudat destin pentru această biserică neînchinată vreunei sfinte, ci înțelepciunii divine (Aya Sophia). De la început, a vrut să fie un simbol al centrului imperiului, al puterii sale imense. Provinciile s-au grăbit să trimită materiale pentru înălțarea bazilicii (s-au grăbit sau le-au fost impuse?), coloane de marmură verde aduse de la Efes, fără îndoială smulse unor temple mai vechi, necreștine, granit și porfir din Egipt, coloane de la Palmyra, aur, argint, fildeș, pietre prețioase. Zidurile groase, jocul dalelor, coloanele imense, bogăția altarului, mozaicurile, incrustațiile de tot felul, cupola copleșitoare sub care răsunau glasul patriarhului și cîntecul corului, toate erau în mod

evident destinate să amuţească spiritul privitorului. Bizanţul era centrul lumii. Justinian, se spune, care n-a pus preţ mai mare pe altceva decît pe Sfînta Sofia, ar fi exclamat: „O, Solomon, te-am învins!" Nici nu se părea să nu aibă dreptate. Veacurile care au urmat au îmbogăţit bazilica, au dăruit-o cu icoane scumpe, mozaicuri meşteşugite, podoabe din aur şi statui lipite de coloanele groase. La 29 mai 1453, cînd securea otomană i-a spintecat porţile, Sfînta Sofia adăpostea bătrîni, femei, copii, călugări şi călugăriţe înspăimîntaţi de luptele de la porţile oraşului, înghesuiţi în galerii, capele, subterane, smulşi din ascunzătorile lor, legaţi, biciuiţi, ucişi sau vînduţi ca scalvi. Amprenta mîinii însîngerate a lui Mahomet al II-lea, care ar fi intrat călare, călcînd peste leşuri, în vuiet de bocet şi văicăreli, ar trebui să se găsească undeva sus, pe una din coloane. N-o văd, nu vreau să cred în legenda asta. Altă legendă spune că sultanul ar fi lovit îndată cu iataganul un soldat care se apucase să distrugă altarul: luaţi bogăţiile, clădirea e a mea. Nici asta nu cred că ar fi putut spune în focul luptei, dar îl cred oprindu-se uimit, fie şi călare, sub bolta copleşitoare, mijindu-şi privirile spre pereţi şi altare, simţindu-se poate mic, transformînd biserica în moschee, dar incapabil, chiar şi el, cuceritorul, s-o distrugă. Pînă şi numele a rămas în veacuri — Aya Sofia —, iar legende turceşti spun că numai cu ajutorul Profetului s-a putut înălţa o asemenea minunăţie. Statuile au fost luate, aurul smuls, altarele desfăcute pînă la urmă, pereţii şi mozaicurile (cele ce n-au fost smulse) acoperite cu var (cu var otoman, spunea Iorga), pe ziduri au fost atîrnate discuri verzi, imense, cu versete din Coran sau cu maxime islamice pioase.

Arhitecţii s-au străduit să ridice clădiri care să rivalizeze cu Sfînta Sofia, dar maiestatea domului acestuia n-a mai fost egalată. Cum avea să exclame cu dreptate Theophile Gautier, l'art de la Grèce, dégénéré, il est vrai, s' y fait encore sentir. (Arta Greciei degenerată, e adevărat, se face încă simţită). Fără ornamente, Sfînta Sofia e vastă, sobră, dar nu mai puţin impunătoare. Lui Lamartine îi părea interiorul unui mormînt colosal, ale cărui relicve au fost risipite, inspirînd teamă, linişte, meditaţie asupra instabilităţii lucrărilor omului. Iorga nota imensitatea şi pacea din uriaşa biserică şi regreta frumuseţea în bună parte pierdută. Amîndoi intrau la Sf. Sofia pe cînd era încă moschee, zoriţi de hogea să iasă mai repede, pîndiţi de turcii care se rugau. Din 1935, la ordinul lui Atatürk, Aya Sofia a fost preschimbată în muzeu.

Peisajul exterior nu e mult diferit. De Sfînta Sofia s-au lipit şcoli, băi publice, prăvălii, o arhitectură dezordonată, în parte degradată, menită, poate cu bună ştiinţă, să reducă din grandoarea Sfintei Sofii şi să adauge Moscheii Albastre. Dar poate vechii turci n-au ştiut ori n-au vrut să ţină seamă de faptul că marile bazilici bizantine au fost construite, de la început, cu gîndul limpede să copleşească pe cel ce se află *în interior*. La intrare, timpanul cu o fărîmă de mozaic îl reprezintă pe Justinian, nu-l recunoc, nici nu-l disting bine la distanţă. Se mai păstrează bine un mozaic votiv, din veacul al nouălea, în luneta de deasupra porţii principale (regale), acum închisă, care dă din nartex în

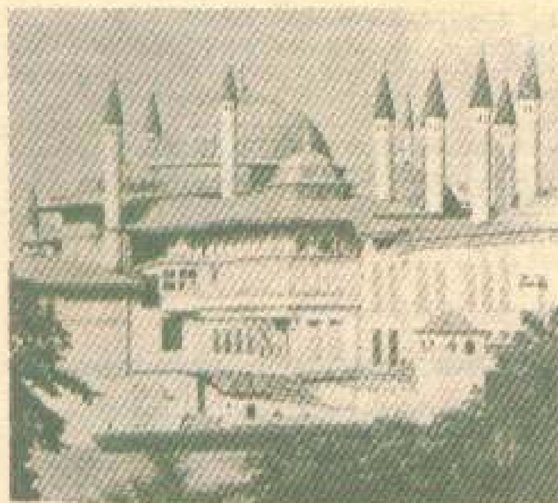

Interiorul Sf. Sofia, conceput să copleşească privitorul

nava centrală. Interiorul e răcoros, scăldat într-o lumină filtrată cu zgîrcenie prin cele patruzeci de ferestre ale bolţii imense, un aer sobru, demn, îndemnînd la reculegere, coloanele uriaşe respiră răceală şi apasă. Varul a fost înlăturat, galeria (în care se poate urca) e mai luminoasă, ochiul se împiedică de copacii coloanelor, nu e greu să-mi închipui cît belşug de artă bizantină va fi împodobit pereţii aceştia. În galeria din partea opusă locului de intrare, două mozaicuri fantastice pe fond de aur mă fac să tremur de emoţie la gîndul celor ce vor fi existat în întreaga biserică. Dintre toate coloanele, în jurul uneia mişună turiştii, în orele de vîrf fac, pur şi simplu, coadă să o atingă — coloana care transpiră (în fapt, aspiră umiditatea dintr-o cisternă), de o răceală de cadavru, se spunea într-o vreme că vindecă bolile de ochi. Se mai spune că, dacă îţi pui degetul într-o gaură, la înălţimea omului, gîndind o dorinţă, dorinţa aceea se va împlini. Nu rezist tentaţiei, nu mai ţin minte ce mi-am dorit, să revin la Sfînta Sofia ori să continui drumurile pînă voi găsi ceea ce caut.

Palate româneşti

Din Cantemir aflasem că, pe lîngă biserica Maria Panmakaristos (cu mozaicuri celebre; dar nu le văd, un lacăt mare rugineşte în ploaie, la uşă), se ridicaseră nişte palate (poate cuvîntul era cam pretenţios) româneşti — Cara Iflak şi Bogdan Serai. Străzile sînt înguste, arhitectura veche şi prăpădită, nici măcar nu ştiu dacă acele case mai sînt în picioare. L-am întrebat pe Haluk, ghidul meu, a ridicat din umeri, era cît se poate de binevoitor, dar de unde să ştie el atîta istorie bizantină, otomană, românească? N-am reuşit să ajung nici în Fanar, unde e greu să te descurci, oraşul e imens, circulaţia — haotică. Nu mi-a rămas decît să citesc la întoarcere, cu furie, „Bizanţ după Bizanţ", ca să văd, măcar prin Iorga, urmele româneşti de prin Istanbul; convins că Iorga avea dreptate să spună că voievozii Moldovei şi ai Ţării Româneşti au fost, veacuri întregi, înnoitorii şi ocrotitorii mai tuturor mînăstirilor, ca urmaşi fireşti şi îndreptăţiţi ai împăraţilor bizantini. Cum bine zicea Ioan Alexandru, nu de mult: „Bizanţul a căzut în răsărit/ Greul luminii-n ţara românească/ Pe dealuri şi colini mărturisit/ În mînăstiri şi schituri să rodească/ Sofia sfîntă s-a împrăştiat/ De pe Bosfor smerită-n iatagane/ Şi vulturu-n Carpaţi s-a strămutat/ Cu slova ei pe steaguri şi icoane..." Astăzi sînt lămurit, Bogdan Seraiul şi Vlah Seraiul erau, amîndouă, biete ruine. Primul fusese construit prin 1500, probabil de logofătul Tăutu, reşedinţă pentru domnii şi boierii moldoveni, îl vor fi îngrijit Petru Rareş, Matei Basarab, Dimitrie Cantemir şi mulţi alţii, mai tîrziu focul l-a înghiţit fără milă şi n-au mai rămas decît nişte ziduri măcinate de vreme. La capătul unei străzi în pantă, lîngă o poartă veche, închisă cu un lanţ ruginit şi trepte roase de timp, o placă memorială îl evocă pe Cantemir. A fost aşezată în 1973. Vlah Seraiul, palatul Ţării Româneşti, era în apropiere, nici el n-a rezistat timpului. Alte mărturii, cîte vor mai fi fiind, se găsesc probabil prin bisericile şi mînăstirile oraşului, donaţii felurite, portaluri, tronuri patriarhale, strane. Cîndva, domnii moldoveni şi munteni suportau chiar cheltuielile construcţiei lăcaşelor de cult, precum Ieremia — biserica Sf. Gheorghe din Fanar. Sînt prea multe umbre romă-

Topkapî – palatul haremului. Dincolo de ferestrele cu zăbrele se desfășurau drame neștiute

nești la Istanbul ca să nu-mi tremure sufletul de emoție. Mircea Ciobanul, negustor de oi și furnizor al curții imperiale, Ioan Vodă cel Cumplit, giuvaergiu prin cartierele orașului, Alexandru Lăpușneanu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și fiii săi gîtuiți de puterea otomană, Cantemir studiind decăderea Imperiului, dar și artele și muzica turcească, fanarioții, nu chiar toți gîfîind la gîndul îmbogățirii, aș putea continua cu liste care să devină aride. De ce n-am avut norocul sa văd și eu acele urme ale palatelor și trecerii românești? Mă cuprinde furia, mă liniștesc amintindu-mi de spusa lui Spinoza: „Neque lugere, neque indignari, sed intelligere" (și să nu plîngi, nici să nu te indignezi, ci să înțelegi)...

O vizită la sultan

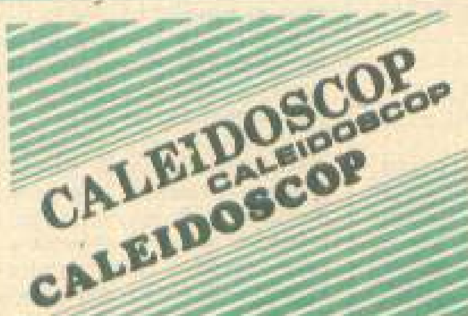
Topkapî, faimosul palat al sultanilor, în capătul peninsulei dintre Cornul de Aur și Marea Marmara, lîngă Sfînta Sofia. Sublima Poartă, de atîtea ori amintită în frămîntata istorie românească, acolo se află. De afară, nici n-ai bănui comorile ascunse înăuntru,aproape nimic nu le sugerează, dar nu cred să-i fie cuiva ușor să se lepede de ceea ce l-au învățat istoria și cărțile de călătorie, încît fiecare se îndreaptă într-acolo cu gîndul că o parte din minunățiile asemănătoare celor din o mie și una de nopți i se vor arăta și lui. În incinta seraiului Topkapî e și biserica bizantină Sfînta Irina, a doua ca faimă după Aya Sofia. Aflu că ar avea niște mozaicuri sau fresce superbe, n-am norocul să le văd, ușile sînt încuiate. Bine cel puțin că, în palatul sultanilor, se poate umbla aproape peste tot, deși îngrămădeala de turiști mă calcă pe nervi. Zidurile fortificate sînt bine întreținute. Intru prin poarta imperială (Bab-i-Humayun) în prima curte, locul de ceremonii. O a doua poartă, de mijloc, Ortakapî sau Selam Kapisi e încadrată de două turnuri, simt cum se strînge cercul, o emoție pe care nu mă gîndesc să mi-o stăpînesc, trec pe lîngă ea puțin speriat, chiar dacă vremurile s-au schimbat. Nu o dată ienicerii se adunau în fața acestei porți, cereau capul marelui vizir, călăii care locuiau în palat îl scurtau îndată la ordinul sultanului și-l țintuiau ceva mai încolo. Pămîntul din Instanbul e plin de sîngele oamenilor de multe neamuri. Dincolo de Ortakapî e curtea a doua, a divanului, largă, cu platani, chiparoși, clădiri de o parte și alta, cîndva vuind de activitatea imperiului. O stampă veche mi-i arată pe îngrijitorii cailor prezentîndu-i, în pas domol și în cerc, sultanului, înaintea unei sărbători, în vreme ce numeroasa asistență e mută de admirație și încîntare. N-am de ce să mă tem, chiar dacă dalele suportă greu pașii mei de ghiaur, întreg ansamblul e acum muzeu. În fostele bucătării, pe latura dreaptă, sînt dispuse colecțiile de porțelanuri, atît de multe cîte nu cred că am să mai văd adunate la un singur loc în întreaga viață. În fond, cu veacuri în urmă, cele o mie și o sută de persoane, care trebăluiau prin cuhne, pregăteau mesele pentru cinci mii de persoane, sau chiar dublu, la marile sărbători. Porțelanuri chinezești din perioade diverse, Song, Yuan, Ming, vîrtej amețitor de culori incredibile, vernil, alb, roșu, verde, galben, cobalt, trei mii de bucăți expuse, alte patru mii în depozite, fiecare asigurată pentru cel puțin zece mii de dolari (și asta acum 15 ani), porțelanuri japoneze, nu mai puțin de uimitoare prin delicatețea înfloriturilor, ustensile din cupru.

Prin poarta Bab-i-Saadet (a fericirii), păzită pe vremuri de eunuci albi, intru în a treia curte, atmosfera se modifică ușor, încep să mi se dezvăluie tainele seraiului, așa cum le descoperisem cîndva în unele stampe rare. A treia curte era rezervată sultanului și celor apropiați lui, altfel nu văd de ce i s-ar fi expus aici cadavrul, pînă la înmormîntare. Arz Odasî, sala de audiențe, era un pavilion pentru recepții, în care erau primiți ambasadorii, prin fața tronului cu baldachin se vor fi perindat și mulți trimiși ai principatelor române, n-ar avea rost să le caut lista prin cărțile de istorie. E destul să știu că o parte, cel puțin o parte din destinele strămoșilor mei se hotăra aici. Mă cutremur.

Sînt tentat să intru în biblioteca lui Ahmet al III-lea, alt pavilion în curte, bănuiesc că pereții sînt tapisați cu manuscrise rare, miniaturi și cărți pentru care nu mi-ar ajunge viața să le deslușesc tîlcul. Dar biblioteca e închisă, nu se vizitează, mi se pare firesc, cîți n-ar vrea să intre ca mine? Din fericire, pe latura dreaptă a curții, în alte clădiri, în prelungirea bucătăriilor, și la fel de lipsite de semeție, cîndva ale hammamului, sînt dispuse miniaturi turcești, tapiserie și vestminte imperiale. Trebuie să-mi mărturisesc neputința, nu-mi ajung cuvintele să le descriu, n-am notat nimic, în capul meu e o învălmășeală incredibilă de culori, semne, cîmpii cu flori stilizate, animale, sultani și viziri călări, ieniceri și alți luptători, ceruri cafenii sau înnorate, nu mai știu ce reprezenta una, ce reprezenta cealaltă, din ce secol veneau către mine. Ciudat, îmi amintesc mai multe din încăperile alăturate, ale tezaurului. E adevărat că, așa cum nu văzusem pînă atunci atîta porțelan, nu văzusem nici atîta aur, bijuterii, smaralde, rubine, topaze, perle, atîta bogăție strînsă la un loc. Carafe din cupru cu turcoaze și rubine, panașe cu smaralde uriașe și rubine, jaduri nenumărate, tronul lui Ismail întîiul înțesat de smaralde, rubine și turcoaze, vreo 25 000, tronul de ceremonii din veacul al XIV-lea, îmbogățit cu frunze din aur, bijuteriile imperiale, un smarald de peste trei kilograme, altul de peste un kilogram, un diamant de 86 de carate, înconjurat de alte 49 de diamante mai mici, tronul lui Nadir, Shahul Persiei, adus din India și dăruit lui Mahmut întîiul, numai pietrele lui prețioase valorînd vreo 20 de milioane de lire... Să mai continui? Atîta aur și atîta bogăție dăruite sau adunate cu japca de prin toată lumea mă îngrozesc, mă obosesc, îmi vatămă privirile, ajung să nu mai apreciez valoarea lucrăturilor fine, pierd măsura lucrurilor, n-are rost să mai rămîn. Cîtă sudoare n-a curs pentru tezaurul acesta, cîți obidiți nu s-au mulțumit, luni de-a rîndul, doar cu un codru de pîine goală, cîte capete n-au căzut, cîți

domni şi regi nu şi-au pierdut tronul, cîţi sultani, viziri şi paşe nu şi-au pierdut cumpătul şi pînă la urmă şi viaţa! Iar acum eu trec prin faţa bogăţiei acumulate (şi nu-mi vine să cred că se expune totul), admir un timp, apoi obosesc de atîta strălucire şi opulenţă, ameţesc, mă enervez, îmi fug ochii, devin indiferent, vreau să ies, de parcă n-aş vedea decît falsuri. Nu mai ştiu dacă în toată acea bogăţie am văzut relicvariul lui Neagoe Basarab sau numai am citit că există acolo. La fel mi se întîmplă cu sala de arme şi cu sabia lui Ştefan cel Mare. N-am nimic notat în carnet, cred totuşi că le-am văzut cu adevărat, sînt convins că şi a doua oară dacă m-aş duce mi s-ar întîmpla la fel, aş privi sabia marelui voievod, metal înverzit de vreme, m-aş strădui să-mi înghit nodul aşezat în gît, uitînd să mai privesc în jur, mergînd şi urînd că am în buzunar un blestemat de carnet care o să mă ajute peste ani să retrăiesc clipa aceea...

Stelian Ţurlea

Se impune modernizarea Canalului Panama

Un vas de mare tonaj, cum este „Cape Henry", nu poate trece prin Canalul Panama prin propulsie proprie. Opt locomotive speciale trag prin canal imensa navă încărcată cu mai multe sute de containere. Cînd porţile uriaşe ale ecluzei se închid în urma navei, şi cele din faţa ei se deschid, vaporul coboară 16 m, în două etape, pînă la nivelul Oceanului Pacific, – scria, recent, ziarul vest-german „Frankfurter Allgemeine".

În timpul acestei călătorii pe o distanţă de 81,6 km între Atlantic şi Pacific, prin care se scurtează un drum de 12 500 km, nava trebuie să urce. Canalul Panama leagă cele două oceane nu la nivelul mării, ci la un nivel intermediar, şi anume la 26 m înălţime. Navele depăşesc această diferenţă trecînd prin mai multe ecluze aflate la cele două capete ale canalului. Construcţia este considerată cea mai importantă cale navigabilă din lume construită de mîna omului. Canalul este destinat traficului naval civil şi militar.

Ecluzele sînt, însă, astăzi, punctul slab al acestei construcţii date în funcţiune în anul 1914, an în care, în Europa, izbucnea primul război mondial. Această minune a artei inginereşti a fost începută de francezi şi terminată de americani. Între timp, construcţia a „îmbătrînit" şi nu mai poate face faţă traficului de nave moderne. Pentru supercargouri şi mineraliere, canalul, care are o lăţime de 33,5 m, este mult prea îngust. De aceea, în prezent, se preconizează lărgirea lui sau chiar construirea unui al doilea canal, fără ecluze, la nivelul mării. Un nou canal, la o distanţă de 15 km de cel vechi, ar constitui o lucrare a secolului şi ar costa cel puţin 26 miliarde dolari. Alte planuri prevăd o completare a vechii căi navigabile prin construirea de noi căi ferate şi drumuri, precum şi o lărgire a canalului, ceea ce ar permite circulaţia navelor în ambele sensuri.

Se impune urgent o modernizare a canalului – subliniază „Frankfurter Allgemeine". De pe acum, reparaţiile şi întreţinerea acestei construcţii înghit un sfert din totalul veniturilor, care, în anul 1986, s-au ridicat la 322 milioane dolari. Fiecare din cele 12 000 de nave, ce au trecut anul trecut prin canal, au plătit taxe în medie de 26 800 dolari. Taxele sînt stabilite în funcţie de tonajul navei. Pînă în prezent, taxa record – de 99 065,22 dolari – a fost plătită de nava „Queen Elisabeth II", cel mai mare vas de pasageri care a trecut vreodată prin Canalul Panama.

Parcurgerea canalului, inclusiv plata taxelor şi trecerea prin ecluze, durează între 20 şi 24 de ore, prea mult şi prea scump pentru unii armatori. Canalul nu este exploatat la întreaga sa capacitate; prin el ar putea trece, zilnic, 40–42 de nave, dar, în prezent, nu trec în medie decît 33 de nave.

Fără îmbunătăţiri, canalul îşi va pierde din importanţă. Cu cîţiva ani în urmă, în Panama s-a dat în funcţiune o conductă petrolieră, care, de pe acum, face concurenţă canalului. De la darea în funcţiune a conductei, anual aproximativ 1 500 de petroliere nu mai folosesc canalul, petrolul fiind pompat direct prin noua conductă.

Pentru Panama, stat cu 2,2 milioane de locuitori şi cu o suprafaţă ceva mai mică decît cea a Bavariei, canalul reprezintă o arteră vitală. Mai mult de 10 la sută din produsul social brut se obţine de pe urma canalului. Zeci de ani, canalul şi o zonă de mai mulţi kilometri de ambele părţi ale acestuia s-au aflat sub administraţia SUA. Prin tratatul din 1977 s-a stabilit ca SUA să predea, treptat, statului Panama acest teritoriu.

În prezent, continuă să staţioneze, aici, mii de soldaţi americani, iar, pentru SUA, acest canal reprezintă un important punct strategic militar. La 31 decembrie 1999, zona canalului va intra, în totalitate, în administraţia statului Panama. SUA, însă, şi-au rezervat unele drepturi, cum ar fi o intervenţie militară în cazuri de criză şi priorităţi pentru navele de război americane.

Nu se ştie, însă, dacă la sfîrşitul secolului, acest canal va mai funcţiona. Acum cîteva luni, specialiştii au constatat că nivelul apei din lacurile de acumulare scade, şi aceasta din cauza defrişării pădurilor tropicale, cît şi a altor elemente ce afectează mediul înconjurător. Din această cauză, aprovizionarea cu apă a canalului este perturbată.

Apa dulce din lacurile de acumulare este necesară pentru sistemul de ecluze. În timpul traversării canalului, o navă cum este „Cape Henry" pluteşte pe o cantitate de 200 milioane de litri de apă dulce, apă ce se pierde în momentul în care, dintr-un lac de acumulare din amonte, se scurge în mare. Omul de ştiinţă Stanley Heckadon Moreno, din Panama, a calculat că rezerva de apă scade, anual, cu un procent. El a apreciat că, dacă se va continua astfel, peste 15 ani Canalul Panama nu va mai putea fi folosit.

Serial paralel

„Dallas — compania petrolieră Ewing"

● Episoade inedite, sugestii de episoade posibile

Chiar dacă nu mai e la prima tinerețe, serialul „Dallas" încă mai „ține". A ajuns ca un fel de „ia să mai vedem ce e și prin lumea miliardarilor". Dincolo de platourile de filmare, vedetele și realizatorii își continuă propria lor competiție pentru profituri personale cît mai ridicate, iar viața reală, din care se inspiră — mai mult sau mai puțin — isprăvile scenarului, își continuă și ea cursul. Familia Hunt, care se știe că a servit drept model pentru clanul Ewing, menține în continuare cîțiva reprezentanți în clasamentul miliardarilor, alcătuit în fiecare an de o revistă americană; apar, însă, în prim planul atenției generale și alte familii de miliardari. Cum ar fi, bunăoară, Crown. Deși au vrut întotdeauna să-și agonisească averile pe tăcute și neștiute, Crownii s-au văzut dintr-odată proiectați în coloanele presei de senzație, fiind direct implicați în acuzațiile aduse firmei „General Dynamics", pentru afaceri scandaloase cu Pentagonul. Se vor inspira oare autorii scenariului lui „Dallas" din isprăvile membrilor clanului Crown? Greu de spus, dar probabil că nu. După cum, nici existența agitată a familiei Benson, puternic zguduită de o recentă dramă declanșată de lupta pentru avere, nu are prea mari șanse pentru a sugera idei autorilor lui „Dallas". Chiar dacă realitatea se dovedește, și în aceste cazuri, ca în atîtea altele, mult mai spectaculoasă decît ficțiunea...

Despre culisele „Dallas"-ului și despre prim-planurile existenței clanurilor Crown și Benson derulăm o serie de secvențe în paginile ce urmează.

„E de-ajuns să mai adăugăm ceva sare și piper"

Lung cum e, că nu se mai termină parcă, întrucît se fac mereu noi și noi episoade, serialul „Dallas - Compania petrolieră Ewing" trebuie să aducă mereu ceva diferit de ce a mai făcut. Altfel... altfel, și așa, contra-serialul „Dinastia" și altele cîteva încă i-au luat-o înainte în preferințele telespectatorilor din Statele Unite. „Dinastia" povestind ticăloșiile familiei Carrington. Ceea ce, s-o recunoaștem, e cu totul altceva. O fi vorba de o pastișă a lui „Dallas", dar discipolul și-a depășit maestrul. Adică, e mai mult lux, sînt mai multe scene picante, mai mult mister în caracterul personajelor și mai multă poleială în decoruri.

„Dallas"-ului nu-i rămîne decît să se bată în continuare cu armele pe care le are. Cu personajele pe care le are. „Trebuie să recunoaștem - spunea unul din producători - că, în fața succesului pe care-l reprezintă «Dinastia», «Dallas»-ul, așa cum l-am imaginat noi de la bun început, e depășit. Dar ingredientele noastre s-au dovedit bune, pentru că ei ne-au copiat. E de-ajuns ca noi să mai adăugăm ceva sare și piper pentru a face ceva nou din ceva vechi".

Ce înseamnă aceasta, concret vorbind? Bunăoară, să rivalizeze cu „Dinastia" în ce privește toaletele vedetelor. Capitolul bugetar cu pricina a fost triplat de producători și s-a mers chiar pînă acolo, încît a fost racolat Nolan Miller, autorul costumelor din serialul „Dinastia".

Numai că doar „războiul dantelelor" nu-i suficient. Și iată că a fost necesar ca și scenariștii să-și pună mintea la contribuție. Să facă, adică, în așa fel încît să redeștepte admirația marelui public față de aceleași vedete, să-i readucă pe calea cea bună pe infidelii care preferă „Dinastia", să cîștige noi categorii de admiratori.

În ce le privește, vedetele se simt și ele angajate într-o veritabilă luptă pentru sfere de influență. Tulburătoarea Pamela, cu alte cuvinte Victoria Principal, se simte puternică grație titlului de „cea mai frumoasă actriță din lume" pe care i l-a decernat „Harper's Bazaar". Și, la urma urmei, nu primește ea cîte 10 000 de scrisori de amor pe săptămînă, în timp ce Linda Gray, adică Sue Ellen, nu are de citit decît 4 000? Faptul că soția lui J.R. are o partitură ce îi justifică o prezență mai îndelungată pe micul ecran nu poate fi, nici el, trecut cu vederea prea ușor de cea care o întruchipează pe „jumătatea" prea frumosului Bobby. Victoria Principal ajunge chiar să creadă că scenariștii și producătorii au pus

Serial paralel

la cale o mașinațiune împotriva ei. Adică, „i-au încurcat" pe inocentul Bobby cu o artistă și, de altfel, nu chiar cu una anonimă, căci e vorba chiar de Priscilla Presley, văduva prea bine consolată a zeului rock-and-roll-ului. Un afront preț de trei episoade! Așa ceva nu-i de acceptat! Drept care, Pamela – Victoria – izbucnește lansîndu-se într-un atac frontal:

– O găsiți frumoasă? Măcar de-ar ști să joace! Se pare că, într-adevăr, a urmat niște cursuri pentru a învăța să facă așa ceva, dar tot s-ar fi cuvenit să fie dublată ca voce!

Victoria Principal înțelege să fie cît mai fermă, căci „văduva veselă" a lui Elvis Presley nu e, se pare, decît o primă sfidare. Producătorii au de gînd să mai arunce în serial și alte vedete feminine, mai mult sau mai puțin – unele chiar deloc – „amice" ale lui Bobby. Între ele, Sophia Loren, Bo Derek, Bette Davis...

„Universul Dallas-ului e neiertător și lumea televiziunii n-a fost niciodată tandră" – constată cu un aer filozofic Phillipe Lemoine, cronicarul TV al săptămînalului francez „VSD". Iar ca exemplificare ni se prezintă dinamica raporturilor J.R.-Bobby. Nu pe micul ecran, ci de-adevăratelea, adică pe platouri. E vorba, deci, de raporturile dintre Larry Hagman și Patrick Duffy, care nu contenesc să-și arunce cuvinte dintre cele mai grele în timpul filmărilor. Iar cînd ei tac, e încă și mai rău, lumea așteptîndu-se la o catastrofă pentru viitorul filmărilor.

Scenariștii sînt, așadar, somați să născocească ceva pentru a spori interesul pentru serial. Ei urmăresc cu atenție rezultatele diverselor sondaje de opinie privind preferințele marelui public. Așa s-a ajuns la concluzia că Bobby ar trebui să arate „mai tînăr și mai atrăgător", dar, în același timp, să-și etaleze așa cum se cuvine și calitățile de om de afaceri.

Patrick Duffy, Bobby mai de-a dreptul spus, e în același timp și fericit și nefericit de această nouă ipostază și aceste noi exigențe în ce-l privește. După ce a turnat cîteva scene „îndrăznețe" cu o Priscilla Presley care evoluează într-un costum de baie cît se poate de transparent, el i-a pus în gardă pe producători că va părăsi platoul de filmare dacă va mai fi „expus" la asemenea scene. Se pare că e un catolic convins, un soț bun și un tată excelent pentru cei doi copii ai săi – avansează, e drept, cu prudență o ipoteză de lucru, unul din cronicarii serialului. Dar, în același timp, Bobby pare bucuros că, după părerea sa, a reușit să-l surclaseze pe rivalul său J.R. Și n-a întîrziat ca Patrick Duffy să-i adreseze cîteva vorbe malițioase lui Larry Hagman în timpul unei filmări. Demn de (non)caracterul personajului pe care-l joacă, Larry Hagman n-a lăsat să-i scape prilejul pentru a se revanșa. Într-o zi, Patrick Duffy se tot plimba pe platou căutîndu-și cu voce tare replicile. Cu binecunoscutu-i surîs parșiv și galeș, Larry Hagman i-a șoptit insinuant: „Nu te descuraja, mai insistă pentru că, într-adevăr, e greu să mergi și, în același timp, să și reciți!"

Peste cîteva zile a venit rîndul lui Hagman să primească replica. Ziua de turnare era pe sfîrșite și interpretul lui J.R. avea un moment de amnezie. La care Patrick Duffy a lansat disprețuitor: „De mult timp s-ar fi terminat filmările dacă el și-ar fi învățat replicile pe dinafară, în loc să facă pe vedeta. Oricum, e plătit pentru a-și ști rolul!"

Și au mai trecut alte cîteva zile. Patrick Duffy nu reușea cu nici un chip să ducă la bun sfîrșit o frază ceva mai lungă. Se reluau filmările mereu și mereu.

Secvențe cunoscute din serialul „Dallas"

Interpretul lui Bobby era din ce în ce mai nervos, iar Larry Hagman, din ce în ce mai calm. Cînd, în sfîrșit, interpretul lui Bobby a ajuns aproape la capăt – și cu bine – cu tirada sa, rostită, de data aceasta, ireproșabil. Și dintr-o dată, Larry Hagman întrerupe secvența, întorcîndu-se spre realizator și întrebîndu-l cu aerul cel mai nevinovat posibil: „Nu ți se pare că reflectoarele nu sînt bine puse?" Și totul a trebuit reluat de la capăt de încă vreo cîteva ori.

Și ce mai fac producătorii lui „Dallas" pentru a menține în atenție personajele serialului? Bunăoară, își propun să istorisească isprăvile lor din cea mai fragedă copilărie.

Povestea aceasta, cu „a fost odată ca niciodată", începe cînd Bobby avea vîrsta de trei anișori, J.R., plin de coșuri pe față, era traversat de criza pubertății, miss Ellen era în floarea vîrstei și cînd binecunoscutul univers texan abia se constituia. El putea fi, totuși, imortalizat pe micul ecran. Cel puțin așa s-a gîndit domnul David Jacobs, „tatăl" serialului „Ewing", care a avut ideea de a trage și de aici un ce profit. Și astfel a luat naștere un nou serial odrăslit din saga Ewingilor, intitulat „Dallas, primii ani". Acțiunea începe în 1951, cînd J.R. era sîcîit de acneea juvenilă proprie vîrstei, iar Digger Barnes, tatăl Pamelei și al lui Cliff, încerca să-și omoare tatăl. De ce? Pentru explicație, e necesar un salt într-un trecut încă mai îndepărtat, adică prin anii '30. Cînd miss Ellen avea frumoasa vîrstă de 15 ani și cînd ea a stîrnit o rivalitate amoroasă înverșunată între cîțiva pretendenți, printre care și Digger.

Toate acestea le povestește, în mini-serialul cu pricina, un J.R. matur, adică așa cum îl știe toată lumea.

În ce-l privește, Bobby a recurs la o altă stratagemă pentru a atrage un plus de atenție asupra sa. El a dispărut într-un accident de automobil (pe ecran) pentru că voia ca, eliberat de „Dallas", să joace alte roluri (pe platou), dar se pare că noua formulă nu s-a dovedit mai bănoasă, așa că Patrick Duffy s-a grăbit să se reintoarcă – se va vedea cum – în serialul ce l-a consacrat. El consideră că a găsit momentul cel mai potrivit pentru aceasta, căci, așa cum se constată, „Dallas" dă oarecari semne de oboseală, prăbușindu-se de pe locul al doilea pe locul al șaptelea în topul serialelor americane de televiziune. Și Bobby, ca și alții de altfel, cred că aceasta se datorează, în bună măsură, și absenței sale din ultimele episoade.

Dar cum să-l readuci pe frumosul descendent al Ewingilor în serial cînd masa de telespectatori l-au văzut dîndu-şi obştescul sfîrşit pe un pat de spital? Şi cînd admiratoarele se perindă cu duiumul la ferma – reală – din Southfork, de lîngă Dallas, pentru a pune flori şi a vărsa o lacrimă-două la mormîntul – imaginar de data aceasta – al lui Bobby?

Soluţii se pot găsi; se ocupă de ele casa de producţie Lorimar Telepictures – care face – şi canalul de televiziune CBS – care difuzează – serialul „Dallas". Bunăoară, dacă s-ar descoperi că, de fapt, Bobby n-a murit în realitate? Sau că el are un frate geamăn, de nimeni ştiut?

Problema nu e, însă, asta. Important e dacă lumea se înţelege la preţ. Cît să dea firma producătoare, cît să ia Bobby.

De altfel, de întîmplări de acest gen, serialul – paralel şi real – „Dallas" nu duce, lipsă. Şi J.R. – adică Larry Hagman – a dispărut de pe firmamentul dreptunghiular al micului ecran pentru o vreme, mai precis spus, pînă s-a convenit asupra unei noi retribuţii pentru rolul prestat. Şi miss Ellie, mama clanului Ewing, adică actriţa Barbara Bel Geddes, a părăsit foiletonul pentru vreo şase ani, ea însă din cauză de boală (între timp, rolul ei fiind jucat de actriţa Diana Reed).

Scenariul serialului se poate, aşadar, confecţiona şi remodela oricum, inclusiv în funcţie de disponibilitatea sau indisponibilitatea unuia sau altuia dintre actori. Dar, mai ales, în funcţie de valoarea profitului obţinut.

Îi place să fie numit „Colonelul"

Există oare vreo asemănare între Bobby Ewing şi Lester Crown? Lester fiind actualul promotor al afacerilor în clanul Crown, despre care săptămînalul „Business Week", publicaţie a cercurilor de afaceri din SUA, declara în primăvara lui 1986 că este „una din cele mai puternice şi mai secretoase familii" din Statele Unite. Fizic, asemănarea dintre Bobby şi Lester nu merge prea departe şi nici ca vîrstă ei nu se apropie, Lester fiind proaspăt sexagenar. În ce priveşte norocul în afaceri, cei doi ar avea un destin oarecum asemănător; amîndoi şi-au făcut mînă şi au acţionat multă vreme în lumea afacerilor sub tutela autoritară a şefului clanului. Asemenea bătrînului Jock Ewing, şi tatăl lui Lester, Henry Crown, fondatorul dinastiei Crown, a pornit-o ca „băiat descurcăreţ" care, prin afaceri mai mult sau mai puţin condamnate de cei din jur, a reuşit să-şi clădească un respectabil „imperiu financiar". Şi tot asemenea lui Bobby Ewing, Lester a stat, ani şi ani, în umbra tatălui, acţionînd confortabil, la adăpostul legendei de self-made-man a şefului clanului, străduindu-se să se arate în afaceri un fiu cît mai ascultător şi un învăţăcel silitor al tatălui. Şi iată că a venit vremea cînd Henry Crown, apropiindu-se de pragul a 90 de ani de viaţă, s-a retras mai întîi parţial, apoi aproape complet (dar nu încă, totuşi!) din afaceri, lăsîndu-i lui Lester controlul complet asupra imperiului Crown.

Acum, cînd Lester nu călătoreşte – şi de fapt călătoreşte cam mult – el îşi petrece o bună parte din timp într-un birou mic, foarte auster din Chicago. „Panelurile din lemn – povesteşte un vizitator – îi dau aerul unui depozit de prefabricate. În loc de birou, are o masă; cîteva calendare sportive, cîteva modele de avioane şi submarine. Pereţii sînt acoperiţi cu fotografii ale soţiei lui Lester, Renée, şi ale celor şapte copii ai lor; alături de fotografiile copiilor se află cărţile lor de credit. Nimic, aşadar, care ar putea să impresioneze pe cineva în mod deosebit. Într-adevăr – spune vizitatorul – pare a fi biroul cuiva care se ocupă cu afaceri de familie. Dar ce familie! Şi ce afaceri! – exclamă ziaristul de la „Business Week". Din acest sediu modest ca înfăţişare, Lester conduce un mare imperiu comercial din SUA. Crownii controlează unul din cei mai importanţi şi mai criticaţi furnizori de armament din SUA, General Dynamics Corp. În plus, ei deţin imense pachete de acţiuni şi administrează un vast portofoliu de proprietăţi funciare. În total, e vorba de circa 1,5 miliarde dolari, poate chiar mai mult. Dar banii clanului sînt „tăcuţi".

Şi asta încă de la începutul anilor 1900, adică de cînd Henry Crown, băiatul unui emigrant, avînd ca şcoală opt clase, a început să-şi croiască cu greu drum în lumea afacerilor, îndeosebi în domeniul construcţiilor şi al terenurilor. De-a lungul timpului, Crownii au evitat cu consecvenţă „ochiul public" aruncat asupra afacerilor lor. Ei au preferat să acţioneze mereu în spatele scenei, prin intermediul unei reţele întinse de prieteni influenţi şi parteneri puternici. Şi, de cele mai multe ori, crownii au reuşit să rămînă în afara paginilor presei.

Dar iată că, la nu multă vreme după ce a preluat controlul complet al afacerilor familiei, Lester s-a trezit dintr-o dată proiectat într-o campanie publicitară de presă cu totul deranjantă pentru el. Începînd din 1983, la adresa lui General Dynamics au fost formulate acuzaţii că ar fi comis fraude de sute de milioane de dolari în dauna statului. Mari jurii şi comisii ale Congresului s-au pornit să întreprindă investigaţii în acest sens, şi surse bine informate prezic că unii din actualii sau foştii membri ai conducerii companiei vor compărea în faţa justiţiei. Deocamdată, însă, nici Lester, nici Henry – ambii membri ai Consiliului de Administraţie ai lui General Dynamics – n-au fost antrenaţi în mod direct şi personal în acest scandal ce promite să ia proporţii. Dar cruciada Congresului împotriva lui G.D. nu avea cum să nu-i afecteze şi pe cei doi Crowni. În primul rînd, i-a proiectat în atenţia generală, lucru pe care Crownii l-au evitat mereu în trecut cu cea mai mare grijă. Dintr-odată , presa şi o serie de instituţii oficiale au început să manifeste un interes neobişnuit pentru cele mai mici detalii ale vieţii lui Lester. S-a dezvăluit, cu acest prilej, că în 1974, el a recunoscut că, în urmă cu doi ani, luase parte la o încercare de corupere a unor judecători din Illinois. În acelaşi an, Departamentul Apărării aducea, între altele, companiei G.D. acuzaţia că nu a menţionat modul incorect în care Lester a utilizat autorizaţia privind securitatea datelor top secret de care dispunea. Această autorizaţie nu este acordată celor care au avut o comportare nelegală şi ei nu trebuie să se prevaleze de ea decît din motive de securitate naţională, ceea ce n-a fost cazul lui Lester. Departamentul Apărării mai formulează, de asemenea, acuzaţia că Lester Crown s-a folosit de propria influenţă pentru ca echipa lui de baschet, Chicago Bulls, să cîştige un turneu, violînd, astfel, legile anti-trust. Un nou fapt, pentru ca lui Lester să i se retragă accesul la domenii privitoare la securitatea naţională. Episodul Bulls s-a încheiat cu un proces în urma căruia o companie, proprietate a lui Lester şi a partenerilor săi, a fost condamnată la plata unei despăgubiri de 13,3 milioane dolari. La o audiere cu uşile închise, desfăşurată în ziua de 25 martie 1986, biroul Pentagonului pentru autorizaţii în domeniul de securitate militară industrială a luat din nou în discuţie cazul lui Lester, inclusiv posibilitatea de a i se retrage această autorizaţie. În această eventualitate, remarcă presa, el

Serial paralel

n-ar mai putea să lucreze în cadrul Consiliului de Administrație al lui G.D. sau ar trebui să nu mai participe la discutarea unor aspecte cu caracter secret din cadrul afacerilor firmei. În mod public, Lester Crown refuză să discute despre acest caz. Dar, în particular, prietenilor, el le declară cu amărăciune că, prin publicitatea nedorită care i se face, parcă ar fi fost vîrît „într-un cazan cu ulei încins".

Acest episod din viața lui Lester îl proiectează, dintr-odată, într-o nouă ipostază. „Fiul bun" al clanului, cel ce aducea oarecum cu Bobby Ewing, s-a trezit peste noapte metamorfozat în „fiul rău", cel care asemenea lui J.R. face figură de „rușinea familiei" și aduce firmei numai ponoase, antrenînd-o în afaceri veroase.

Howard M. Squadron, un renumit avocat din Chicago, spune: „Ceea ce îl tulbură pe Lester este că, după atîția ani de zile, unii consideră că el n-ar mai trebui să aibă autorizație în domeniile legate de securitate". Unii „prieteni" de-ai săi, îngrijorați de impactul acestui caz asupra firmei, i-au cerut lui Lester să vîndă întreaga sa participare la G.D.

Avuția lui General Dynamics, acum în valoare de 825 milioane dolari, e fără îndoială cel mai strălucitor din giuvaierul coroanei lui Crown. Dar „imperiul Crown" are și alte bijuterii de mare valoare. Avuțiile familiei în domeniul funciar includ participări la diverse afaceri în Chicago, Manhattan, Houston, Florida, în California de Sud. Ei au în proprietate mii de acri de fermă, plantații în Florida și o fermă în Arizona. Ei sînt deținători importanți de acțiuni la First Chicago Corporation, Chicago Pacific C. Industries, Trans World, Hilton Hotels, Aetna, Life and Casualty, Burlington Northern și la alte companii. Ei sînt cei mai mari parteneri la Chicago Bulls și dețin 10 la sută din acțiunile lui New York Yankees.

Asemenea multor familii bogate, Crownii și-au mărit avuțiile lor în secret. Averile lor sînt dispuse într-o rețea impenetrabilă de acțiuni, proprietăți și trusturi de familie, inclusiv – din motive fiscale – trusturi care încă nici n-au fost create. Și numai cîțiva din membrii familiei cunosc valoarea reală a acesteia, în legătură însă cu care păstrează o discreție absolută.

Cea mai mare parte a bogăției familiei Crown este concentrată probabil în „Henry Crown and Co.", care își are sediul în 300 Washington St. din Chicago. Aici, Lester, împreună cu doi din descendenții săi, precum și cu Charles „Corky" Goodman, care e căsătorit cu Susanne, verișoara lui Lester, și încă vreo cîteva persoane, conduc marea avere agonisită de Henry Crown în decursul a peste 65 de ani.

Henry a condus afacerile clanului pînă mai anii trecuți, adică mult timp după ce a devenit octogenar. E un om scund, căruia îi place să fie numit „Colonelul". Gradul acesta l-a obținut în al doilea război mondial, ca ofițer la aprovizionare. Henry a intrat în afaceri înjghebînd o mică firmă, „Material Service Comp", pe care a transformat-o într-o mașină gigantică de făcut bani în perioadele de „boom" în construcții care au urmat celor două războaie mondiale. În 1959, el a unit această corporație cu G.D. și a pornit să-și extindă profiturile în alte domenii. A cumpărat terenuri (între altele și Empire State Building) și acțiuni la diverse alte companii conduse adesea de prieteni de-ai săi, cum ar fi Conrad Hilton. Pentru a ține evidența companiilor, „Colonelul" va purta mereu cu el o listă detaliată a investițiilor. El își concepe de obicei investițiile astfel încît să plătească taxe cît mai mici posibile, lucru ce reprezintă, în ce-l privește, un mod de comportament caracteristic în afaceri. Alt element specific este „pasiunea" lui pentru afaceri cu terenuri imobiliare. Chiar atunci cînd a negociat să predea „Material Service" lui G.D., Henry a reținut proprietatea asupra unor terenuri. Și pînă în ziua de azi, Crownii obțin de la G.D. dividente de pe acele proprietăți. Bătrînului îi place mult să vorbească despre el și să călătorească prin „întinsul său imperiu", relatînd despre afaceri pe care le-a făcut de-a lungul timpului. El dă povețe despre cum poți să te folosești de fisurile care există în sistemul financiar și cum trebuie să-ți plasezi cel mai bine investițiile. „Colonelul" obișnuiește să-i cheme zilnic la el pe fiecare din cei ce lucrează în subordinea sa la G.D.; uneori, îi cheamă chiar de mai multe ori pe zi.

Henry, „colonelul", fondatorul „imperiului Crown"... și fiul său Lester, copie palidă a tatălui

În general despre „succesele" lui Henry Crown nu s-a vorbit ca despre afaceri dubioase. Nici o acuzație n-a fost adusă vreodată în mod direct „Colonelului". Și totuși – remarcă presa – în acest secol, traficul de influență s-a exercitat din plin în domeniul lucrărilor publice din Chicago, iar afacerile funciare au fost, în mod deosebit, un teren de manifestare a escrocheriilor. Abundă poveștile despre oamenii primăriei care au dat autorizație de construcții în schimbul unor sume de bani. Dar Henry a ținut să sublinieze întotdeauna că el nu a fost implicat niciodată în asemenea afaceri oneroase și că nu a făcut nici un fel de politică. Numai că el a fost un sprijinitor notoriu al partidului democrat, care a condus orașul Chicago pînă la moartea primarului Richard J. Daley, în 1976. Crownii au contribuit masiv la campaniile electorale ale mașinii democrate, și Daley i-a încredințat, în schimb „Colonelului" importante proiecte de construcții ale orașului.

În ultimii 35 de ani, Lester l-a secondat în permanență pe „Colonel". El îl consultă, și acum, pe tatăl său. Uneori mai conferă și cu prietenii „Colonelului", mai ales cu Philip M. Klutznick, fost ambasador la O.N.U. și fost secretar la Departamentul Comerțului. Se spune, detalii nu lipsite de importanță, – pentru că Lester nu fusese hărăzit, de la bun început, pentru a conduce „dinastia Crown". Dacă fratele său mai mare, Robert, n-ar fi murit în 1969 în urma unui atac de cord în timp ce se afla la volanul automobilului, Lester ar fi fost, fără îndoială, numai al doilea la conducerea afacerilor clanului. Cîțiva dintre cei aflați în preajma „Colonelului" pretind, chiar și azi, că Henry Crown nu a dorit niciodată ca Lester să fie boss-ul. Mulți țin să adauge că Lester nu se poate compara cu tatăl său din punctul de vedere al „conducerii și creativității". Astfel de critici sînt un handicap clasic pentru mulți din descendenții unui fondator de dinastii familiale de afaceri (un exemplu clasic îl oferă urmașii lui Paul Getty, cel despre care

s-a spus, la vremea respectivă, că e cel mai bogat dintre bogații lumii). „Cei care au creat o avere sînt întotdeauna priviți ca fiind mai întreprinzători decît cei ce o protejează, adică urmașii lor" – încearcă să-l reabiliteze pe Lester, în ochii marelui public, Robert L. Belcaster, manager al lui „Tishman-Speyer Properties", din Chicago, și unul din partenerii de afaceri ai Crownilor.

Oricum, fapt e că biografia lui Lester e mult mai ștearsă decît cea a tatălui său. Mulți îl descriu ca pe un om care muncește din greu. El apare ca un tip mult mai prudent decît „Colonelul": „Lester e un jucător conservator", declară J. Ira Harris, conducătorul biroului Salomon Brothers din Chicago. Pe măsură ce Lester preia conducerea la „Henry Crown and Co.", el se apropie tot mai mult de „filozofia de bază" a tatălui său, căreia îi aplică doar unele mici variațiuni la unele teme. Cea mai notabilă deosebire dintre tată și fiu e vizibilă în domeniul terenurilor. Lui Henry i-au plăcut întotdeauna chilipirurile în acest domeniu. El a devenit unul din investitorii cu cel mai mare succes din S.U.A., cumpărînd terenuri subevaluate, păstrîndu-le adesea ani de zile și așteptînd cu răbdare ca valoarea lor să crească, pentru a le vinde numai după aceea sau – și mai profitabil încă – pentru a le negocia cu firme de construcții în vederea evitării plății taxelor. Prin anii '50, Lester a cumpărat „Central Cold Storage Co", cu mai puțin de 5 milioane de dolari – pretinde unul din concurenții săi. Compania ca atare avea o mică valoare, dar ea poseda un teren de 7 acri în Chicago, despre care Henry a spus că va deveni, la un moment dat, foarte scump. Peste numai cîțiva ani, Crownii au vîndut 4 din cei 7 acri la suma de 34 de milioane de dolari bani peșin. Numai că vremurile s-au mai schimbat. „Prețurile proprietăților au ajuns în stratosferă", după cum remarcă experții în materie, așa încît Crownii nu prea mai au posibilitatea unor chilipiruri în materie.

În luarea deciziilor privind investițiile, Lester se bazează mult pe ajutorul lui „Corky" Goodman, 52 de ani. Se spune că Lester elaborează strategiile de bază, iar Corky le execută. După Henry și Lester, Goodman este cel mai influent personaj în „imperiul Crown", deși e practic necunoscut chiar și în cercurile financiare din Chicago. Cei ce-l cunosc pe Goodman spun că e de o reticență ieșită din comun. „Poți să stai cu el într-o cameră timp de trei săptămîni și dacă tu nu deschizi gura, nici el n-o va deschide" – spun unii din cunoscuții săi. Tot despre Goodman, absolvent al lui Massachusetts Institute of Technology, un rival spune: „Acest Goodman nu s-a născut cu nimic altceva decît cu creier". El petrece cîte 80 de ore pe săptămînă la biroul său din incinta „imperiului Crown". Ambiție cît se poate de explicabilă; el știe că, pentru a-și agonisi averea, nici Henry nu și-a cruțat somnul. Singurele momente de răgaz pe care și le-a permis bătrînul – notează biografii săi – le-ar fi constituit timpul petrecut în mijlocul familiei și nevinovatele partide de „rummy" cu prietenul și colaboratorul său de la G.D., Nathan Cumming. În schimb, Lester nu prea pare a se dedica muncii chiar cu atîta înverșunare ca tatăl său. Dacă e să-l laude pentru ceva, biografii familiei recurg de obicei la remarca-elogiu că „el examinează riguros faptele și cifrele oricărei tranzacții". Bernard Weissbourg, președintele lui Metropolitan Structures și unul din apropiații lui Lester, spune despre el că „orice face, face temeinic". În orice caz însă, remarcă unii din cei ce-l cunosc, el nu înțelege să-și „sacrifice" integral viața afacerilor, așa cum a făcut-o „Colonelul". Își mai pierde timpul și ca suporter sportiv, deși, după cum s-a văzut, nu și-l prea pierde de fapt nici aici, pentru că, dacă i se ivește ocazia să facă și în acest domeniu o mică afacere, fie ea și necurată, nu pregetă să treacă la acțiune. Îi place, apoi, să joace tenis și să schieze; dar simțul afacerilor nu-l abandonează nici aici, pentru că el a obținut, de curînd, 45 la sută din acțiunile lui „Aspen Skiing Co".

Că-i place mai puțin ca tatălui său să se ocupe de afaceri, e o treabă, dar că dorește ca exemplul lui să fie urmat de descendenții săi e cu totul alta. Cinci dintre copiii lui au fost lansați în lumea afacerilor. A. Steven, 34 de ani, a ajuns deja vicepreședinte la „Chicago Pacific"; James, 32 de ani, jurist, lucrează la „Henry Crown and Co", Susan, 27 de ani, este „coordonatorul activităților filantropice ale familiei"; Daniel, 29 de ani, se exersează în afacerile cu valori imobiliare la filiala din New York al lui „Tishman-Speyer", iar Janet, 25 de ani, face același lucru la „Tishman-Speyer" din Chicago. Doar Patricia, 31 de ani, care se îndeletnicește cu studii de psihologie, și Sara, 25 de ani, care e avocat, s-au îndepărtat întrucîtva de lumea afacerilor. Cine va fi viitorul șef al clanului? Cei mai mulți mizează pe Jim, deci tot al doilea, ca vîrstă, din generația sa.

Problemele trecutului îl hărțuiesc tot mai mult pe Lester. Cazul de mită în care a fost implicat în anii '70 a fost readus în discuție, mai ales în campusurile studențești. S-a mai reamintit și o altă afacere necurată în care a fost implicată, în 1978, firma „Material Service", în legătură cu o serie de lucrări efectuate la aeroportul internațional O'Hare, din Chicago, afacere în urma căreia un juriu a pronunțat o condamnare, dar care avea să fie infirmată de un judecător federal. S-a mai adus în discuție și un alt episod, compromițător pentru Lester, din 1981, cînd revista „Chicago Lawyer" a formulat o serie de învinuiri la adresa companiei „Material Service". Iar de cînd „General Dynamics" e „șicanată" de Congres și de justiție pentru matrapazlîcurile făcute în relațiile de afaceri cu Pentagonul, Lester se simte și mai hărțuit. Va renunța oare el, din toate aceste motive, la conducerea firmei? Nu s-ar prea crede, spun cei care-l cunosc. Diversele investigații sau procese ar mai putea dura încă ani și ani de zile, timp în care Lester, dacă o dorește, își poate vedea în continuare, fără probleme, de afaceri. Și chiar dacă i s-ar retrage autorizația în domeniul securității, Lester ar putea să-și vadă mai departe de treabă. În sfîrșit, chiar dacă el ar trebui să se retragă din afaceri, opinează David S. Lewis, fost membru în conducerea companiei G.D., „există alți membri ai familiei care ar putea foarte bine să-i ia locul".

Cu alte cuvinte, conchide publicația „Business Week", „dinastia Crown trăiește în continuare".

„O poveste cu sînge și dolari depănată de un idiot"

Așa califică săptămînalul francez „Paris Match" drama sordidă declanșată de Steven Benson, odrasla unei familii de miliardari din Florida. Dramă care, spune aceeași publicație, e mai șocantă chiar decît întîmplările din serialele „Dallas" sau „Dinastia", care relatează despre viața acelorași cercuri de cei mai bogați ai lumii bogate.

Familia Benson e moștenitoarea companiei „Lancaster Leaf Tobacco". La originea clanului se află bunicul: Harry Hitchcock, un american care, conform legendei pionierului plecat de la nimic, a construit într-un sfert de secol cea mai mare firmă importatoare de tutun din Statele Unite. Cum a făcut-o, biografii săi sînt mai discreți. Au, desigur, motivele

Serial paralel

lor. Dar, în 1965, la vîrsta de 68 de ani, întemeietorul clanului se retrage din afaceri, nu înainte de a prevesti că „banii n-aduc fericirea". Drept care, în ce-l privește, după ce a lăsat o respectabilă avere, se refugiază în religie și își lasă compania pe mîna moștenitorilor. Între ei, unica sa fiică, Margaret, o femeie frumoasă, blondă, elegantă și sportivă. Ea s-a căsătorit cu Edward, un tînăr și plin de perspective agent de schimb, care preia afacerea socrului său. Au doi copii, Steven și Carol, pe care-i cresc în marea lor proprietate, cu 17 camere, din împrejurimile orașului Lancaster, Pennsylvania. Săli de baie cu robinete de aur de 14 carate, piscină olimpică, garaj cu trei etaje pentru cele zece mașini din colecția doamnei, grădină à la française, tăiată cu foarfeca de o armată de grădinari.

Aparent, copiii nu duc lipsă de nimic: jucării cîte vor, guvervante, șoferi, bani de buzunar, îmbrăcăminte cumpărată în Europa, automobil din momentul în care au ajuns la vîrsta la care pot să conducă. Atunci cînd construiesc, în joacă, o cabană în fundul grădinii, pe cel mai mare copac din parc li se instalează de îndată și un ascensor, pentru ca ei să nu riște să-și zgîrie genunchii cățărîndu-se. Părinții nu sînt niciodată cu ei, decît atunci cînd trebuie să le aducă aminte că tot ceea ce posedă este pe numele lor și că, dacă vor să păstreze totul, trebuie să aibă grijă. „Era sistemul bățului și al morcovului – își amintește unul din prietenii lor de copilărie. La prima prostie, li se retrăgea totul". Steven și Carol cresc normal. Chiar dacă fac studii mai mult decît mediocre. Carol, fata, mai mare, este și ea blondă, frumoasă și seducătoare ca mama ei. Conștientă de averea ei, de avantajele pe care aceasta i le procură, ea încearcă, totuși, să ducă o viață normală. Se căsătorește, are doi copii, divorțează, se înscrie la Universitatea din Boston pentru a-și continua studiile: vrea, mai întîi, să fie ziaristă, apoi hotărăște să devină regizor de film. Și obține un post de producător la un post de televiziune local din Brooklyn. Încearcă să uite averea pe care o are, își crește singură cei doi copii, conduce o mașină cumpărată de ocazie, poartă blue jeans și nu aduce niciodată vorba de familia ei.

Steven nu se descurcă la fel de bine. După ce capotează în primul an de universitate, se lansează în afaceri. Împrumută bani de la tatăl său și hotărăște să devină pictor de peisaje. Din nou eșec. Încearcă să se consoleze căsătorindu-se. Drept cadou de nuntă, primește o proprietate în apropierea casei părintești și intră în afacerile familiei la Lancaster. Iarăși eșec. Tatăl lui nu mai știe ce să facă cu el. Steven cheltuiește cam prea mult. Are masă rezervată în cele mai bune restaurante, face mereu cadouri, dă bani, repară televizoare pentru toată lumea. Electronica este singurul lucru la care se pricepe. De altfel, mama lui se laudă adesea că fiul ei este capabil să repare un televizor în mai puțin de 10 minute. „Se plîngea tot timpul că tatăl lui nu-l băga în seamă și, de aceea, el nu știa cum să facă pentru a fi remarcat" – povestește același prieten de copilărie. Nici în căsnicie nu reușește. Soția îi tot reproșează că nu se îmbracă cu gust, că nu-și alege prietenii care ar trebui, nici relațiile care i-ar fi necesare. În 1979 divorțează. Se recăsătorește curînd și i se cumpără o nouă casă, de data aceasta vizavi de cea a părinților. Pe noua lui soție o cheamă Debra și, împreună cu ea,are trei copii.

Între timp, mama lui Margaret Benson, adoptă un fiu: Scott. Steven este gelos. Din băiatul drăguț, care face totul pentru a fi iubit de toată lumea, el devine un tip înacrit și megaloman, plin de el și arogant. Eșecurile sale repetate îl irită. Și îl ambiționează să ajungă la fel de bine în viață ca tatăl său (acesta moare de cancer în 1980).

Eliberat de imaginea tatălui, care îl împiedica, pare-se, să trăiască liniștit, dar mai ales îmbogățit cu cîteva sute de mii de dolari, Steven părăsește „Lancaster Leaf Tobacco Company" și înființează o companie... rivală, pe care o numește pompos „United International Industries". După un an, e nevoit să recunoască un nou eșec. Umilit, dar nu înfrînt, împrumută bani de la mama lui și cumpără o superbă proprietate, pe care, însă, nu va reuși s-o plătească niciodată.

După moartea soțului ei, Margaret Benson se instalează în Florida, la Neapole, într-o reședință la fel de luxoasă ca aceea din Pennsylvania. Fiul ei adoptiv, Scott, îi dă destule griji: e arestat pentru exces de viteză la volan, acuzat pentru deținere de cocaină și urmărit pentru recunoașterea paternității. Scott e un tînăr frumos, sportiv și sănătos, dar, în același timp, are năravuri de copil răsfățat și care o ia tot mai mult alăturea cu drumul. Singurele lucruri care-l interesează sînt femeile, viața ușoară și tenisul. Deși e un jucător mediocru, Margaret crede că, în Florida, unde terenurile de antrenament de tenis sînt numeroase, are o șansă de a deveni un profesionist. Dar Scott dă semne neliniștitoare de depresiune nervoasă și, la 18 ani, este internat într-o clinică din Florida pentru dezechilibru mintal. Cînd iese, comportamentul său este la fel de imprevizibil și violent, iar familia tremură pentru soarta lui.

După moartea tatălui său, Steven, ca și cum ar fi dorit să-l răzbune, începe să-și persecute mama. Îi interzice să-i vadă pe cei trei nepoți ai ei. Împrumută mereu bani, mergînd pînă la falsificarea cecurilor pe care le semnează cu numele de Margaret Benson. Cînd aceasta descoperă falsul și îi face reproșuri, îi răspunde că, de fapt, el își retrage dinainte partea sa de moștenire, și mama nu mai are nimic de spus, pentru că Margaret a promis într-adevăr copiilor ei o moștenire de 10 milioane de dolari. Ea a consemnat această promisiune într-un testament de a cărui existență Steven știe. La scurt timp după ce mama lui s-a stabilit în Florida, el s-a instalat, la rîndul lui, în apropiere de ea, la Neapole. Încearcă din nou să se lanseze în afaceri și înființează o nouă companie: „Meridian Security Network" – care se ocupa de supravegherea locuințelor. Din nou, vede prea în mare lucrurile, publică imense anunțuri de reclamă în ziarele locale, în care promite servicii de specialiști și 44 de agenții în Florida. Realitatea e mult mai modestă. Sediul lui „Meridian Security Network" este, de fapt, o caravană instalată pe un teren viran, cu cinci funcționari plătiți cînd dă domnul.

Steven se antrenează în punerea de dinamită în grădina mamei sale,și grădinarii spun că l-au văzut izbucnind în rîs la auzul exploziilor provocate de el. Margaret e tot mai neliniștită. Dacă fiul ei ar încerca să se debaraseze de ea pentru a avea și mai mulți bani? Își împărtășește aceste temeri fiicei sale, Carol, care a venit să petreacă împreună cu ea cîteva zile în Florida. Steven devine bănuitor: a auzit-o pe mama lui telefonîndu-i avocatului ei și vorbindu-i de o modificare posibilă a testamentului. E lucrul de care se teme, de altfel, cel mai mult. Și de aceea, în dimineața zilei de 9 iulie 1985, se urcă în Chevrolett-ul familiei spunînd că merge să cumpere cafea și prăjituri pentru toată lumea. După o oră și jumătate, revine. Probabil că, în acest răstimp, a pus o încărcătură de exploziv sub mașină. La întoarcere, îi propune mamei, fratelui său adoptiv și surorii sale

să facă o plimbare cu mașina. Aceștia nu prea au, însă, chef. Ar prefera să rămînă la piscină. Dar Steven se supără și insistă. Pentru a nu-l întărita mai mult, Margaret, Scott și Carol urcă în Chevrolett. Dar nu oricum. Steven îi cere lui Scott să se urce la volan, mamei sale să se așeze alături de el și lui Carol să ia loc pe bancheta din spate. După ce toți trei s-au instalat la locurile stabilite de Steven, acesta îi dă cheile mașinii lui Scott, pretextează că a uitat ceva în casă și se îndepărtează de Chevrolett, dîndu-le asigurări că se întoarce imediat. Două minute mai tîrziu, mașina explodează, iar Margaret și Scott mor pe loc. Carol este aruncată din mașină prin portiera deschisă, alegîndu-se doar cu arsuri. Poliția, alertată de detunătura exploziei, sosește deîndată și descoperă sub Chevrolett două încărcături de exploziv legate între ele printr-un cablu electric, pe care experții descoperă amprentele lui Steven. Aceleași amprente vor fi detectate mai tîrziu și pe chitanța proprietarului de magazin care l-a vîndut cablul lui Steven.

În timpul înmormîntării, Steven plînge cu lacrimi fierbinți, apoi se duce să-l vadă pe bunicul său, bătrînul Harry Hitchcock, în vîrstă de 89 de ani, căruia îi cere 20 000 de dolari. Bătrînul este uluit de cererea nepotului, dar îi semnează totuși cecul. O lună mai tîrziu, Steven este acuzat de dublu asasinat – al mamei și al fratelui său și de tentativa de asasinat a surorii sale.

Harry Hitchcock îl șterge pe Steven din testamentul său și cere poliției să nu-i dea drumul, temîndu-se pentru propria lui viață. „Un băiat care e capabil să-și omoare mama, sora și fratele e la fel de capabil să-l asasineze și pe bătrînul său bunic". Și bătrînul bunic își cunoaște valoarea în dolari!

Peste două luni, interogată de polițiști pe patul de spital, Carol Benson face o dezvăluire senzațională: Scott nu era de fapt fiul adoptiv al mamei sale, ci propriul ei fiu, pe care l-a avut la vîrsta de 21 de ani. Mama ei nu voia să audă de un bastard în familie și atunci i-a propus să-l adopte.

În așteptarea procesului, afacerile își urmează cursul lor netulburat: proprietarul unui motel din Neapole a distribuit o broșură tuturor agenților de voiaj în care laudă atracțiile acestor meleaguri: „Un motel splendid și calm, în care să te odihnești după o zi de tribunal. La cîțiva metri de mare și de procesul secolului".

- Menajeria miliardarilor -

Serge Gaingsbourg, un cîntăreț francez cît se poate de provocator, nu este încă multimiliardar. Totuși, omul care și-a aprins, în direct la televiziune, țigara cu o bancnotă de 500 de franci, are adesea formule pline de bun simț: „Prefer să mă încălzesc cu caviar, decît să mănînc cărbune". Nu este singurul, fără îndoială.

Mai întîi despre bogății „mai puțin" ostentative. Trofeul „modestiei" revine, fără îndoială, lui Alfred Heineken, regele berii. El și-a echipat cabinetul de toaletă cu un vas de WC placat cu aur. În aceeași încăpere, a agățat, foarte simplu, un tablou de Toulouse-Lautrec. Autentic.

Miliardarul cel mai realist era, fără putință de tăgadă, fabricantul de avioane francez, Marcel Dassault. Lipsit de orice umbră de cinism, primul cotribuabil al Franței repeta, adesea, că și „omul cel mai bogat nu poate lua decît două mese pe zi". Desigur, dar ce mese! Le lua fie în modesta sa locuință de „o sută de camere" din Coignières, din împrejurimile capitalei, sau într-unul din hotelurile sale particulare pariziene.

Baronul de Rothschild - aproape un parvenit printre atîția bogătași - este poate cel mai romantic dintre toți. Pentru a da culoare lacului care se află la marginea proprietății sale și care se zărește de la fereastra castelului familial, el comandă, în fiecare zi, o barcă și un vîslaș pentru a pluti pe suprafața apei, în momentele cînd lua masa. Aleile castelului erau atît de bine măturate, încît mama baronului credea, se pare, că frunzele uscate care zăceau sub arborii din parcurile prietenilor lor erau importate din Europa centrală.

Oscarul pentru persoana cea mai distrată aparține unei femei, ducesa de Medinacelli, care posedă, nici mai mult nici mai puțin, decît vreo sută de proprietăți. Răsfoind o revistă, ea a observat, într-o zi, superbele fotografii ale unui castel care i-a plăcut foarte mult. De abia după ce a citit articolul, și-a dat seama că era al ei.

Premiul pentru perfecționism revine poate unei bogătașe din Palm Beach. Melomană și romantică, adoră concertele sub clar de lună. Nici nu ar suporta ideea ca vremea proastă să o priveze, nici măcar cîteva zile, de această desfătare nocturnă. De aceea, a cerut să se instaleze deasupra casei sale un braț mecanic culisant pe șine, deasupra căruia se află un disc auriu în formă de lună. Simplu, nu?

Marea risipă de care dau dovadă unii miliardari notorii nu este semnificativă pentru comportarea de ansamblu a acestei „populații" atît de privilegiate. De fapt, mare număr dintre cei bogați, dacă excelează în arta de a strînge bani, ignoră totul despre miile de moduri de a-i cheltui. Miliardarul american John D. Mac Arthur, de exemplu, era atît de econom, încît nu uita să pună la loc în pachet țigara pe care nu o fuma pînă la capăt. Paul Getty, pe care avariția îl făcuse celebru, își invita uneori prietenii la „Tour d'Argent", unul din cele mai mari restaurante pariziene. Cînd era constrîns să facă aceasta, el îl ruga discret pe maître d'hôtel să nu prezinte lista de deserturi, pentru a mai „limita cheltuielile".

Uneori snobismul nu costă nimic sau atît de puțin! Un om de afaceri extrem de bogat a reușit să-și satisfacă un capriciu cu peste 20 de ani înainte: el a rezervat o masă la „Maxim" pentru noaptea de 31 decembrie 1999!

Unii nu pot cumpăra totul, nici măcar bunul gust. Astfel, societatea americană „Poorlife" le propune miliardarilor care și-au epuizat resursele imaginației o „săptămînă de sărăcie". Sloganul publicitar pe care pliantul îl arborează, fără rușine, este demn de cei mai mari specialiști ai umorului negru: „Opt zile de mizerie dau un cu totul alt gust luxului cotidian". Firma oferă candidaților la sărăcie o cameră dintr-un hotel prăpădit din New York, le furnizează haine vechi și cîrpite, și merge, cu grija pentru detaliu, pînă la a organiza vizita unui portărel. Clienții pot fi liniștiți, discreția este garantată. Iar prețul este absolut modest: numai 10 000 de franci pe săptămînă.

(După revista „Jeune Afrique")

Serial paralel

„Taică-meu mi-a zis că sînt un incapabil"

Cu vreo 25 de ani în urmă, J. Paul Getty trimitea pe unul din emisarii lui de încredere pentru problemele Orientului Mijlociu într-o „zonă neutră" de la frontiera dintre Arabia Saudită și Kuweit pentru a percepe o datorie de la un șeic îmbogățit din afacerile cu petrol. Dar emisarul, care s-a întîmplat să fie chiar fiul cel mai mic al miliardarului, Gordon Peter, a ratat misiunea. Șoferul cu care mergea prin deșert a ciocnit mașina de o conductă de petrol și l-a părăsit pe G.P.G., pe atunci în vîrstă de 25 de ani. Tînărul a fost prins de oamenii de pază ai șeicului și aruncat în închisoare, de unde bătrînul Getty l-a scos după multe eforturi. „Taică-meu mi-a zis că sînt un incapabil" – avea să mărturisească mai tîrziu G.P.G.

Fapt e că J. Paul Getty n-a mai pus de atunci nici un preț pe capacitățile mezinului său de a se descurca în afaceri. El l-a ținut cît se poate de departe de operațiunile de administrare a colosului „Sarah C. Getty Trust" în care bătrînul a depus averea familiei. În particular, J. Paul le-a explicat directorilor companiei că G.P.G., preocupat mai degrabă de muzică decît de petrol, „e un visător".

Ironia soartei a făcut ca tocmai Gordon Peter, abia trecut de pragul vîrstei de 50 de ani, să preia, în mod direct și fără drept de apel, frînele imperiului Getty, a cărui avere, evaluată la patru miliarde de dolari, nu are alt rival în lume decît „Ford Foundation". El și numai el, nefericitul emisar de acum un sfert de veac, este acela care are de spus ultimul cuvînt în ce privește modul în care urmează să fie investite miliardele familiei de către viitoarele generații de Getty. Despre G.P.G. se spune, azi, că ar fi cel mai bogat cetățean al Statelor Unite.

Dar pînă să ajungă pe primul loc în topul miliardarilor, G.P.G. a avut multe de tras. După moartea bătrînului, progeniturile sale s-au angajat într-o crîncenă sfadă de familie, tîrîndu-se ani de zile prin tribunale pentru a-și asigura o felie cît mai substanțială din cozonacul imperiului Getty, materializat în cele patru miliarde. Pe la jumătatea anului 1985, disputa a fost, în final, tranșată de un tribunal din Los Angeles. Rezolvarea – relata, de la fața locului, o corespondentă a agenției „U.P.I" – n-a mulțumit pe deplin pe nici unul din cei 25 de principali moștenitori care se considerau îndreptățiți să primească ceva din averea bătrînului, dar ei au găsit cu cale, pînă la urmă, că „e în interesul păcii familiei" să se ajungă la o soluție. „Altfel, spunea un procuror implicat în afacere, ar fi urmat ani și ani de certuri familiale".

Cum s-a împărțit averea constituită în 1934 de J. Paul Getty și de mama sa, Sarah Getty, în ceea ce se numește astăzi „Sarah Getty Trust"? Prăjitura s-a tăiat mai întîi în șapte felii a cîte 750 de milioane de dolari fiecare. G.P.G. a primit una, fratele său, Eugene Paul Getty jr., alta. Cea de a treia bucată a mai fost o dată tăiată, în trei, pentru fiicele „hămesite" (cum le califica un ziar) ale altui fiu al bătrînului, George Franklin Getty II, care a murit în 1973. În sfîrșit, al patrulea calup a fost împărțit tot în trei. O parte i-a revenit celui de-al patrulea fiu al bătrînului, fiul cel mai persecutat, Jean Ronald Getty, care urmează să primească, anual, cîte 3 000 de dolari. Celelalte două părți au fost împărțite „frățește" tot între principalii beneficiari, Gordon Peter și Eugene Paul.

A mai rămas o sumă de circa un miliard de dolari și, conform, pare-se, principiului „cine-mparte, parte-și face", ea a revenit statului. Ca răsplată, probabil, pentru bătaia de cap dată justiției care a trebuit să tranșeze disputa.

Și așa a ajuns G.P.G. în fruntea miliardarilor americani. „Desigur că nu așa s-a gîndit J. Paul Getty să

Paul Getty, la vremea sa „cel mai bogat dintre bogații lumii", față în față cu un „Rembrandt", o fărîmă din marea sa avere, și o pereche din numeroșii săi moștenitori

se petreacă lucrurile – declara un judecător din Los Angeles. Cred că, după anunțarea verdictului dat de tribunal, bătrînul a început să se răsucească în mormînt". Se răsucesc, însă, în orice caz, în viață fiind, de nemulțumire, ceilalți moștenitori Getty, dar unde-i lege... nu-i tocmeală. Și chiar dacă nu se mai tocmesc, mulțumindu-se cu ce au primit, de cîrtit tot cîrtesc. Că G.P.G. și-a mai dovedit o dată incapacitatea ca om de afaceri, cu prilejul unei preluări a companiei „Getty Oil" de către „Texaco", că principalul moștenitor nu va putea controla așa cum se cuvine imensul „cuib cu ouă al familiei" ș.a.m.d.

Dar lui G.P.G., „visător" cum e, după expresia tatălui său, se pare că prea puțin îi pasă despre ce se vorbește pe seama lui. El își vede netulburat de îndeletnicirile de compozitor amator și de mecena al artelor, și recunoaște cu candoare că preferă să aștearnă note muzicale pe hîrtie, decît să administreze cea mai mare avere personală din lume. Cu o sinceritate dezarmantă, admite G.P.G. că atît de rîvnita situație în care se află nu i se datorează efortului propriu nici cît negru sub unghie. „A fost vorba, mai degrabă, de un lanț de defecțiuni" – spune el. Fratele său cel mai mare, favoritul bătrînului și proiectatul său succesor, s-a sinucis; al doilea frate, Paul, s-a compromis într-un scandal cu droguri, iar un consilier al familiei, care a fost numit de J. Paul Getty în calitate de coadministrator al averii, a murit în 1982.

Așa stînd lucrurile, G.P.G. a fost împins, vrînd-nevrînd, în față. Și presa a început să-i acorde o atenție tot mai mare, investigîndu-i trecutul pînă în cele mai mici detalii. Așa s-a aflat că, după „eșecul arab", s-a înscris la Conservatorul de muzică din San Francisco, unde a cunoscut-o și a luat-o de nevastă pe Ann Gilbert, o roșcată drăguță de 22 de ani dintr-un orășel de munte californian; că tînăra pereche a cam tras barca pe uscat o vreme, bătrînul netrimițîndu-i decît 500 de dolari pe lună; că, după profețiile diverșilor prieteni, tînăra familie era condamnată la divorț, dar că, totuși, ea rezistă de peste 20 de ani și s-a îmbogățit pe parcurs cu patru băieți. Mai zic ziarele că G.P.G. are un mod de viață de-a dreptul deconcertant, pendulînd între „modestie" și „magnificență". Casa lui, în stil victorian, din San Francisco, are o frumoasă vedere spre golf, dar jeepul lui G.P.G. și Porsche-ul de 40 000 de dolari al soției sale sînt parcate în stradă, pentru că proprietatea nu are garaj.

Cînd G.P.G. a împlinit 50 de ani, Ann a închiriat o parte a lui Metropolitan Museum din New York și a invitat 200 de musafiri. Unii din ei au venit din Europa și au călătorit, costisitor, cu Concorde. Tuturor, însă, d-na Getty le-a plătit biletele de călătorie și cheltuielile de hotel. La această aniversare s-a văzut, însă, că G.P.G. nu e chiar atît de indiferent la ceea ce se bîrfește pe seama lui. El a ținut să arate distinșilor săi oaspeți o serie de scrisori schimbate între el și bătrîn, din care reieșea că fondatorul imperiului avea, de fapt, încredere în fiul „cam prea visător" și admira însușirile sale de business-man. Cît de preocupat e G.P.G. de a-și confecționa o biografie cum se cuvine o arată și declarațiile pe care le dă presei. „Am avut sentimentul că sînt bogat de pe la vîrsta de 6–7 ani – spunea el într-un interviu acordat lui «San Francisco Chronicle». Dar, în același timp, mi se părea că alți copii din clasa mea aveau părinți mai bogați decît ai mei. Erau copii de vedete de cinema, de diverși alți milionari". G.P.G. se dezice cu înverșunare de calificativul de „omul cel mai bogat din America" pe care i-l atribuie, de mai mulți ani, publicația „Forbes Magazine", specializată în categorisirea miliardarilor. „Ei iau în calcul fondurile familiei și le consideră ca fiind averea mea personală. E un calcul prostesc. Eu evaluez averea mea cam la 30–50 milioane de dolari". Și cît de înduioșător își mai deapănă G.P.G. amintirile din copilărie! „Cînd eram școlar în clasele mici, primeam ca bani de buzunar doar 25 de cenți pe săptămînă, apoi, cînd am mai crescut, cîte 5 dolari". Ranchiuna față de Pater Familias nu și-o poate, însă, ascunde: „Îmi amintesc de el ca de un om dificil. Cînd eram copil, îl vedeam doar o singură dată pe an. Dorea să păstreze o anumită distanță între el și copiii lui". Cînd e întrebat dacă-i place că e considerat drept cel mai bogat om din Statele Unite, G.P.G. obișnuiește să spună: „Deloc, dar absolut deloc. Aș dori mai departe să mă cufund în obscuritate".

O anumită acalmie în familia Getty pare a se fi instalat, așadar, odată cu verdictul judecătoresc de la Los Angeles. Dar conflictele intestine sînt departe de a se fi stins. Moștenitorii cu feliuțe de cozonac mai subțiri nu contenesc să-l critice pe proaspătul administrator al imperiului că a vîndut compania „Getty Oil". G.P.G. a acționat împotriva dorinței exprese a bătrînului, operînd această vînzare – spun ei. Mai sînt multe de pus la punct și în ce privește împărțeala la centimă a averii familiei, după decizia de principiu a tribunalului. Cohorte de avocați își bat capul cu această problemă și munca lor ar putea dura încă ani de zile.

Între timp, imperiul Getty navighează mai departe pe o mare agitată, presărată de drame, dispute și dolari, iar furtunile nu par a-l ocoli nici de acum încolo.

Mare e grădina...

Multiple mai pot fi îndeletnicirile multimiliardarilor și ale bogaților ceva mai puțin bogați decît ei, dar totuși suficient de foarte bogați. Ei înțeleg să se preocupe nu numai de tot ce se poate – ținînd cont de conturile lor din bancă – în lumea în care trăiesc, ci și de ce ar urma să fie și pe lumea cealaltă, adică lumea în care nu vor mai trăi.

Așa, de pildă, nu prea mulți muritori de rînd își pot permite să se gîndească în mod serios, în ce-i privește, la conservarea rămășițelor lor pămîntești prin supracongelare, căci operațiunea este copleșitor de descurajantă pentru a fi luată în considerație, din lipsa unor sume fabuloase ce trebuie plătite institutelor de criogenie.

„Conservarea prin frig strașnic" în așteptarea unei ipotetice reînvieri, peste ani, decenii sau secole – în speranța că medicina și diverse alte ramuri ale științei și tehnologiei ar putea reuși o asemenea operațiune – mai luase avînt cu ani în urmă, dar totul s-a dezumflat în scurt timp. Mai mult, a provocat chiar un scandal enorm. S-a văzut că trupurile lipsite de viață – și pentru care se plătiseră sume frumușele pentru a fi depozitate la rece – au fost abandonate, de fapt, între patru scînduri ordinare în locuri mai puțin la vedere și la temperaturi deloc foarte scăzute.

Iată, însă, că, de cîtva timp, moda criogeniei a revenit în actualitate. La New York au apărut, ca peste noapte, nu mai puțin de o duzină de întreprinderi de pompe funebre specializate în materie, care înregistrează un „boom" remarcabil. Contra sumei de 80 000 de dolari per corp, congelarea a devenit – așa cum transmite corespondentul agenției „France Presse", Philippe Coste – „unul din ultimele luxuri pe care și le poate oferi omul secolului XX". Desigur, ar fi de adăugat că nu orice „om al secolului" și-ar putea oferi un asemenea „lux", chiar presupunînd că s-ar lăsa pradă credulității absolute pe care o implică o asemenea operațiune. Condiții cît se poate de avantajoase! – își îmbie firmele onorata clientelă. Condiții care, însă, în treacăt fie spus, dau suficiente asigurări firmelor că răposații sînt solvabili și că nu se va ajunge, la un moment dat, la riscul ca „clienții" să devină „chiriași falițí".

Candidatul la congelare contractează o asigurare pe viață și face din societatea de criogenie beneficiara acestei asigurări. Societatea consacră în medie 20 000 de dolari pentru „tratamentul defunctului". Cu restul primei, blocat în bancă, ea efectuează plasamente judicioase, ale căror dividente servesc la reînnoirea „produselor de conservare". Așa cum observa, pe tonul cel mai serios, unul din membrii acestei noi generații de antreprenori de pompe funebre, „dacă veți reînvia într-o bună zi, veți putea să duceți și o viață îndestulată".

Și pentru milionarii cu pungi întrucîtva mai reduse ca dimensiuni, există o posibilitate – e drept, ceva mai modestă – de ipotetică supraviețuire prin congelare. „O decapitare post-mortem permite realizarea unor economii substanțiale" – clamează reclamele publicitare ale firmelor specializate. Conservarea „doar a capului", operațiune numită, cu o înduioșătoare candoare, „neuro-prezervare", servită „doar" la suma de 30 000 de dolari. Dar metoda – își

Serial paralel

ridică din nou glasul reclama – prezintă numai și numai avantaje. „Toate comenzile necesare vieții se găsesc în creier" – explică pe un ton cît se poate de științific Mike Darwin, fondatorul lui „Life Extention Foundation". După părerea lui, genetica va permite, într-un viitor nu chiar atît de îndepărtat, să se grefeze pe un cap (congelat, în cazul nostru) un corp artificial. Pînă nu demult, un număr de zece capete și șapte corpuri (cu capetele aferente) se aflau depozitate în noile agregate criogenetice, la temperaturi de minimum minus 196 de grade.

Medicii și specialiștii în frig spun că toate aceste operațiuni sînt bizarerii. Pe cît de macabre,pe atît de inutile. Conservarea unui corp în asemenea condiții – afirmă ei – antrenează leziuni organice ireversibile, pentru că diferitele elemente care alcătuiesc corpul omenesc nu pot fi congelate, la aceeași temperatură, fără deteriorări iremediabile. Dar toate acestea nu-i descurajează pe cei cu dare de mînă – nu mulți, e adevărat – care se leagănă în iluzia unei altfel de „viață de apoi".

Pentru alți clienți cu conturi corespunzătoare la bancă, pasionați de astronautică (post-mortem), firma „Space Services Inc" propune un alt gen de prelungire a vieții dincolo de moarte. Și la o sumă chiar mai mică, adică 3 900 de dolari. Domnul Deker Slayton, președintele firmei, se consideră suficient de persuasiv prin antecedentele de fost cosmonaut pentru a recomanda cu căldură „funeralii celeste". Într-un an sau doi – dă el asigurări oricui este dispus să dea crezare spuselor sale – vor fi lansate pe orbite circumterestre urne cu cenușile celor ce preferă acest tip de operațiune post-viață. La prețuri mai mari, urnele funerare ar putea fi lansate, într-un viitor ceva mai îndepărtat, pînă hăt-departe spre Venus, Jupiter sau... în infinit. Un alt reprezentant al firmei, John Cherry, a făcut cunoscut că există deja disponibile, gata de a-și prelua neobișnuita încărcătură, nu mai puțin de 9 000 de „capsule", care ar urma să fie lansate într-o primă etapă. Pe fiecare capsulă, adaugă el, va fi marcat numele persoanei respective și „numărul ei de securitate socială". Pînă la lansarea operațiunii, care, oricum, e în stadiu de proiect cu totul fantezist, firma își socotește și răs-socotește ipoteticele profituri. „Prima lovitură" ar putea aduce un cîștig de nu mai puțin de 15 milioane de dolari.

...După un asemenea interludiu nu tocmai confortabil, pe „celălalt tărîm" al miliardarilor, să revenim la preocupările lor pămîntene. Preocupări care – după cum se miră dr. Thomas Stanley, profesor de marketing la Georgia State University – nu sînt ca ale fiștecui. „Milionarii, spune el, cu aerul că ne face cine știe ce mare revelație, sînt deosebiți de restul lumii". De ce? Pentru că, bunăoară, exemplifică universitarul american, „există printre ei unii care au atît de puțini bani la dispoziție, încît sînt nevoiți să recurgă la împrumuturi ca să-și plătească prînzul zilnic. Mulți dintre ei n-au în bancă nici măcar un milion de dolari". Săracii! Stanley mărturisește că-i „studiază" pe milionari de mai bine de 15 ani și concluzia la care a ajuns el este că o mare parte a bogățiilor acestei categorii se duce pe îngrijirea propriei sănătăți, pe protejarea financiară a familiilor lor și pe asigurarea educației în colegii cu renume a progeniturilor lor. Tot Stanley face portretul robot al milionarului american: un bărbat în vîrstă de 57 de ani, căsătorit, cu un copil. Cu alte cuvinte, ca o concluzie la concluziile dr. Stanley, „familie mică, remunerație mare".

B. Voina

Din nou despre „Titanic"

Timp de aproape 75 de ani după scufundarea – într-o noapte rece de aprilie – a vasului de linie **Titanic**, *nu puțini au fost cei care au visat să descopere nefericitul pachebot de lux zăcînd aproape intact pe fundul oceanului, uriaș monument al unei ere apuse. Dar asemenea visuri s-au spulberat, risipite în adîncurile Atlanticului de Nord. Recent, scafandrii de la Institutul Oceanografic Woods Hole au explorat epava vasului, pe care au găsit-o frîntă în două, înconjurată de grămezi de cărbuni și rămășițe ale bucătăriei și ale compartimentului de clasa a patra, inclusiv de tigăi de aramă, oale de noapte și aparate de încălzit. Ei au ajuns la concluzia că șansele de a readuce epava la suprafață sînt aproape nule. Șeful expediției, dr. Robert D. Ballard, declara: „Sînt convins că* **Titanicul** *nu va fi niciodată scos la suprafață. Ar fi imposibil de desprins de pe fundul oceanului".*

Echipa de scafandri a reușit să clarifice și cauzele dezastrului. Multă vreme s-a crezut că o ciocnire a **Titanicului** *cu un aisberg a produs o spărtură lungă în coca vasului. Scafandrii nu au găsit nici urmă de astfel de spărtură, în schimb au identificat unele plăci constitutive avariate, a căror studiere le-a permis să conchidă că ciocnirea a slăbit sau deformat liniile de îmbinare ale cocii, ducînd la apariția unor fisuri prin care a pătruns apa de mare.* **(G.O.)**

Raliu transamazonian

În noiembrie viitor, circa 1 200 de concurenți, în 40 de vehicule, vor străbate 10 000 de kilometri prin Amazonia, în cadrul raliului „Caracas–Buenos Aires". Organizat de „Societatea exploratoare a Americii", cu sediul la Caracas, raliul Transamazonian va traversa pădure și junglă, îi va confrunta pe participanți cu oboseala, căldura, insectele și vietățile diverse ale regiunii, cu terenuri accidentate, rîuri repezi și șosele dificile, punînd la încercare rezistența umană și priceperea tehnică. Vor participa vehicule diverse, de la jeepuri la camioane, camionete, mașini de mare putere, motociclete. O echipă de circa 150 de persoane va asigura sprijin logistic și asistență medicală. Startul ineditei competiții va fi dat la Caracas, la 31 octombrie, urmînd ca sosirea – după ce se va trece prin Venezuela, Brazilia, nordul Argentinei – să aibă loc, la Buenos Aires, la începutul lunii decembrie.

Scrisorile lui Pascal

Istoria cunoaşte multe falsuri. Între acestea — se consideră — şi primul fals „diplomatic": Calul troian. Există chiar şi muzee ale falsurilor. Iar foarte recent, presa occidentală a găzduit, zeci de zile, marele scandal al falselor „caiete de memorii" ale dictatorului fascist, de trist renume, Adolf Hitler.

Iată, în rîndurile ce urmează, istoria unui fals care a zbuciumat opinia publică din Franţa, Marea Britanie şi alte ţări vecine, în pătrarul al treilea al secolului trecut.

O publicaţie franceză din anii treizeci, **„De la artizanat la industria falsurilor"**, făcînd o trecere în revistă a acestei cel puţin ciudate îndeletniciri umane: falsul şi, îndeosebi, falsificarea documentelor, rezerva un loc aparte „afacerii «scrisorile lui Pascal»".

În iulie 1867, sub soarele dogoritor al miezului de vară, Parisul — „Oraşul lumină" — mai găzduia doar puţine dintre onorabilele familii care-i făceau faima şi puţini dintre „nemuritorii" Academiei.

La 15 iulie — bomba! Pentru presă, în special. Domnul Michel Chasles, unul dintre marii geometri ai Franţei, aduse la Academia de ştiinţe şi, spre stupoarea generală a colegilor săi, le înfăţişă, un pachet cu cîteva dintre scrisorile adresate de marele matematician, fizician, filozof şi scriitor Blaise Pascal nu mai puţin celebrului confrate din Marea Britanie, irlandezul Robert Boyle, fizician şi chimist.

Întrebările celor prezenţi, care urmară unor îndelungate momente de descumpănire, începură să cadă ca mitraliile pe capul lui Chasles: „Cum?..." „De unde?..." „Cine le-a găsit?..." „Cum de-au fost scoase la suprafaţă abia acum?!..." „De unde şi cine le-a salvat?..." etc., etc.

Surîzînd, blîndul Chasles a răspuns:

— Efectiv, au fost furate uitării în mod miraculos!

Scrisorile vizau o perioadă de cel mai mare interes din viaţa ilustrului lor autor: anii 1646—1655. Şi ceea ce părea a le mări şi mai mult valoarea era faptul că, între multiplele subiecte ştiinţifice, apărea ca un leit-motiv, **atracţia**, sub toate formele sale: atracţia datorită magnetismului, electricităţii, capilarităţii, gravităţii, atracţia universală!

Savanţilor nu le rămase altceva decît să ridice nedumeriţi din umeri, să plece pe la casele lor şi să mediteze în linişte şi îndelung la mai mult decît surprinzătoarea descoperire a colegului lor.

Dar, pe măsură ce meditau, dungile ce le apăreau pe frunte vesteau negreşit şi marile — şi multele — semne de întrebare ce se iveau sub frunte. Şi chiar la proxima întîlnire de la Academia de ştiinţe, matematicianul Duhamel, intrînd în discuţie cu confratele său, nu se putu abţine să dea frîu liber semnelor sale de întrebare formulate prin diferite obiecţiuni în legătură cu recenta comunicare a lui Chasles:

— Domnilor, începu el pe un ton indecis, am impresia — destul de vagă, ce-i drept — că ar trebui să ne îndoim puţin de autenticitatea scrisorilor prezentate. Şi iată de ce, domnilor, se agită el dintr-odată. Verificîndu-mi, în linişte şi atent, notele pe care le-am luat cu prilejul comunicării colegului nostru, — şi făcu un gest abia distinct în direcţia lui Chasles, — aceste scrisori nu pot fi ale lui Pascal, întrucît multe!... foarte multe dintre elementele obiectiv necesare savantului pentru a stabili legile gravitaţiei, multe!... foarte multe dintre principiile pe care s-ar fi sprijinit în această lucrare i-au lipsit lui Pascal! Şi i-au lipsit, pentru că... pentru că... ăăă... — se bîlbîi matematicianul, oarecum încurcat şi parcă ferindu-se să pronunţe aceste cuvinte, — ele au fost... enunţate... de alţii dintre predecesorii noştri, mai tîrziu. Iată de ce, fără să fiu sentenţios, mie... mie mi se par aceste „scrisori" cel puţin inexplicabile. Şi iată de ce — şi vă rog să mă credeţi că n-am de fel sentimentul impietăţii — gloria de a fi stabilit primul legile gravitaţiei universale i-o rezerv, încă, lui sir Isaac Newton.

O linişte deplină se aşternu pe urmele cuvintelor sale. Abia într-un tîrziu, ea fu sfîşiată de cuvintele de reproş ale lui Chasles:

— Dar... dar... e imposibil, este de-a dreptul...

Cîteva mîini se ridicară, şi preşedintele dădu cuvîntul venerabilului Eugène Chevreul, chimistul. În faţa celor peste 80 de ani ai savantului chimist, Chasles se văzu nevoit să tacă. Iar Chevreul, cu chipul puţin congestionat, cu coama sa albă, leonină, vorbind agale, îşi exprimă şi el nu numai nedumerirea, ci şi credinţa că „aceste înscrisuri" nu-i aparţin lui Pascal.

Îi urmă la cuvînt ilustrul astronom Urbain Le Verrier şi, cu elanul şi forţa celor 56 de ani ai săi, spuse şi el:

— Nu credem domnilor, efectiv nu cred ca Pascal să fi fost în posesia principiilor amintite în „scrisori" şi, de altfel, nu cred că aceste înscrisuri sînt autentice.

Supărat, Chasles le răspunse, citînd nici mai mult, nici mai puţin de cincizeci de note inedite ale lui Pascal axate — culmea! — pe acelaşi subiect: atracţia universală. Ba, mai mult, el reuşi să probeze, pentru mulţi dintre confraţii de la Academie, că autorul **„Provincialelor"** cunoştea perfect subiectul acesta!

Scandalul izbucneşte. Vertiginos. Atît de vertiginos, încît zidurile groase ale sediului Academiei de ştiinţe par a se fi dat complet în lături. Opinia savanţilor şi a celor mai puţin savanţi se fracţionează: unii ţin cu Chasles, alţii îl combat, mulţi rămîn în tabăra cea mare a celor care se feresc a se pronunţa net, ascunzîndu-se în spatele neutralei fraze: „Să mai vedem..."

Sumedenia de epistole, adresate de cunoscători atît lui Chasles, cît şi direct Academiei, avertizează: „scrisorile" nu pot fi altceva decît stîngace falsuri! Unele merg mai departe, probînd că „unele fraze atribuite lui Pascal par copiate dintr-un modern tratat de cosmografie".

Presa pariziană, în pană de subiecte — dat fiind vacanţele —,

preia cu nesaţ scandalul, se împarte şi ea, susţinînd una sau alta dintre tabere.

Jignit, furios, Chasles îşi descoperă valenţe de polemist; bătăios, nu se lasă: el prezintă o corespondenţă — înşirată de-a lungul unui întreg deceniu — între Pascal şi... Newton. Neîndurător cu cei ce nu-l cred de fel, aruncă în luptă atù după atù şi nu trece mult şi prezintă Academiei, dar şi marelui public scrisorile lui miss Ane Ascought, mama lui Newton, prin care aceasta îi mulţumeşte lui Pascal pentru „preţioasele sfaturi date fiului meu". Apoi, Chasles aruncă în luptă alte şi alte probe: epistole adresate de scriitorul englez D'Aubrey lui Pascal, în care îl ţine la curent cu vizitele pe care — la cererea savantului francez — le face tînărului student Newton, la Grantham; scrisori ale lui Pascal adresate abatelui Gassendi, şi el matematician şi filozof, scrisori de la Newton pentru Nicolas de Malebranche, orator şi metafizician celebru, pentru Madame Perrier etc.

Şi, intuind parcă ceva, cinstitul Chasles nu cită chiar toate scrisorile, ci numai cîteva, atîtea cît — a considerat el — era necesar să probeze „intimitatea" ce domnise între Pascal şi Newton.

Era clar, însă, — şi britanicii observară destul de repede — francezul voia, cu orice chip, să dovedească lumii întregi că bucluclaşul măr îl trăznise în moalele capului pe Pascal, şi nicidecum pe Newton.

Şedinţele Academiei de ştiinţe se transformară în veritabile şedinţe ale parlamentului. Mai multe somităţi ştiinţifice, antrenate plenar în scandal, îşi refuzară dreptul la vacanţă sau numai şi-l amînară.

Cum era de aşteptat, ofensat, „perfidul Albion" nu pregetă să se lanseze în apărarea lui Newton.

Venerabilul Sir David Brewster — avea, pe atunci, 87 de ani —, ilustru fizician, membru corespondent al Academiei şi, totodată, unul din biografii lui Newton, îi trimise lui Chasles o epistolă. Cîte îi spuse şi îi expuse franţuzului nu-l enervară atît de mult ca fraza care arăta, negru pe alb, părerea englezului: „Scrisorile sînt născociri mizerabile..."

Decis să lupte pentru a apăra „cauza sa" dreaptă, Chasles răspunde vijelios şi — credea el — cu o lovitură de graţie: aruncă în bătălie alte cincizeci de scrisori semnate de netăgăduite personalităţi ale ştiinţei secolelor XVII—XVIII: Mariotte, Saint-Evremond, Montesquieu, bunul prieten al lui Newton — Des Maizeaux (considerat şi moştenitor prezumtiv al hîrtiilor acestuia) şi chiar Louis Racine. Ţelul: toate probau, neîndoielnic, că Newton a corespondat intens cu Pascal, profitînd copios de gîndirea marelui francez.

Eruditul Fauger, unul dintre cei mai atenţi cercetători ai încercărilor lui Pascal de a clădi o apologie a creştinismului (**„Pensées"**), trecu, pur şi simplu, la asaltarea lui Chasles cu o mitralie de argumente ce considerau drept „născociri" scrisorile: scriitura este una şi aceeaşi, fie că scrisorile sînt semnate Pascal, madame Perrier sau Jaqueline Pascal (sora lui Blaise); „documentele" abundă în neadevăruri „ştiinţifice" şi altele care te determină să te întrebi: cum ar fi putut Pascal să descopere legile gravitaţiei universale, cînd el nu admitea ca demonstrată nici măcar mişcarea Pămîntului în jurul Soarelui?!; fraza obişnuită a acestor „scrisori" nu aminteşte de stilul lui Pascal.

De cealaltă parte a Canalului Mînecii, nici englezii nu rămîn cu braţele încrucişate: ei dovedesc că ceea ce se prezintă în „scrisori" ca fiind scrisul lui Newton este un fals grosolan, nesemănînd nici un pic cu alte scrisori, autentice ale acestuia.

Dar, prins în horă şi alimentat — de cine? — cu noi „dovezi", Chasles nu dezarmează: publică scrisori — una dintre ele aparţinînd, chiar, uneia dintre maiestăţile britanice!

Scandalul pare a nu se sfîrşi. El durează pînă în 1869 — doi ani de zile!

Chasles, în vîrstă de 75 de ani, neobosit şi pus pe răfuială, la şedinţele Academiei, pare a se comporta — cum relata un reporter — ca „un şcolar nervos şi indisciplinat".

Curînd, o altă ţară europeană se simte ofensată: Italia. Savanţii din „cizmă" neagă, furibund, că una dintre epistolele atribuite de Chasles lui Galileo Galilei ar fi autentică!

Chasles nu se sperie:

— Am douăzeci de mii de piese! — declară el, ţîfnos, la 26 iulie 1869. Pot — şi o voi face — să răspund oricui!

Oricărei somaţii de a deconspira sursa multelor sale „scrisori", Chasles îi opune tăcerea sa. Dar nu pentru multă vreme; este şi el, totuşi, om. Nervii îi sînt la pămînt. Asaltat de tot mai mulţi şi din tot mai multe părţi, cinstit, el începe să se îndoiască de autenticitatea scrisorilor în care crezuse pînă atunci. Îndemnat şi de prieteni, se adresează justiţiei, şi poliţia îl arestează pe un oarecare Vrain-Lucas. El este cel care, între anii 1861—1869, i-a vîndut lui Chasles, pentru deloc obişnuita sumă de 150 000 de franci, peste 27 000 de scrisori autografe din toate timpurile.

Anchetat, Vrain-Lucas surîde superior întrebării: „Cum de aţi reuşit aceste falsuri?!"

— Cel mai greu... dificultatea cea mai mare — spune el — a fost să găsesc hîrtie veche. Veche din epocile respective!...

Dar... cine caută — găseşte.

Şi poliţia, descinzînd la Vrain-Lucas, descoperă — în afară de scrisorile de la Pascal, Newton, Galilei — falsuri greu de observat de la primele priviri: alte circa cinci „scrisori" de la Abelard (teolog şi filozof scolastic francez din sec. XI—XII), 181 de la Alcuin — prieten al lui Carol cel Mare, — şase de la Alexandru cel Mare adresate lui Aristotel, una de la Attila către un general gal, opt de la Catherine Barot, văduva lui Martin Luther, una de la Belizarie, 12 ale lui Blanche de Castilia, una de la Iulius Cesar care l-a învins pe Vercingetorix, una de la Maria Magdalena către Iisus, una a lui Lazăr-cel-înviat-din-morţi, zece de la Carol Martel către ducele de Aquitania, 12 — se putea altfel? — de la Ioana d'Arc către familia acesteia, una de la poetesa Sapho, 12 de la Pilat din Pont către împăratul Tiberiu, una de la Mahomet, trei de la Cleopatra... Pentru toate gusturile, pentru toate neamurile din toate timpurile şi pentru toate... pungile.

Este interesantă declaraţia, cuprinsă atît în procesul verbal de descindere, cît şi în cel de la anchetare: „toată această preţioasă corespondenţă era scrisă în franceză şi pe hîrtie de registru".

Naivii — căci erau şi pe vremea aceea... nu gîndeau nici cum a învăţat Mahomet să scrie, nici de unde ştia Sapho o limbă care avea să se nască secole după moartea sa, şi nu-şi puneau — se vede — nici alte întrebări: creduli şi avari ca toţi colecţionarii, plăteau şi... achiziţionau.

Falsificatorul, odată arestat şi condamnat, stinse şi marele scandal. Iar un scriitor de talent ca Alphonse Daudet aşternu această dureroasă comedie în paginile romanului său **„Nemuritorul"**. Romanul prelungi, în timp, ridicolul de care se acoperise, fără s-o dorească şi doar din dorinţa de a stabili adevărul, un savant şi un om cinstit ca Michel Chasles.

Poate nu-i lipsit de interes pentru cititor să afle că, la asemenea comedie, un apărător pe potrivă, avocatul falsificatorului, Heilbroner, a făcut să răsune în pledoaria sa fraze sforăitoare notate de presă; vrînd să-l ajute pe Vrain-Lucas, el perora la bară:

— ...Pasiunea sa? Dar, domnilor judecători!... Unicul său ţel a fost să restituie Franţei gloriile ce i-au încîntat viaţa!... Această nobilă idee o veţi găsi nu numai la baza „corespondenţei" Pascal-Newton, ci, de asemenea, a tuturor celorlalte texte...

Cum s-ar spune, Vrain-Lucas era un... adevărat patriot.

Curat patriotism!...

Ştefan Zaides

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Salt mortal

Uneori chiar salturile mari nu sînt de folos — aceasta ar fi, poate, morala întîmplării petrecute la Roma. În plină desfășurare a talentului nativ de săritor, un cangur a nimerit sub roțile unui automobil. Poliția italiană este, se pare, mai puțin preocupată de găsirea șoferului ce a accidentat animalul, cît, mai ales, de aflarea răspunsului la întrebarea: cum de a ajuns un cangur pe străzile Cetății Eterne.

Un flacon de aspirine

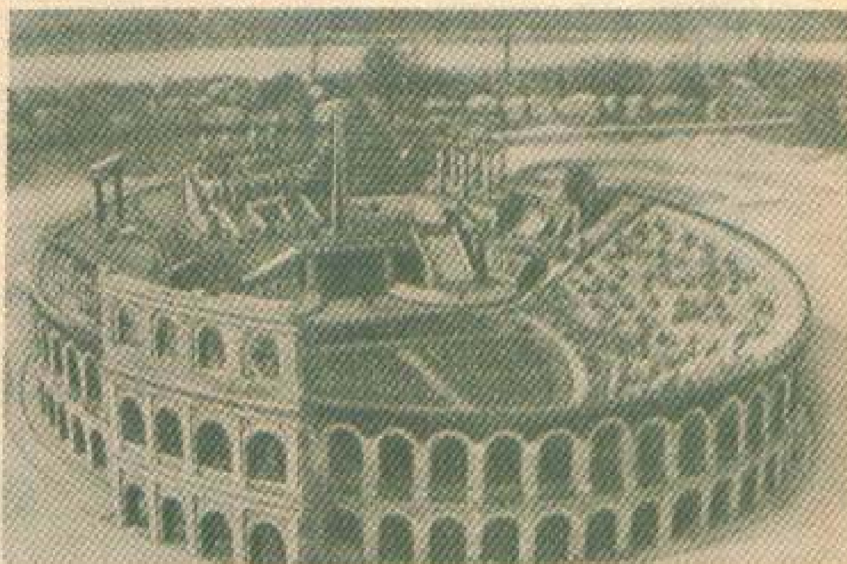
Zece polițiști înarmați, șase patrule motorizate și o echipă cu cîini dresați au declanșat o vastă operațiune de urmărire în pădurile ce înconjoară orașul finlandez Uusikaarlepyy, pentru a prinde autorii unui „hold-up" asupra unei farmacii. Pînă la urmă, s-a dovedit a fi vorba de un singur „autor", un bărbat de 48 de ani, care a comis spargerea pentru a-și procura... un flacon de aspirine. L-a împins la această faptă — a declarat el la interogatoriu — o migrenă insuportabilă. Care, după cum se vede, a dat serioase dureri de cap și polițiștilor.

Barometru muzical

Papagalul căpitanului de marină în retragere, Miguel Domestico, din Cuba, a devenit renumit în întreaga insulă pentru exactitatea cu care pronostichează starea vremii. Cînd fluieră un vals, trebuie așteptată ploaia. Dacă din gîtlej îi iese un îndrăcit ritm de samba, este iminentă furtuna. Înainte de sosirea unui uragan, imită alămuri ce interpretează muzică de marș. Nu se știe cîți ani i-au trebuit lupului de mare să-și transmită experiența de viață papagalului...

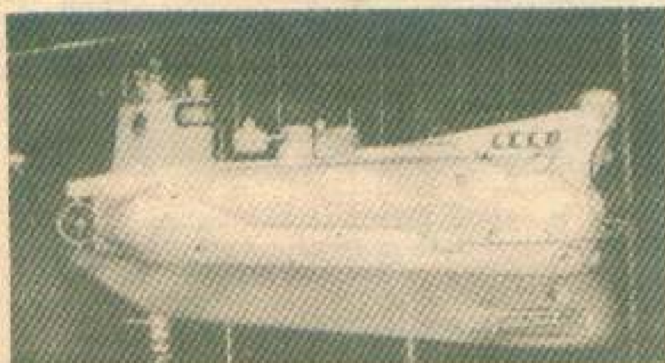
Din plastic și plexiglas

„Italia în miniatură" se numește expoziția de machete găzduită nu departe de Rimini. Ea prezintă, la scara de 1:50, 200 din cele mai reputate vestigii istorice ale țării, reproduse din plastic și plexiglas. In **fotografia** alăturată — o „imitație" a celebrei Arene din Verona.

Pentru cercetarea adîncurilor

La expoziția unională de la Moscova, specialiștii sovietici au prezentat o nouă navă destinată cercetării adîncurilor marine. Este vorba de submarinul „Zefir 2" (în **fotografia** alăturată), echipat pentru prospecțiuni geologice și, totodată, pentru lucrări cu caracter arheologic pe fundul mărilor și oceanelor. Are o masă de 40 tone, se poate scufunda pînă la 2 000 metri și rămîne în imersiune 72 de ore. Viteza pe care o poate dezvolta în adîncuri — două noduri. Poate lua la bord un echipaj format din cinci persoane.

Podoabă capilară

Un funcționar malayesian a pus, cu succes, la încercare rezistența podoabei sale capilare. Legîndu-și de plete un... autobuz de 6,2 tone, cu 25 de călători, a reușit să-l tragă pe o distanță de 20 metri. „Sportivul" a anunțat că următoarea încercare la care își va supune coafura va fi tractarea unui... avion de pasageri.

Din cauza culorii

Și tot o întîmplare cu... păr. Britanicul Darren Bowles a considerat că i-ar sta mult mai bine, în fața ofițerului stării civile, blond, decît brunet. Vopseaua folosită l-a lăsat însă, nu se știe din ce cauză, pleșuv. A trebuit să-și amîne nunta, pînă la regenerarea părului.

Expediţie

„În canoe, de la Amazon la marea Caraibilor" – este numele unei expediţii ştiinţifice, aflată sub auspiciile a 23 de ţări ibero-americane, care a început la 2 martie, urmînd a se încheia peste aproximativ un an. Punctul său de plecare a fost localitatea Misahualli, în Ecuador, pe rîul Napo, afluent al Amazonului, iar cel de sosire va fi în insula Watling (Bahamas), traseul măsurînd circa 9 000 de kilometri. Coordonatorul expediţiei este geograful şi viceministrul cubanez al culturii Antonio Nunes Jimenez, între membrii săi aflîndu-se cercetători din Ecuador, Peru, Columbia, Brazilia, Venezuela, Panama, Cuba, Spania, majoritatea specialişti în studiul biosferei şi protejării mediului înconjurător, ca şi geografi, botanişti şi antropologi. Principalul lor obiectiv constă în studierea şi stabilirea mijloacelor de apărare a bazinelor fluviilor Amazon şi Orinoco. Cercetătorii vor încerca să dovedească, de asemenea, că, înainte de descoperirea Americii de către Cristofor Columb, în 1492, triburile primitive descoperiseră deja bazinul Caraibilor, navigînd pe Amazon şi afluenţii acestuia; vor aduce, pe de altă parte, un omagiu celor care au contribuit la mai buna cunoaştere a marelui fluviu şi a bazinului său. Pentru aceasta, vor străbate Amazonul, rîurile Napo, Rio Negro şi Casiquiare, ca şi Orinoco, pînă la vărsarea sa în Marea Caraibilor, unde vor ocoli arcul format de Antilele Mici, pentru a ajunge în insula Guanahani (azi Watling), primul teritoriu american descoperit de Columb şi denumit de el San Cristobal. Proiectul organizării acestei originale expediţii a fost aprobat la cea de-a patra Conferinţă ibero-americană privind pregătirea apropiatei aniversări a 500 de ani de la descoperirea Americii, desfăşurată la San Jose, Costa Rica, în aprilie 1986. La această conferinţă, intitulată „Encuentro de dos mundos" (Întîlnirea a două lumi), au participat reprezentanţi guvernamentali din Argentina, Brazilia, Bolivia, Columbia, Costa Rica, Cuba, Chile, Republica Dominicană, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Nicaragua, Mexic, Panama, Paraguay, Peru, Portugalia, Porto Rico, Salvador, Spania, Uruguay şi Venezuela. În calitate de observatori au luat parte reprezentanţi din Bahamas, Italia, S.U.A. şi din partea Organizaţiei Statelor Americane (O.S.A.). Expediţia se desfăşoară cu ajutorul a patru canoe, construite de indigeni din Ecuador după modelul celor folosite de vechile populaţii amerindiene. Principalul artizan a fost indianul Alonso Andi Licuyo, din comunitatea quechua, care trăieşte în aşezarea Pano, de la poalele Anzilor ecuadorieni. El a folosit lemnul unor arbori din regiune, aşa-numiţii „chunchos". Aşa cum a explicat organizatorul acestei călătorii, indienii din Pano au o veche tradiţie de navigatori, membrii acestei comunităţi ajungînd în Caraibi mult înainte de Columb, urmînd aceeaşi rută cu expediţionarii actuali. Călătoria este organizată sub patronajul UNESCO şi va avea ca puncte principale de alimentare oraşele Iquitos (Peru), Leticia (Columbia) şi Manaos (Brazilia). După ce vor străbate cei 9 000 km şi două mari ecosisteme – pădurea ecuatorială şi Marea Caraibilor – participanţii la această aventură se vor întîlni, în insula Guanahani (Walting), cu caravelele spaniole, care vor reedita, în cadrul altei expediţii, călătoria lui Columb spre America.

Viteză

Inginerii de la căile ferate japoneze au reuşit să obţină un nou record de viteză la suprafaţă – 400,8 kilometri pe oră – cu un prototip pilotat de tren linear. Recordul anterior – 355 km/h –, realizat cu acelaşi gen de tren, a fost atins în R.F.G., în decembrie 1985. Căile ferate japoneze intenţionează să utilizeze, în viitor, acest sistem de transport – numit „linear motor car" – cu o viteză de 400 km/h, în condiţii normale. În proba pe parcursul căreia s-a obţinut noul record, două vagoane ale trenului linear au transportat doar cîteva persoane, între care pe Yoshihiro Kyotani, inventatorul său.

Profesorul Yoshiharu Takahashi, în vîrstă de 54 de ani, savurează un pahar cu sake (o băutură japoneză tare), în timp ce se răcoreşte la izvorul cu apă caldă, în aer liber, pe care şi l-a asigurat lîngă locuinţa sa din oraşul Beppu, o renumită staţiune de ape termale din insula Kyushu

„Centrul Pompidou" — un deceniu de activitate

Centrul național de artă și cultură „Georges Pompidou", din Paris, și-a sărbătorit zece ani de existență: inaugurat oficial la 31 ianuarie 1977, el a fost deschis pentru public două zile mai tîrziu. De atunci, centrul a fost vizitat de circa 74 milioane de persoane, cu o medie zilnică de 24 000 de vizitatori, pe care i-au interesat fie biblioteca, fie sălile de expoziții, fie muzeul de artă contemporană sau filmoteca. Aici au loc activități culturale din cele mai diverse: concerte, expoziții, proiecții de filme, predarea limbilor străine etc., secția cea mai căutată fiind Biblioteca publică de informare. Aici vin 14 000 de persoane din cei 24 000 de vizitatori zilnici. Biblioteca dispune de 400 000 de volume, 2 200 de periodice, 4 000 de documente sonore și 2 000 de filme. Același uriaș centru găzduiește Muzeul național de artă modernă, unul dintre cele mai mari din lume, un centru de creație industrială (arhitectură, urbanism, comunicații audiovizuale), Institutul de cercetare și coordonare acustică și muzicală, săli de cinematograf, teatru, lectură, dans, concerte, conferințe, ca și spații de expoziție. Cu prilejul aniversării celor zece ani de existență ai „celui mai vizitat loc din Paris", președintele François Mitterrand a inaugurat, punîndu-l în funcțiune, un ceas special – simbol al viitorului –, care marchează numărătoarea inversă a secundelor ce au rămas să se scurgă pînă la trecerea omenirii într-un nou secol.

Universitate

Orașul andaluz Granada, din sudul Spaniei, va deveni sediul Universității euro-arabe, a anunțat guvernul spaniol. Noua instituție de învățămînt își propune să aprofundeze studiul în domeniul istoriei și culturii comune, incluzînd mai ales cunoașterea limbii și literaturii arabe. De asemenea, să inițieze cercetări științifice, care să permită o mai mare dezvoltare tehnologică în țările arabe pe o serie de teme concrete, cum ar fi agricultura sau mediul ambiant, astfel încît „confluența de interese și aportul spaniol să facă viabilă realizarea principalelor obiective ale acestui proiect", relevă comunicatul guvernului spaniol. Cheltuielile de funcționare ale noii universități vor fi suportate de Piața comună, Liga arabă și Spania.

„Otello"

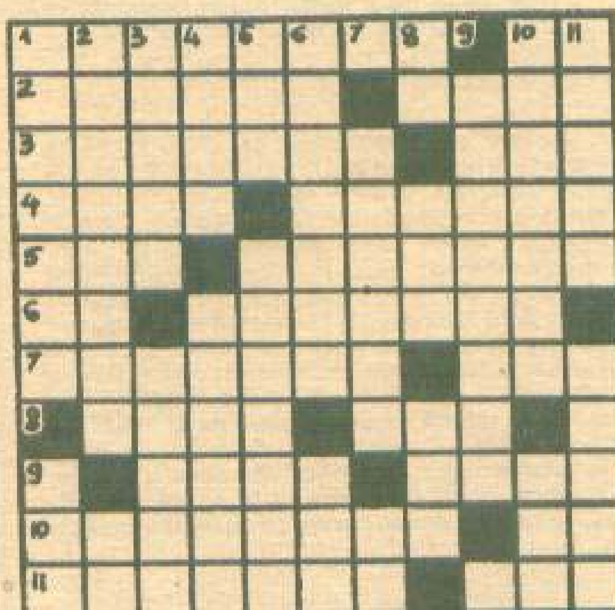
Scala din Milano a sărbătorit centenarul primei reprezentații a operei „Otello" de Giuseppe Verdi, organizînd un spectacol festiv și invitîndu-i, ca interpreți ai rolurilor principale, pe tenorul Placido Domingo și pe soprana Mirella Freni. Regizorul Franco Zefirelli a asigurat punerea în scenă, iar la pupitrul orchestrei s-a aflat dirijorul Carlos Kleiber. Anterior, Placido Domingo a aniversat, la opera Covent Garden, din Londra, cea de-a o mia interpretare a sa a rolului lui Otello. Acesta a fost scris de Verdi pentru tenorul Ricardo Tamagno, ale cărui acute, scria critica vremii, „făceau să tremure candelabrele teatrului". În cei o sută de ani de existență a celebrei opere, trei au fost tenorii de marcă în rolul principal: Ricardo Tamagno – care a inaugurat-o, Mario del Monaco, în anii '60, și Placido Domingo, dotat inclusiv cu necesara expresivitate dramatică, pe care o implică rolul frămîntatului maur din Veneția. În urmă cu un secol, premiera operei a fost un eveniment la care a participat întregul Milano, Verdi, atunci în vîrstă de 77 de ani, fiind aclamat nu numai de publicul din sală, ci și de locuitorii orașului, veniți în număr mare sub ferestrele hotelului unde era găzduit.

EXPOZEU

ORIZONTAL: 1) Armament dispus cu intenții pașnice — Dublete! **2)** Scos din uz — Bumerang sonor. **3)** Urmăresc îndeaproape mașinile — Reușit la examen. **4)** Aria privighetorii — Un ochi... în mare. **5)** Băgat pe gît — Cu cartea la locul de muncă (pl.). **6)** Etapa inaugurală! — Legată de dispariția urmelor. **7)** Foarte atent la detalii — E la dreapta. **8)** Atrage privire — În felul acesta. **9)** A bate la poartă — Blîndețea întruchipată. **10)** Cuvînt de legătură — Upercut de stînga! **11)** Ambalaj tradițional pentru alimente — Permite accesul în sens dublu.

VERTICAL: 1) Înfățișat în fel și chip — Poveste veche. **2)** Rupte de realitate — Număr restrîns! **3)** Egal cu zero — Prafuri luate cu apă (sing.) **4)** Abatere din drum — Luate după tipic. **5)** Pe deasupra — Amator de broaște. **6)** A încheia o afacere — Moment teatral. **7)** Dragoste la prima vedere (pl.) — Invitație pe plan local. **8)** Semne de mirare — Atrage atenția unuia mai mare — O jumătate bine definită. **9)** Umblă cu picioarele altora. **10)** Tăietor de lemne (dim.) — Încheie lupta. **11)** A realiza o apropiere — Fel de fel.

George Magheru

Zhou Enlai - un portret

• O carte proiectînd un puternic fascicul asupra unuia dintre cei mai proeminenți oameni de stat și diplomați ai secolului XX: Zhou Enlai (Ciu En-Lai). Pentru prima oară în limba română, un pasionant capitol al cărui titlu definește o latură principală a personalității celui care, între 1949 și 1976, a deținut funcția de premier al Chinei:

„Cinci minute pentru presă" — expresia are, în argoul gazetăresc, un înțeles precis, desemnînd scurtul interval în care, la începutul unor convorbiri oficiale sau tratative, li se permite ziariștilor, îndeosebi foto-reporterilor și operatorilor de televiziune sau film, să ia „probe de atmosferă". De obicei, principalii interlocutori, cunoscută fiind curiozitatea profesională a gazetarilor, se limitează la adoptarea unei atitudini fotogenice, și schimbă impresii despre starea vremii, nu de puține ori cu tîlc. Am urmărit, pe diferite meridiane, tot felul de „cinci minute" mai mult sau mai puțin meteorologice. Una dintre puținele dăți cînd, înainte de începerea lor am fost martor la ceea ce putea părea o abatere de la protocol, a fost în după-amiaza zilei de miercuri 2 iunie 1971. Un vînt cald se rostogolea prin imensa Piață Tienanmen, inima capitalei chineze, Beijing. În Palatul Adunării Naționale a Reprezentanților Populari a R.P. Chineze, care cuprinde o suprafață egală cu a unei duzini de terenuri de fotbal și unde fără amabilitatea gazdelor cu ușurință te puteai rătăci, un mic grup de ziariști era condus spre o sală sobră, în centrul căreia trona o masă dreptunghiulară de tratative. Mai erau zece minute pînă la ora convorbirilor. Deodată, s-a deschis ușor o ușă laterală și în încăpere a intrat, fără zgomot, un om de talie mijlocie, purtînd, cu o deosebită distincție naturală, o tunică cenușie, și-a rotit, de sub sprîncenele groase, tăciunate, privirea de veveriță, pentru a se convinge că totul arăta cum se cuvine, chiar în cel mai mic detaliu, cînd va reveni cu oaspetele. Cu un surîs cald și discret, a adresat cîteva cuvinte guturale tinerelor ajutoare de față, probabil o apreciere, apoi a dat mîna cu gazetarii, care a cerut să-i fie prezentați, și a plecat să-și aștepte oaspetele la intrarea Palatului. Era același om — afabil, lipsit de morgă, emanînd percepție intelectuală — pe care îl văzusem la Geneva din „țarcul presei", intrînd în aprilie 1954 în Palatul Națiunilor și, un an mai tîrziu, la Conferința de la Bandung, din loja presei, apoi pe străzile Bucureștiului, în martie 1965, și pe drumurile României — în iunie 1966. Doar părul încărunțise. Mi-am reamintit episodul citind cartea ce i-au consacrat-o doi ziariști chinezi: „Zhou Enlai — Un portret"

Un deceniu după dispariția lui Zhou Enlai, la Beijing a apărut în engleză, limbă în care a și fost dealtfel redactată, o carte consacrată celui care, în memoria concetățenilor săi, a rămas „premierul îndrăgit", iar în cea a istoriei ca un om care și-a marcat epoca[1]. Autorii, soții Percy Jucheng Fang și Lucy Guinong Fang, s-au născut în același an – 1914 , au absolvit Universitatea Qinghua din Beijing în 1938, au trăit cea mai mare parte a celui de-al doilea război mondial în India, pentru ca, la sfîrșitul anului 1945, să plece în Marea Britanie pentru studii post-universitare și unde au fost colaboratori la emisiunile de radio ale BBC. De la proclamarea Republicii Populare Chineze, 1 octombrie 1949, ei au revenit în patrie, ocupîndu-se, pînă la pensionare, cu gazetăria. Propriu-zis, această carte caldă, scrisă într-o limbă colorată, nu este o biografie. Cuprinsul ei este, poate, cel mai bine definit în titlul: **un profil,** *respectiv un contur, o figură, un portret. Totuși, nu este doar un tablou în galeria liderilor revoluției chineze, ale căror schițe sînt, de asemenea, prezente, și nici o analiză din sfera politologiei. Cartea oferă, în schimb, o proiecție umană asupra lui Zhou Enlai, pe fundalul lungului marș istoric al Chinei spre libertate și făurirea unei noi societăți. Cunoscători atît ai scenei, cît și ai culiselor politice, autorii, cu stăpînirea de sine a unor inițiați, aduc în prim plan amănunte revelatoare, fapte puțin cunoscute sau neștiute public pînă acum și care aparțin, de acum, istoriei curente.*

Înainte de a reproduce largi fragmente, pînă la sfîrșitul perioadei cît a deținut și funcția de ministru de externe, din capitolul consacrat activității diplomatice, să prezentăm sumar cititorului nostru, recurgînd la textul volumului, cîteva date jalon din viața lui Zhou Enlai.

[1] Percy Jucheng Fang, Lucy Guinong J. Fang. Zhou Enlai – A Profile, Foreign Languages Press, Beijing, 1986

Înaintea plecării lui Zhou Enlai (al șaselea din dreapta, rîndul I) la Guangzhou, în 1924. Al treilea din dreapta, pe rîndul IV - Deng Xiaoping

1924. Instructor politic la Academia Militară din Whampoa

O proiecție umană

Viitorul premier al Chinei s-a născut la 5 martie 1898, într-o familie săracită de mandarin, din districtul Huaian, provincia Jiangsu, de pe litoralul răsăritean. La vîrsta de patru ani, a fost învățat să citească și să recite pe de rost zeci de poezii, ceea ce, ulterior, cînd a devenit adult, îmbinîndu-se cu auto-disciplina, i-a dat o memorie fidelă, care surprindea pe oricine intra în contact cu el. Copilăria, pe care și-au pus amprenta dificultățile materiale și hărțuiala permanentă a creditorilor, ia practic sfîrșit la zece ani, cînd, devenit orfan de ambii părinți, trebuie să se îngrijească de cei doi frați mai mici. În 1910, în vîrstă de 12 ani, Enlai părăsește pentru totdeauna Huaian și se mută sub acoperișul unui unchi, care îl ajută să urmeze școala primară la Shenyang, în nord-estul Chinei. Întrebat, ca și ceilalți colegi, de învățător „De ce mergi la școală", Enlai a răspuns: „Pentru a trezi China din moțăială și a o face puternică".

Anii petrecuți la Shenyang au coincis cu victoria revoluției burghezo-democratice, în octombrie 1911, care a răsturnat dinastia Qing, și a condus la formarea guvernului provizoriu al Republicii China la Nanjing, în frunte cu dr. Sun Yatsen, la 1 ianuarie 1912. În 1913, tînărul elev pleacă la Tianjin (Tientsin) pentru a urma școala secundară, unde avea să-și facă și ucenicia gazetărească, alcătuind articole împotriva încercărilor puterilor străine de a dezmembra China și ale forțelor reacționare de a restaura monarhia. La absolvire, în septembrie 1917, Enlai pleacă în Japonia, pentru a se consacra studiilor universitare. După 19 luni, în care răstimp și-a început educația marxistă, se reîntoarce în patrie și, din iulie 1919, devine editorul bisăptămînalului *The Tientsin Student* (Studentul din Tientsin). În timpul activității din acest mare oraș din nord-estul Chinei, Zhou Enlai a cunoscut-o pe tînăra studentă Deng Yingchao, care avea să-i devină soție la 8 august 1925.

Prima jumătate a anului 1920 și-a petrecut-o în închisoare, poliția suprimînd mișcarea studențească. În decembrie 1920, ajunge în Franța, bursier al unui program de muncă și studiu. Mai bine de doi ani, locuiește la Paris, în apropiere de Place d'Italie, un timp lucrînd la uzina de automobile Renault. La începutul anului 1921, împreună cu alți chinezi marxiști aflați în Europa, formează Grupul comunist. După crearea la 1 iulie 1921, la Shanghai, a Partidului Comunist Chinez, grupul de la Paris a fost desemnat drept Secția generală europeană, avîndu-l ca secretar pe Zhou Enlai și incluzînd, în raza sa, pe lîngă Franța, și Germania și Belgia. El a inițiat apariția publicației *La Jeunesse* (Tineretea), numită în 1923 *Red Ray* (Raza roșie) și a călătorit în Belgia, Marea Britanie, Germania, în ultima țară stînd chiar lungi perioade. La Berlin l-a cunoscut pe fostul general de brigadă din armata chineză Zhu De (Ciu De), pe care l-a sprijinit să devină membru al Partidului Comunist Chinez.

În ianuarie 1924, la Guangzhou (Canton), Sun Yat-sen a convocat primul Congres al Kuomintang-ului (partidul naționalist)[2] care a pus bazele colaborării cu Partidul Comunist Chinez în vederea înfrîngerii clicii militariste, care deținea sub control nordul Chinei. Partidul Comunist Chinez a decis, atunci, rechemarea majorității cadrelor sale din străinătate. În

[2] În 1905, Societatea pentru renașterea Chinei (Xing Zhong Hui), condusă de Dr. Sun Yat-sen, s-a unificat cu Societatea pentru regenerarea Chinei (Hua Xing Hui) și Societatea pentru sfărîmarea jugului străin (Guang Fu Hui), formînd Liga revoluționară chineză (Tong Men Hui). Dr. Sun Yat-sen a devenit președintele Ligii, care a condus revoluția burghezo-democratică din 1911. În 1912, Liga, unindu-se cu alte cîteva grupări politice mai mici, s-a reorganizat în Kuomintang (Partidul Naționalist Chinez), denumire reconfirmată în octombrie 1919, cînd, sub conducerea lui Sun Yat-sen, a avut loc o nouă reorganizare. La al II-lea Congres al Partidului Comunist Chinez (iunie 1923) s-a decis să se colaboreze cu Kuomintang-ul și că membri de partid, ca persoane individuale, pot să facă parte și din Kuomintang. La primul congres național al Kuomintang-ului, din ianuarie 1924, au fost aprobate, de asemenea, cele două principii mai sus menționate, și o serie de conducători comuniști, printre care Mao Zedong, au făcut parte din organele de conducere ale Congresului și au fost aleși membri sau supleanți în Comitetul Executiv Central al Kuomintang-ului.

Zhou Enlai pe aeroportul din Yan'an, revenind de la convorbirile tripartite de la Xian (1936)

vîrstă de 26 de ani, în august 1924, Zhou Enlai a fost numit șeful Secției politice a nou createi Academii Militare Whampoa (Huagpu), al cărei comandant era Jiang-Jieshi (Cian Kai-și). Zhou Enlai îndeplinea, totodată, funcția de secretar, membru al Comisiei permanente și șef al secției militare în Comitetul regional Guangdong (Kwangtung) – Guangxi (Kwangsi) al Partidului Comunist Chinez.

Decesul lui Sun Yat-sen, la începutul anului 1925, a permis lui Jiang Jieshi (Cian Kai-și) să preia controlul asupra Kuomintang-ului.

1927 a fost un an de cotitură. În primăvară, campania împotriva clicii militariste din nord, pornită din Ghuangzou de către forțele democratice și revoluționare, cuprinsese întreg bazinul fluviului Yangtze. Partidul Comunist Chinez l-a trimis pe Zhou Enlai la Shanghai pentru a organiza insurecția împotriva clicii militariste în cel mai populat oraș al țării. El deține funcțiile de secretar al Comisiei militare a C.C. al Partidului Comunist Chinez și de secretar pentru probleme militare pentru provinciile Jiansu și Zhejiang. Triumful insurecției armate din Shanghai a fost urmat, însă, de ruptura Kuomintang-ului de Partidul Comunist Chinez și organizarea, din ordinul lui Jiang Jieshi, a unei băi de sînge antimuncitorești și anticomuniste. Nu numai că a încetat colaborarea dintre Kuomintang și comuniști, dar a început lupta armată cunoscută, ulterior, ca al doilea război civil revoluționar (1927–1937). Tot în 1927, la al V-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, Zhou Enlai este ales membru al Comitetului Central și al Biroului Politic, funcții pe care a continuat să le dețină cît a trăit. În același an, conduce insurecția de la Nanchang, care a marcat nașterea forțelor armate conduse de comuniști, care, în anii 1934–1935, aveau să întreprindă Marșul cel Lung, de 12 000 km, din sudul spre nord-vestul Chinei, unde a fost stabilit noul cartier general de la Yan'an.

La începutul anilor '30, trupele japoneze au ocupat o mare parte a nord-estului Chinei. În pofida pericolului mortal care plana asupra țării, Jiang Jieshi s-a lansat, însă, în mari campanii militare împotriva zonelor aflate sub autoritatea comuniștilor. La mijlocul deceniului patru, Zhou Enlai[3], odată cu stabilirea bazei revoluționare din Yan'an, sprijină pe Mao Zedong (Mao Tze-dun) – care devine liderul incontestat al Partidului Comunist Chinez – și linia de creare a unui front național unit împotriva agresiunii japoneze.

Diplomatul

Cariera diplomatică a lui Zhou Enlai este, adeseori, datată ca începînd cu declanșarea războiului chino-japonez, la 7 iulie 1937[4], cînd și-a asumat, public, sarcina de a răspunde de problemele internaționale ale Partidului Comunist Chinez. De fapt, activitatea lui în acest domeniu a început cu incidentul de la Xi'an, din 1936. Necesitatea de a furniza informații asupra acestui important eveniment l-a făcut pe Zhou să recurgă la serviciile a doi ziariști străini simpatizanți, care se aflau în momentul respectiv la Xi'an. Este vorba de Agnes Smedley (1892–1950) din Statele Unite, fiica unui minier din Colorado, care s-a identificat, ea însăși, cu cauza revoluției chineze și a scris *The Great Road* (Marele drum), biografia lui Zhu De, și de James Bertram, un neozeelandez, autorul cărții *North China Front* (Frontul din nordul Chinei). Ei pregăteau manuscrise pentru Radio Xi'an, a căror formă definitivă pentru a fi transmise în engleză și chineză era dată de Zhou Enlai.

Ca instituție, primul oficiu al partidului, care se ocupa cu probleme externe, a fost stabilit în primul an de război[5] în Wuhan (China centrală), ca parte a Biroului din acest oraș al Armatei a 8-a de marș, condusă de comuniști[6]. Se numea secția de informații internaționale (S.I.I.) Adăpostită într-o modestă cameră de hotel, folosită atît ca birou, cît și

[3] La al VI-lea Congres al Partidului Comunist Chinez (1928) este ales membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic, șef al Secției Organizatorice a Comitetului Central și secretar al Comisiei Militare a CC. Concomitent, pînă la sfîrșitul anului 1931, conduce activitatea de partid la Shanghai, aflat sub stăpînirea Kuomintang-ului. În 1932, devine comisar politic general al Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor Chinezi și, ulterior, vicepreședinte al Comisiei Militare.

[4] În acea zi, trupele japoneze au provocat la sud-vest de Beijing „incidentul de la podul Logongiao" (podul Marco Polo), lansîndu-se în vaste operații militare și ocupînd o mare parte a Chinei. Încă în 1894, Japonia acaparase Taiwanul și insulele Penghu. În urma războiului ruso-japonez din 1905, Japonia a preluat poziții ale Rusiei țariste în nord-estul Chinei și, după primul război mondial, interesele coloniale ale Germaniei. Japonia a provocat, de asemenea, „incidentul de la 8 septembrie 1931" și, luînd ca pretext o explozie la calea ferată, la Mukden (Shenyang), trupele sale staționate din 1905 pentru „protejarea" arterei feroviare, au atacat unitățile chineze, încheind, în cîteva luni, ocuparea Manciuriei (cele trei provincii din nord-estul țării) și proclamînd un stat marionetă: Manciuko (februarie 1932).

[5] A doua zi după „Incidentul de la Podul Marco Polo", Partidul Comunist Chinez a dat publicității o proclamație chemînd pe toți chinezii să se unească în războiul de rezistență. La 15 iulie 1937, o nouă declarație propunea colaborarea între Partidul Comunist Chinez și Kuomintang, iar Zhou Enlai a fost trimis la Lushan pentru convorbiri cu Cian-Kai-și.

[6] La 13 august, trupele japoneze au atacat Shanghai și s-au îndreptat spre Nanjing, amenințînd direct atît guvernul lui Cian Kai-și, cît și interesele britanice și americane în China. Numai în aceste condiții guvernul Kuomintang-ului a ajuns la un acord cu Partidul Comunist Chinez privind rezistența unită. Conform acestui acord, principala forță a Armatei Roșii, amplasată atunci în nord-vestul țării, cu un efectiv de 30 000 oameni, a fost renumita Armata a 8-a de

Zhou Enlai și Mao Zedong întîmpinîndu-l pe americanul Patrick Hurley, cu prilejul vizitei acestuia la Yan'an (1945)

pentru dormit, S.I.I. avea inițial un personal de trei-patru oameni și două jalnice mașini de scris. Aici, Zhou Enlai primea vizitatori și ziariști din străinătate și conducea activitatea de rutină a S.I.I. de traducere a scrierilor lui Mao Zedong. Printre cei care veneau să-l vadă pe Zhou pentru informații sau puncte de vedere – unii frecvent, alții numai ocazional – era și un trio de scriitori americani: Agnes Smedley, Anna Louise Stong[7] și Edgar Snow[8]. Poetul neozeelandez Rewi Alley era, de asemenea, un vizitator frecvent al biroului lui Zhou, uneori pentru a discuta proiectul său de cooperative industriale. Dar, gazda și oaspeții vorbeau, în special, despre război și viitorul Chinei.

Tot la Wuhan se făceau aranjamente pentru permisele de liberă trecere pentru străini spre Yan'an. De aici, Norman Bethune (1890– 1939), chirurgul canadian care participase la războiul civil din Spania, și tînărul doctor indian Dwarkanath Santram Kotnis (1910–1942) au plecat în zonele eliberate, unde aveau să-și dea viața în războiul poporului chinez împotriva Japoniei militariste. Kotnis și B.K. Basu făceau parte din misiunea medicală indiană în China, condusă de dr. L. Atal. Doctor Basu și-l reamintește pe Zhou Enlai, din acele zile de la Wuhan, ca un om radiind energie, experimentat și bine informat, care analiza războiul și situația politică cu o rară perspicacitate. Conferințele de presă ale lui Zhou Enlai erau frecventate de ziariști americani, britanici, francezi etc. Basu își reamintește că unul dintre ei prezicea că, probabil, în 20 de ani vor fi mîndri că l-au cunoscut pe Zhou Enlai. „De ce tocmai peste 20 de ani?", a exclamat Basu. „Este prea departe în viitor, eu sînt mîndru chiar acum".

Tinerii care formau personalul S.I.I. erau neexperimentați, dar muncitori și dornici să învețe. Zhou Enlai îi îndemna să judece cu capul lor și să se conformeze cu ceea ce el denumea *wu qin* pentru personalul lucrînd în probleme externe. *Wu* înseamnă cinci și *qin* – pune-te pe treabă, adică ocupă-te cu cinci chestiuni: 1. pune-ți la treabă ochii, ocupă-te cu cititul, mai presus de toate studiază literatura marxistă și scrierile lui Mao Zedong, politica și directivele partidului; 2) pune-ți la treabă urechile – ocupă-te de aflarea părerilor oamenilor asupra războiului, Kuomintang-ului, viitorului țării etc și comunică opiniile culese; 3) pune-ți la treabă limba – ocupă-te de răspîndirea politicii și principiilor partidului și respingerea ideilor și punctelor de vedere greșite; 4) pune-ți la treabă mîinile – ocupă-te cu grijă personală de tot ceea ce trebuie făcut, adică, bazează-te pe tine însuți și nu pe alții; 5) pune-ți la treabă picioarele – ocupă-te de munca pe teren, găsește oameni care să-i faci prieteni și nu aștepta ca cineva să vină să-ți bată la ușă.

În octombrie 1938, Wuhan a căzut în mîinile japonezilor[9]. Biroul Armatei a 8-a de marș s-a mutat la Chongqing[10], devenit capitala pe timpul războiului și, în aprilie anul următor, o Secție de Afaceri Străine a înlocuit Secția de informații internaționale. Ea a fost subordonată Biroului pentru China de Sud al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez și era în răspunderea lui Zhou Enlai. Dacă la Wuhan, Zhou a trebuit să se mulțumească doar cu un grup restrîns de colaboratori, la Chongqing el avea mult mai mulți, dar și problemele au devenit mai complexe, pe măsură ce trecea timpul. Secția Afacerilor Străine se conforma întru totul concluziilor desprinse din analiza primei etape a războiului.

După Zhou Enlai, invazia japoneză amenința puterile occidentale și primejduia, îndeosebi, interesele

Marș a Armatei Revoluționare Naționale sub comanda lui Zhu De. Ulterior, forțele de gherilă din provinciile sudice, conduse de comuniști, au fost reorganizate în Noua Armată a 4-a. În septembrie 1937, Kuomintang-ul a dat publicității o declarație privind colaborarea cu comuniștii și, recunoscînd statutul legal al Partidului Comunist Chinez, a luat ființă oficial Frontul național unit antijaponez.

[7] Autoare (1885–1970) a numeroase cărți despre China și a unor volume despre Uniunea Sovietică. Înainte de a se stabili definitiv la Beijing, în 1958, a stat lungi perioade în China, inclusiv la Yan'an.

[8] S-au cunoscut prima oară în vara anului 1936, cînd Edgar Snow a venit la Yan'an, fiind primul ziarist occidental care i-a întîlnit pe Mao Zedong și ceilalți lideri ai Partidului Comunist Chinez și ai revoluției chineze. Cartea lui, „Red Star over China" (Steaua roșie deasupra Chinei), apărută în Statele Unite în 1938 și reeditată de multe ori, a devenit o lucrare clasică asupra Chinei și prima sursă generală de referință privind istoria Partidului Comunist Chinez în anii deceniului al patrulea și pe conducătorii lui. Edgar Snow (decedat în 1972) a trăit doisprezece ani în China, și majoritatea celor unsprezece volume pe care le-a scris sînt dedicate acestei țări. A întreținut relații apropiate cu Zhou Enlai, pînă la sfîrșitul vieții.

[9] Încă în martie 1938, aproape întreg nordul Chinei se afla în mîinile inamicului. Shanghai-ul fusese ocupat în noiembrie iar Nanjing în decembrie 1937. Tot în octombrie 1938 fusese capturat și Guangzhou

[10] Oraș în provincia Sichuan, situat în partea superioară a fluviului Changjiang (Yangtse)

De la stînga la dreapta: Zhou Enlai, George Marshall, Zhu De, Zhang Zhizhong și Mao Zedong în timpul vizitei generalului american la Yan'an (1946)

Zhou Enlai (cu spatele la aparatul de fotografiat) întîmpinat la revenirea acasă după negocierile cu Kuomintang-ul de la Chongqing (1946). De la stînga la dreapta: Mao Zedong, Zhu De, Li Shaoqi și Peng Dehuai

britanice și americane în China. Deoarece Londra și Washington-ul își concentrau atenția asupra menținerii pozițiilor lor, ultimul lucru pe care l-ar fi dorit era izbucnirea unui război civil, de pe urma căruia ar fi profitat numai invadatorii. În consecință, partidul trebuia să acționeze, în continuare, în rîndul americanilor, britanicilor și francezilor, dar, în special, al americanilor pentru a-i cîștiga la punctul de vedere al Yan'an-ului. Aceasta va sili Kuomintang-ul să se gîndească de două ori, înainte de a declanșa un atac masiv împotriva comuniștilor și a face pace cu Japonia. În timp ce este important să te bizui pe propria forță, sublinia Zhou Enlai, comuniștii trebuie să facă, în același timp, tot ceea ce este posibil pentru a dobîndi sprijin internațional, moral și material, pentru a duce războiul de rezistență, fiindcă, dacă vor permite să fie izolați, vor înlesni realizarea obiectivelor japoneze.

Să atragă simpatie și sprijin pentru războiul de rezistență – aceasta a fost linia de acțiune trasată de Zhou Enlai colaboratorilor săi, în momentul în care au luat contactul cu comunitatea străină din Chongqing. Ei căutau personalul ambasadelor și grupurile de ajutorare a Chinei, înnodau prietenii, țineau conferințe de presă pentru corespondenții străini și încurajau vizitele la sediul lor. Zhou Enlai însuși avea un mare rol în aceste activități, și, prin eforturile sale susținute și ale colaboratorilor săi, a reușit să destrame interdicția prin care partidele politice, exceptînd Kuomintang-ul, nu puteau întreține contacte cu corpul diplomatic în capitala din timpul războiului. Deși regimul lui Cian se străduia să-și atragă simpatii, mult din ceea ce dorea să ascundă – corupția sa, incompetența, manevrele sale de a solicita pace Japoniei pentru a-și îndrepta armele împotriva comuniștilor – au fost dezvăluite în fața lumii. Opinia publică occidentală, îndeosebi din Statele Unite, a început să se scandalizeze de aceste aspecte.

Deoarece s-a scris mult despre Zhou Enlai ca diplomat, în anii războiului și spre sfîrșitul anilor '40, nu are sens să mai revenim, exceptînd sublinierea că, dacă a petrecut o bună parte din timp cu eșalonul superior al cercurilor diplomatice și militare americane, el a acordat, deopotrivă importanță cultivării de relații amicale cu simplii ostași americani. Călătoriile sale spre și de la Yan'an se efectuau cu un avion pus la dispoziție de armata SUA. Pentru a-și arăta aprecierea personală, invita echipajul la masă la Yan'an, deși putea să delege altora această treabă. Prefera să fie el însuși gazdă, pentru a putea fi împreună și vorbi cu tinerii americani. De asemenea, invita soldați și subofițeri din Corpul de geniu al Statelor Unite să ia împreună masa de seară, după ce de pildă, terminaseră instalarea unei stații de radio pentru delegația sa. Felul său comunicativ și neceremonios producea o impresie favorabilă americanilor și ei recunoșteau fără rezervă aceasta, ceea ce nu-i făcea nici o plăcere lui Cian Kai-și[11].

[11] Pînă la capitularea Japoniei, principala preocupare a lui Zhou Enlai în relațiile cu reprezentanții americani („eșalonul superior") era sudarea frontului pentru înfrîngerea inamicului comun, apoi prevenirea războiului civil în China, încercînd să convingă guvernul Statelor Unite că propriul său interes este mai curînd, de a rămîne neutru și nu de a acorda sprijin lui Cian Kai-și. Momentele cele mai importante au fost negocierile pe care le-a avut cu doi trimiși speciali prezidențiali – Patrick Hurley și George Marshall – inclusiv la Yan'an. General maior Patrick Hurley, fost ministru de război (1929–1933), important membru al Partidului Republican, a participat, în anii marii conflagrații, la numeroase misiuni în străinătate, ca reprezentant personal al președintelui F.D. Roosevelt. În această calitate, a sosit și în China, în septembrie 1944. În noiembrie, el a fost la Yan'an, împreună cu Cian Kai-și, pentru a discuta problema unui guvern de coaliție. La sfîrșitul anului, a fost numit ambasador în China, post pe care l-a deținut pînă în noiembrie 1945. Generalul George Marshall (șef de stat major al Armatei SUA între 1 septembrie 1939 și 20 noiembrie 1945, secretar al Departamentului de Stat din 16 ianuarie 1947 pînă la 7 ianuarie 1949 și ministru al apărării în 1950–1951) a fost numit, în decembrie 1945, trimis special al președintelui H. Truman în China, unde a rămas pînă la 8 ianuarie 1947. În ajunul încheierii celui de-al doilea război mondial, respectiv, în primăvara lui 1945, populația regiunilor eliberate ale Chinei, conduse de partidul comunist, se ridica la 95 milioane de oameni. După capitularea Japoniei, anunțată la 15 august 1945 și devenită efectivă prin semnarea actului la 2 septembrie, Statele Unite, conform documentelor diplomatice date între timp publicității, au acordat sprijin Kuomintang-ului pentru „a putea să le captureze (punctele strategice) înaintea comuniștilor" și „să-și stabilească autoritatea asupra unor cît mai mari zone posibile ale Chinei". În octombrie, au început atacuri asupra regiunilor eliberate. G. Marshall a fost trimis oficial în China în misiune de mediere. Dar instrucțiunile sale, devenite între timp publice, prevedeau că în cazul în care fie liderii comuniști, fie Cian Kai-și nu vor face „concesii rezonabile", era autorizat „să-l ajute pe Generalissim în mișcarea trupelor în China de nord". La 10 ianuarie 1946, Kuomintang-ul și Partidul Comunist Chinez au semnat un armistițiu în urma căruia s-a instituit „comitetul celor trei", prezidat de G. Marshall și în care Zhou Enlai reprezenta Partidul Comunist Chinez. Comitetul și-a încetat

Pentru un timp, după izbucnirea pe scară largă a războiului între Kuomintang și comuniști[12], răspunderea lui Zhou Enlai de a conduce Secția Afacerilor Străine a fost preluată de generalul Ye Jianjing. Ca șef al Statului Major General al Armatei Populare de Eliberare, Zhou Enlai a fost absorbit de problemele militare și – pînă cînd victoria pe scară națională nu s-a întrevăzut, iar el și Mao Zedong s-au transferat, în mai 1948, la Xibaipo, în provincia Hebei, ultima oprire înaintea saltului spre Beijing – nu și-a reluat îndatoririle de purtător de cuvînt șef al partidului în problemele externe.

Apropierea victoriei făcea nerăbdătoare cadrele Secției Afacerilor Străine, dornice să-și încerce puterile în noua activitate ce se întrevedea. La curent cu nerăbdarea lor, Zhou Enlai le-a indicat cu ce să se ocupe în răstimp: 1. să continue traducerea scrierilor lui Mao Zedong; 2) să instruiască un număr suficient de oameni pricepuți în activitatea serviciului extern; 3) să facă studii asupra politicilor de urmat după apropiata eliberare la scară națională. După cum spunea Mao Zedong, China trebuie să o ia de la început în domeniul afacerilor externe și să-și formuleze liniile sale de conduită pe noua bază. Munca pentru funcționarii serviciului diplomatic, spunea el, constă „în a curăți casa și pregăti invitațiile pentru a fi trimise oaspeților".

Om de stat

În ajunul inaugurării Republicii Populare, pe care președintele Mao Zedong avea să o proclame la ora zece a.m., la 1 octombrie 1949, în piața Tienanmen, Zhou Enlai a revenit pentru ultima oară la Secția Afacerilor Străine. Noi am îndeplinit ceea ce ni s-a încredințat, s-a adresat el tinerilor radioși, care l-au înconjurat. De mîine vom trece, formal, la activitate diplomatică regulată. El le-a dat instrucțiuni amănunțite asupra felului în care cuvîntarea președintelui Mao, de a doua zi, împreună cu scrisoarea însoțitoare urmau să fie remise ambasadelor sau consulatelor din Beijing sau Nanjing.[13]. Apoi, le-a lăsat sigiliul oficial purtînd numele său, pentru a fi aplicat pe comunicare. Avea să fie primul document purtînd numele lui Zhou Enlai în calitate de ministru de externe. În primul deceniu după numirea în funcția de premier, el a deținut, concomitent, și portofoliul afacerilor externe, pe care l-a cedat mareșalului Cen Yi[14], după cele două conferințe internaționale majore de la Geneva și Bandung. Cu toate acestea, a rămas personalitatea dominantă în relațiile internaționale ale Chinei pînă în ziua ultimei sale suflări.

activitatea în iunie 1946, negocierile continuînd la Nanjing tot pe o bază tripartită, dar, în august, Marshall a declarat că mediația sa a eșuat.

[12] La 26 iunie 1946, trupele Kuomintang-ului au atacat pe toate fronturile regiunile eliberate, precipitînd astfel un război civil fără precedent în istoria Chinei. În momentul respectiv, armata Kuomintang-ului număra 4,3 milioane soldați și controla o populație de 300 milioane oameni. În regiunile eliberate trăiau aproape 100 milioane oameni, iar efectivul Armatei Populare Chineze de eliberare erau de 1 200 000 ostași.

[13] (Nanking); ultima capitală în China continentală a guvernului Kuomintang, aflată sub controlul Armatei Populare de Eliberare încă de la 23 aprilie 1949

[14] Mai tînăr cu Zhou Enlai cu trei ani, Cen Yi a preluat funcția de ministru de externe în septembrie 1956. El a venit în Franța în cadrul programului de muncă-studiu, aproximativ în aceeași perioadă cu Zhou Enlai, unde a rămas pînă în

La masa de lucru, Nanjing, 1946

Nici un alt lider chinez nu a lăsat posterității o atît de profundă amprentă asupra frontului diplomatic al țării sale.

Zhou Enlai este evocat nu numai ca un abil executant, dar și ca un educator de primă mînă în diplomația și arta guvernării. Directivele sale cuprindeau nu numai clarificări amănunțite, dar explicau temeiurile și motivațiile acțiunilor preconizate. O cuvîntare rostită la Ministerul de Externe, în primii ani ai Republicii Populare, dă unele indicii asupra modului său de a gîndi.

În viața ei, se adresa el novicelui său auditoriu, o națiune trebuie să fie totdeauna gata să poarte două feluri de războaie: al cuvintelor și al săbiilor. Cel al cuvintelor le cuprinde atît pe cele scrise, cît și pe cele vorbite. Diplomația aparține războiului cuvintelor. S-ar putea să nu fie un război al săbiilor în fiecare an, dar tot atît de sigur cum noaptea urmează zilei, va exista un război constant al cuvintelor, în fiecare zi din an. De la cei care lucrează în sfera diplomației se așteaptă să-și ducă bătăliile tot timpul cu cuvinte și să obțină succesul prin intermediul lor. El i-a avertizat asupra dificultăților și obstacolelor ce le stau în cale, deoarece noua China, spre deosebire de cea veche, nu beneficia de vreun precedent și trebuia să ia totul de la început. În timp ce nu se punea problema de a urma practica țărilor capitaliste, menționa Zhou, nici modul de abordare al diplomației sovietice nu se potrivea Chinei în toate privințele. Încă de timpuriu, premierul pusese o oarecare distanță între China și Uniunea Sovietică, deoarece Zhou Enlai nu era un dogmatic care sanctifica orice părticică a experienței sovietice, cum era cazul cîtorva înalte oficialități din acea epocă. El cunoștea Uniunea Sovietică, țară pe care o studiase ca tînăr, dar răspundea la pulsul țării sale și se menținea pe poziție cînd era vorba despre ceea ce era bine și adecvat pentru China.

Analiza lui, de atunci, asupra situației internaționale, în ce privește lumea capitalistă, se reducea la un fapt central – că ea este divizată și nu un bloc solid, impenetrabil. În termenii pe care i-a folosit, lumea veche a țărilor capitaliste se împărțea în trei: prima – forțele belicoase, care nu ar fi ezitat să intre în război; a doua – forțele favorabile menținerii

octombrie 1921, cînd a fost expulzat pentru participarea la o demonstrație de la Universitatea din Lyon. A jucat un rol activ în insurecția de la Nanchang din 1927, condusă de Zhou Enlai, și de atunci a început cariera sa militară, ajungînd unul dintre cei zece mareșali ai Armatei Populare de Eliberare. Nutrea un deosebit interes pentru poezia clasică chineză. Funcțiile sale de vicepremier și ministru de externe au încetat, practic, în 1967. A decedat la 6 ianuarie 1972.

statu quo-ului; a treia – forțele care se pronunță pentru menținerea păcii. În conformitate cu această analiză, el definea, în felul următor, politica externă chineză: să ciștige cu totul forțele păcii, să influențeze forțele statu quo-ului și să izoleze forțele înclinate spre război – cu alte cuvinte să fie construit un front unit pentru pace în arena internațională. În acest sens, se pot cita chiar și unele episoade minore, care, într-un fel, ilustrează acest punct de vedere.

Dag Hammarskjöld, fostul secretar general al Organizației Națiunilor Unite, a fost la Beijing în 1955, pentru a-și oferi bunele oficii în vederea eliberării aviatorilor americani capturați, care violaseră spațiul aerian chinez. Era iarnă.[15] Așteptîndu-l pe secretarul general al ONU să iasă din automobil, Zhou Enlai a observat că, în locul din spatele șoferului, rămăsese o persoană străină, cu înfățișare de european. Dat fiind frigul de afară, Zhou Enlai s-a interesat cine era. I s-a răspuns, ulterior, că este un american, aghiotant de securitate al lui Hammarskjöld. Informația l-a supărat. Cum puteți lăsa să se întîmple așa ceva aici, să lăsați un oaspete să dîrdîie de frig? – și-a dojenit el personalul. De ce nu a fost chemat în sala de așteptare încălzită? Ei bine, era american. Cine ar fi dorit, oare, să aibă de-a face, pe atunci, cu un american? E lesne de înțeles de ce agentul de pază a lui Hammarskjöld a fost tratat ca un paria. Războiul în Coreea abia se încheiase, și Statele Unite erau încă inamicul numărul unu. Dar premierul gîndea pe un plan diferit. Sîntem împotriva, explica el, imperialismului Statelor Unite, nu și a unui funcționar american obișnuit. Cum puteți trata astfel un musafir? Asigurați-vă, a adăugat el, că va fi invitat la recepția care urmează. În ajunul plecării lui Hammarskjöld, premierul a dat un dineu în onoarea secretarului general. Nu numai că funcționarul american a fost invitat, dar Zhou Enlai a găsit de cuviință să ciocnească paharul cu el.

Conferința asupra Coreei și Indochinei, de la Geneva, din 1954, prima conferință internațională majoră de după al doilea război mondial[16], a fost prima confruntare directă a lui Zhou Enlai cu complexitățile diplomației, într-un proces de amplă deschidere. A fost, de asemenea, prima Conferință internațională după războiul din Coreea, care i-a adus pe cei doi protagoniști principali, China și Statele Unite, la masa negocierilor. Atenția lumii se concentra asupra Palatului Națiunilor, clădirea fostei Ligi a Națiunilor, în care cei doi dușmani de moarte urmau să se înfrunte în legătură cu probleme ale Asiei. Privirile se îndreptau spre Zhou Enlai, care adusese cu sine o delegație de două sute de persoane. Cum își va împlini misiunea pe scena lumii legendarul virtuos, supranumit „Talleyrand al Chinei", era o chestiune de mare interes pentru corpul de presă reunit

La biroul său din Zhongnanhai

la Geneva. Toți erau nerăbdători să transmită acasă relatări suculente.

Secretarul de stat, John Foster Dulles[17], conducătorul delegației SUA, era un adept al liniei dure și urma o politică de ostilitate față de Republica Populară Chineză și de nerecunoaștere a ei. Deși membrii celor două delegații își încrucișau pașii în fiecare zi pe coridoarele conferinței, Dulles nu a permis nici un contact între ele. El încuraja o atitudine glacială în cazul în care membrii delegației americane se întîlneau cu chinezi în Palatul Națiunilor și el însuși făcuse legămînt să nu aibă prin nimic de-a face cu delegația chineză, exceptînd situația că automobilul său s-ar ciocni cu cel al lui Zhou Enlai. Nu este de mirare că, în această atmosferă înghețată, se vorbea persistent despre refuzul lui Dulles de a da mîna cu premierul chinez, cînd s-au întîlnit pe neașteptate pe un coridor al Palatului Națiunilor.

Richard Nixon[18] denumește, în memoriile sale, acest episod „o insultă", iar Henry Kissinger îl descrie ca o „nerozie" în lucrarea sa *The White House Years*.[19] Nu ar fi fost în natura lui Zhou Enlai ca, în astfel de circumstanțe, să considere un asemenea afront ca pe ceva personal. Nici unul din actele sale publice, acasă ori peste hotare, nu era motivat pe o bază personală. Ceea ce făcea era în numele guvernului sau al țării. La Geneva, el reprezenta China, și, dacă secretarul de stat al Statelor Unite opta pentru a fi insolent, nu spre Zhou Enlai, ca individ, era îndreptată insolența, ci spre China, ca țară.

Ce ar fi fost dacă John Foster Dulles s-ar fi comportat mai puțin beligerant sau dacă Administrația Eisenhower ar fi adoptat o poziție mai puțin rigidă față de China în anii imediat următori războiului din Coreea? Ar fi fost oare diferit cursul istoriei? Acesta e un mare semn de întrebare.

[15] D. Hammarskjöld a fost secretar general al ONU din 1953 și pînă în septembrie 1961, cînd a decedat în urma prăbușirii avionului cu care călătorea în Africa. Convorbirile cu Zhou Enlai, care au cuprins o vastă arie legată de slăbirea tensiunii internaționale, s-au desfășurat la Beijing, între 6–10 ianuarie 1955.

[16] Conferința care s-a desfășurat între 26 aprilie și 21 iulie 1954, a fost convocată pentru a dezbate reglementarea pașnică a problemei coreene și restabilirea păcii în Indochina. La ambele teme au participat URSS, Anglia, Franța, China și SUA, cărora, în chestiunea coreeană, li s-au alăturat alte 14 țări, fără a se ajunge la un acord și, practic, discuțiile au încetat la sfîrșitul lunii mai. La a doua temă au mai participat reprezentanții Republicii Democrate Vietnam și ai celor trei „state asociate", care făceau, atunci, parte din Uniunea franceză (Vietnamul de Sud, Laos și Kampuchia). Acordurile de la Geneva au consemnat încetarea focului din Indochina și o serie de alte aranjamente, între care stabilirea unei linii de demarcație provizorie, aproximativ la mijlocul Vietnamului și în apropierea paralelei 17.

[17] (1888–1959) A fost secretar al Departamentului de Stat din ianuarie 1953 și pînă în aprilie 1959, cînd, cu cinci săptămîni înaintea decesului, a demisionat din motive de boală. Deoarece, în practica generală a conferințelor internaționale, președinția se asigura prin rotație, îndeosebi cînd țara gazdă nu este participantă, datorită opoziției lui Dulles la această formulă, îndeosebi pentru a nu se afla Zhou Enlai în fotoliul prezidențial, s-a ajuns la o co-președinție a URSS și Marii Britanii.

[18] (n. 1913). Al 36-lea președinte al Statelor Unite (1969–1974), în timpul cît Dulles a fost secretar de stat, a deținut funcția de vicepreședinte al SUA în Administrația Eisenhower (1953–1961). Referirea este la volumul II din *The Memoirs of Richard Nixon*.

[19] (n. 1923). Între 1969 și 1973, consilier pentru securitatea națională al președintelui R. Nixon. De la 3 septembrie 1973 și pînă în ianuarie 1977, secretar al Departamentului de Stat. Memoriile sale, *The White House Years* (Anii de la Casa Albă) au apărut în 1979.

Dulles a părăsit Geneva la scurt timp după începerea Conferinței. Conducerea delegației SUA a revenit generalului Walter Bedell Smith, șeful de stat major al lui Eisenhower în timpul războiului[20].

În timpul conferinței, generalul a fost întrebat de un gazetar dacă și în ce fel a avut vreun contact cu Zhou Enlai. Singurul contact cu dl Zhou Enlai a fost, a glumit el, de a beneficia de același prosop rotativ de la lavaboul pentru bărbați. Spre sfîrșitul conferinței, Bedell Smith, fiind ceva mai culant, întîlnindu-l în hol pe interpretul lui Zhou Enlai, a intrat în vorbă cu el. Deși era, în realitate, un fapt neînsemnat, gestul conținea ceva semnificativ. Zhou bănuia că nu toți membrii delegației SUA erau de acord cu Dulles în privința Chinei și a decis să-l abordeze direct pe locțiitorul șefului delegației SUA.

Ocazia s-a ivit curînd. În timp ce traversa holul, Zhou Enlai l-a văzut pe Bedell Smith turnîndu-și cafea în ceașcă. El s-a îndreptat spre masa americanului și i-a întins mîna. După ce a tresărit, revenindu-și, Bedell Smith, care avea un trabuc în mîna stîngă, a apucat la repezeală cu cealaltă mînă ceașca în care tocmai turnase cafea, sugerînd, prin gesticulație, că are mîinile ocupate. Oricum, premierul chinez a rupt gheața. Ei au avut o scurtă convorbire cordială, care s-a încheiat cu aprecierea conducătorului delegației americane la adresa Chinei, despre care a spus că e o țară cu o veche și mare civilizație, și complimentarea lui Zhou pentru contribuția magnifică a Chinei la civilizație. În scurt timp, Bedell Smith a găsit prilejul de a relua legătura abia stabilită. Era în ziua ședinței finale, și Zhou Enlai discuta pe hol. Bedell Smith s-a apropiat pentru a spune la revedere. El a mai afirmat despre conferință că o socotește fructuoasă și s-a folosit de prilej pentru a-și exprima simțămintele călduroase față de poporul chinez. El i-a spus premierului că a fost impresionat de tactul său diplomatic și cît de plăcut îi era că l-a cunoscut. La aceasta, Zhou Enlai i-a răspuns: „Nu v-am întins primul mîna, cînd v-am întîlnit ultima oară?" Reamintirea caraghioslîcului „mîinilor ocupate" l-a făcut pe american să rîdă și, pentru a-și masca încurcătura, a atins cu cotul brațul premierului, înainte de a se despărți.

De ce șeful interimar al delegației SUA n-a avut atîta curaj încît să dea mîna cu premierul chinez? Era ceva care depășea orice închipuire pentru delegația chineză și, pentru un timp, așa a și rămas. Numai cu mult mai tîrziu misterul a fost dezlegat. Pe cînd mai era la Geneva, John Foster Dulles a interzis să se dea mîna cu chinezii. Aceasta explică jongleria de neînțeles a lui Bedell Smith cu trabucul într-o mînă și ceașca de cafea în alta, cînd Zhou Enlai s-a apropiat de el la prima întîlnire, și atingerea cu cotul, în loc de a da mîna la o a doua întîlnire. Iar lui Dulles, cu toată dibăcia lui de avocat de succes pe Wall Street, i-a scăpat din vedere să adauge o clauză la interzicerea strîngerii mîinilor, care să cuprindă și atingerile de coate.

Depunînd o coroană de flori la Mausoleul lui Lenin (Moscova, 1952)

În timp ce nu risipea nici o posibilitate de a continua să lucreze cu membri ai delegației americane, Zhou Enlai nu lăsa nici o sfidare fără răspuns. Începînd dezbaterea problemei indochineze și vorbind în numele Chinei, Zhou a prezentat o propunere. Primirea favorabilă ce i-a făcut-o Bedell Smith a provocat însă ciorovăiala în rîndurile delegației americane, unii neîmpărtășind punctul de vedere al șefului interimar. Unul dintre membrii de rang înalt al delegației, Walter Robertson, care a făcut parte din echipa SUA la Grupul militar de mediație tripartit (Kuomintang, comuniști, Statele Unite) din China, în anul următor încheierii războiului cu Japonia,[21] n-a fost de acord cu șeful lui. Nefiind în măsură să aplaneze diferențele în rîndul delegației sale, Bedell Smith s-a scuzat plecînd la Berna. Înlocuindu-l pe Smith la următoarea ședință, Robertson a atacat propunerea chineză. Zhou Enlai l-a întrebat dacă delegația Statelor Unite crede în ce spune. „Șeful interimar al delegației SUA, care a vorbit la ultima ședință, a spus să propunerea chineză este folositoare discuției" – a replicat Zhou Enlai. „Și acum, dv., Robertson, dați înapoi de la cuvîntul lui. Pe cine să credem acum, pe dv. Robertson sau pe șeful delegației ? Permiteți-mi, Robertson, să vă reamintesc că noi am mai încrucișat săbiile și, în cazul că ne cauți pricină, sîntem pregătiți să-ți facem față din nou". Procesul verbal al conferinței nu cuprinde nici un răspuns al lui Robertson, dacă acesta ar fi existat.

În cele din urmă, restricțiile lui Dulles s-au dus pe apa sîmbetei. Datorită bunelor oficii ale ministrului de externe britanic, Sir Anthony Eden[22], delegația Statelor Unite s-a întîlnit cu chinezii pentru a discuta procedura în vederea negocierilor asupra repatrierii personalului deținut de fiecare parte. Aceasta a dus la convorbirile chino-americane la nivel de ambasadori, care s-au transformat într-un record de

[20] Ofițer de carieră. Din septembrie 1942, șef al statului major al generalului D.D. Eisenhower, în acel moment comandant șef al forțelor anglo-americane pentru Africa de nord. Și-a păstrat funcția și în timpul în care Eisenhower a fost comandant șef în Italia (1943) și din momentul numirii, în decembrie 1943, în calitate de comandant suprem al forțelor expediționare anglo-americane în nord-vestul Europei. În aprilie 1946, preia postul de ambasador la Moscova, pe care îl deține trei ani, amintirile din această funcție apărînd în 1950 *(My Three Years in Moscow)*. În 1950, devine directorul Agenției Centrale de Informații secrete (C.I.A). În noua Administrație Eisenhower, este numit la 10 februarie 1953 subsecretar de stat, al doilea post în Departamentul de Stat, după J.F. Dulles, și lăsînd loc liber pentru a prelua funcția de director al CIA lui Allen Dulles, fratele secretarului de Stat.

[21] Vezi nota [11]

[22] Ministru de externe (1935–1938, 1940–1945 și 1951–1955) și prim-ministru al Marii Britanii (1955–1957).

negocieri maraton, durînd, cu întreruperi, cincisprezece ani[23].

În pofida obstrucţiei Statelor Unite, Conferinţa de la Geneva a depăşit şi ultimul obstacol pentru a ajunge la un acord de încetare a ostilităţilor în Indochina şi pentru a oferi o rezolvare politică. Dar, aşa cum aveau să dovedească evenimentele, aranjamentul a fost zădărnicit de opoziţia lui Dulles[24]. Urmarea limpede, peste ani, a constituit-o, pentru Statele Unite, traumatismul implicării lor, din anii '60, în războiul din Vietnam.

Din punctul de vedere al Chinei – sau pentru a fi mai precişi, al lui Zhou Enlai –, convorbirile la nivel de ambasadori au meritat, totuşi, osteneala de a fi stabilite, chiar şi pentru faptul că negocierile de la Geneva şi, ulterior, de la Varşovia, au dus la repatrierea din Statele Unite a expertului în rachete, de naţionalitate chineză, profesor Qian Xuesen (Chien Hsueh-sen) de la Institutul de Tehnologie din California (Pasadena), care a colaborat la crearea primei rachete teleghidate americane[25]. Qian Xuesen – un civil căruia i se dăduse gradul de colonel în armata Statelor Unite, cînd lucrase la proiectul privind racheta – a fost deţinut, timp de cinci ani, numai de teamă că expertul în rachete balistice intercontinentale ar putea dori, ceea ce în fapt s-a şi întîmplat, să se reîntoarcă în patrie, care devenise o republică populară condusă de comunişti. În cele din urmă, Beijing-ul a obţinut de la Washington să-i dea drumul lui Quin şi profesorul, cu soţia şi cei trei copii, au părăsit ţărmurile Americii pentru China, la 17 septembrie 1955.

Zhou Enlai la prima sa mare conferinţă internaţională (Geneva, 1954)

Mulţi ani mai tîrziu, Zhou Enlai, vorbind despre Geneva, declara că au meritat toate aceste încurcături pentru a-i menţine pe americani la masa negocierilor şi a-l recăpăta pe Qian Huesen, deşi convorbirile-maraton cu Statele Unite, spunea el, nu s-au soldat cu altceva ce ar putea fi considerat pozitiv.

La Geneva, Zhou Enlai a avut şi numeroase discuţii la vila de pe malul lacului în care locuia şi care a fost frecventată de parlamentari din diferite ţări europene şi personalităţi, doritoare să-l întîlnească pe omul de stat chinez. Printre ele a fost şi Charlie Chaplin, geniul lumii cinematografice. Ministrul de externe britanic, Anthony Eden, a ajuns să se cunoască bine cu Zhou Enlai la Geneva, şi contactele lor frecvente i-au condus la un acord de stabilire de misiuni de legătură conduse de însărcinaţi cu afaceri în cele două capitale.

Cele cinci principii...

Pe termen lung, poate de o mai mare semnificaţie a fost călătoria, din luna iunie, a lui Zhou Enlai în India şi Birmania, într-o pauză a conferinţei, deoarece cele cinci principii ale coexistenţei paşnice, proclamate în cursul acestor vizite[26], au servit la ceea ce era acelaşi lucru pentru care pleda China – un front unit al ţărilor lumii a treia împotriva imperialismului. Cele cinci principii iniţiate de Zhou Enlai sînt: respectul mutual al integrităţii teritoriale şi suveranităţii; neagresiunea; neamestecul în treburile interne ale celeilalte ţări; egalitatea şi avantajul reciproc; coexistenţa paşnică. Ghidul în cinci puncte de comportare internaţională a stat la baza celor zece principii adoptate, în 1955, la Conferinţa de la Bandung, în Indonezia – a doua reuniune internaţională majoră la care a participat Zhou Enlai.

În călătoria spre Conferinţa afro-asiatică, programată în localitatea climaterică indoneziană Bandung, între 18 şi 24 aprilie 1955, premierul chinez abia a scăpat de o tentativă de asasinat. Deşi incomplet restabilit după o operaţie de apendicită, el aprecia Conferinţa ca fiind atît de importantă, încît s-a decis să participe la ea cu orice preţ. El plănuia să călătorească la bordul unui avion indian, *Prinţesa Kaşmirului*, închiriat şi care urma să facă escală la Hong Kong. O bombă cu explozie întîrziată pusă de agenţi ai Kuomintangului, în cursul escalei, a făcut să explodeze avionul, în timp ce se apropia de Borneo de Nord. Unsprezece persoane, din afara echipajului, şi-au pierdut viaţa, dintre ei opt fiind chinezi şi cîte unul din Vietnam, Polonia şi Austria[27]. Un epitaf dedicat celor unsprezece martiri căzuţi pentru cauza păcii, independenţei şi libertăţii este gravat pe o masivă piatră funerară din Cimitirul Babaoshan al revoluţionarilor din Beijing.

Printr-o întîmplare norocoasă, Zhou Enlai n-a fost la bordul avionului; fusese invitat în ultim moment, să vină la Rangoon pentru a se întîlni cu prim-miniştrii Birmaniei, Indiei şi Egiptului, ceea ce a făcut necesară schimbarea planului iniţial. Aceasta a evitat Chinei o incalculabilă catastrofă.

[23] Prima rundă a avut loc la Geneva între 1 august şi 14 septembrie 1955. Ulterior, convorbirile chino-americane la nivel de ambasadori s-au desfăşurat la Varşovia.

[24] S.U.A. n-au semnat acordurile de la Geneva, ci au luat act de ele printr-o Declaraţie unilaterală.

[25] În intervalul 1960–1986, China a lansat 18 sateliţi de diferite tipuri. În februarie 1986, racheta cu trei trepte „Marşul cel lung Nr. 3", cea mai perfecţionată rachetă chineză, a plasat pe o orbită permanentă, deasupra Ecuatorului, un satelit de telecomunicaţii. Concomitent, China a anunţat că va pune, pe o bază comercială, la dispoziţia altor state, pentru a plasa sateliţi, serviciile rachetelor sale purtătoare, „Marşul cel lung Nr. 2" şi „Nr. 3". Ambele rachete intră în categoria celor balistice intercontinentale.

[26] Vizita în India a avut loc între 25 şi 28 iunie 1954 şi a fost urmată de cea în Birmania. Declaraţia chino-indiană reafirma, la nivelul şefilor celor două guverne, cele cinci principii enunţate în acordul pe care îl încheiaseră, la 29 aprilie, acelaşi an. Cele cinci principii au fost reluate şi în Declaraţia comună a primilor-miniştri ai Chinei şi Birmaniei, dată publicităţii la 29 iunie 1954.

[27] Ultimii doi erau corespondentul radiodifuziunii poloneze şi trimisul ziarului Partidului Comunist Austriac.

După Geneva, Bandung[28] a fost o piatră de hotar. Dacă Geneva era menită să soluţioneze moştenirea colonialismului şi problemele decurgînd din războaiele din Coreea şi Indochina, Conferinţa de la Bandung era chemată să dezbată modalităţile cele mai eficace de a apăra independenţa, atît economică, cît şi politică, a noilor ţări din Asia şi Africa, în faţa puterilor imperialiste prădalnice. Multe dintre cuvîntările rostite în ziua deschiderii, la 18 aprilie, au marcat tonul conferinţei – să se întărească legăturile de solidaritate împotriva imperialismului şi colonialismului în Asia şi Africa. Dar diferenţele de sisteme sociale şi ideologii politice, la care se adăugau neîncrederea şi vrajba, întreţinute şi înteţite de fostele puteri coloniale, tindeau să provoace o spărtură între participanţi. De la început, o notă de discordanţă s-a resimţit în precumpănitoarea temă a unităţii şi cauzei comune. Cîţiva delegaţi au împroşcat animozităţi despre „ameninţarea comunistă", „activităţi subversive", „absenţa libertăţii religioase" etc. Astfel de încercări aveau ca ţintă China. Tensiunea a cuprins conferinţa. Era necesar un răspuns pompt.

Cum China urma să ia cuvîntul în a doua zi a Conferinţei, Zhou Enlai a preferat să fie distribuită cuvîntarea ce o pregătise, decît să o rostească la şedinţa de după-amiază. În scurtul răgaz ce i-a rămas după încheierea şedinţei de dimineaţă, el a scris un nou discurs, suplimentar, pentru a răspunde atacurilor ascunse şi trimitea, pagină cu pagină, pentru a fi traduse. Cînd a fost invitat să ia cuvîntul, agerul şi iscusitul diplomat, care, în urmă cu un an, produsese o atît de profundă impresie asupra lumii la Geneva, s-a îndreptat spre tribună. „Delegaţia chineză" a declarat el – „a venit aici pentru a căuta unitate şi nu pentru dispute mărunte. Noi, comuniştii, nu ascundem faptul că credem în comunism şi considerăm orînduirea socialistă ca fiind bună. Nu este, însă, necesar ca, la această Conferinţă, să se facă publicitate ideologiei cuiva sau sistemului său politic, deşi asemenea diferenţe există între noi. Delegaţia chineză este aici pentru a căuta o comunitate de vederi şi nu pentru a crea divergenţe. Există o bază pentru a găsi o comunitate de vederi între noi? Cred că există. Şi aceasta deoarece cele mai multe dintre ţările Asiei şi Africii au trecut, datorită colonialismului, prin aceleaşi nenorociri şi suferinţe. Acest fapt e recunoscut de noi toţi! Dacă găsim un teren comun şi înlăturăm nenorocirile şi suferinţele ce ne-au fost impuse de colonialism, ne va fi lesne să ne respectăm şi să ne înţelegem, să ne simpatizăm şi să ne ajutăm unul pe altul".

După ce a exprimat poziţia Chinei, Zhou Enlai s-a ocupat de aserţiunile despre absenţa libertăţii religioase în China şi de gogoriţa „activităţilor subversive". El a negat viguros aceste poveşti şi a invitat toţi delegaţii la Conferinţa de la Bandung să viziteze China, unde vor dori, pentru a vedea, ei înşişi, realitatea, în special provinciile de litoral şi de frontieră. Deşi se adresa unor răuvoitori, el a adoptat un ton conciliant pentru a-i asigura că ţara sa nu se preocupă în mod deosebit de oameni care nu cunosc nimic despre situaţia reală. Noi nu avem o cortină de bambus, a subliniat el, dar există unii care doresc să răspîndească între noi un ecran de fum. Cuvîntarea premierului chinez, căutînd un teren de înţelegere, în timp ce diferenţele sînt lăsate de o parte („puse la dosar"), a servit la înlăturarea obstacolelor ascunse şi a contribuit mult la aşezarea Conferinţei pe drumul cel drept.

[28] Vezi pentru Conferinţa de la Bandung şi E. Preda, *Bandung 18-24 aprilie 1955. O întîlnire cu istoria*, în LUMEA Almanah 1985.

Adresîndu-se de la tribuna Conferinţei afro-asiatice de la Bandung, Indonezia (1955)

În cursul săptămînii, cît a durat Conferinţa, Zhou Enlai a lucrat fără răgaz, nedormind pe zi mai mult de trei ore. Merită să fie făcut un asemenea sacrificiu, deoarece cele zece principii – expresie vie a celor cinci principii ale coexistenţei paşnice, în spiritul dacă nu în litera lor – au încununat Conferinţa de la Bandung şi au pus piatra de temelie a codului prin care ţările din Asia şi Africa – şi, ulterior, ale Americii Latine – şi-au călăuzit relaţiile bilaterale şi multilaterale. Desigur, istoria nu va subaprecia monumentala sa contribuţie în folosul oamenilor din vasta regiune denumită azi lumea a treia.

Deşi nu din iniţiativa delegaţiei chineze, problema Taivanului a apărut la Conferinţă, fiindcă existau unele idei confuze despre situaţia din acel moment în zona Taivanului[29]. Călăuzit de principiul de a căuta o comunitate de vederi şi de a clasa diferenţele de opinii, Zhou Enlai a prezentat poziţia Chinei, dar nu a cerut ca problema să fie trecută pe agenda Conferinţei. În afara sălii de reuniune, el a avut convorbiri cu şefii de guvern din multe ţări şi a avut o întîlnire restrînsă cu şefii delegaţiilor Birmaniei, Ceylonului (Sri Lanka), Filipinelor, Indiei, Indoneziei, Pakistanului şi Tailandei, pentru a le explica poziţia Chinei[30].

Există două aspecte, a subliniat premierul chinez. Primul, Taivanul este un teritoriu chinez. Cînd şi cum va fi eliberat Taivanul de poporul chinez este o treabă strict şi exclusiv a Chinei. Este o afacere internă şi nu admitem nici o interferenţă din partea vreunei alte ţări. Al doilea aspect, cauza tensiunii în Extremul Orient şi, în special, în regiunea Taivanului, rezidă în ocuparea teritoriului chinez al Taivanului de către Statele Unite. Deşi guvernul chinez este dornic să aibă convorbiri cu Statele Unite pentru a

[29] „Patrulările" flotei a 7-a americane în strîmtoarea Taivanului, trimiterea, chiar în momentul respectiv, la tratative cu Cian Kai-şi, a şefului Comitetului unit al şefilor de state majore, amiralul A. Redford, şi asistentului secretarului de stat, W. Robertson, făcuseră să crească tensiunea din zonă.

[30] Reuniunea a avut loc la 23 aprilie 1955, la reşedinţa primului ministru al Indoneziei, care era şi preşedintele Conferinţei.

soluţiona această latură a problemei, respectiv cea internaţională, dreptul suveran al poporului Chinei de a elibera Taivanului nu poate fi prejudiciat cu nimic. Premierul Zhou Enlai s-a folosit de prilejul întîlnirii pentru a face o declaraţie, conţinînd o notă amicală pentru Washington: „Popoarele chinez şi american nutresc sentimente de prietenie unul faţă de celălalt. Poporul chinez nu doreşte război cu Statele Unite. Guvernul Chinei este pregătit să negocieze împreună cu guvernul Statelor Unite"[31].

În cele din urmă, diplomaţii chinezi şi americani au avut convorbiri la nivel de ambasadori – primul pas în lunga călătorie spre Shanghai, unde istoricul Comunicat comun, semnat de premierul Zhou Enlai şi preşedintele Richard Nixon, la 28 februarie 1972, la încheierea vizitei preşedintelui S.U.A. în China, a pus capăt celor două decenii de confruntări şi a deschis o nouă perioadă de conciliere între cele două ţări.

O strîngere de mînă după un sfert de secol de ostilitate. Vizita lui Richard Nixon în China (1972)

„Un maestru diplomat"

În iunie 1982, revenit pentru a treia oară la Bucureşti, Richard Nixon a evocat prima sa întîlnire în calitate de preşedinte al Statelor Unite, la 2 şi 3 august 1969, cu capitala română: „Această vizită a făcut posibil un eveniment care a dus mult la schimbarea lumii. Anul acesta se împlinesc zece ani de la vizita mea la Beijing în 1972. Este, de aceea, deosebit de semnificativ să menţionez că, încă în 1967 (data primei vizite la Bucureşti — n.n.) şi după aceea în 1969, iar apoi la Washington în 1970, preşedintele Ceauşescu a recomandat să fac această vizită care a făcut posibilă stabilirea unor noi relaţii între Statele Unite ale Americii şi China". Desigur, drumul spre Comunicatul comun de la Shanghai poate fi trasat ca avînd primul pas la Geneva sau Bandung şi, indiscutabil, că Zhou Enlai a continuat să fie, pînă la sfîrşitul vieţii, principala figură a diplomaţiei chineze chiar şi după ce, din toamna anului 1956, n-a mai fost titularul ministerului de externe. În anii ce au urmat proclamării republicii populare, China a fost confruntată, pe plan internaţional, cu tentativele continue ale Statelor Unite de a o izola şi, spre sfîrşitul anilor '50, de ruptura cu Uniunea Sovietică. După vizita întreprinsă, în 1956, în unsprezece ţări din Asia şi Europa, cea mai lungă călătorie a lui Zhou Enlai în străinătate s-a desfăşurat între decembrie 1963 şi februarie 1964. În aceste 72 de zile, itinerarul lui a inclus paisprezece ţări din Asia, Africa şi Europa. În cursul turneului, cum arată cei doi Fang în cartea lor, Zhou Enlai reamintea colaboratorilor săi preceptul că „statele, mari sau mici, trebuie tratate pe bază de egalitate şi că statele cu cît sînt mai mici, cu atît trebuie să fie mai mare respectul ce li se arată". Un principiu esenţial al politicii externe chineze este acela de a nu mai permite să fie vreodată dominată de o altă ţară, dar nici să nu caute să domine vreo altă ţară. Aceasta a fost o orientare constantă în gîndirea şi acţiunea diplomaţiei chineze, latura complementară constituind-o amplificarea relaţiilor cu ţările lumii a treia, cu ţările mici şi mijlocii, în general. Drept urmare, spre sfîrşitul anului 1971, a avut loc votul Adunării Generale a ONU de restaurare a drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze la Organizaţia Naţiunilor Unite, care a semnalat eşecul definitiv al politicii de izolare a noii Chine.

Există în volumul soţilor Fang multe întîmplări atestînd stilul modest de viaţă, căldura umană şi grija faţă de cadre şi colaboratorii chiar cei mai de jos pe scara ierarhică, preocuparea permanentă faţă de pregătirea aparatului diplomatic. Cunoscător al englezei şi francezei, şi, rămas, oarecum, familiarizat, din anii studenţiei, cu germana şi japoneza, Zhou Enlai acorda o mare atenţie însuşirii limbilor străine. În 1970, între lunile iulie şi noiembrie, s-au desfăşurat în prezenţa sa cinci seminarii cu profesori şi studenţi ai Institutului de limbi străine şi Universităţii din Beijing. Ele au avut loc la Zhongnanhai, complexul de clădiri ale partidului şi guvernului din „Oraşul interzis" al Beijingului, unde premierul îşi avea biroul de lucru. El a atras atenţia că orientarea politică, stăpînirea desăvîrşită a limbilor străine, amploarea cunoştinţelor sînt indispensabile tuturor celor care doresc să-şi servească ţara în sfera în care însuşirea unei limbi străine este o obligaţie, fie ca translator, interpret sau diplomat. Zhou Enlai le-a atras atenţia asupra a cinci chei ale succesului în activitatea pentru care se pregăteau: să citeşti, să vorbeşti, să asculţi, să scrii şi să traduci. Fără a te instrui riguros în toate aceste aspecte, spune el, nu poţi atinge competenţa. Deşi, niciodată complet restabilit după atacul de cord din 1966, Zhou Enlai a atribuit acestor seminarii maximum de importanţă, ţinîndu-le între miezul nopţii şi ora cinci dimineaţa, desfăşurîndu-se,

[31] Declaraţia făcută la reuniunea restrînsă a fost distribuită apoi oficial. În aceeaşi zi de 25 aprilie, Herbert Hoover Jr., care îi urmase lui Bedell Smith, şi era secretar de stat interimar, în cursul unei scurte absenţe a lui Dulles, a respins propunerea. Dat fiind reacţia general negativă, la 26 aprilie, la o conferinţă de presă, Dulles, într-o manieră implicită, a retractat poziţia exprimată de Departamentul de Stat cu numai trei zile înainte. T. Hoopes, care a fost consilier în probleme externe şi de apărare al Administraţiei Eisenhower, într-o analiză a carierei lui Dulles, denumea cuvîntarea lui Zhou Enlai o „performanţă de maestru", care „a înălţat poziţia internaţională a Beijing-ului între ţările neutraliste şi chiar în cartelul NATO din Europa occidentală. De fapt, el a realizat mult mai mult decît atît: deschizînd o ofensivă de pace cu larg apel, el a disimulat imposibilitatea militară a Beijing-ului de a forţa o dare a cărţilor pe faţă în privinţa (insulelor) Quemoy şi Matsu (din strîmtoarea Taivanului şi în imediata apropiere a litoralului chinez – n.n.) şi a dezumflat acuzaţia americană că Beijingul intenţionează să-şi revendice cererile numai prin forţă" (aut. cit., *The Devil and John Foster Dulles*, Little Brown and Company, Boston – Toronto, 1973, p. 283)

deci, în afara strictului program zilnic al premierului. De altfel, niciodată, nici în cele mai dificile condiţii din ultimii zece ani ai activităţii sale, premierul n-a renunţat să-şi consacre întreg timpul îndeplinirii sarcinilor sale, lucrînd şi duminicile şi neluîndu-şi niciodată vacanţă. În timpul „revoluţiei culturale" (declanşată în 1966 şi care, conform documentelor ulterioare ale Partidului Comunist Chinez[32], nu a constituit, în nici un sens, o revoluţie şi nici un progres social, şi a dus la tulburări interne care au provocat răni dureroase partidului şi statului) Zhou Enlai a rămas la postul său, acţionînd în cele mai complicate şi dificile împrejurări, în toată această perioadă care a durat pînă în 1976, pentru a menţine treburile de stat pe o linie de plutire, protejînd, cît i-a fost posibil, să nu fie distruse cadrele experimentate.

Încă din 1972 s-a constatat că Zhou Enlai se îmbolnăvise de cancer. În vara anului 1974, el a fost spitalizat, dar a continuat, în pofida a paisprezece operaţii, să-şi îndeplinească funcţiile şi să-şi consume, pînă la stingerea completă, energia de revoluţionar. În timpul spitalizării, Zhou Enlai a continuat să primească vizitatori de peste hotare. De altfel, primul indiciu privind spitalizarea l-a furnizat ştirea privind întîlnirea cu un senator american, la 5 iulie 1974. La 7 septembrie 1975, Zhou Enlai a primit, pentru ultima oară, oaspeţi din străinătate — membrii unei delegaţii de partid şi guvernamentale din România, care, după ce participase la festivităţile prilejuite de a XXV-a aniversare a Republicii Democrate Vietnam, efectua o vizită de prietenie în Republica Populară Chineză. Autorii volumului *Zhou Enlai - un portret*, după ce prezintă această întîlnire şi mesajul transmis tovarăşului Nicolae Ceauşescu, scriu: „Pînă în ultimul moment, Zhou a rămas maestrul diplomat preocupat de întărirea legăturilor Chinei cu ţările prietene".

8 ianuarie 1976, ora 9 şi 57 minute, la spitalul Beijing; era ultima clipă din viaţa lui Zhou Enlai. Conform voinţei sale, urna a fost depusă pentru scurt timp în Palatul Adunării Naţionale a Reprezentanţilor Populari, în sala consacrată Taivanului, apoi cenuşa sa a fost împrăştiată deasupra pămîntului şi apelor ţării care l-au dat naştere. După 78 de ani de viaţă, omul care s-a consacrat istoriei ţării sale trecuse definitiv în istorie.

Zhou Enlai a corespuns, întru totul, imaginii sale despre calităţile unui cadru de conducere şi care ne-au rămas în conspectul unei expuneri din 23 aprilie 1943[33].

„1) O perspectivă fermă marxist-leninistă asupra lumii şi o perspectivă revoluţionară asupra vieţii
2) Devotament faţă de principiu
3) Credinţă în puterea poporului
4) Dedicare studiului
5) Spirit tenace de luptă
6) Înalt simţ al disciplinei"

Prezentare şi note de
dr. Eugen Preda

[32] Vezi *Rezoluţia adoptată la cea de a 6-a Plenară a celui de al XI-lea CC al PC Chinez* (Scînteia, 2 iulie 1981) şi *Raportul de activitate al Comitetului Central la cel de-al XII-lea Congres naţional al Partidului Comunist Chinez* (Scînteia, 8 septembrie 1984)

[33] *Selected Works of Zhou Enlai*, Volume I, Foreign Languages Press, Beijing, 1981, p. 146

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Timpuri grele

Pentru iubitorii de whisky de pe insula scoţiană Eriskay au venit timpuri grele. După ce, aşa cum consemnează analele locale, ei au dispus, timp de 45 de ani, de whisky gratuit, adus de apele mării pe plajă de pe cine ştie ce epavă, darurile în sticlă sau butoi au încetat să mai vină, băutura trebuind acum să fie cumpărată. Chiar şi în mare, pe semne, rezervele ajung la fund...

Cîinele a împuşcat vînătorul

În oraşul danez Hörshlom, s-a petrecut o întîmplare unică, probabil, în analele vînătorii. Jucîndu-se cu puşca stăpînului, ogarul a apăsat cu laba pe trăgaci. Încărcătura a pornit, nimerind în vînător. Operaţia de extragere a alicelor, efectuată la spital, nu a fost, se pare, prea plăcută. Dar supărarea vînătorului a trecut de parcă n-ar fi fost, cînd, la întoarcerea acasă, a putut constata cu ce mare bucurie îl întîmpina credinciosul său patruped...

Puterea sforăielii

Sforăiturile cele mai puternice din lume aparţin, potrivit catalogului de recorduri, britanicului Melvin Swizer. Un aparat de măsură a înregistrat 87,5 decibeli (un zgomot uzinal puternic numără 100 decibeli). Soţia campionului este surdă de-o ureche...

Greşeală cinegetică

În satul nord-spaniol Cottilos, vînătorii s-au felicitat după ce, împroşcînd un foc din puşti, au văzut prada căzînd. Au crezut că au răpus un porc mistreţ de dimensiuni neobişnuite. Greşiseră. Era vaca preferată a primarului din Cottilos, premiată la mai multe expoziţii cu caracter zootehnic.

Un hold-up ratat

Doar un mic amănunt — orarul de funcţionare a băncii — a făcut ca o spargere „perfectă" să fie ratată. Cînd, în oraşelul american Covington (Kentuky), trei gangsteri mascaţi au sărit dintr-o maşină năpustindu-se, cu arma în mînă, spre intrarea băncii, au găsit uşile ferecate. Se închisese cu o oră mai înainte. Aşa că funcţionarii, care încheiau ultimele socoteli, au putut asista, în linişte, la reîmbarcarea în automobil a tîlharilor şi demararea în trombă, după nereuşita încercare.

NUME PROPRII
atît de...comune

MACADAM. John Loudon Mac Adam s-a născut la Ayr în Scoţia, în 1756, şi a trăit în America. După ce a făcut avere, s-a reîntors în ţară, exersîndu-şi funcţia de judecător de pace, iar, apoi, de locotenent al comitatului de Ayrshire. Împuternicit cu administrarea drumurilor, el a analizat, în profunzime, această problemă, preluînd ca sistem de pietruire o teorie formulată, încă din 1742, de inginerul francez Trésaguet, după lucrările unui alt inginer francez, Jean-Rodolphe Péronnet. Ingeniozitatea lui Mac Adam a constat în faptul că el a folosit pietre concasate dure (şi nu calcaroase) de acelaşi calibru, le-a repartizat în mod uniform pe drum şi, apoi, le-a presat (pentru a forma un material solid şi compact, în acelaşi timp) cu ajutorul unor cilindre compresoare. Numit, în 1815, administrator general al drumurilor din comitatul Bristol, Mac Adam s-a stins din viaţă în 1836 în Scoţia, la Moffat. Dar verbul „macadamiser" intrase deja în vocabularul francez în 1828, iar din 1830 se şi vorbea despre pavajul în stil Mac Adam, sau despre drum în stil Mac Adam, apoi despre **„macadam"** pur şi simplu. Macadam este, aşadar, sistemul de pietruire a drumului şi nu, cum se crede în general, materialul (acesta fiind de cele mai multe ori bitum sau gudron) cu care se acoperă drumul.

MAIONEZA. Ne aflăm la Mahón, sau Portul Mahón (numele este dat de cel al navigatorului roman Mago, care a descoperit acest loc), reşedinţa insulei Menorque, în Baleare. Rada naturală a locului i-a atras dintotdeauna pe navigatori şi descoperitori. Ea a servit drept port romanilor, maurilor, regilor insulei Mallorque, Franţei, Angliei şi Spaniei. În 1756, ducele de Richelieu (strănepot al cardinalului), după ce îi învinsese pe englezi la Fontenoy în 1745, i-a biruit din nou, luîndu-le Portul Mahón. Legenda spune că, seara, ducele (care era un mare pofticios) a cerut bucătarului său să-i pregătească o mîncare nouă, acesta fiind obişnuit să prepare feluri remarcabile. În acea seară din 1756, după asalt, nemaiavînd ingrediente, bucătarul a imaginat un sos rece, cu un gălbenuş de ou frecat cu ulei, pe care l-a făcut, totuşi, să fie picant, adăugînd oţet. Cu sosul astfel pregătit, el a asortat o bucată de carne. Ducele s-a regalat. Unii nu sînt de acord cu această origine a **maionezei**, argumentînd că, abia în 1807, se găseşte forma „cu maioneză". Dacă nu sîntem foarte pretenţioşi în ceea ce priveşte mîncarea, putem accepta, totuşi, această poveste.

PANTALONI. Printre tipurile de personaje ale comediei italiene există unul, originar din Veneţia, căruia oamenii îi datorează existenţa unei piese de îmbrăcăminte devenită azi banală – **pantalonii**. Pantalone, căci acesta era numele personajului, pare să fi fost înrudit... onomastic cu Sfîntul Pantalone, patronul mitic al Veneţiei. Bătrîn şi avar, Pantalone, ale cărui aventuri făceau din el o veşnică victimă, cînd a lui Arlechino, în Italia, cînd a lui Scapin, în Franţa, era înveşmîntat cu un anteriu cu mîneci pînă la cot, iar dedesubt cu o haină închisă cu nasturi, terminată, în partea de jos, prin ceea ce am putea numi astăzi pantaloni. Acest vestmînt, care la început forma o singură piesă de sus pînă jos, le permitea oamenilor să spună că erau îmbrăcaţi „în Pantalone". Către 1650, capriciile modei au făcut ca această piesă de îmbrăcăminte să devină un fel de nădragi, asemănători cioarecilor. În timp, prin transformări succesive, pantalonii au devenit o piesă banală a vestimentaţiei noastre.

SATIN. China, această ţară cu o istorie multimilenară, a ştiut să-şi facă cunoscute, prin trecutul ei, produsele de lux şi să şi le impună în străinătate. Astfel, oraşul Tsia-Toung, care se ortografia uneori Zaitun, era renumit pentru fabricarea unei stofe de mătase moale, lucitoare, fără nici o urzeală aparentă. Foarte curînd, obiectul fabricat a luat numele oraşului care îl comercializa. Acesta a fost mai întîi Zaituni, apoi Setuni, în sfîrşit **Satin**.

ŞUAN. Jean Cottereau s-a născut în 1757 la Saint Berthevin, în apropiere de Laval. Se spune că, din cauza caracterului ursuz, tatăl său a primit porecla de **chouan** (şuan), formă regională a lui **chat-huant** (bufniţă). Cottereau tatăl şi cei patru fii ai săi erau contrabandişti de sare. Cel mai probabil, porecla le-a fost dată pentru că aveau obiceiul să se avertizeze, la sosirea agentului care percepea impozitul pe sare, imitînd strigătul bufniţei. Jean Cottereau a cunoscut o adolescenţă agitată, care l-a dus la închisoare în 1781. După executarea lui Ludovic al XVI-lea, a devenit un fervent al teoriilor regaliste. În fruntea rezistenţei regaliste din regiunea sa, a participat la insurecţia din Vandeea, înainte de a trece în Bretania. A murit în cursul unei lupte, la 27 iulie 1794. El îşi păstrase obiceiul de a-şi strînge oamenii imitînd, ca altădată, strigătul bufniţei, pe care rebelii îl foloseau ca semnal de adunare în lande şi păduri. Cuvîntul şuan desemnează un răzvrătit regalist din provinciile de vest ale Franţei care făcea războiul partizanilor împotriva Revoluţiei.

TARANTELA. În regiunea Puglia din Italia meridională, se găseşte oraşul Taranto, fondat în secolul al VIII-lea î.e.n. A avut o istorie bogată pînă la cel de-al II-lea război punic. În oraş şi în împrejurimi, se obişnuia ca, în timpul serbărilor, să se danseze pe o melodie veselă, cu ritm foarte alert, în sunetul dairelei (instrument muzical popular de percuţie, asemănător tamburinei), într-o cadenţă de 6/8. Acesta a devenit „dansul din Taranto", apoi, în 1807, tarantela. De numele oraşului se mai leagă şi un alt cuvînt. În regiune, era deosebit de răspîndită o specie de păianjen ale cărui înţepături erau veninoase. Acest păianjen mare, cu mulţi ochi, a fost numit tarantulă, formă atestată începînd din secolul al XVI-lea.

TURCOAZĂ (peruzea). Numele statului turc a rămas în mai mulţi termeni ai vocabularului. Unul dintre ei este **„turcoază"** (peruzea). Pietrele preţioase purtînd acest nume provin mai ales din Turcia şi, datorită conţinutului de fosfat de aluminiu, culoarea lor este bleu pal. Cele mai preţuite sînt turcoazele de culoarea cerului senin, celelalte sînt albastru deschis. Unele chiar de un albastru verzui sau bătînd uşor spre galben, iar altele care ajung de la albastru strălucitor la un verde tern; se spune despre ele că sînt turcoaze stinse.

VODEVIL. Nu se ştie exact dacă Olivier Basselin a trăit în epoca lui Carol al VI-lea sau al VII-lea. Faptul nu are prea mare importanţă. Acest autor de poezii şi cîntece bahice şi-a compus operele la sfîrşitul secolului al XIV-lea. Lui Olivier Basselin îi plăcea să compună versuri în moara sa de postav din valea Normandiei numită Val de Vire. Vinul şi cidrul erau adesea cîntate, ca şi evenimentele vremii. Scrierile lui au devenit **Vaux-de-Vire**, care, prin alterări, au dat **vaudevilles** – vodeviluri. La origine cîntec satiric pe o arie muzicală uşoară, vodevilul a apărut ca operă dramatică în secolul al XVII-lea, sub formă de cuplete cîntate, apoi de comedie uşoară sau farsă.

Scrisul și cititul au devenit, în epoca noastră, acțiuni obișnuite, banale. E firesc să ne mirăm cînd auzim că, în diferite regiuni ale lumii, mai există analfabeți. Care era situația în antichitate? Documentele menționează că scrisul și cititul erau considerate, la acea vreme, meserii. Pliniu cel Bătrîn avea un secretar care îi citea și de care nu se despărțea niciodată. Cicero își dicta gîndurile sclavilor săi.

În cele ce urmează, vă propunem o călătorie către începuturile istoriei scrisului. Revista franceză „Historia", din care reproducem mai jos, ne va convinge că scrisul, reprezentare vizuală și durabilă a limbajului, ce poate fi astfel conservat, scrisul, una din marile și atît de necesarele invenții ale umanității, are o istorie bogată și captivantă.

din istoria scrisului

Anticii preferau să dicteze, scrisul cerînd o tehnică ce nu era la îndemîna oricui. În secolul III e.n., Origene a dictat scribilor, puși la dispoziția lui de cîțiva protectori bogați, 2000 de lucrări. Cîți au putut să-i citească întreaga operă? Și cum de a reușit Origene o asemenea performanță? Iată ce mărturisea el însuși: „Sînt atît de ocupat cu ceea ce fac, încît regret că trebuie să-mi pierd timpul ca să mănînc; de îndată ce termin treaba, nu mă relaxez, nu mă plimb, nu mă odihnesc. Mă străduiesc mereu să-mi îmbogățesc cunoștințele și, adesea, îmi corectez manuscrisele".

De multe ori, pe o scrisoare dictată, se adăuga o urare scrisă cu propria mînă. În ce scop? Asemenea sigiliului cu care se însemna scrisoarea, urarea sau salutul, adăugate la sfîrșit, aveau rolul de a autentifica textul.

Ce dezavantaj prezenta această modalitate de lucru? A dicta un text sau o scrisoare însemna, implicit, a renunța la finisarea lor. De altfel, se observă ușor diferența dintre un text scris și unul dictat.

Așadar, Origene și-a dictat opera. E normal ca, în textele lui, să apară uneori neglijențe stilistice, construcții greoaie, fraze supraîncărcate.

Stenografii antichității

Departe de a fi o invenție modernă, stenografia era în mod curent folosită în antichitate. Bine cunoscută în Egiptul antic, ea a fost impusă, la romani, de Tiro, sclavul eliberat de Cicero. De aici, și denumirea de semne și notițe *tironiene*. Quintilian arată că aceste notițe erau folosite pentru a însemna și conserva învățăturile unor profesori celebri.

Semnele stenografice erau numite *note* (notae) iar cel ce le scria se numea *notarius*. Cu ajutorul stenografiei se nota textul unui interogatoriu sau al unei dezbateri. În procese, *notarii* înregistrau cu grijă întrebările judecătorului și răspunsurile acuzaților. Apoi, documentele erau atent conservate în arhive. S-au păstrat pînă azi cîteva manuscrise în care apar notițe stenografiate.

În antichitate, existau școli de stenografie: așa se explică numărul mare al celor ce practicau această meserie. Documentele consemnează că un profesor de stenografie era mult mai bine retribuit decît unul de gramatică. Într-un papirus egiptean, se spune că un stăpîn își încredințează un sclav tînăr unui profesor de stenografie, care se angajează să-l învețe meseria în termen de doi ani, contra sumei de 1 000 de drahme.

Adesea, părinții își trimiteau fiii la școlile de stenografie care erau destul de numeroase. Existau manuale de stenografie ce conțineau abrevieri și semnificațiile lor, lucrări extrem de utile azi, pentru descifrarea semnelor care apar în mai toate manuscrisele: bare, linii ondulate, linii oblice sau drepte, și în plus, abrevierile propriu-zise.

Un mare număr de scriitori aveau secretari cărora le încredințau scrierile lor. Stenograful nu se despărțea niciodată de Pliniu cel Bătrîn, însoțindu-l chiar și în baie. Chiar dacă Pliniu nu lucra cît era în apă, de îndată ce ieșea, în timp ce se ștergea cu prosopul, dicta sau discuta cu secretarul. Acesta nu-l părăsea nici în timpul călătoriilor. Iarna, el purta mănuși ca să-și poată exercita activitatea.

Generație după generație, scribii învățau arta de a scrie și de a-și confecționa singuri materiale și unelte pentru scris, pentru ca, la rîndul lor, s-o transmită mai departe.

În ce privește materialele pentru scris, ele se împart în două mari categorii. Din prima fac parte cele folosite în stare naturală: piatra, lemnul, coaja copacilor, frunzele etc. În cea de a doua categorie sînt incluse fie materialele produse de om pentru alte scopuri și folosite pentru scris fără o prelucrare suplimentară (de exemplu foi metalice sau țesături textile), fie materialele produse special pentru scriere: tăblițele de lut, papirusul, pergamentul, huunul mayașilor, amata aztecă și hîrtia.

În antichitate, autorul vorbea și stenograful nota. Cum? Cu ajutorul unui stilet de metal ascuțit, el scria pe tăblițe de ceară. Ce avantaj prezentau aceste tăblițe? La nevoie, ele puteau fi șterse și refolosite. Avînd o formă pătrată, tăblițele erau legate împreună și alcătuiau o carte, un *codex*, termen care, inițial, denumea o bucată de lemn. Treptat, tăblițele au fost înlocuite cu foi de papirus sau cu piei de animale care, pliate și așezate împreună, formau un fel de caiete. *Dialogurile* lui Cicero au fost transcrise pe asemenea caiete de 4 foi, numite fiecare, *quaterniones*.

Uneori, la început se făcea o ciornă, după care textul era transcris pe curat, pe o foaie numită *shedula*, revăzută de autor înainte ca manuscrisul să fie considerat definitiv. Nu de puține ori, autorul nu mai avea timp să recitească și să-și corecteze textele. În acest caz, sarcina de a îndrepta greșelile avea să-i revină... chiar cititorului.

Adesea, neglijențele secretarului-stenograf, graba lui generau nenumărate greșeli. Secretarul descifra greșit ciorna sau interpreta eronat o abreviere, uita să verifice sursele sau să transcrie un citat.

„Tipograful" antichităţii

Munca scribului care scria textul pentru prima oară se asemăna cu cea a copistului care îl transcria. Numai că responsabilitatea primului era mai mare; de conştiinciozitatea şi de calitatea muncii lui depindea, în mare măsură, valoarea textului transmis posterităţii.

Într-o scrisoare adresată lui Lucinius, călugărul Jerom din Bethleem aproape confundă munca scribului cu cea a copistului. „Le-am dat oamenilor tăi să transcrie opere şi am văzut copiile. I-am avertizat pe copişti să lucreze atent şi să corecteze greşelile. Eu însumi nu pot să recitesc atîtea volume. Prin urmare, dacă găseşti pasaje mai puţin bine scrise sau chiar greşeli care uneori pot schimba sensul, vina nu este a mea, ci a oamenilor tăi. Cauzele sînt lipsa de experienţă a scribilor şi incultura copiştilor, care rescriu ceea ce înţeleg ei, nu textul aşa cum e el. Vrînd să corecteze greşelile altora, le introduc pe ale lor."

Aşadar, se subliniază importanţa muncii scribilor şi a copiştilor, modul în care lucrau, dar şi faptul că ei strecurau greşeli în textele pe care le scriau. Se aprecia că un bun copist făcea, în medie, una sau două greşeli în pagină.

Scribul a fost, într-o oarecare măsură, tipograful antichităţii. Dar copistul? Se pare că multora le convenea meseria de copist. Ei se aplecau cu interes asupra unei munci care le îmbogăţea sufletul şi le permitea să-şi asigure existenţa. Copistul nu avea numai datoria să caligrafieze textul; el trebuia să-l aranjeze în pagină, să colaţioneze ciorna cu originalul, să revadă totul pentru a corecta eventualele inadvertenţe. Trebuia să se lucreze cu multă grijă, mai ales cînd textul conţinea termeni tehnici, nume proprii sau cuvinte străine.

De la papirus la pergament

De la bun început, trebuie precizat faptul că, oricît ar semăna cu hîrtia de azi, papirusul egiptean nu este o hîrtie.

În antichitate, scribul scria pe *charta*; cuvîntul însemna, iniţial, „foaie de papirus". Vorbind despre modul în care se prepara papirusul, Pliniu cel Bătrîn arată: „Papirusul se împărţea, cu ajutorul unui vîrf ascuţit, în fişii foarte subţiri, dar cît mai late posibil. Cea mai bună fişie e cea din mijlocul tulpinii; urmează celelalte calităţi pînă la marginea ei."

Papirusul creştea în mlaştinile Deltei Nilului. Se recolta noaptea şi trebuia adus cît mai repede la atelierele în care se prelucra. Altfel, se usca şi nu se putea folosi decît pentru împletit rogojini sau sandale.

După ce se îndepărta scoarţa aspră şi fibroasă, începea separarea fişiilor din miezul moale. Benzile albe şi moi erau aşezate pe o masă şi umezite bine cu apă tulbure din Nil. Peste primul strat de benzi aşezate vertical se suprapunea un al doilea strat, benzile fiind aşezate perpendicular pe primele. Foaia se acoperea cu o scîndură care se bătea bine cu un mai. Apoi, era introdusă într-o presă (formată din două scînduri peste care se puneau greutăţi mari) şi era expusă la soare. După un timp, cînd foaia era uscată, se întindea pe o masă şi i se netezeau asperităţile. Operaţia se executa fie cu o unealtă specială din fildeş, numită *dente*, fie cu cochilia unei scoici.

Coilile tăiate la aceeaşi lăţime se lipeau cap la cap şi, astfel, se forma o bandă lungă (*scapus*), ce se înfăşura, apoi, sub formă de sul.

După ce, secole de-a rîndul, a servit interesele culturale, politice şi administrative ale Egiptului antic, papirusul a fost folosit în special de greci şi de romani. Existau diverse calităţi de papirus şi, desigur, diferite

Canal

Guvernul columbian şi mai multe întreprinderi particulare au analizat problema înfiinţării unei societăţi care să construiască aşa-numitul „Canal Columbian" – între Marea Caraibilor şi Oceanul Pacific – ce va constitui o alternativă la actualul Canal Panama. Construcţia, care se va realiza în provincia Choco, din nord-vestul Columbiei, a fost cerută de Congresul (parlamentul) naţional în 1984 şi acceptată de şeful statului atunci în funcţie, Belisario Betancour. Canalul ar urma să aibă o lungime de 163 km; construirea sa ar putea dura 5–6 ani şi va costa aproximativ 6 miliarde de dolari. Noul drum de apă va urma văile rîurilor Atrato şi Truando şi va străbate 26 km din Cordiliera andină columbiană, pentru a face conexiunea interoceanică. Diverse companii străine – japoneze, americane şi vest-europene – şi-au arătat interesul de a participa la această lucrare. Readucerea în actualitate a proiectului va necesita, în perspectiva realizării lui, alte reuniuni de aprofundare a problemei.

Bătrînul stejar de pe şoseaua Belgrad–Nis, în partea centrală a Serbiei, care a sfidat ani de zile trecerea timpului, a devenit un adevărat simbol al locului, astfel că motelul din vecinătatea lui se numeşte „Bătrînul stejar". Pentru a păstra vie amintirea copacului acum pe punctul de a se stinge, personalul motelului a plantat, în faţa lui, un arbore tînăr, care, în timp, se aşteaptă să-şi întindă aceeaşi umbră răcoroasă asupra vizitatorilor.

prețuri. Cu timpul, el s-a scumpit tot mai mult. Prețul, dar și friabilitatea papirusului, care era foarte fragil și părea puțin rezistent în timp, au făcut ca el să fie înlocuit treptat cu pergamentul.

Pergam era un oraș în care se tăbăceau pieile de oaie și de capră. La început, se scria pe pielea crudă sau tăbăcită, fără o pregătire specială. Pentru ca apoi din piele, folosită ca materie primă, să se fabrice un produs utilizat exclusiv pentru scris — pergamentul. După Pliniu, adevăratul pergament a fost fabricat începînd cu anul 190 î.e.n. Pergamentul preparat din piele de vițel (numit *vellum*) era de cea mai bună calitate.

Poetul latin Marțial menționează că pergamentul prezenta un mare avantaj față de papirus: putea fi folosit pe ambele părți. Deși, inițial, era mai grosolan decît papirusul, era însă mai rezistent ca acesta. Pentru a avea o idee despre măiestria la care ajunseseră unii meșteri pergamentari în antichitate, Pliniu povestește că Cicero a văzut cu proprii săi ochi un minuscul sul de pergament ce încăpea într-o coajă de nucă și pe care era scrisă... toată Iliada lui Homer.

O „inovație" introdusă de romani pentru a conserva mai bine cărțile vechi, care se aplica atît în cazul pergamentului, cît și al papirusului, o constituia, după Pliniu, acoperirea lor cu un strat subțire de cedru sau de lămîi. Aceste *libri cedrati* sau *libri citrati* nu numai că se păstrau vreme mai îndelungată, dar și miroseau foarte plăcut în timpul lecturii.

De-a lungul timpului, oamenii nu s-au mulțumit cu culoarea naturală a pergamentului, ci au căutat să o modifice potrivit gusturilor și cerințelor epocii. Se poate vorbi de fenomenul de înnobilare a pergamentului; obiceiul de a-l vopsi în roșu, pentru ca, apoi, să se scrie pe el cu litere de aur sau argint a devenit obișnuit la curtea împăraților bizantini.

Pergamentul a înlăturat, progresiv, papirusul. Zonele acoperite cu papirus s-au redus mult și, pe la sfîrșitul secolului al XI-lea, după ce a servit timp de milenii atîtea imperii, papirusul a dispărut din Egipt.

Dar, cîteva secole mai tîrziu, el își va lua revanșa. Arheologii au scos la lumină o cantitate apreciabilă de documente scrise pe papirus, foarte bine conservate în nisipurile din Egipt. Cele mai valoroase texte au fost descoperite la Oxirincus.

La Tura, în apropiere de Cairo, au fost descoperite operele pierdute ale lui Origene, printre care și „*Discuție cu Heraclit*". În alt loc a fost găsită *Constituția* Atenei, descrisă de Aristotel. Aceste opere și multe altele, apreciate de specialiști ca fiind foarte valoroase, au fost scrise pe papirus. Urmarea? A apărut o știință nouă, *papirologia*. Documentele descoperite relevă particularitățile administrației grecești, aduc lămuriri în ceea ce privește istoria dreptului, vorbesc despre condițiile sociale și despre cultura din Egipt.

Înlocuirea papirusului cu pergamentul a provocat o adevărată revoluție în istoria cărții. Pergamentul se putea coase, realizîndu-se astfel un sul ce putea fi pliat și asamblat sub formă de caiete.

Lucrările scrise pe papirus, coloană după coloană, se citeau foarte greu. Papirusul trebuia derulat treptat: era imposibil să răsfoiești o operă sau să adnotezi textul.

Odată cu folosirea pergamentului, apare cartea. Codexul cîștigă definitiv bătălia dusă vreme îndelungată cu sulul, nelăsîndu-i celui din urmă decît un rol cu totul minor, limitat la textele funebre sau la citațiile judecătorești.

Codexul ia locul volumenului iar obiceiul de a folosi un om care să citească dispare. Fiecare citește singur, în liniște.

■

Scrise de scribi pe tăblițe de ceară, pe papirus sau pe pergament, textele păstrate din antichitate sînt receptate și analizate astăzi cu un deosebit interes. Cum am putea cunoaște trecutul fără ele? Cum ne-am putea lipsi de acești martori valoroși ai unor vremuri de mult apuse?

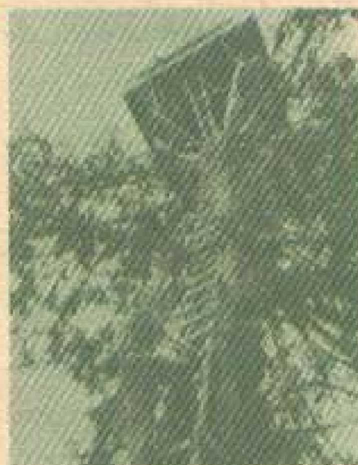
Traducere și adaptare de Monica Patriciu

Protecție

Firma constructoare de automobile „Ford" a anunțat că va dota viitoarele sale modele cu un nou dispozitiv de securitate – perna de aer protector. Aceasta se umflă automat în patru mimi de secundă, fiind destinată să reducă șocul – pentru conducătorul auto și pentru pasageri – ce se produce în momentul ciocnirii unui automobil aflat în timpul mersului. Unicul model care are deja încorporată perna de aer protector este „Ford-Tempo". Noul mijloc de protecție nu exclude, ci se adaugă, astfel, centurilor de siguranță.

Gondole

Celebrele gondole venețiene, adevărat simbol al orașului lagunar, se îndreaptă spre o moarte lentă. Semnalul de alarmă a fost dat de înseși autoritățile locale, care au înființat un „birou special pentru conservarea gondolelor și protejarea gondolierilor", în cadrul serviciului lucrărilor publice din Veneția. Principalul obiectiv al noului birou constă în salvarea șantierelor – unde se construiesc, de secole, celebrele ambarcațiuni cu rame – al căror număr s-a redus acum la cinci. De asemenea, să atragă tinerii la învățarea meseriei de constructor de gondole, considerat un maestru în arta mînuirii ciocanului și rindelei. Cotidianul „La Repubblica", din Roma, care a consacrat un lung reportaj apărării gondolelor, amintește că, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, existau, la Veneția, peste 10 000 de asemenea ambarcațiuni tipice, în timp ce, azi, numărul lor nu depășește 400. Conform cotidianului, una din cauzele acestui declin trebuie căutată inclusiv în deteriorarea zilnică a gondolelor, ca urmare a valurilor din lagună. Durata medie de viață a acestor ambarcațiuni era, în genere, de circa trei decenii. Azi, ea s-a redus la jumătate, în timp ce costul unei gondole rămîne ridicat: peste 12 milioane de lire (circa nouă mii dolari), la care se adaugă decorațiunile.

Bill Compher se urcă în „locuința din copac", pe care și-a confecționat-o, la 17 metri înălțime, între ramurile unui cedru uriaș, aflat într-o regiune împădurită de lîngă Mount Rainier, statul Washington. Singurii care îl tulbură sînt nenumărații vizitatori, pe care îi invită, însă, în casa sa permanentă, de la nivelul solului...

„JAL-123" a decolat perfect...

„The Guardian", cunoscuta revistă londoneză, a publicat, de curînd, un tabel cuprinzînd cele mai mari catastrofe din istoria aviaţiei. Iată cum arată acest trist clasament:

- La 27 martie 1977, cu ocazia ciocnirii pe aeroportul din Tenneriffe a două aparate Boeing 747 — unul aparţinînd Pan-American-ului, celălalt societăţii olandeze KLM — au pierit 582 oameni.
- La 12 august 1985, o aeronavă Boeing 747 de tip special, care făcea legătura între Tokio şi Osaka, s-a prăbuşit la scurt timp după decolare. Din cei 524 pasageri şi membri ai echipajului, 520 au murit iar 4 au scăpat cu viaţă.
- La 3 martie 1974, 346 oameni au pierit în timpul prăbuşirii, la 45 km de Paris, a unui avion DC—10 de producţie americană, aparţinînd liniilor aeriene turce.
- La 23 iunie 1985, 329 persoane au pierit cînd un Boeing 747 al Societăţii „Air India" a explodat nu departe de ţărmurile irlandeze, în urma unei bombe plasate la bordul avionului de teroriştii indieni.
- La 19 august 1980, au pierit 301 persoane, cînd un aparat Lockhead L—1011, aparţinînd liniilor aeriene din Arabia Saudită, cuprins de flăcări în aer, a încercat să aterizeze forţat pe aeroportul din Riad.
- La 25 mai 1979, au pierit 273 oameni, cu ocazia prăbuşirii pe aeroportul din Chicago, în timpul decolării, ca urmare a blocării unui motor, a unui aparat DC—10 aparţinînd societăţii American Air Lines.
- Şase luni mai tîrziu, la 28 noiembrie 1979, un aparat DC—10, din dotarea liniilor aeriene neozeelandeze, s-a prăbuşit ca urmare a ciocnirii cu un munte din Antarctica. Toţi cei 257 turişti aflaţi la bord au pierit.
- La 1 ianuarie 1978, au murit 214 persoane cînd un Boeing 747 al Societăţii Air India s-a prăbuşit la mai puţin de două minute după decolarea de pe aeroportul din Bombay.
- La 4 decembrie 1974, au pierit 191 persoane cu prilejul prăbuşirii, deasupra teritoriului Sri Lanka, a unui aparat DC—8 din dotarea aeroliniilor olandeze.
- La 3 august 1975, cu ocazia prăbuşirii unui aparat Boeing 707 al aeroliniilor marocane, în apropiere de Agadir-Masoc, au pierit 188 oameni.

Aşadar, în total, în cele mai mari zece catastrofe din istoria aviaţiei, au pierit 3201 oameni.

Jumi Ociai povesteşte...

Dacă lăsăm la o parte catastrofa petrecută pe aeroportul din Tenneriffe, la 27 martie 1977, cînd s-au ciocnit cele două aparate Boeing 747 şi cînd au pierit 582 oameni, rezultă că recordul mondial absolut este deţinut de catastrofa produsă la 12 august 1985 prin prăbuşirea supersonicului Boeing 747, care asigura transportul pasagerilor între oraşele japoneze Tokio şi Osaka.

Ce s-a intimplat în ziua aceea tragică din august 1985?

Stewardesa Jumi Ociai, în vîrstă de douăzeci şi şase de ani, avea zi liberă, de aceea se găsea în avionul care urma să o ducă, împreună cu soţul, pînă la Osaka. Tocmai răsfoia o revistă cînd, la treisprezece minute după decolare, simţi o lovitură puternică în cap. *„Urechile au început să mă doară brusc, iar cabina a fost inundată de o ceaţă albă"*, a declarat ea mai tîrziu celor de la JAL-Japan Air Lines (Liniile aeriene japoneze). *„Prin gaura făcută în tavan se vedea bolta albastră iar prin hubloul din partea stîngă am văzut pentru o clipă muntele Fudji, care trebuia să se afle mult spre Nord faţă de culoarul de zbor al avionului nostru. Nu am auzit nici un zgomot, în schimb acoperişul de deasupra capului a dispărut ca prin minune"*, a mai precizat ea.

„Ne pregătim pentru aterizare forţată! Vă rugăm să vă cuplaţi centurile de siguranţă şi să stingeţi ţigările!" s-a auzit de pe banda de magnetofon vocea căpitanului aeronavei.

În momentul acela, Jumi s-a ridicat de pe scaunul ei, venind în ajutorul stewardeselor de pe Boeingul plutind în derivă şi explicînd călătorilor cum să îmbrace jachetele de supravieţuire şi rugîndu-i să ia poziţia ghemuit, recomandată în cazuri de avarie sau tentativă de aterizare forţată.

„A izbucnit panica. S-au auzit ţipete. Copiii plîngeau..."

Avionul a început să piardă din înălțime, aproape vertical.

„Am simțit cîteva lovituri, pe lîngă cap mi-au trecut în zbor cîteva scaune. Am ajuns repede sub cîteva dintre ele. Nu mă puteam mișca, eram încătușată pur și simplu. Am reușit să-mi decuplez centura de siguranță, dar am rămas mai departe blocată între scaune, fără să pot face vreo mișcare."

Toate acestea s-au întîmplat în jurul orei șapte seara...

Defect de construcție?

Împreună cu alți trei pasageri, Jumi Ociai a scăpat cu viață, lucru aproape de necrezut într-o asemenea situație. Ceilalți 520 pasageri au pierit.

Avionul, cîntărind peste 350 tone, s-a prăbușit într-o zonă muntoasă acoperită de brazi. Carburantul și uleiul au luat foc, flăcările ridicîndu-se la mare înălțime.

Cauza tragicului sfîrșit al supersonicului Boeing 747 nu a putut fi explicată imediat. La un moment dat însă, atenția specialiștilor a fost atrasă de lipsa, de la locul accidentului, a cozii avionului. În lungime de peste patru metri și jumătate, aceasta a fost găsită în golful Tokio, la 130 kilometri de locul impactului aparatului cu solul.

Ministerul japonez al transporturilor a ordonat inspectarea generală minuțioasă a tuturor celor patruzeci și nouă aparate Boeing din dotarea societăților JAL și All Nippon Airways, în special a celor șaptesprezece aparate Boeing 747-SR destinate asigurării legăturilor interne, SR însemnînd *short range*, adică zbor pe distanțe scurte. Aceste aparate sînt construite special pentru Japonia și sînt cele mai mari avioane de pasageri din lume, măsurînd 70,71 metri în lungime, cu o deschidere a aripilor de 59,74 metri. Capacitatea unui asemenea gigant este de 550 persoane, în care sînt incluși și membrii echipajului.

De altfel, trebuie spus că JAL începuse, încă din 1984, revizia generală a aparatelor Boeing 747-SR, dar celui care se prăbușise încă nu-i venise rîndul, întrucît nu îndeplinise cerințele prevăzute de regulament, adică efectuarea a 18 000 cicluri, un ciclu însumînd o decolare și o aterizare.

După consumarea tragediei, concernul Boeing din Seattle, SUA, a recomandat tuturor celor șaptesprezece societăți aviatice din întreaga lume, care au în dotare un număr de 618 asemenea aparate, să purceadă la o examinare atentă a avioanelor pentru a se preveni accidente asemănătoare.

Specialiștii japonezi au ajuns la concluzia că avarierea avionului s-a datorat uzurii metalului din care a fost confecționată partea respectivă a aparatului. Se așteaptă, însă, și părerea oficiului federal american pentru aviație (FAA), precum și a altor societăți care au în dotare aparate Boeing 747.

„Aparatul este de nestăpînit!"

Rămășițele aripilor, precum și părți din stabilizatorul vertical, găsite în golful Tokio și în golful Sagami, au constituit principalele elemente necesare clarificării cauzelor care au făcut ca aparatul să nu ajungă cu bine la destinație.

Cu numai două ore înainte de producerea accidentului, același aparat aterizase pe aeroportul Haneda din Tokio, venind de la Osaka. Între călătorii veniți de la Osaka se afla și Tokuo Jamasheta, ministrul japonez al transporturilor. Spre Osaka, avionul a decolat la ora 18,12 în condiții perfecte, după cum avea să confirme turnul de control, dar și videofilmul realizat de un amator. După numai treisprezece minute, căpitanul aeronavei, Masami Takahama, unul dintre cei mai experimentați piloți ai companiei JAL, cu peste 12 400 ore zbor la activ, a lansat prin radio semnalul *emergency* – pericol –, cerînd permisiunea să revină pe aeroport. Turnul de control a autorizat venirea la aterizare, indicînd, prin radar, culoarul.

În loc, însă, să revină pe pistă, aparatul s-a îndreptat, în direcția nord-est, spre munții din centrul insulei Honshu. La 18,28, căpitanul aeronavei a comunicat turnului că se află în imposibilitate de a mai stăpîni aeronava. La 18,41 el a comunicat prin radio: „Ușile din spate au fost deteriorate și s-au deschis!" În momentul cînd controlorul de zbor i-a cerut să precizeze dacă a efectuat manevrele pentru revenirea pe aeroport, căpitanul a răspuns: „Da, vă rog". La 18,54 s-a auzit din nou glasul căpitanului Takahama: „Aparatul este de nestăpînit! Rugăm comunicați poziția aparatului. Rugăm..." Turnul de control i-a comunicat: „Aeroportul Haneda și Baza americană Jokota sînt pregătite pentru aterizarea dv. forțată! Puteți ateriza unde doriți!" Takahama n-a mai răspuns.

La 18,57 aeronava căpitanului Takahama a dispărut definitiv de pe ecranele radiolocatoarelor.

Ce spun martorii oculari

Încercările disperate ale căpitanului Takahama de a stăpîni aparatul au fost observate de mai mulți martori oculari.

„Avionul își schimba tot timpul direcția", a declarat Kanovu Sagajima, care se afla pe cîmp în prefectura Shiznoka. „Avionul se apleca în față, apoi, în spate, la două, trei secunde", a declarat un fotograf amator care a realizat o fotografie cutremurătoare, publicată de cel mai important ziar japonez, „Jomiuri", și care înfățișează aparatul Boeing 747 în zbor, fără partea din spate! Tsujoshi Ito a fost ultimul martor ocular care a văzut turboreactorul înaintea dezastrului. „Am crezut că se pregătește să aterizeze la baza Jokota. După ce a trecut de munte, am văzut, însă, o fulgerare alb-albastră, ca la aparatele de fotografiat cu blitz", a declarat el.

Este exclusă posibilitatea unui act terorist

Comisia de anchetă a constatat, repede, că informația lui Takahama despre deschiderea ușilor din spate nu era întemeiată. Descoperirea rămășițelor avionului a demonstrat că acestea erau bine închise. Comisia a exclus, de la bun început, posibilitatea unei acțiuni teroriste. „Ipoteza unei explozii este cît se poate de puțin probabilă, a declarat expertul Kjodji Umezava, pentru că supraviețuitorii s-au aflat, cu toții, în partea din spate a avionului"

A fost exclusă, de asemenea, şi posibilitatea ciocnirii avionului de vreun element al reliefului său de un alt obiect. În această situaţie, experţii şi-au orientat cercetările asupra structurii avionului. Potrivit uneia dintre teorii, catastrofa s-a datorat unei erori de construcţie.

Specialiştii americani au fost de părere că cele aproape 20 000 decolări şi aterizări, în timpul cărora presiunea din cabină a urcat şi a coborît în permanenţă, au fost de natură să îmbătrînească prematur metalul.

O atenţie deosebită a fost acordată unui episod suspect din viaţa aparatului cu seria motorului JA 8119, adică avionul prăbuşit la 12 august 1985. În ziua de 2 iunie 1978, cu ocazia unei aterizări, nu tocmai dintre cele mai reuşite, pe aeroportul din Osaka, pe cînd avionul venea la aterizare cu o viteză de 240 kilometri la oră, întreaga parte din spate a lui a venit în contact cu pista. Accidentul a necesitat sistarea zborurilor acestui aparat şi schimbarea întregii sale părţi din spate. Operaţiunea a durat peste o lună de zile. Potrivit declaraţiei directorului atelierelor de reparaţii ale lui JAL, toate locurile în care s-au executat reparaţii au fost controlate, nefiind, însă, nevoie de un control Roentgen.

William Tench, inspector principal pentru accidente de aviaţie din cadrul comandamentului aviaţiei britanice din Farnborough, este de părere că, la baza catastrofei, au stat reparaţiile efectuate după aterizarea din ziua de 2 iunie 1978. El a declarat că are cunoştinţă de cazuri cînd urmările punerii dure pe sol a aparatelor de zbor au putut fi văzute cu ochiul liber numai după trei ani.

Dar, indiferent care va fi concluzia la care vor ajunge experţii, rămîne faptul că ruperea părţii din spate a avionului este un lucru cu totul ieşit din comun. Dacă s-ar fi rupt numai ampenajul, un pilot cu experienţa de zbor a lui Takahama ar fi reuşit să aducă cu bine aparatul la sol. Pierderea întregii părţi din spate a avionului a fost, însă, fatală. Cea mai bună dovadă că întîmplarea cu Boeingul 747 de pe linia Tokio–Osaka reprezintă ceva neprevăzut şi ieşit din comun, o constituie faptul că piloţii nu execută pe simulatoare exerciţii de aterizare forţată a aparatelor rămase fără întreaga parte din spate.

■

Comisia de anchetă a scos în evidenţă întîrzierea cu care au acţionat echipele de intervenţie la locul catastrofei. Stewardesa Jumi Ociai a rămas printre rămăşiţele avionului paisprezece ore, timp în care a auzit glasurile „cîtorva copii care s-au stins treptat". Suferise o fractură a oaselor bazinului şi a mîinii. După ea a fost găsită şi Kejko Kavakami. O fată de nouăsprezece ani, care scăpase doar cu cîteva zgîrieturi. Ultimele au fost găsite Hiroko Joshizaka, o femeie în vîrstă de treizeci şi patru de ani, şi fetiţa ei, Miciko, de opt ani. Amîndouă suferiseră fracturi.

Au fost aşezate pe tărgi cu mînere din bambus şi transportate de urgenţă, cu elicopterul, la spitalul din Fudjioka.

Nicolae Nicoară

TOTUL E BINE, CÎND SE SFÎRŞEŞTE CU BINE

40 de minute de groază: durată mult prea scurtă pentru un film despre catastrofe, atunci cînd eşti spectator, şi interminabilă cînd eşti unul din protagonişti, şi pe deasupra legat de scaun – astfel începe un insolit articol din **„Paris Match"**, descriind o întîmplare adevărată. Cei 109 pasageri ai cursei avionului „Mercure", de pe distanţa Paris – Grenoble, al companiei Air Inter, au trăit, în seara zilei de 17 august 1986, un coşmar brăzdat de fulgere, în avionul devenit, dintr-o dată, nebun şi orb. Incredibila sarabandă începe la 7500 m deasupra oraşului Nevers. Aparatul se cufundă într-o gigantică barieră de furtuni, întunecată de nori aşezaţi în straturi. Pasagerii îngroziţi, aud cum, brusc, rafale dezlănţuite bombardează carlinga cu enorme bucăţi de grindină. Se trezesc cînd ridicaţi cu violenţă de curenţii ascendenţi, cînd plutind în cădere liberă prin golurile de aer ce depăşesc 400 m. Au devenit prizonierii unui ascensor demonic, care îi scutură în ritmurile asurzitoare ale trăsnetului. Vor afla mai tîrziu că, pe pămînt, acelaşi fenomen atmosferic se abătea asupra regiunii Charité-sur-Loire: o tornadă extraordinară şi bucăţi de grindină de 800 grame vor cauza moartea unei persoane şi rănirea multor altora.

În avion, în interiorul cabinei, poşete, reviste, termosuri valsează dintr-o parte într-alta. Din fericire, deasupra călătorilor, bagajele sînt bine strînse în centuri. Dar nervii scapă: plînsete, urlete, vaiete. Un steward şi două însoţitoare de bord, fixaţi şi ei în centuri, nu pot decît să îndemne mulţimea la calm. Zadarnic, căci blocurile de gheaţă care mitraliază aparatul le acoperă vocile. Cînd Yolande Coste, una din însoţitoare, apucă microfonul pentru a anunţa ceva, acesta îi scapă, o izbeşte în plină figură şi îi sparge un dinte. „Ne aflam parcă în interiorul unei cutii, zăpăciţi de lovituri. La un moment dat, gîndul nostru, al tuturor, a fost că nu vom scăpa cu viaţă. Aveam crampe în stomac. Inima îmi bătea nebuneşte şi strîngeam cu putere mîna soţului meu", povesteşte Martine Ruffier, 35 de ani, care se întorcea din America de Sud împreună cu soţul ei. „După ce am călătorit de nouă ori cu avionul în cursul acelei luni, spune soţul, nu ne aşteptam, cîtuşi de puţin, la o astfel de spaimă în ultimul şi scurtul voiaj – de cel mult o oră – care ne aducea acasă, în Grenoble".

La postul de pilotaj, cei trei piloţi îşi îmbrăcară costumele de securitate. La această altitudine şi la temperaturi de -20°C, grindina e de patru ori mai mare ca pe sol. Brusc, primiră un şoc în plin: parbrizul carlingii se sparge şi zboară în mii de bucăţi, ca un simplu parbriz de automobil. Cu vizibilitatea redusă la zero, nu le rămîne decît să se încredinţeze aparaturii de bord. Copilotul se agaţă de manşă, pe care n-o slăbeşte din plecare, căci, pe o astfel de vreme nici nu poate fi vorba de pilotaj automat. Roger Franchet, comandantul de bord, la 41 de ani şi 7000 ore de zbor, aplică cu scrupulozitate instrucţiunile constructorului avionului, de fabricaţie „Mercure Dessault". În caz de perturbaţii puternice, viteza trebuie redusă la 280 noduri, adică mai puţin de 500 km/oră. În cîteva rînduri, el cere pasagerilor, prin microfon, să rămînă pe locurile lor, cu centurile asigurate, şi le promite că, foarte curînd, îi va scoate din această zonă. Ofiţerul mecanic, rămas în contact radio cu controlorii aerieni de la Athis-Mons, din regiunea pariziană, nu reuşeşte să obţină precizări despre amploarea fenomenului pe care-l traversează. Într-adevăr, furtuni puternice izbuc-

O tragedie în Marea Nordului

Vineri, 6 martie 1987, la cîteva minute după părăsirea portului Zeebrugge, feribotul Herald of Free Enterprise, avînd la bord 463 pasageri și 80 membri ai echipajului, s-a răsturnat, dintr-o cauză rămasă încă necunoscută, în apele Mării Nordului. Naufragiul este socotit cel mai grav accident produs în această zonă de la terminarea celui de-al doilea război mondial.

Sirena feribotului Herald of Free Enterprise suna prelung, și vasul începu manevra de plecare, urmînd procedurile devenite deja rutină după sutele de traversări ale Canalului Mînecii. Apele portului belgian Zeebrugge erau învăluite în întunericul nopții, iar cei 463 de pasageri încercau să-și facă cît mai plăcute cele patru ore și jumătate de traversare. Cei mai mulți se hotărîseră să rămînă la barul navei, alții să cineze, iar șoferii camioanelor, care străbătuseră o bună parte din Europa pentru a ajunge în Anglia, așteptau apropierea de destinație, odihnindu-se în cabine. Absolut nimic nu prevestea drama care avea să curme firul atîtor vieți.

Apele portului erau calme și vasul nu parcursese nici o jumătate de milă, cînd, pe neașteptate, ușa cea mare, care acoperea intrarea la puntea inferioară a autovehiculelor, s-a lăsat brusc în jos, iar apele înghețate ale Mării Nordului au năvălit cu forță în interiorul navei, în lungul ei, făcînd-o să-și piardă asieta și flotabilitatea. În mai puțin de un minut, ea se înclină la babord, răsturnîndu-se în apa adîncă de aproape 11 metri. Odată cu înclinarea navei și stingerea luminilor, panica s-a declanșat la bord imediat. Din cauza răsturnării, toți cei care nu găsiseră un punct de sprijin au fost proiectați cu putere în structurile metalice ale navei. Totul a durat cîteva secunde. Au rămas în viață cei care se găseau în acele momente la tribordul, puțin ridicat deasupra apei, și și-au găsit refugiu în pungile de aer formate în interior. Foarte puțini au avut

→

Echipajul care a reușit să aducă la sol pasagerii întregi și nevătămați. În stînga, comandantul Franchet, în mijloc, însoțitoarea de bord Yolande Coste

nesc în acea zi, mai peste tot deasupra Franței. Comandantului de bord nu-i rămîne decît să ia decizia de a abate din drum aparatul și de a găsi un teren de aterizare propice. Roger Franchet reușește să manevreze avionul astfel încît să piardă din altitudine și cere prin radio autorizație să aterizeze de urgență pe aeroportul Lyon-Satolas. Aceasta i se acordă de îndată. Ușurați, pasagerii urmăresc cum avionul străpunge norii. Sub ei, regiunea lyoneză este superbă: soarele strălucește. Pentru a ateriza, copilotul trebuie să deschidă geamurile laterale din cabina de pilotaj, care deveniseră total opace, și, dotat cu ochelari speciali, își scoate capul din avion pentru a supraveghea manevra de coborîre pe sol.

„Parcă eram în călușei, la bîlci"

În ciuda unui vînt puternic din față, în cele din urmă aparatul „Mercure" aterizează ușor. Pornite în goană nebună pe ruta îngustă ce bordează pista de aterizare, mașini de pompieri, ambulanțe și automobile aleargă după avion, pregătite pentru orice eventualitate. Dar n-a fost nevoie de ele. Însoțit de zgomotoasa sa escortă, aparatul se oprește, în cele din urmă, la capătul pistei, într-o stare deplorabilă, cu carlinga făcută țăndări, tabla de pe botul avionului deformată de lovituri, aripile și reactoarele izbite de grindină. Avionul rămase imobilizat la Lyon timp de două zile. Urma, apoi, să plece fără călători la Paris, unde va suporta o „refacere" serioasă, controale amănunțite și zboruri de încercare.

Pasagerii, acum în siguranță, își revin sorbind șampanie în saloanele aerogării. O fetiță de 10 ani, care călătorise fără părinți, jură că nu i-a fost deloc frică: „Era ca în călușei, la bîlci". Soția unui comandant de la „Air France" declară, însă, că nu se va mai urca vreodată într-un avion. Un călător rupe grăbit o foaie de hîrtie; este un om de afaceri de 50 de ani. În timpul fantasticei aventuri, el începuse să-și întocmească cu calm testamentul. **(A.G.)**

prezența de spirit să ia o centură de salvare. Cele mai puține șanse le-au avut cei de pe punțile interioare și, practic, nici una cei care se hotărîseră să doarmă în mașini sau în cabinele de jos, inundate în primul moment. Pe lîngă aceasta, apa portului, cu o temperatură de cîteva grade sub zero, reducea la minimum șansele celor care ar fi putut scăpa din capcana vasului.

Din fericire, operația de salvare a putut fi declanșată în primele secunde de la darea alarmei și, astfel, au putut fi salvate multe vieți. La șase minute de la răsturnarea feribotului, elicopterele soseau la locul naufragiului. După 16 minute, ambulanțele și echipele de medici erau adunate pe țărm, iar după 20 de minute, primii supraviețuitori primeau îngrijiri medicale în spital. Șansa a jucat, și ea, un mare rol: în zonă se aflau două nave militare – una britanică iar cealaltă vest-germană – care executau un exercițiu, și o navă dragoare, ale căror echipaje au reușit să scoată mulți pasageri din apele înghețate. Se estimează că, în alte condiții, nici o operație de salvare, chiar pregătită în cele mai mici detalii, nu ar fi avut eficacitatea acțiunilor spontane din noaptea naufragiului.

Scena care s-a oferit salvatorilor era de un dramatism zguduitor; pretutindeni, se vedeau plutind obiecte de pe navă, amestecate cu corpurile neînsuflețite ale celor căzuți în mare. Scafandrii care cercetau interiorul inundat al navei au suferit șocuri nervoase la vederea celor înecați. În unele părți ale vasului, numărul lor împiedica înaintarea scafandrilor. Salvarea era îngreunată și de faptul că, la bord, se găseau cîteva camioane care transportau butoaie conținînd chimicale toxice, pe bază de cianuri, care prezentau riscul unei poluări cu urmări dezastruoase.

Pe țărm se desfășura o altă dramă: cea a părinților sau a copiilor care nu-i mai regăseau pe cei dragi printre cei aduși de șalupe la mal, a celor peste 100 de grav răniți, a celor care erau solicitați să identifice corpul soțului sau al soției... Acțiunea de salvare s-a desfășurat într-un ritm febril toată noaptea, la lumina unor proiectoare puternice, precum și toată ziua următoare; numărul supraviețuitorilor s-a ridicat la 409, iar cel al morților la 134.

Tributul în vieți omenești ar fi fost, desigur, și mai mare, dacă ușa de la prova s-ar fi deschis atunci cînd nava s-ar fi găsit la o distanță mai mare de țărm, unde s-ar fi răsturnat complet și ar fi fost înghițită de apele adînci; adîncimea medie a portului a permis navei ca, după răsturnare, să se sprijine cu babordul de fundul bazinului portuar.

Se naște, firesc, întrebarea: cum a fost posibil un asemenea accident?

Feribotul Herald of Free Enterprise, aparținînd companiei Towsend Thorensen, este de tip Ro-Ro, avînd un echipaj de 80 de oameni și capabil să transporte 350 autovehicule și camioane. Accesul acestora, pentru o viteză mai mare de descărcare și încărcare, se face prin niște uși laterale, situate la prova și pupa navei. În timpul transportului, mașinile stau par-

Ce mai transporta feribotul ?

Feribotul britanic naufragiat la 6 martie în apropierea portului belgian Zeebrugge transporta – între cele opt produse toxice ambalate în butoaie – peste 11 tone de soluție de cianură, a anunțat, la o conferință de presă organizată la Bruxelles, secretarul de stat belgian pentru problemele mediului înconjurător, S. Smit. Au fost dezmințite, însă, informațiile care au circulat privind existența dioxinei la bordul feribotului. Pericolele de contaminare au fost limitate, dat fiind că nici unul dintre butoaiele recuperate nu se fisurase în timpul accidentului, a precizat Smit. „Produsele chimice transportate de feribotul britanic se încadrau în normele internaționale actuale", a adăugat ministrul belgian, subliniind, însă, că „este necesar să se ia măsuri pentru operarea de modificări în aceste prevederi".

Lista substanțelor toxice transportate de feribotul britanic, prezentată de S. Smit, este următoarea: 61 butoaie cu soluție de cianură (11 170 kg), 50 butoaie cu soluție de disocinat de toluen (5 450 kg), 19 925 kg compuși de plumb, 30 butoaie cu pretoxietanoltoluen. Toate substanțele menționate sînt extrem de toxice și recuperarea lor totală este indispensabilă. De asemenea, la bord se mai aflau cinci butoaie cu vopsele, care nu au, însă, o toxicitate ridicată; 50 de butoaie cu soluție de rășini, între care și colofoniu, ce trebuie recuperate, dar care nu sînt deosebit de toxice; cinci tone de proroidină (substanță toxică) și un butoi de 180 kg cu „Mobic", produs chimic toxic.

Membri ai partidelor ecologiste vest-europene au criticat imediat prezența acestor substanțe toxice la bordul feribotului naufragiat, subliniind că s-a dovedit, astfel, că „interesele economice primează în fața asigurării securității oamenilor".

cate în cele două magazii imense ale navei. Acest spațiu de parcare nu este prevăzut cu pereți despărțitori transversali, care să limiteze cantitatea de apă care ar intra, în mod accidental, în navă. „Atunci cînd apa intră într-o parte a navei, aceasta începe să se încline, luînd tot mai multă apă, pînă cînd se răstoarnă", spune Alan Tate de la Institutul Regal de Marină din Londra. A. Thorpe, expert naval britanic, consideră că asemenea accidente „erau de așteptat. Acest fel de navă seamănă cu o cutie mare. Dacă apa apucă să intre, ea se scufundă foarte repede".

Experții navali din Belgia și Marea Britanie lucrează în prezent la trei expertize independente, dar la ora cînd tipărim aceste rînduri, concluziile lor nu sînt definitive. Pînă acum, au fost avansate cîteva cauze posibile ale accidentului:

- Porțile de la prova au fost găsite parțial deschise. Aceasta ar fi contrar regulamentului companiei, dar este o practică curentă la mai multe feriboturi, pentru evacuarea gazelor de eșapament. Nu este exclusă nici eroarea umană, porțile putînd fi deschise, accidental, de un membru al echipajului.
- Este posibil ca încărcătura să-și fi schimbat poziția, și aceasta a cauzat înclinarea navei. Nu s-a clarificat încă dacă toate camioanele de la bord erau amarate – o măsură uneori ignorată pe o mare calmă.
- Nava a lovit un banc de nisip sau un obstacol submarin. (Supraviețuitorii dezmint existența vreunui impact înainte de răsturnare).

Mai rămîne de clarificat cum a fost posibilă pătrunderea apei prin porțile de la prova, chiar dacă ele au fost deschise. Puntea autovehiculelor, cea mai de jos, se află la aproape 4 metri deasupra apei și chiar dacă prova s-ar fi aplecat din cauza mișcării de înaintare, apele calme nu ar fi constituit o amenințare.

Cea mai plauzibilă teorie este cea conform căreia o succesiune de elemente fatale au fost declanșate din momentul în care comandantul a ordonat o întoarcere bruscă a navei, la ieșirea din port, pentru a evita curenții puternici cauzați de digul de protecție al portului. Este posibil ca această manevră să fi determinat o deplasare a încărcăturii spre babord, accentuînd în acest fel înclinarea navei, pînă în punctul în care porțile de acces s-au aflat sub nivelul apei, înlesnind astfel pătrunderea ei în interior.

Adrian Dascălu

Memorii

„Viața mea alături de Pablo Neruda" – este titlul cărții scrise de soția marelui poet chilian, Matilde Urrutias, publicată recent de editura „Seix Barral", din Buenos Aires. Autoarea își începe memoriile cu momentul morții lui Pablo Neruda, la 23 septembrie 1973, descriind pe larg lupta marelui poet pentru a-și apăra crezul său artistic în condițiile dramaticelor evenimente politice ale loviturii de stat militare de la 11 septembrie același an. Amintirile se desfășoară, apoi, în trecut, în anii primelor poeme ale lui Neruda, urmărind progresiv viața poetului. Volumul reprezintă, în egală măsură, o mărturie umană, literară și politică, indispensabilă înțelegerii biografiei și operei lui Neruda în diferite perioade – de la anii exilului său în Europa (sfîrșitul deceniului patru și începutul celui următor), la perioada șederii sale la Paris, pe vremea cînd era ambasador al țării sale în Franța, ca și imediat după lovitura de stat militară din Chile. O altă evocare a marelui poet o realizează, de asemenea, un recent volum publicat de editura „Aufbau-Verlag" din Berlin, intitulat „Neruda". El aparține lui Volodia Teitelboim, membru al Comisiei politice a Partidului Comunist din Chile. Referindu-se la diferite etape ale vieții marelui poet, volumul cuprinde însemnări, poeme, scrisori și prelegeri, care reușesc să redea, la rîndu-le, o imagine grăitoare asupra personalității complexe și a operei lui Pablo Neruda.

Măsurători

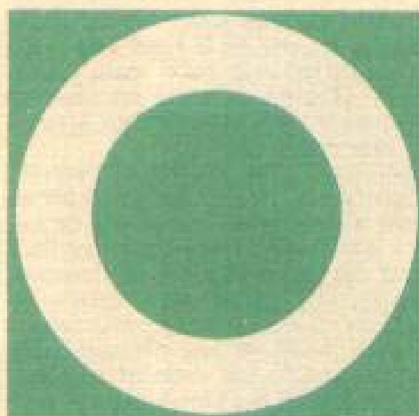
Este relativ greu să stabilești cît de grasă sau de slabă este o persoană. Cîntarul indică greutatea, nu însă și cantitatea de grăsime din corp. Există unele metode de a stabili acest lucru, dar ele sînt destul de neplăcute. Spre exemplu, scufundarea într-un bazin cu apă, pentru a compara, apoi, densitatea corporală cu greutatea. Altele se bazează pe retenția, de către anumite țesuturi din corp, a unor substanțe, ceea ce permite, prin deducție, stabilirea și a cantității de grăsime.

Recent, specialiștii de la un centru de cercetări din Illinois (S.U.A.), au pus la punct un aparat care poate determina compoziția corporală în cîteva minute, fără a recurge la modalități care pun la încercare răbdarea pacientului. Aparatul stabilește cantitatea de grăsime, măsurînd conductibilitatea totală a corpului. Țesuturile reacționează la un cîmp electric în două feluri. Celulele adipoase nu permit trecerea curentului electric, în timp ce mușchii, care conțin apă, sînt buni conducători. Măsurînd modificările care apar în cîmpul electric, medicii pot „citi" cu ușurință proporția de mușchi și grăsime din organism.

Metoda este utilă în tratamentul obezității. În cazul persoanelor sănătoase, sub vîrsta de 35 de ani, cantitatea de țesut adipos din corp este de 19 la sută, la bărbați, și 25 la sută, la femei, în timp ce, la o persoană obeză, proporția poate ajunge pînă la o treime. Aceasta permite și alcătuirea unor formule dietetice corecte, care să permită slăbirea, fără diminuarea masei musculare, fiind la fel de prețioasă și în cazul persoanelor slabe, în special al sportivilor care, printr-un regim alimentar necorespunzător, riscă să piardă multă apă și, prin urmare, și masă musculară. **I.P**

Nibelungi moderni

Regizorul vest-german Nikolaus Lehnhoff, din Düsseldorf, i-a surprins pe iubitorii muzicii wagneriene, prin actualizarea – nu într-o nouă cheie muzicală, ci într-una nucleară – a legendei Nibelungilor. În montarea pe care a realizat-o pentru „Inelul Nibelungilor", prezentată la opera din München, aurul Rinului a devenit uraniu, iar Alberich nu fabrică un inel, ci o bombă atomică. Încă înainte de premieră, cererile au depășit cu mult capacitatea sălii de spectacol, indicînd receptivitatea publicului la o punere în scenă care s-a dorit a fi în actualitate, dar, în același timp, o expresie artistică a unei îngrijorări sau, poate, a unui avertisment.

FARUL „ciclopul" de la marginea mării

Pe vremuri, coastele Galiei nu beneficiau de mai mult de şase faruri. Astăzi, ele se numără cu sutele, iar Franţa îl va avea pe cel mai puternic din lume, Créac'h, cu o putere de pătrundere de 185 km, cu un avertizor sonor auzit pînă la 3,6 km depărtare, cu un turn de 70 m înălţime, aşezat pe o platformă la 30 m deasupra mării, avînd puterea să reziste la un vînt de 200 km pe oră şi la o hulă de 30 m înălţime. Primele faruri au fost cu mult mai modeste. Cînd oare au început oamenii să se călăuzească, cu ajutorul focului, în drumurile lor pe mare? Care a fost evoluţia farurilor de-a lungul secolelor? Care le este viitorul?

S-ar putea crede, dată fiind „vîrsta" lor, ce depăşeşte 30 de secole, că farurile au existat dintotdeauna. Tăciunii aprinşi din turnurile de pe malul mării au călăuzit paşii şovăitori ai primelor civilizaţii maritime, aşa cum uriaşul fascicul luminos de la Créac'h le permite astăzi superpetrolierelor să ia calea cea bună spre Ouessant. Şi totuşi,importanta lor este sortită să se diminueze; în cîteva decenii, aceste edificii, devenite anacronice datorită balizelor automate şi sateliţilor, nu vor mai fi, poate, decît amintiri ale trecutului, asemănătoare cu apeductele romane. Acesta este, probabil, motivul indiferenţei pe care sfîrşitul acestui secol îl manifestă faţă de ele. Căci, în timp ce, pentru lumea antică, două din cele şapte minuni ale lumii erau faruri – sau cel puţin presupuse a fi, căci Colosul din Rodos nu pare să fi îndeplinit un asemenea rol –, mulţi dintre contemporanii noştri nu ştiu că farurile îndeplinesc încă o funcţie indispensabilă navigaţiei.

Originea farurilor

Nu se ştie exact dacă primele faruri au apărut întîi în Libia sau în Grecia, şi nici cînd. Legendele ce le pomenesc nu dau decît arareori indicaţii, cronologice şi geografice, valabile. De pildă, cea care povesteşte iubirea tragică a preotesei Hero cu Leandru. În fiecare noapte, Leandru traversa înot Hellespontul pentru a-şi întîlni iubita, care îi călăuzea drumul cu o torţă. Într-o noapte, furtuna stinse flacăra, iar Leandru se înecă... Or, la ieşirea Dardanelelor spre Marea Marmara (sau a Hellespontului în Propontida, pentru a folosi toponimia antică), două turnuri erau construite, de o parte şi de alta a strîmtorii. Unul, lîngă Lesbos, purta numele lui Hero, celălalt, lîngă Abydos, pe cel al lui Leandru. Istoria şi mitologia se împletesc.

Colosul din Rodos aşa cum ni-l imaginăm. Gravură de Gauchar – 1860

Mitul străvechi al ciclopilor este interpretat ca o încarnare poetică a singurului ochi al farurilor. Masacrul ciclopilor, omorîţi cu lovituri de săgeată de către Apollo, se aseamănă destul de bine cu felul în care felinarele turnurilor ciclopice, situate pe coastele orientale ale Siciliei, erau stinse în zori de razele soarelui.

Ingeniozitatea lui Sostrate

Dacă existenţa farurilor atestate numai de legende va sta totdeauna sub semnul întrebării, există unul despre care nimeni nu se îndoieşte: farul din Alexandria, construit pe mica insulă Pharos, nume propriu ce urma să fie transformat, ca un suprem omagiu adus marelui său renume, în substantiv comun.

Ridicat la începutul secolului III î.e.n., sau sub domnia lui Ptolomeu Soter sau sub cea a fiului său, Ptolomeu Filadelful, acest far a fost distrus în august 1303 e.n., de un cutremur de pămînt. Focurile sale au rezistat treisprezece secole, iar călătorii, geografii şi simplii curioşi greci, romani şi arabi care l-au descris sînt atît de numeroşi, încît ne putem face o imagine foarte precisă despre configuraţia sa.

Înălţimea depăşea probabil cu mult o sută de metri, fapt considerabil dacă ţinem seama de normele arhitecturale antice. Flacăra ardea, se pare, în aer liber, ceea ce îi diminua mult puterea de penetraţie în timpul nopţii, în ciuda înălţimii sale. În schimb, în timpul zilei, coloana de fum era cu siguranţă vizibilă la mai multe zeci de mile.

Constructorul său – deja celebru în antichitate – este Sostrate din Cnidia, despre care ştim că este au-

torul Pharos-ului, grație ingeniozității sale; a gravat în piatră inscripția „Sostrate Cnidianul, fiul lui Dexifan, zeilor salvatori pentru mîntuirea navigatorilor", pe care a acoperit-o cu un strat de var, trecînd pe acesta numele suveranului său. Evita astfel mînia monarhului, știind că, peste cîteva decenii, stratul de var va dispărea, iar numele său va fi transmis posterității.

Dacă farul din Alexandria i-a impresionat pe călătorii din antichitate și din Evul mediu, aceasta a fost, desigur, din cauza dimensiunilor sale neobișnuite, dar și pentru că, în ciuda utilității sale evidente, el n-a fost deloc imitat. Romanii au construit cîteva faruri pe coastele Mediteranei, ale Atlanticului și ale Mării Mînecii, dar numărul lor – șase pe coastele Galiei, de exemplu – rămîne foarte modest.

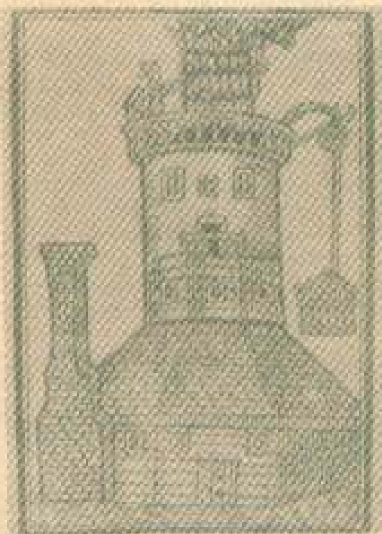
Reprezentare a Farului din Alexandria după medalii antice provenind din Alexandria. Acest celebru turn, situat pe insula Pharos, a împrumutat numele său farurilor. Alăturat, turnul de veghe din Boulogne (după o medalie antică).

Apartamentul din far

În total, numărul farurilor din antichitate n-a fost mai mare de treizeci, cinsprezece dacă ne referim la cele a căror existență este certă. În ceea ce-i privește pe cei care au trăit în Evul mediu, ei n-au construit nici atît, iar atunci cînd o făceau, era vorba de simple turnuri cu flăcări pîlpîietoare, a căror existență n-a fost dovedită pînă azi. Ba, mai mult, în Evul mediu s-a răspîndit, în zonele de coastă, o practică ce n-a făcut decît să umbrească nobila menire a farurilor – „pirateria de uscat": Jefuitorii de corăbii au alimentat, printr-un nedrept paradox, în mai mare măsură legendele mării decît paznicii farurilor. Existența lor e la fel de veche ca a acestora, și, dacă astăzi au dispărut, în trecut au provocat tragedii nenumărate. În secolul al XIX-lea chiar, o serie de coaste din Bretania numărau asemenea „corsari de uscat", foarte activi. Serviciul Farurilor și Balizelor a avut, de altfel, conflicte cu cei ce se temeau că ridicarea unui far i-ar fi lipsit de o excelentă sursă de venit. Această practică era atît de obișnuită în Evul mediu, încît a dat naștere la o voluminoasă legislație. „Dreptul la epavă", care a conferit, de-a lungul secolelor, regelui sau unui vasal, privilegiul de a lua în posesiune epavele eșuate pe teritoriul lor, este moștenit de pe vremea cînd populațiile de pe coastă se îndeletniceau cu jefuirea corăbiilor. Tehnica era simplă: un foc aprins pe o faleză sau pe un promontoriu, un felinar atîrnat de gîtul unei vaci, al cărei balans imita semnalizarea unei ambarcațiuni, atrăgeau căpitanii de corăbii rătăciți în furtună. Nu rămînea decît să-i omori pe supraviețuitori și să jefuiești epava...

Și totuși, trebuie menționate cîteva realizări notabile ale Evului mediu, cum ar fi Farul din Genova, sau, mai aproape de noi, la sfîrșitul Renașterii, cel de la Cordouan, „farul rege".

Gura fluviului Gironde prezintă mari pericole pentru navigație și, în ciuda neglijenței prinților medievali și orașelor de pe coastă, este aproape sigur că turnuri cu felinare au fost regulat întreținute, începînd cu epoca lui Ludovic cel Bun. Ultimul de care se știe, construit în timpul Prințului Negru, la începutul sec. al XV-lea, s-a degradat repede sub efectul intemperiilor. În 1581 starea sa era atît de precară, încît primarul orașului Bordeaux, Michel de Montaigne, cheamă în ajutor un celebru arhitect, Louis de Foix, care pune un diagnostic radical: totul trebuie demolat și, apoi, reconstruit.

Gravură pe lemn a unui turn de semnalizare. Se observă sistemul de ridicare a materialelor combustibile (lemn de turbă) sec. XVI

În primăvara lui 1584, Louis de Foix începe construcția farului de la Cordouan, din care voia să facă opera vieții sale. Edificiul avea să reprezinte nu numai un far, dar și o reședință regală, o fortăreață și o biserică. Dar dificultățile – financiare, politice, tehnice – au fost atît de mari, încît în 1602, cînd arhitectul a murit, Cordouan era neterminat. Fiul său Pierre reia lucrările, dar le abandonează în 1606. În final, Louis Beuscher, un fost colaborator al lui Louis de Foix, termină lucrările în 1611.

Cordouan era, într-adevăr, capodopera pe care o visase constructorul său. Monument ridicat în cel mai pur stil baroc, el se înălța la 37 de metri deasupra nivelului mării. Cele trei etaje ale sale cuprindeau o încăpere vastă, apartamentul regelui și o capelă de marmură. Pilaștri, frontoane în stil neo-grecesc, coloane și firide de piatră – toate făceau din acest monument unul din cele mai pure modele arhitecturale ale epocii.

Dar, din păcate, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, căpitanii de nave din Bordeaux au cerut – și au obținut – ca farul să fie ridicat cu încă douăzeci de metri. Astfel, unitatea arhitecturală a operei lui Louis de Foix a dispărut pentru totdeauna. Și totuși, mutilat, dar salvat de această înălțare, Cordouan rămîne o capodoperă.

400 de faruri

În afară de construcția de la Cordouan, episod cu totul neobișnuit în acea vreme, va trebui ca „renașterea" farurilor să aștepte începutul secolului al XVII-lea, cînd ea se va manifesta timid în Franța și viguros în Anglia. În 1800, în zorii revoluției industriale, nu existau pe coastele franceze decît 24 de faruri.

În secolul al XIX-lea urma să se facă un efort prodigios în acest domeniu. Dovada: aproape 400 de faruri au fost ridicate de la primul imperiu, începutul secolului al XIX-lea, pînă la războiul din 1914. Construirea lor, care nu punea probleme cînd erau ridicate pe mal, a fost, însă, extrem de dificilă cînd s-a făcut în plină mare sau pe platforme stîncoase, aproape în permanență acoperite de ape.

Farurile de la Ar-Men și de la Jument sînt exemple admirabile de tenacitate încununată de succes. Ele au multe puncte comune: construite în larg, în locuri considerate a fi dintre cele mai periculoase din lume, ele se ridică pe recife arareori descoperite de ape. În ambele cazuri, suprafața de rocă utilizabilă n-a depășit 100 mp. Acostarea era foarte rar posibilă și pentru perioade foarte scurte: în primul an de lucrări, muncitorii au putut să debarce de șapte ori la Ar-Men și să lucreze opt ore, de șaptesprezece ori la Jument și să lucreze cincizeci de ore. În ce privește condițiile de lucru, ele au fost cumplite: muncitorii erau obligați să stea întinși pe stînci pentru a nu fi smulși de valuri și să lucreze cu o singură mînă, cu cealaltă „ancorîndu-se" în piatră umedă.

Desigur că, după ce reciful a fost curățat și nivelat și s-au turnat primele fundații, lucrătorii au avut de înfruntat condiții mai puțin dificile. Dar debarcarea oamenilor și materialelor au pus aceleași probleme ca în prima zi: astfel, nu e de mirare că a fost nevoie de șapte ani de muncă îndîrjită pentru a construi farul de la Jument și paisprezece pentru Ar-Men...

Ambarcațiunile de semnalizare

În zonele de mare adîncime, lipsite de platforme stîncoase, cum ar fi anumite puncte din Marea Nordului, construcția farurilor este imposibilă. Or, pericolele pentru navigație nu sînt aici mai mici decît cele din zona recifelor. Se zice că unui bărbier englez i se datorează inventarea, la începutul secolului al XVIII-lea, a ambarcațiunilor de semnalizare. Posedînd un mic cabotor, i-a venit ideea să ancoreze ambarcațiunea la gura Tamisei și să aprindă în fiecare noapte un felinar, treabă mai puțin obositoare, după opinia lui, decît să transporte cărbune dintr-un port în altul. Nu-i mai rămînea decît să-și încaseze drepturile de la navele care intrau și ieșeau, ceea ce căpitanii au acceptat lesne, căci zona Nore-Sand era periculoasă și prost balizată.

Viața pe ambarcațiunile de semnalizare a fost întotdeauna foarte grea, căci, spre deosebire de far, acestea au de înfruntat ruliul și tangajul, ca și șocul uriașelor lanțuri cu care este ancorat. Și dacă schimbarea „gărzii" este mai puțin periculoasă, ea nu este mai sigură în caz de furtună.

Numărul acestor ambarcațiuni nu încetează să scadă în lume, căci întreținerea lor e costisitoare și puterea lor de penetrație slabă. Ele sînt treptat înlocuite de geamanduri automate. Cele care au mai rămas vor fi probabil dezafectate înainte de sfîrșitul secolului.

Paznic de far

Dacă paznicii farurilor nu lucrează în aceleași condiții ca făuritorii lor, viața, chiar astăzi, nu le este fără riscuri.

Provenind, cel mai adesea, din familii de marinari, ei consideră firesc ceea ce, pentru „pămîntenii" de rînd, înseamnă eroismul în cotidian. Și totuși, cîți dintre turiștii ce-i vizitează își dau seama de riscurile și greutățile vieții lor?

Căci paznicii de far duc o permanentă luptă cu marea, cel puțin atunci cînd își îndeplinesc anii lungi de serviciu în farurile izolate în larg. Ritmul este de 15 zile pe mare, 15 pe uscat, 8 pe mare, 8 pe uscat. Acest program pare ușor doar la prima vedere, căci zilele petrecute în larg sînt lungi, și cum farurile sînt, prin definiție, ridicate în zone periculoase, unde furtuna bîntuie mai multe luni pe an, condițiile de viață sînt tot atît de grele, dacă nu și mai grele, ca cele de pe o navă. Trebuie știut că un far vibrează și geme sub loviturile puternice ale valurilor, că vîrful poate oscila cu zeci de centimetri, că lanterna, deși la 30–40 de metri deasupra mării, poate fi zdrobită de valuri, că au fost faruri, ca cel de la Eddystone, în largul coastelor engleze, măturate de furtună. „Odată a căzut trăznetul pe farul de la Kéréon – povestește un paznic. Ne culcasem. Vîntul bătea din vest, fulgera și trăsnea peste tot. Iar deodată, un trăsnet a lovit farul în plin. Nu se poate imita zgomotul: e ca și cum ai încerca să tai un geam cu o lamă. Era un zgomot asurzitor, care se răspîndise în toată clădirea. Atunci am crezut că îmi pierd vederea și am simțit că înnebunesc. Credeam că totul a explodat".

Gravură sec. XIX

Schimbarea gărzii la farul din Kereon; dificultatea acestei operații este insuficient redată de fotografie

La fel ca furtuna, ca trăsnetul, singurătatea în caz de boală se poate transforma în catastrofă, mai ales cînd vremea este potrivnică. „La farul de la Jument, spune un alt paznic, am un prieten care a făcut o criză de apendicită. Doctorul mi-a transmis, prin radio, să pun gheață pe abdomenul bolnavului, gheață pe care nu o aveam. Dispuneam în schimb de o farmacie bine asortată, chiar și de un bisturiu. Căci, dacă vedeta rapidă n-ar fi putut lua bolnavul, mie mi-ar fi revenit sarcina să-l operez, urmînd sfaturile date prin radio de medic/ Din fericire, vedeta a sosit, cu un medic la bord. Dar marea era prea agitată, și el n-a putut să urce. Pînă la urmă, cu destulă greutate, am reușit să-l coborîm pe bolnav și să-l transportăm la spital..."

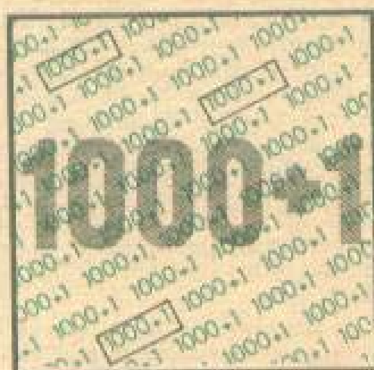
Asemenea evenimente sînt, totuși, rare. Schimbarea „gărzii", de patru ori pe lună, este momentul cel mai periculos: curenții și valurile puternice împiedică deseori acosta-

rea, iar oamenii sînt obligaţi să se aşeze pe un scaun glisant, numit „buşon", fixat pe un cablu ce face legătura între vedetă şi platforma farului. Dacă lucrurile merg, în general, bine pentru cei ce urcă – cu excepţia unui duş îngheţat din cînd în cînd – „exerciţiul" este mult mai periculos pentru cei ce coboară. Sosirile brutale sînt frecvente, însoţite de lovituri, entorse şi chiar fracturi. Această metodă îi impresionează atît de mult pe începători, încît, într-o bună zi, un tînăr stagiar a trebuit să fie coborît legat într-un sac, căci el declara că preferă moartea în far decît riscul coborîrii în „buşon".

În sfîrşit, unul din cei mai de temut duşmani ai paznicilor este, fără îndoială, plictiseala. Căci munca, ce se rezumă la două carturi de cîte şase ore, unul ziua, altul noaptea, constă în supravegherea instrumentelor automate, în întreţinerea farului, în asigurarea contactelor radio cu uscatul şi în comunicarea informaţiilor meteorologice. În restul timpului, plictiseala îşi face nu de puţine ori apariţia, încît nici măcar televiziunea n-ar putea s-o anihileze. De aceea, paznicii îşi creează o mie şi una de ocupaţii: astronomia, în primul rînd, care devine pentru unii dintre ei un adevărat hobby; alţii îşi petrec ore întregi inventînd reţete culinare, preparînd diverse feluri de mîncare, după care urmăresc cu sufletul la gură reacţiile colegilor, ca nişte veritabili maeştri culinari. Apoi, pescuitul, căci marea este o sursă gratuită şi inepuizabilă de hrană proaspătă. În sfîrşit, micile ocupaţii artizanale: cioplitul bărcilor în interiorul sticlelor, tradiţional deja, confecţionarea espadrilelor şi chiar reparaţii de biciclete.

Dar toate acestea nu trebuie să ducă la falsa concluzie că paznicii de far sînt figuranţi de utilitate îndoielnică. Aceşti singuratici, sihăstriţi în „turnurile" lor, joacă un rol de prim ordin. Fără ei, navigaţia nu ar fi posibilă. Şi chiar dacă turiştii estivali nu înţeleg întotdeauna acest lucru, marinarii o ştiu foarte bine şi nutresc pentru ei un nedezminţit respect.

Anca Munteanu

Termometru

De ce să nu recunoaştem, termometrele clasice prezintă destule inconveniente. Se pot sparge, consumă secunde care, în anumite situaţii critice, pot fi deosebit de preţioase şi uneori nu sînt suficient de bine calibrate pentru a indica stări patologice de hipotermie. Acestea ar fi cîteva motive care i-au determinat pe specialişti să caute noi modalităţi de a măsura temperatura corporală.

Un sistem recent, pus la punct de specialiştii americani, constă în măsurarea cantităţii de căldură emise de timpanul urechii, care este hrănit de aceleaşi vase sanguine ca şi hipotalamusul, cel care acţionează ca un regulator al temperaturii corporale.

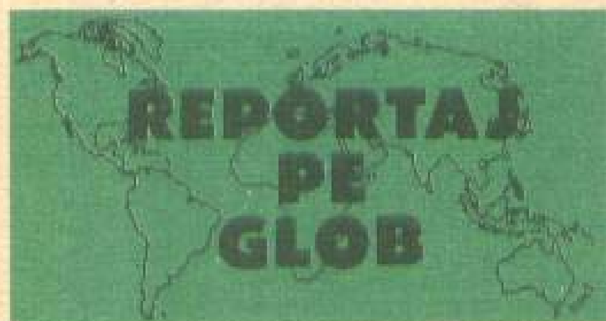
El este alcătuit dintr-o sondă foarte fină, care se introduce în canalul auditiv la o adîncime de 0,5 cm. Valoarea temperaturii apare instantaneu pe un cadran cu afişaj digital. Aparatul are o precizie foarte mare şi, în afară de aceasta, evită riscul transmiterii unor boli infecţioase de la un pacient la altul. Cu o mică modificare, noul tip de termometru permite citirea temperaturii şi la suprafaţa pielii, măsurătoare foarte utilă în determinarea gravităţii leziunilor pielii sau a tumorilor. El permite, de asemenea, detectarea şi a unei hipotermii legate de anumite stări patologice. În prezent, preţul acestui termometru este prea ridicat pentru a putea fi utilizat în familie, dar el este foarte util în spitale şi clinici pediatrice.
(I.P.)

Statistici

Pădurile tropicale din Africa scad într-un ritm de 1,3 milioane de hectare pe an, arată statisticile. De la începutul acestui secol, Etiopia a pierdut 90 la sută din suprafaţa sa împădurită, iar Coasta de Fildeş 70 la sută, situaţia fiind critică şi în Tanzania, Madagascar, Kenya şi alte state de pe continent. Distrugerea vegetaţiei în Africa este un fenomen ce s-a manifestat în special în ultimii 200 de ani şi coincide cu dezvoltarea mai accelerată a ţărilor industrializate în această perioadă, ca şi cu sporul populaţiei africane. Numărul locuitorilor Africii a crescut vertiginos în ultimii ani: de la 280 milioane în 1964, a urcat la 600 milioane două decenii mai tîrziu, apreciindu-se că va atinge 885 milioane la sfîrşitul secolului. În 1980, circa 900 milioane de persoane din lume, între care 90 la sută dintre africani, depindeau de lemn, ca principală sursă de energie în gospodărie. În acelaşi timp, circa 100 milioane de persoane, dintre care jumătate aparţin Africii, suferă în prezent de lipsa acestui combustibil, problemă acută mai ales în regiunile aride şi semiaride.

Ferrari-formula 1

Constructorul de automobile Enzo Ferrari a împlinit recent 89 de ani, dintre care 58 şi i-a dedicat automobilismului sportiv: a început ca pilot, în 1931, pentru a continua ca proiectant şi constructor, începînd din 1950. El pregăteşte, pentru cursele de anul acesta, un nou automobil de formula 1, cu un singur loc, din echipă făcînd parte pilotul italian Michele Alboretto şi austriacul Gerhard Berger. De la primul triumf în Marele Premiu de la Silverstone (Anglia), din 1951, obţinut de unul din elevii lui preferaţi, pilotul argentinian Jose Gonzalez, Ferrari a cucerit 91 de mari premii la formula 1. Începînd din anii '50, marcaţi de succesele spectaculoase ale lui Juan Manuel Fangio, de cinci ori campion mondial, Ferrari a participat la peste 400 de mari premii. Seria victoriilor echipajelor sale s-a întrerupt, însă, în 1986, imediat după triumful „zburătorului milanez", Michele Alboretto, la Marile Premii din Canada şi R.F.G. Din acel moment, Ferrari a intrat într-un con de umbră, din care încearcă să iasă prin noul model anunţat, realizat sub conducerea tehnică a inginerului proiectant englez John Barnard. Ferrari va avea, sub acest aspect, doi rivali de forţă: echipa McLaren, care foloseşte motorul Porsche, şi echipa Williams, cu motor Honda. Indiferent, însă, de bilanţul ce va fi făcut la finalul anului în curs, inginerul Enzo Ferrari rămîne un idol al cailor-putere. Între piloţii care au alergat pe maşinile sale s-au numărat nume celebre ca Fangio, Ascari, Lauda, Villeneuve, Reutemann, Scheckter.

JARI – un vis reînviat

La începutul secolului, un intrepid comandant din armata braziliană, Candido Mariano Rondon, a desfăşurat o linie de telegraf prin jungla sălbatică din nord-vestul ţării, în Amazonia, act pe care preşedintele american Theodor Roosevelt l-a calificat drept „ciclopic", comparabil cu proiectul Canalului Panama. Apoi, a fost rîndul radiotelegrafiei: refăcînd, cu mulţi ani mai tîrziu, itinerarul lui Rondon, antropologul Claude Lévi-Strauss avea să găsească ruinele vechilor staţii de transmisie. În anii '20, Henry Ford, „regele" automobilului american, visa să planteze în Amazonia păduri de arbori de cauciuc, pentru a-şi alimenta liniile de montaj; un incendiu devastator şi inventarea cauciucului sintetic au ucis, însă, din faşă proiectul supranumit „Fordlandia". Cel mai ambiţios pare să fi fost miliardarul american Daniel K. Ludwig. Visul său a fost, şi el, înghiţit de Amazonia. Dar, aşa cum vom vedea în cele ce urmează, nu în întregime.

Industriaş şi mare armator, Ludwig era considerat cel mai bogat om din America, înainte de a-şi fi irosit o bună parte din avere pe o proprietate de dimensiuni comparabile cu ale statului Connecticut, situată în inima junglei Amazoniei. În speranţa de a realiza un centru agroindustrial gigantic, el a curăţat şi nivelat cu buldozerele pădurea tropicală, a construit drumuri pe o lungime de 3 000 de mile (circa 4 500 km) şi a înălţat oraşe, plantaţii şi fabrici. A dat acestei realizări numele de Jari, după afluentul mîlos al Amazonului, ce curge prin inima acestui „imperiu" imaginar. Totul s-a întîmplat acum 19 ani. Proiectul lui Ludwig s-a scufundat, însă, rapid în mlaştina datoriilor. În 1982, aventurierul octogenar s-a decis să renunţe: a vîndut stînjenitoarea posesiune, care înghiţea grămezi de bani, la un preţ extrem de scăzut, unui consorţiu de 23 de firme braziliene. Proiectul, anunţat ca una dintre cele mai spectaculoase realizări ale secolului XX, sfîrşise prin a fi una dintre cele mai spectaculoase ratări.

Nimeni nu s-ar fi aventurat în această întreprindere-mamut de n-ar fi fost viziunea utopică a lui Daniel Ludwig. Planul lui original rivaliza cu bravura ostentativă a magnaţilor căii ferate, care au deschis drumul spre vestul american în secolul trecut. Devenind peste noapte proprietarul a 4 milioane de acri (1 acru= aprox. 1 pogon) de păduri dese, el şi-a propus să furnizeze pastă de hîrtie tuturor fabricilor de hîrtie din lume şi să producă suficient orez pentru a hrăni o întreagă planetă. A semănat, pe mii de acri, arbori fructiferi. A angajat o flotă de remorchere care să transporte, de-a latul a două oceane — Indian şi Atlantic —, din Japonia pînă la Jari, o fabrică completă de pastă de hîrtie, în valoare de 250 milioane de dolari. Una peste alta, Ludwig — a cărui avere personală era evaluată, la acea dată, la 5 miliarde de dolari (provenind din vase comerciale, proprietăţi funciare şi explorări de petrol şi gaze naturale) — a angajat în acest proiect aproape 1 miliard de dolari.

Dar selva amazoniană i-a spulberat visurile. Una din probleme a constituit-o pămîntul. În 1967, Ludwig cumpărase pe un preţ de nimic (75 de cenţi acrul) pămînt de la un grup de portughezi, proprietari de terenuri în lunca rîului Jari. Necazul a pornit de la faptul că limitele proprietăţilor nu au fost niciodată clar stabilite, şi, la scurt timp după cumpărare, Ludwig s-a văzut implicat în procese complicate şi lipsite de perspective cu privire la drepturile de proprietate, multe nesoluţionate nici astăzi. Situaţia s-a complicat şi ca urmare a problemelor ecologice. Pentru a-şi alimenta fabricile de pastă de hîrtie, Ludwig a aplicat un vast program de reîmpădurire, plantînd în principal *Gmelina*, un lemn de esenţă tare, de origine asiatică, ce ajunge la maturitate în cinci pînă la şapte ani. Dar copacul nu mai fusese niciodată plantat în zona tropicală a Americii de Sud, şi nu a prins în solul nisipos de la Jari.

În timp ce Ludwig se lupta cu natura, valul de rezistenţă politică împotriva lui creştea. Ca american şi unul din cei mai bogaţi oameni din lume, era firesc să stîrnească critici şi suspiciuni. Unii oameni politici brazilieni au afirmat, cum era şi firesc, că el a creat o colonie particulară, înarmată pînă în dinţi şi, practic, independentă de Brazilia. A fost acuzat că face trafic ilegal cu aur, uraniu şi arme. Resentimentul brazilienilor a atins apogeul în 1979, an deosebit de dificil pentru Jari, unde, spre deosebire de piaţa mondială, costul de producţie şi cel al mîinii de lucru creşteau.

Ludwig s-a adresat guvernului brazilian, insistînd pentru o participare a acestuia în finanţarea costisitoarelor investiţii de la Jari. Pe atunci, în Brazilia sentimentul naţional crescuse în intensitate. „Brazilia nu e o colonie în care să dea ordine marii oameni de afaceri", afirma ministrul de la vremea aceea al comerţului şi industriei, Camilo Penna. Guvernul militar al generalului Joao Figueiredo a refuzat să-i acorde vreun sprijin financiar. Scurt timp după aceea, tribunalele braziliene au validat mai puţin de jumătate din titlurile de proprietate funciară ale lui Ludwig la Jari.

Toate acestea l-au convins, pe cît se pare, pe Ludwig să se retragă din Jari. Lucrătorii au fost concediaţi, proiectele abandonate şi echipamentul lăsat să ruginească.

Astăzi, Jari este un simbol al renaşterii economice incipiente a Braziliei. El este proprietatea comună a guvernului şi a unor particulari. Este o deosebire ca de la cer la pămînt între Jari cel de astăzi şi cel din epoca visurilor spulberate.

Dintr-o anonimă zonă înfrunzită, populată de băştinaşi culegători de nuci sau negustori avîndu-şi prăvălia într-o barcă ce cutreiera fluviul, în ultimii patru ani, Jari s-a transformat într-o întreprindere relativ prosperă. Semnele prosperităţii pot fi sesizate dintr-o ochire, la coborîrea din avionul bimotor „Fokker" ce soseşte zilnic de la Belém şi aterizează pe pista nisipoasă a complexului. Taxiurile preiau pasagerii şi-i duc în grabă, pe şosele pavate, spre principalul oraş din regiune, Monte Dourado — o comunitate înfloritoare cu 15 000 de locuitori. Traficul automobilelor şi camioanelor este atît de intens, încît unele dintre şoselele de la Jari sînt permanent învăluite de vălătuci de praf roşcat. Un convoi nesfîrşit de tractoare cu remorcă şi camioane de 30 de tone cară lemn la o fabrică de pastă de hîrtie în plină expansiune. Lucrînd contra cronometru, fabrica produce 750 tone metrice de pastă pe zi. Un generator termoenergetic de 55 MW asigură suficientă electricitate pentru nevoile fabricii de pastă de hîrtie şi pentru cei 40 000 de locuitori din zonă. De partea cealaltă a rîului Jari, tractoarele excavează zăcăminte de caolin de prima calitate — argila folosită la făţuirea hîrtiei. În apropiere, cargouri de 38 000 de tone încarcă pasta de hîrtie şi caolinul care se exportă, între altele, în Venezuela, Chile, Belgia şi Japonia.

O reţea ordonată de plantaţii, presărate cu şiruri de case şi drumuri, sparge monotonia imensităţii a pădurii amazoniene. Trenuri de marfă gîfîie alergînd prin junglă.

Civilizaţia şi-a croit drum în sălbăticie. Astăzi, Jari pare suficient de echilibrat pentru a aduce acele beneficii pe care Ludwig le visa doar pentru el.

Olga Gheorghe

(traducere şi adaptare după „Newsweek")

Proiect

Mai multe state din S.U.A. îşi dispută şansa de a fi sediul unui ambiţios şi costisitor instrument ştiinţific: un ciclotron sau un uriaş accelerator de particule atomice, destinat să pătrundă în secretele creării Universului. Finanţarea proiectului, denumit „Superconducting Super Collider" (SSC), care va costa 5 miliarde de dolari, va trebui aprobată, în acest an, de Congresul american. Florida se numără printre cele 40 de state care doresc să găzduiască giganticul accelerator, care va avea o circumferinţă de peste 83 km şi un diametru de 28 km. Aşa cum a explicat fizicianul Joseph Lannutti, de la Universitatea statului Florida, membru al Comitetului care va superviza proiectul SSC, acest instrument va consta dintr-un gigantic tunel subteran, în interiorul căruia două raze de protoni se vor ciocni la un nivel energetic niciodată atins de la crearea Universului. Studiul particulelor de energie care vor rezulta în urma acestor teribile coliziuni ar putea permite oamenilor de ştiinţă să explice naşterea Universului. „Încercăm să răspundem la probleme pe care încă nu le înţelegem", a declarat fizicianul Leon Lederman, principalul responsabil al SSC şi director al complexului de acceleratori „Fermilab", din Chicago. Se apreciază, pe de altă parte, că bătălia dintre diversele state pentru obţinerea unor asemenea proiecte federale – cum sînt „Fermilab", laboratoarele de la Los Alamos sau Centrul spaţial de la Houston – va fi foarte intensă, întrucît ele generează o „atmosferă de tehnologie înaltă", care creează industrii paralele şi locuri de muncă specializate. Realizarea proiectului SSC ar putea duce, de pildă, la apariţia a circa 3 000 de asemenea posturi. De asemenea, relevă experţii, SSC va fi o întreprindere nepoluantă. O altă opinie: deşi va funcţiona cu particule atomice, el nu va fi radioactiv, aşa cum este un reactor. Primele acceleratoare de particule atomice au fost inventate în 1928, dar cele mai importante rezultate ale fizicii teoretice s-au obţinut în deceniile şase şi şapte, cînd s-a descoperit că ciocnirile energetice se apropiau de aceleaşi condiţii de maximă căldură şi densitate ale primelor secunde posterioare „marii explozii", după care se presupune că a luat fiinţă Universul. Obţinînd o emisie tot mai înaltă de energie, fizicienii s-au putut apropia tot mai mult de acest moment deosebit. Cel mai puternic accelerator existent azi – tevatronul de la „Fermilab" – poate crea condiţiile care au existat la o sutime de trilion de secundă după „marea explozie". Comparativ, SSC va realiza condiţiile existente de o mie de ori mai devreme, respectiv cînd Universul avea, ca existenţă, doar o sutime de catralion de secundă. Fizicienii consideră că, studiind particulele la un asemenea nivel energetic, vor realiza unificarea celor patru forţe primare ale naturii: electromagnetismul, forţa care uneşte particulele, forţa care reglează diminuarea radioactivităţii şi gravitaţia. Conform teoriilor actuale, aceste patru forţe nu erau distincte în momentul „marii explozii".

Statul în echilibru pe picioarele dinainte este una din figurile pe care căţeluşa Iuliischka le realizează la perfecţie în faţa publicului. În vîrstă de patru ani, ea este membră a echipei de circ „Schoberto" din R.D.G. Numerele de dresaj ale grupului, incluzînd mai mulţi pudeli, maltezi, chihuahua şi pomeranieni, s-au bucurat de deosebit succes în turneele lor

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Sate înfrățite

În căutarea unei comune cu care să se înfrățească, locuitorii satului Llanfairpwllgwyngyllgogerychwrndrobwllantysiliogogogoch, din Wales, au găsit, în cele din urmă, partenerul potrivit. Ei s-au hotărît pentru comuna olandeză Ee.

Pentru a nu depinde de soție

Biletele de frecventare a cursului de tricotaj pentru bărbați, organizat la Stuttgart, au fost vîndute în mai puțin de două ore. La întrebarea de ce s-a hotărît să ia în mînă andrelele, un tînăr de 31 de ani a răspuns: „Nu doresc că depind de soție".

Bani mărunți

Un pensionar englez, care a încetat din viață la venerabila vîrstă de 81 de ani, a lăsat în urma sa o avere însumînd 30 000 lire sterline. În monede, însă. Cele două tone și jumătate de mărunțiș, umplînd cîteva dulapuri, au putut fi „numărate" pe parcursul unei săptămîni, de către opt funcționari de bancă.

Pietre

„Pietrele ce se clatină" de la Harare (**imaginea** alăturată) reprezintă una din curiozitățile capitalei zimbabwene, în fața cărora se opresc să le fotografieze numeroși împătimiți în ale drumeției. Ele nu au rezultat, cum s-ar putea crede, printr-o bruscă dislocare a terenului, ci în urma acțiunii, secole la rînd, a factorilor de eroziune.

Luna bicicletei

„Luna bicicletei" reprezintă o manifestare devenită tradițională în Japonia. Într-o epocă în care automobilul a cucerit șoselele, aducîndu-și, prin fumul lansat de țevile de eșapament, o contribuție deloc minoră la poluarea mediului ambiant, scopul urmărit de „luna bicicletei" îl reprezintă o invitație adresată, firește, în primul rînd japonezilor, de a reconsidera valoarea acestui sănătos mijloc de locomoție. Fotografia alăturată a surprins o „paradă a bicicletelor de altădată", desfășurată prin parcul Ueno, din Tokio, ea constituind punctul culminant al „Lunei bicicletei."

Turn cu cravată

Turnului din Pisa îi lipsea o... cravată. Nu se știe care au fost resorturile acestui gînd extravagant, dar, la începutul acestui an, celebrului monument — de 54 metri înălțime — i-a fost „înnodată" o cravată măsurînd 43,9 metri. Partea cea mai lată a cravatei avea 2,70 metri, iar bucla „de sub guler" — 12 metri. O primă încercare de atașare a giganticei cravate a eșuat, din cauza unor puternice rafale de vînt.

După virgulă

Matematicianul nipon Yasumasa Kanada a dat unui computer de mare putere o sarcină dificilă: să calculeze numărul Pi, redat, în mod obișnuit, cu două zecimale — 3,14. Calculatorul a aflat, după virgulă, 133544 milioane de zecimale, dincolo de acestea începînd, cum s-ar spune, să scoată fum. Pentru rezultatul de mai sus, computerul a avut nevoie de 37 de ore. L-a consemnat pe 20000 de pagini...

Rac de mare

În plasa pescarilor americani a nimerit și acest uriaș rac de mare, în greutate de 5 kilograme. Nu a fost pus în oală, ci în acvariul din Saco, statul federal Maine.

Rubrică realizată de Vasile Crișu

Ultimul safari

Ca şuvoaiele de invitaţi afluind la o petrecere, rătăcind la întîmplare în peisaj, caravane de antilope gnu, cu cocoaşa lor caracteristică (poate cam 2 milioane în total), se răspîndesc prin Cîmpia Masai din Kenya. Zeci de mii de zebre stau grămadă, în alertă, scrutind sperioase depărtările. Lei mîndri se tolănesc leneş în umbra salcîmilor, ochind cîte o pradă în cirezile ce trec pe-alături. Migraţia anuală a antilopelor gnu, în căutare de păşuni proaspete şi de apă, e uimitoare: ea evocă, mai degrabă, o fantezie hollywoodiană dezlănţuită decît natura în stare pură.

Dar este, de asemenea, un miraj, a cărui strălucitoare splendoare maschează o adevărată criză în existenţa faunei africane. Pentru unele animale, următorii ani ar putea aduce cu ei ultimul safari. De la începutul anilor '70, rinocerul negru a fost măcelărit în asemenea proporţii, încît în prezent specia este, practic, stinsă în majoritatea teritoriului continentului. În fiecare an, braconierii ucid zeci de mii de elefanţi. Cele cîteva sute de gorile de munte care au reuşit să supravieţuiască au fost împinse spre ultimele lor adăposturi. Soarta altor specii, cum ar fi cita (o varietate de leopard), cîinele sălbatic african şi crocodilul, este precară în unele zone ale continentului.

Războaiele, seceta, explozia demografică, corupţia sau, pur şi simplu, lăcomia conspiră împotriva faunei Africii. Majoritatea apărătorilor speciilor sălbatice împărtăşesc părerea că încercarea lor de a păstra unul din cele mai mari miracole naturale ale globului este o bătălie de ariergardă. Pesimiştii prezic că Africa sălbatică se va reduce în curînd la cîteva lăudate rezervaţii pentru safari, deoarece animalele mor, iar condiţiile, pentru adevărata lor existenţă în sălbăticie, dispar.

Acest proces a început în unele din cele mai populare regiuni ale Africii, unde animalele mai trăiesc încă în stare naturală. În rezervaţiile kenyene, Amboseli şi Masai Mara, vaste suprafeţe sînt din ce în ce mai aglomerate de corturi şi căsuţe pentru turişti. Microbuze arhipline se iau la întrecere de-a latul cîmpiilor, în căutare de vînat, îngrămădindu-se grăbite în jurul prăzii; de curînd, un cita singuratic, hoinărind prin Amboseli, a fost încercuit de circa 60 de vehicule.

Sălbăticiunile Africii nu sînt neapărat observate de pe scaunul unui microbuz. Vizitatorii pot alege dintr-o gamă de excursii adaptate tuturor gusturilor şi pungilor: safari în canoe pe fluviul Zambezi, marşuri pe cămilă în zona aridă din nordul Kenyei, ascensiuni în munţii Africii Centrale în căutarea gorilelor, sau chiar traversări în balon ale cîmpiilor kenyene. Dar, pentru iubitorii tradiţiei, atracţia atracţiilor rămîne încă safari-ul de vînat mare, în savana tanzaniană de pildă, asupra căruia vă prezentăm notaţiile de mai jos, preluate după revista „Newsweek".

●

Cocoţaţi într-un salcîm din zori de zi, vînătorul profesionist Robin Hurt şi unul din clienţii săi americani, Andrew McMillan, zăresc o antilopă timidă şi sperioasă, numită sitatunga, cam la 100 de metri distanţă, în inima mlaştinii. Fixîndu-şi puşca de vînătoare „Ruger" nr. 1 în scobitura unei crengi, Mc Millan prinde animalul în luneta puştii şi-l doboară cu un singur foc bine tras. Împuşcătura reverberează între dealuri şi în jurul lacului. Antilopa este o pradă rîvnită, greu de găsit, dar neaflată încă în pericol. În seara respectivă, cina în tabără a constat din friptură de sitatunga — una din cele mai rare specialităţi din lume, după cum afirmă Hurt.

Vînătoarea de animale mari rămîne încă apanajul exclusiv al regilor, prinţilor şi marilor oameni de afaceri. Nimeni altul nu şi-o poate permite. Ernest Hemingway a imortalizat un astfel de safari în romanul său din 1935, „Dealurile verzi ale Africii", şi, de atunci pînă azi, lucrurile s-au schimbat prea puţin. Clientul plăteşte între 1 000 şi 1 500 de dolari pe zi de persoană, sumă care include plata serviciilor unui vînător profesionist, a hăitaşilor, băieţilor care transportă puştile, celor care jupoaie vînatul de piei, chelnerilor, pentru corturi de lux, taxe de vînătoare şi trofee, costul unor vehicule de teren cu dublă tracţiune şi chiar al unor avioane uşoare pentru a călători de la un loc de popas la altul. Nimic nu e lăsat la voia întîmplării. Încă înainte de sosirea clientului, se ia notă cu atenţie de preferinţele sale în materie de hrană şi băutură. Pentru cunoscători, vînătoarea înseamnă mult mai mult decît uciderea unui animal. „Mai presus de orice, îmi place răgetul leilor noaptea", afirmă Tom McMillan, tatăl lui Andrew, bogat om de afaceri, proprietar al unei companii de construcţii în Nevada, de orezării în California, avînd la activ pînă în prezent mai multe sezoane de vînătoare în Africa. „Pentru mine, asta este Africa. Savana mă ajută să mă redescopăr pe mine însumi".

Dar oricît de depărtată este această parte a Africii de est, urmele braconierilor nu lipsesc: garduri-capcană, curse, stelaje de lemn pentru uscarea cărnii. O grămadă de picioare de zebră şi antilopă stau aruncate într-un colţ. Braconierii sînt atît de activi, încît mai multe zone au fost complet văduvite de vînat. „Odinioară, aici era ţara elefanţilor", spune Hurt. „Acum, puţinii supravieţuitori se ascund speriaţi în adîncul pădurilor". Se văd urme ale unei familii de elefanţi, dar peste ele se suprapun urmele de rău augur ale braconierilor. Singura urmă de rinoceri sînt craniile albite de vreme ale animalelor ucise cu ani în urmă.

Cînd e vorba de rinoceri, braconierii nu mai cunosc nici o limită. Rinocerul negru (cel alb se distinge după capul lunguieţ şi botul pătrat), un greoi tanc preistoric, bătrîn de peste 70 de milioane de ani, a dispărut din majoritatea regiunilor Africii. În 1970, încă mai exista o populaţie numeroasă — 65 000 de rinoceri răspîndiţi în estul, centrul şi sudul Africii. Astăzi, mai sînt doar 4 500, în grupuri mici care fie vor muri, fie vor cădea pradă braconierilor, dacă nu se iau măsuri imediate de protecţie. „În mod cert, acesta este cel mai deplorabil exemplu de distrugere a unui mamifer mare din istoria omenirii", declară Peter Jenkins, unul din şefii pazei de vînătoare din Kenya. Singura turmă de rinoceri negri care a mai rămas în lume — cele cîteva sute de animale ce trăiesc în Zimbabwe, pe valea fluviului Zambezi — se confruntă acum cu un destin similar.

Paznici și garduri înalte

Kenya, destinația multor turiști ce vizitează Africa, a fost paradisul vînătorilor de rinoceri. Experta în animale sălbatice Daphne Sheldrick, al cărei soț (decedat), David, a condus aproape trei decenii Parcul Național Tsavo din Kenya, cu o suprafață de 12 000 kilometri pătrați, afirmă că Tsavo adăpostea, odată, cea mai numeroasă populație de rinoceri din Africa (8 000 la sfîrșitul anilor '60). „Erau atît de mulți, încît atunci cînd nu vedeai măcar 40, într-o după-amiază, ziceai că ai avut o zi proastă", își amintește ea. În 1970, încă mai existau 20 000 de rinoceri negri în Kenya. Astăzi, mai sînt circa 400, dintre care aproape un sfert sînt închiși într-o rezervație particulară, bine păzită și împrejmuită cu garduri înalte.

Turiști în Tanzania adunați ciorchine în jurul unor lei uciși

Printr-o crudă glumă a naturii, rinocerii sînt, de fapt, ținte facile. Deși au un simț al mirosului extrem de ascuțit, au vederea foarte slabă. Mulți dintre ei sînt atît de docili, încît un braconier priceput în imitarea sunetelor scoase de animale poate să-i cheme direct la moarte. Rinocerii sînt, de asemenea, animale cu obiceiuri bine stabilite, între care și acela de a se adăpa zilnic. Adesea, braconierul n-are decît să sape o adăpătoare și

O bătălie fără sfîrșit

Liniștea ce domnește în miezul dimineții, în pădurea tropicală cu două etaje de frunziș, a fost destrămată de o serie de împușcături. Doi paznici ai parcului național au descoperit o adăpătoare cu apă murdară și au luat urma însîngerată a unui rinocer, ca și urmele a doi braconieri. Animalul rănit s-a tîrît în desișul de combretum, înalt de 4 metri, unde braconierii l-au doborît cu două focuri de armă, și au început să taie rîvnitele coarne. Zgomotul cuțitului, lovindu-se de corn, a acoperit pașii paznicilor, care s-au furișat pe un covor de frunze uscate la numai *14 metri* de vînătorii care-și vedeau de treabă, netulburați de nici o bănuială, și fără nici un avertisment au deschis focul. Unul din braconieri a fost ucis. Al doilea s-a ascuns în spatele rinocerului și a tras o rafală cu pușca, golind în întregime încărcătorul (30 de gloanțe). Gloanțele s-au pierdut în frunzișul tufișurilor, nevătămînd pe nimeni. Paznicii au încercuit poienița și l-au împușcat pe al doilea braconier, care se ascunsese în spatele animalului mort. Paznicul David Chipesi își amintește cu mîndrie: „Ei ne sînt dușmani și l-am distrus".

Schimbul de focuri din valea fluviului Zambezi, descris mai sus, a fost cel mai încurajator succes pe care l-au repurtat paznicii de vînătoare din Zimbabwe, în bătălia lor fără milă împotriva bandelor de braconieri. Este în joc supraviețuirea ultimei mari turme de rinoceri negri din lume.

Victima

Departamentul parcurilor naționale și faunei din Zimbabwe încerca să salveze o turmă de 750—1 000 de animale, în mediul său natural. La începutul anului 1985, Departamentul a lansat Operațiunea Stronghold (Fortăreața).

„Nu mă înțelegeți greșit: ducem aici, în savană, un război foarte dur, fără milă", afirmă Glenn Tatham, șeful pazei de vînătoare regionale. Afirmația a fost făcută — pe deasupra zgomotului unui radio destul de greu încercat — în camera operativă de la baza Kapirinhengu, situată într-o poiană de pe malurile fluviului Zambezi.

„Fără a avertiza!"

Braconajul a început în această regiune cam în urmă cu doi ani. Bande numărînd pînă la 16 membri, înarmate cu ultimul tip de arme automate, au ucis, de atunci, 100 de rinoceri. „Ne-au luat pe nepregătite", admite Blondie Leathem, 28 de ani, paznic de rang superior implicat în Operațiunea Stronghold. Dar, acum, prezența alertă a paznicilor își arată foloasele. De la începutul Operațiunii Stronghold, paznicii au ucis 13 braconieri și au capturat alți 11. Tatham nu regretă politica sa de a trage fără nici un

Fildeșul elefanților și cornul de rinocer se află la mare preț pe piața ilicită

să aștepte. Relativa ușurință cu care pot fi uciși a dus la un masacru pe scară largă. În 1973, Zambia avea, poate, chiar 12 000 de rinoceri. Acum, au mai rămas doar 300. În numai cinci ani, efectivele de rinoceri din Republica Centrafricană s-au redus de la 3 000 la 170, iar turmele din Uganda au fost distruse.

Răsplata este cornul rinocerului, care poate fi detașat de cadavru în circa 10 minute. Aceste cîteva minute sînt suficiente pentru ca braconierii și o mînă de negustori să facă avere. La începutul anului 1970, cornul vîndut cu ridicata valora 17 dolari livra (*1 livră = circa 453 grame*). La sfîrșitul deceniului 8, prețul crescuse la 250 dolari. Astăzi, prețul pe principalele piețe este de 300 dolari livra, prețurile cu amănuntul urcînd pînă la 13 000 de dolari livra. În R.A. Yemen, unde se desfășoară jumătate din comerțul mondial cu coarne de rinocer, cornul este folosit la fabricarea de mînere bogat ornamentate pentru pumnale. În Asia, cornul se folosește la pregătirea unor medicamente tradiționale pentru vindecarea sîngerărilor nazale și scăderea febrei, și nu ca afrodisiac, cum se crede în mod curent. Comerțul cu corn de rinocer este scos în afara legii pretutindeni; R.A. Yemen a interzis, oficial, în 1982, importul de coarne de rinocer. Dar, adesea legile sînt eludate...

Braconierii de elefanți din îndepărtatele cîmpii nordice ale Repu-

TERRA TERRA TERRA

Chipesi (în dreapta) și un coleg cercetaș inspectînd ceea ce a fost, cîndva, un rinocer

avertisment prealabil, în ciuda controverselor pe care ea le suscită. „E foarte greu să arestezi un om înarmat și gata să tragă în tine. Dacă nu-și aruncă arma și nu ridică steagul alb, nu există nici o șansă ca noi să stăm să le facem morală sau să-i arestăm. Tragem primii, pentru a ne proteja proprii oameni. Desigur, e o chestiune delicată să ucizi un om pentru că a ucis un animal. Mulți nu sînt de acord cu această politică". Primul ministru Robert Mugabe a aprobat, personal, durele sancțiuni aplicate braconierilor.

Valea fluviului Zambezi adăpostește una dintre cele mai mari concentrații faunistice din lume, dar sub dublul baldachin al copacilor tropicali — abanos, salcîm și mopan — pare neobișnuit de goală. În timpul unei recente patrulări, liniștea a rămas netulburată, cu excepția zumzetului furios al muștelor țețe și strigătului unei păsări. Cu armele strînse la piept, paznicii au luat urma elefanților, călcînd pe frunze pentru a nu lăsa urme în praful potecilor. Au cercetat terenul, căutînd urme de picior, crengi rupte sau pietre răsturnate, care puteau fi indicii ale prezenței braconierilor. Știau că, în zonă, operează cel puțin patru bande. Pe șoptite, Tatham i-a spus unui cercetaș, în dialectul local Shona: „Acum vreau să prind o bandă întreagă".

Mers greoi

În ziua aceea nu se vedeau urme de intruși. Cînd soarele a apus, paznicii au despachetat vasele înnegrite de folosire și au pregătit masa de seară. Cercetașii au cinat cu sadza, un fel de găluște de mălai pe care le înmoaie în tocana de vită. Deodată, din desiș s-a auzit un zgomot. Atras de mirosul cărnii gătite, un rinocer s-a năpustit prin tufișuri. Cu sforăieli repetate și cu un mers greoi ce zguduia pămîntul, animalul părea gata să dea iama prin tabără. Dar, după ce și-a satisfăcut curiozitatea, s-a mulțumit să treacă pe alături.

După cină, patrula s-a deplasat la o ascunzătoare apropiată de malul fluviului. În noaptea aceea, braconierii nu s-au făcut simțiți, s-au auzit doar strigătele hienei și leului, din străfundurile savanei. Dar, pentru oamenii lui Tatham, bătălia nu s-a încheiat.

blicii Centrafricane se disting prin cruzime. Deşi posedă arme automate, ei preferă să gonească elefantul călare, să-l rănească împungîndu-i cu lănci picioarele din spate. Animalele infirme sînt apoi ucise. Braconierii au ucis aproape 8 000 de elefanţi din totalul regional de 11 000. Expertul britanic în elefanţi, Douglas-Hamilton, a survolat regiunea anul trecut, descoperind schelete şi cadavre de elefanţi în curs de descompunere, presărate pretutindeni, de două ori mai numeroase decît elefanţii vii.

Cu ocazia vizitei pe care generalul André Kolingba — preşedintele Republicii Centrafricane — a făcut-o în regiune în 1985, cîţiva braconieri cutezători au tras chiar asupra suitei lui — gest pe care, ulterior, l-au regretat. Membri ai gărzii prezidenţiale au sărit din elicoptere, au ucis un braconier şi capturat alţi 24, recuperînd 220 de colţi de elefant. De atunci încolo, din ordinul preşedintelui, unitatea sa de elită patrulează prin parcurile naţionale. Acesta a fost unul din succesele înregistrate în bătălia împotriva braconierilor. Paza parcurilor şi poliţia sînt, însă, adesea depăşite de braconieri atît numeric, cît şi în ceea ce priveşte armamentul.

Zona unde se ucid elefanţii se întinde ca un brîu de-a latul Africii. În Ciad existau, acum şapte ani, 15 000 de elefanţi; acum au mai rămas 3 000. În timpul regimului lui Idi Amin, cei 20 000 de elefanţi din Uganda au fost reduşi la mai puţin de 3 000, de către ostaşi rebeli şi braconieri care, adesea, secerau cu mitralierele turme întregi de elefanţi. 90 la sută din elefanţii din Sudan au fost ucişi. Turmele din Zair au fost reduse cu 60 la sută. În unele părţi ale Kenyei, elefanţii au fost ucişi în proporţie de 80 la sută, iar, în Somalia, specia este practic stinsă. Chiar şi în Coasta de Fildeş — cu turme atît de faimoase, încît au fost glorificate în însăşi denumirea ţării — mai rămîn doar cîteva turme răzleţe. Pînă acum cîţiva ani, îndepărtata rezervaţie faunistică Selous, din Tanzania, adăpostea circa 100 000 de elefanţi, fiind, probabil, cea mai mare aglomerare de astfel de animale din lume. Neobservate de lumea din afară, masacrele masive din ultimii ani i-au decimat.

La vînătoare de profituri

Ed Naude împreună cu unul din struţii săi

Mark Sparrow nu-şi clarificase încă sentimentele cînd şi-a vîndut ultimele din cele 5 000 de vite de rasă. Familia sa muncise mai multe decenii pentru a face să prospere o fermă de vite în sud-estul Republicii Zimbabwe. Dar Sparrow s-a lăsat pradă tentaţiei de a da ceasul înapoi, respectiv de a-şi repopula ferma, Lone Star, din Chiredzi (cu o suprafaţă de 75 000 de acri), cu animale de baştină din regiune: elefanţi, leoparzi şi antilope, mizînd pe faptul că fermele faunistice ar aduce profituri mai mari decît creşterea vitelor. Experimentul său este doar unul din cele cîteva sute în curs în sudul Africii şi, în caz de succes, s-ar putea dovedi salutar pentru animalele sălbatice de acolo.

Mulţi experţi consideră fermele de animale sălbatice ca pe aliaţii naturali ai parcurilor naţionale africane. „Trebuie să ne deschidem orizonturi largi în afara parcurilor, lucru pe care conservaţioniştii au detestat să-l facă pînă acum", spunea Jonah Western, de la Societatea Zoologică din New York, care, actualmente, lucrează la Nairobi. „Trebuie să cooperăm cu fermierii particulari". Anul trecut, Sparrow şi-a unit ferma cu proprietăţile a doi vecini, Ed Naude şi Clive Stockil, formînd o fermă de animale sălbatice de 150 000 de acri învecinată cu Parcul Naţional Gonarezhou. Consorţiul are o concesiune de vînătoare foarte rentabilă, organizează safari-uri fotografice şi are o fermă de struţi; în plus, proiectează să organizeze şi o fermă de crocodili. Alte ferme de animale sălbatice — numai în Zimbabwe sînt peste 300 — experimentează creşterea mixtă de vite şi animale sălbatice şi produc carne pentru scopuri comerciale. Stockil, directorul executiv al consorţiului, spunea: „Potenţialul este enorm; tocmai acest fapt ne împiedică să-l dezvoltăm suficient de repede".

Odată pe cînd Sparrow şi partenerii săi dărîmau în grabă vechile ţarcuri de vite pentru a permite sălbăticiunilor să pască în libertate, doi americani din Philadelphia vînau în teritoriu. Acest privilegiu îi costă 550 de dolari pe zi, la care se adaugă încă 2 000 de dolari pentru fiecare leu ucis şi 4 000 pentru un elefant. Vînătoarea este, probabil, latura cea mai lucrativă a fermelor particulare de animale sălbatice. De asemenea, este şi cea mai controversată, deşi Sparrow declară că nu are timp de „inimile slabe ce plîng de mila faunei, dar nu produc banii necesari salvării ei". Din argumentele lui Sparrow: „Nici una din aceste specii nu e în pericol, iar, în cazul unora, se impune chiar o selecţie. De ce să nu scoatem profituri din selecţie, pe care să le investim, apoi, pentru salvarea faunei? Poate vi se pare că mă contrazic, dar trebuie să punem preţul cel mai mare posibil pe capul unui animal pentru a-l putea salva".

Mama şi puiul

Deocamdată, perspectivele sînt promiţătoare, atît pentru fermieri, cît şi pentru animalele sălbatice. Studii întreprinse la scară naţională de Departamentul parcurilor arată că profiturile obţinute din activităţile legate de animalele sălbatice sînt duble faţă de cele aduse de creşterea vitelor. „Lumea a îmbrăţişat cauza animalelor sălbatice", spune Sparrow. „Acum trebuie să canalizăm acest entuziasm pe căi relevante din punct de vedere economic, pentru a salva animalele. Registrele contabile vor dovedi dacă am avut sau nu succes".

Combinaţie fatală

Pofta de fildeş a lumii pare de nesăturat. Anul trecut au fost ucişi 60 000 de elefanţi pentru folosul unei industrii care produce 9 milioane de piese de fildeş anual, în valoare de 500 milioane de dolari. Creşterea numărului de arme disponibile şi de oameni pregătiţi să le minuiască s-a dovedit o combinaţie fatală, iar preţul fildeşului a atins cota cea mai ridicată de pînă acum.

Estimări recente arată că mai sînt în Africa 700 000 pînă la 1 milion de elefanţi. Spre deosebire de rinoceri, ei nu sînt ameninţaţi de dispariţia imediată. Dar, dacă masacrul continuă în ritmul actual, experţii prevăd o catastrofă. „Sîntem ameninţaţi să pierdem 95 la sută din efectivele de elefanţi", afirmă Douglas-Hamilton. „Nu este pură speculaţie, deoarece, în unele locuri, faptul este deja împlinit. Ne vom trezi că ne-au rămas doar cîteva turme răzleţe, compuse din elefanţi tineri, foarte speriaţi".

Dacă actualul masacru al elefanţilor şi rinocerilor a fost generat de lăcomie, soarta faunei din Africa va fi determinată, în ultimă instanţă, de explozia demografică. Populaţia Africii sub-sahariene are ritmul de creştere cel mai ridicat din lume — 3 la sută anual. Pînă în anul 2025, populaţia se va tripla, ajungînd la 1,64 miliarde. Neîndoios, fauna va suferi, datorită înaintării a milioane de persoane în regiuni unde, în mod curent, ea trăia netulburată. „În curînd, unicele adăposturi ale animalelor sălbatice vor fi rezervaţiile şi proprietăţile particulare", afirmă experta Sheldrick. „În afara acestor zone, animalele sînt condamnate la dispariţie". Deşi guvernele au respectat, în general, graniţele parcurilor naţionale şi rezervaţiilor, iar, în unele cazuri, chiar le-au extins, o veritabilă maree umană presează, inexorabil, asupra acestor frontiere. Păstorii îşi hrănesc vitele în parcuri sau braconează pentru carne şi trofee, chiar în rezervaţii renumite, cum este Craterul Ngorongoro din Tanzania. Aşezările umane s-au extins pînă lîngă împrejmuirea Parcului Naţional Meru, din estul Kenyei. Cea mai bună metodă de apărare a unui parc poate fi însăşi depărtarea la care se află şi lipsa condiţiilor de

Vidra de mare, mascota californienilor

Cînd, în august anul trecut, micul Jiggs muri în urma unei ocluzii intestinale, la vîrsta de doi ani, californienii din regiunea Monterey au fost total consternaţi, iar evenimentul s-a aflat pe prima pagină a ziarelor locale.

Jiggs, pensionar permanent la Monterey Bay Aquarium, era o vidră de mare (lutra lutra), cel mai mic mamifer marin, dar singurul care se bucură de titlul de mascotă pe malurile Pacificului. El a reapărut aici la începutul secolului, după ce fusese aproape total exterminat.

În trecut, multe decenii de-a rîndul, împăraţii chinezi şi ţarii ruşi l-au vînat intens, deoarece blana de lutru era mai deasă şi mai mătăsoasă decît vizonul, avînd cam 160 000 fire pe centimetru pătrat. Pe la 1741, vidra de mare era în număr de 10 000–16 000, iar în 1911, an în care s-a interzis vînarea animalului, nu mai rămăseseră decît vreo cincizeci de exemplare.

Astăzi, numărul lor a crescut la 1300–1400, vidrele devenind una din principalele atracţii turistice ale Californiei centrale. Ele se bucură de o mare simpatie, întrecînd în popularitate chiar migraţia balenelor sau efuziunile sentimentale ale elefanţilor de mare din luna decembrie.

Pinipedul acesta este, într-adevăr, fermecător: pare o jucărie de pluş, are o vioiciune remarcabilă, un comportament „uman" de-a dreptul impresionant şi o inteligenţă superioară.

Vidra este singurul mamifer marin – şi unul din foarte puţinele animale din lume – care se serveşte de o unealtă pentru a se hrăni. Plonjînd pe lîngă stîncile de pe mal, ea culege o piatră pe care, de îndată ce revine la suprafaţă, o plasează pe stomac. Cu ajutorul ei sparge moluştele, melcii şi scoicile, care constituie hrana ei preferată. Aşa cum arată Thomas Williams, veterinar la Aquarium din Monterey şi specialist în vidrele de mare, acestea folosesc de preferinţă fie o piatră, fie alt obiect, cum ar fi o sticlă goală, aruncată în mare de un călător.

Este foarte uşor să urmăreşti festinul acestor mici animale: vidrele, mereu în poziţie de „plută", sînt extrem de curioase şi nu părăsesc decît rareori malurile stîncoase. Ele obişnuiesc să se înfăşoare în alge cînd dorm, pentru a nu fi luate de curenţii marini.

Spre deosebire de vidrele de rîu, cele de mare sînt mai puternice (cîntăresc în medie 25 kg faţă de 15 kg), au capul mai rotund, rămîn în apă pentru a se hrăni şi nu fac decît un pui pe an, în loc de 3 sau 5. Atitudinea lor maternă, foarte posesivă, face bucuria privitorilor, mai ales cînd mama netezeşte blăniţa puiului său, pentru a o lustrui şi a stimula secreţia de grăsime de la suprafaţa pielii.

Ataşamentul californienilor faţă de mascota lor devine uneori excesiv. Dac-ar fi să dăm crezare „Prietenilor vidrei de mare", o asociaţie ce-şi are baza în localitatea Carmel, în apropiere de Monterey, deseori debordată de ofertele de servicii ale celor ce fabrică gumă de mestecat, săpun, maieuri, insigne şi alte nimicuri cu efigia micului mamifer, există unii care îi consacră chiar şi poezii.

Vidrele nu au însă numai prieteni. Consumul imens de scoici, 20 la sută din propria greutate zilnic, estimat la circa 10 000 dolari pe an, se face în detrimentul pescarilor şi al scufundătorilor care s-au constituit într-o asociaţie intitulată „Salvaţi scoicile noastre". Aceştia sînt îngrijoraţi mai cu seamă de proiectul guvernului din California de a împărţi în două grupul vidrelor existente pentru a plasa o parte în apropierea insulei San Nicolas, la circa 130 km de coastele sudice ale Californiei.

Proiectul, susţinut de partizanii protecţiei mediului înconjurător, ar da posibilitatea să se evite decimarea totală a mamiferelor, considerate specie pe cale de dispariţie, în cazul unei maree negre sau a acumulării peste măsură a gunoaielor în zona coastelor. Dar pescarii se tem că vidrele vor diminua substanţial sursa cîştigurilor lor din zona care pînă acum le era exclusiv rezervată.

Anca Grigoriu

locuit pentru oameni. „Cu cîteva decenii în urmă, Africa era un ocean de animale sălbatice, înconjurînd cîteva insule locuite de oameni", spune Hurt. „Astăzi, situația este exact inversă".

În ciuda statisticilor alarmante, conservaționiștii mai nutresc ceva speranțe. Sanctuarele rinocerilor — țarcuri supravegheate îndeaproape — ar putea salva suficiente animale pentru a asigura supraviețuirea unui mic număr de reprezentanți ai speciei. Kenya a desemnat un astfel de sanctuar lingă lacul Nakouru, unde se va întreprinde un experiment guvernamental; în cazul în care va fi încununat de succes, el va fi extins la alte trei zone. Se speră că, în relativa siguranță din zonele protejate, rinocerii vor putea să se înmulțească și că, astfel, efectivele vor spori din nou.

O cotă de colți de elefant

Mulți conservaționiști cer interzicerea totală a comerțului cu fildeș, dar marfa este prea bine cotată pentru a traduce acest țel în fapt. În 1986, țările producătoare de fildeș au căzut de acord asupra inițierii de măsuri de supraveghere a transporturilor de fildeș, într-o tentativă de a stăvili comerțul ilegal. Fiecare țară producătoare va avea dreptul la exportul unei cote de fildeș stabilite pe baza efectivului național de elefanți estimativ. Fiecare fildeș va fi numerotat, iar mișcarea sa pe piața mondială va fi urmărită. Succesul acestui proiect depinde de onestitatea a sute de oficialități din mai multe țări: acesta va fi, probabil, trofeul cel mai greu de obținut.

Fermele de animale ar putea fi și ele utile. În circa 1 000 de ferme de vînat din sudul Africii, proprietarii de pămînt și-au transformat proprietățile în zone de dezvoltare faunistică. Ei obțin fonduri deschizînd porțile amatorilor de safari fotografic sau de vînătoare, și folosesc selecția turmelor pentru a produce carne. Pentru ei, desigur, măsurile ferme de conservare a faunei nu sînt un lux, ci o chestiune de supraviețuire comercială.

Vînarea animalelor mari poate avea, și ea, un rol în conservarea unora dintre turme. Cel puțin parțial. Vînătorii conștienți se opresc numai la masculii vîrstnici, ferind femelele și tinerii, în vederea perpetuării speciei. Simpla prezență a vînătorilor profesioniști descurajează braconierii să ucidă turme întregi.

Traducere și adaptare
Olga Gheorghe

Lupta cu deșeurile

Pe cît de multă muncă a fost necesară pentru realizarea unor tipuri noi de materiale, avînd calități superioare celor naturale, tot atîta a trebuit pentru a găsi modalitățile de a le distruge din momentul în care au devenit inutile. Cazul materialelor plastice este unul dintre cele mai relevante în momentul de față.

Pe străzi, pe malul apelor și în ape, în păduri și chiar în vîrf de munte, acolo unde poate călca piciorul omului, pungile de plastic, cutiile și sticlele de plastic, dopurile de plastic și cîte alte obiecte au devenit mărturii neperisabile ale trecerii noastre prin lume. Iar afirmația, cu mica undă de ironie care o străbate, conține totuși un adevăr stînjenitor.

Într-adevăr, aceste obiecte frumos colorate și, pentru un anumit timp, utile sînt aproape indestructibile. Polimerii din care sînt alcătuite rezistă la acțiunea apei, a aerului și a soarelui. Nici microorganismele, care ajută la descompunerea materialelor naturale, nu le pot consuma, după cum nici arderea lor nu este o soluție: multe materiale plastice incinerate emană gaze toxice. Moleculele gigant compuse din carbon și hidrogen pot fi distruse prin oxidare sau de razele ultraviolete într-un timp foarte îndelungat, poate cîteva sute de ani. Polietilena, de exemplu, este alcătuită din lanțuri mari de etilenă. Fiecare lanț poate avea pînă la 100 000 de legături și pot trece decenii pînă cînd un mic număr dintre ele să fie distrus.

Specialiștii au lansat, însă, o campanie aprigă împotriva rezistenței acestor materiale, încercînd în același timp să le păstreze calitățile. Și au obținut unele rezultate. Au fost realizați polimeri a căror viață nu durează mai mult de cîteva săptămîni. Alții pot fi „programați" să se dizolve într-un anumit timp. Alții se descompun în amestec cu anumite substanțe. O firmă elvețiană a reușit să producă un film de plastic rezistent la apă, dar care se descompune în momentul cînd vine în contact cu o soluție ce încorporează o anumită substanță chimică. Reziduul este de dimensiune neglijabilă și netoxic. Acest material ar putea avea multe întrebuințări, deoarece este modelabil. Astfel, el va putea fi folosit pentru protejarea vopselei de pe mașini, a monumentelor împotriva ploii acide și chiar și de artiști pentru lucrările lor.

Materialele plastice fotosensibile sînt promițătoare și pentru agricultură, la protejarea și creșterea culturilor, în locul bălegarului și al gunoiului. Materialul, „programat" să se dezintegreze după un anumit timp (toamna), reține în jurul plantei căldura și umiditatea, protejînd-o în același timp de buruieni. Sau pungile și sacii de plastic, care rămîn intacte cît timp sînt păstrate la loc relativ întunecos, dar se descompun sub acțiunea prelungită a razelor soarelui.

Alte plastice pot fi distruse și de microorganisme. La Universitatea din Maryland (S.U.A.) s-a experimentat un material al cărui polimeri pot fi modificați de compușii organici numiți esteri. Dacă aceste plastice sînt aruncate în apă sau îngropate în pămînt, esterii vor fi atacați de ciuperci și bacterii. Microorganismele devorează polimerii, legătură cu legătură, pînă ce rămîn doi produși inofensivi – bioxidul de carbon și apa.

Mai există o problemă. Polimerii obișnuiți, precum policlorura de vinil, prin ardere, degajă gaze nocive. Substanțele încorporate în polimeri pentru a împiedica arderea, care conțin halogen, fac ca materialul să ardă mocnit și să degaje mult fum. Alte aditive reduc rezistența polimerilor. Totuși, specialiștii au găsit soluții, și în această privință. Cu ajutorul aditivilor pe bază de siliciu, materialele plastice rămîn la fel de rezistente și pot arde ca lemnul.

În orice caz, noile soluții promit ca în viitor mediul ambiant să devină mai curat, spre beneficiul nostru și al celorlalte viețuitoare de pe pămînt. **I.P.**

lumea de ieri
LUMEA DE AZI
lumea de mîine

Chiromanția și știința

În toate timpurile, omul și-a examinat liniile mîinii, neliniștit că își poate citi în ele destinul. Mai tîrziu, însă, au existat oameni care le-au acordat atenție, fără însă a le lega de nici un semn mistic. Aceștia erau precursorii dermatoglificei, știința care are ca obiect studiul desenelor cutanate și care ridică vălul de pe anumite mistere.

Desfaceți palma. Veți vedea în ea, mai întîi, riduri profunde, lăsate de strînsul pumnului, striate de o multitudine de „linii". Dacă veți privi mai de aproape, veți observa și linii foarte fine, aproape paralele, vizibile cu ochiul liber, formînd ici și colo diferite desene pe pernițe și în palmă. Li se spune creste papilare sau dermice.

Pentru ce aceste ornamente? Ele contribuie la rugozitatea mîinii și, deci, la posibilitatea prinderii. De altfel, pielea degetelor și a palmelor fiind foarte bogată în terminații nervoase, extrem de sensibile, avem toate motivele să afirmăm că ornamentele despre care vorbim țin și de simțul pipăitului, atît de important pentru cunoașterea mediului înconjurător. Apărute încă din a 18-a săptămînă a vieții intrauterine, aceste desene nu variază niciodată.

Pentru specialiști, ele se descompun în patru elemente tipice: bucla, crosa, voluta și broderia. Evident că se întîlnesc și tot felul de tipuri de tranziție. Se împlinesc, în curînd, o sută de ani de cînd dermatoglifica diferitelor popoare constituie obiectul unor vaste cercetări în lumea întreagă. S-a ajuns la concluzia că, din punct de vedere etnografic și geografic, repartiția mondială a desenelor cutanate este funcție de niște determinisme precise. Volutele, de pildă, sînt mai frecvente la grupurile mongolice decît în Europa, unde se întîlnesc mai ales multe bucle și crose. Totuși, proporția volutelor crește net de la nord la sud și, pe ansamblul continentului eurasiatic, din vest către est, pentru a atinge cota maximă în Buriația și în Mongolia.

Antropologii se bazează pe aceste informații, pentru a elucida originile, repartiția și înrudirea raselor și etniilor. Acest lucru este posibil, deoarece desenele cutanate sînt printre cele mai vechi informații genetice, stabile din punct de vedere ereditar și invariabile de-a lungul unei vieți omenești.

Să luăm, de pildă, amprentele digitale și palmare ale etiopienilor. Tipul antropologic al acestui popor reunește caractere europoide și negroide, fapt care se poate distinge nu numai în aspectul său, dar și în semnele dermatoglifice, intermediare între cele două rase: desene cutanate, apropiate de cele ale europenilor meridionali și amprente palmare care fac dovada unei doze de sînge african.

Putem trage, fără putință de tăgadă, concluzia că desenele mîinilor noastre nu sînt un simplu joc al naturii. Pentru cercetători, este vorba de un „simbolism" genetic și nu este exclus ca, aici, să se afle enigma anumitor boli. Înțelegem de ce, în ultimul timp, genetica și medicina se interesează de această problemă.

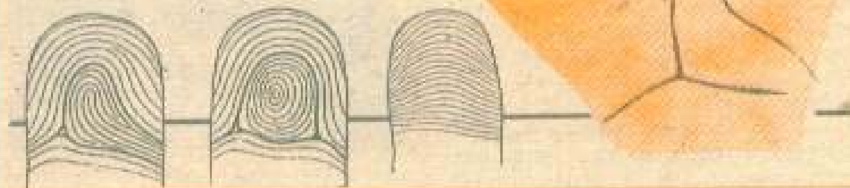
Cercetătorii studiază, de asemenea, pliurile palmelor, aceste „linii" care constituie, în viziunea chiromanților, un „cod" al talentelor, bolilor și vicisitudinilor noastre. Linia așa-zisă cvadridigitală, rezultat al joncțiunii a două pliuri transversale ale palmei, lucru extrem de rar, sursă de credințe în diferite țări, pare să posede virtuți magice. În vestul insulei Java, se crede, și astăzi, că o mînă stîngă marcată în acest fel are o putere deosebită, care face ca cel care lovește cu ea un copil să riște îmbolnăvirea de „febră rea". La unele popoare din Orient, dimpotrivă, e un semn de fericire, care promite oricărui nou-născut de sex masculin un frumos viitor pe scară socială. Din punctul de vedere al chiromanților, această linie ar face dovada unui caracter puternic.

Originile acestei linii sînt necunoscute. Ea apare adesea în caz de trisomie, gravă boală ereditară caracterizată prin înapoiere mintală și generală. La unii bolnavi, s-a putut observa încă un indiciu net: la degetul mic nu există decît un singur pliu, în loc de două, după cum ar fi normal.

Astfel de semne anormale se întîlnesc în schizofrenie, epilepsie, diabet, psoriazis, lepră și glaucom congenital.

Cu mult înainte de apariția dermatoglificii, amprentele digitale foloseau la activități zilnice. Într-un muzeu american, se poate vedea amprenta degetului mare aplicată pe un sigiliu de argilă chinezesc datînd din secolul trei înaintea erei noastre. Aceasta ținea loc de semnătură, pe acea vreme, în Babilon, Egipt, Asiria și India. Fapt care arată că, din cele mai vechi timpuri, oamenii și-au dat seama că amprentele digitale sînt foarte diferite.

Se cunoaște, într-adevăr, că ele sînt diferite chiar și la gemenii univitelini care, în rest, se aseamănă ca două picături de apă. După calculele făcute în secolul trecut de către unul din părinții dermatoglificii, Francis Galton, combinațiile posibile sînt de ordinul milioanelor. Aceasta contribuie la identificarea criminală care apelează, nu de mult

Bucle, volute și crose – iată principalele elemente compunînd multiplele liniaturi ale palmei și degetelor

timp, la amprentele palmare şi plantare care sînt, şi ele, riguros „semnate".

Dermatoglifica serveşte, de asemenea, la identificarea paternităţii. Se întîmplă ca, despărţite din cauza războiului, o mamă şi fiica ei să se regăsească după mulţi ani; iar timpul, după cum bine ştim, poate face de nerecunoscut chiar şi fiinţele cele mai intime. Se poate întîmpla ca un tată să refuze să-şi recunoască copilul. Rezultatele obţinute de Sándor Okros merită o menţiune specială, îndeosebi tabelul său periodic incluzînd 95 de tipuri de desene cutanate. După studierea a numeroase cazuri de paternitate indiscutabilă, el a putut să ajungă la concluzia că desenele de pe fiecare deget al copilului reproduc în parte cele ale degetului corespunzător al părinţilor săi. Această metodă s-a dovedit utilă în 1 600 de cazuri dubioase.

Gimnastica — de la sumerieni pînă în zilele noastre

Fondată în 1881, Federaţia de gimnastică a fost prima asociaţie mondială a sportivilor. Printre basoreliefurile şi sculpturile în bronz care au ajuns pînă la noi, multe ne dovedesc că, încă din mileniul al IV-lea î.e.n., dansurile rituale ale triburilor sumeriene din Mesopotamia comportau elemente de gimnastică. Monumente funerare descoperite în Egipt ne înfăţişează tinere fete executînd exerciţii de gimnastică. Basoreliefuri egiptene de la începutul mileniului al III-lea î.e.n. seamănă cu adevărate manuale de gimnastică. La mijlocul primului mileniu î.e.n., în Grecia, gimnastica devine un sistem coerent şi complet de formaţie fizică a tinerilor. Este adevărat că, la acea epocă, sistemul cuprindea şi proba de alergare, aruncarea suliţei şi a discului, luptele libere şi pugilatul. Aparatele, care astăzi sînt prezente în toate competiţiile, erau încă necunoscute în această ţară. Ele nu apar decît în secolul al XVI-lea e.n., unele după o evoluţie care nu e lipsită de interes. Calul, de pildă, folosit deja pentru antrenamentul cavalerilor romani, şi-a terminat evoluţia în secolul trecut; totuşi, el va păstra încă mult timp, pînă la mijlocul secolului nostru, forma grosolan schiţată a anumitor părţi ale corpului prototipului său în viaţă — coama şi crupa. Este regretabil că dezvoltarea gimnasticii a înregistrat un hiatus în Evul mediu, dogmatismul religios punînd la index toate exerciţiile corporale.

La mijlocul secolului al XVI-lea, se înregistrează „renaşterea" gimnasticii, cu trupe de saltimbanci rătăcind odată cu iarmaroacele şi serbările populare. Un acrobat francez, Tuccaro, a publicat, în 1599, un tratat intitulat: „Trei dialoguri despre exerciţiul de săritură şi acrobaţie în aer", care a fost, timp de trei secole, cartea de căpătîi a tuturor profesorilor de gimnastică din Europa.

Acest tratat a fost şi cartea favorită a lui Friedrich Jahn (1778—1852), autorul sistemului german bazat pe exerciţiile descrise de acrobatul francez. Să notăm, în treacăt, că primele grupe de gimnaşti pe care le-a pregătit aveau obiective politice, şi anume să-i pregătească pe tineri pentru război, în faţa ameninţării Franţei napoleoniene. După înfrîngerea lui Bonaparte, aceste „cercuri" au fost „demilitarizate", în spiritul unei pure competiţii sportive. Pedagogul german, perfecţionîndu-şi sistemul, a pus la punct un prim ansamblu de exerciţii la aparate (paralele, bară fixă şi cal).

La începutul secolului al XIX-lea, se naşte şcoala suedeză, foarte deosebită de cea a lui Jahn. Axată pe aşa-zisul criteriu anatomic, ea propunea, pentru dezvoltarea cutărui

În secolul IV î.e.n. strămoşii noştri îndepărtaţi făceau deja exerciţii de gimnastică

sau cutărui muşchi, ansambluri speciale de exerciţii fără aparate.

Ambele metode aveau adepţi aproape în toate ţările Europei. Ele au fost, totuşi, eclipsate prin anii 1860 de sistemul „sokolian" al lui Miroslav Tyrs, după numele grupului „Sokol" din Praga, pe care îl conducea. Tyrs a luat de la şcolile germană şi suedeză tot ce era mai bun şi a pus accentul în special pe aspectul estetic al exerciţiilor, pe care le-a făcut frumoase şi atrăgătoare. A înlocuit, de asemenea, seriile de aceleaşi mişcări cu combinaţii diferite. În 1860, „sokolienii" stabilesc regulile competiţionale, iar în 1862 are loc, la Praga, primul turneu de gimnastică. Timp de mulţi ani, sistemul lor a servit drept bază pentru dezvoltarea ulterioară a gimnasticii.

Regulile definitive şi regulamentele competiţiilor actuale au fost fixate şi universal admise în anii 1950. La campionatul mondial din 1954, din probele de gimnastică au fost eliminate săritura în lungime, săritura în înălţime şi o sută de metri plat.

Chiar noţiunea de „şcoală naţională" s-a schimbat. Vorbindu-se de sistemul german sau suedez, odinioară se avea în vedere cutare gen de exerciţii sau cutare tip de aparate. În zilele noastre, „naţionalitatea", aparatele şi elementele esenţiale fiind normalizate, în conţinutul antrenamentului se poate vedea sistemul de formare fizică, inovaţiile antrenorilor şi ale sportivilor. Noua generaţie de gimnaşti prezintă exerciţii mai armonioase, compoziţii mai clare; în ultimul timp, ei se străduiesc să facă maximum de mişcări pe unitate de timp.

Sportul de astăzi este atît de dinamic, progresia sa este atît de rapidă, încît destinderea, repaosul echivalează cu rămînerea iremediabilă în urmă. Spectatorii înşişi constată că, odată cu trecerea anilor, evoluţiile gimnastului la aparate amintesc din ce în ce mai mult de un zbor planat. **(I.R.)**

CALEIDOSCOP CALEIDOSCOP CALEIDOSCOP

„De ce să fie colorate filmele în alb-negru?"

Spre marea decepţie a cinefililor — scria, la începutul anului, ziarul *„Le Figaro"* – ordinatoarele permit televiziunii să coloreze toate filmele vechi, pentru a-i atrage pe spectatorii tineri.

„Şoimul maltez", marele film clasic poliţist realizat de John Huston în 1941, a fost difuzat în culori, într-o seară, pe unul din canalele cu cablu ale televiziunii din Statele Unite. Următoarea victimă: „Casablanca". O revoluţie. O tehnică derivată din tehnica ordinatoarelor care permite să se coloreze filmele în alb-negru. Rezultatele nu sînt deloc rele, chiar dacă ele evocă, oarecum, vechile cărţi poştale policrome. Dar acest procedeu, la fel de barbar ca termenul care îl defineşte, „colorization", declanşează o adevărată bătălie în cercurile cinematografiei americane.

Pe de o parte, mari realizatori ca Woody Allen, John Huston, Billy Wilder sau Steven Spielberg, actori celebri ca James Stewart, Jack Lemmon sau Charlton Heston, „American Film Institute" şi „Guild of American" îşi strigă indignarea faţă de „sacrilegiul", „mutilarea" şi „profanarea artistică" la care sînt supuse filmele. La Hollywood şi la New York circulă petiţii, iar avocaţii îşi ascut deja argumentele. Pe de altă parte, patronii canalelor de televiziune, în frunte cu Ted Turner, distribuitorii de videocasete, laboratoarele specializate în „colorization" şi, se pare, marele public, aplaudă acest procedeu ce „întinereşte" lungile metraje care, în alb şi negru, nu ar mai fi avut niciodată succes de public.

Legea asupra proprietăţii artistice în Statele Unite se aplică pe durata vieţii artistului, la care se adaugă încă 50 de ani. Dar ea este valabilă şi în cazul filmelor? Regizorul, de fapt, nu este decît o verigă din lungul proces care conduce la elaborarea unei opere cinematografice, şi de fapt producătorul este cel care deţine drepturile şi le vinde cui vrea el.

La începutul lui octombrie 1986, compania RKO Pictures a chemat în faţa justiţiei din Los Angeles firma CST (Color Systems Technology), din Marina Del Rey, în California, pentru a o împiedica să coloreze zece din filmele sale produse între 1939 şi 1952, printre care faimosul „Notre Dame de Paris", cu Charles Laughton, şi „Masacrul de la Fort Apache", cu John Wayne. În calitatea sa de casă producătoare, ea are, fără îndoială, mai multe şanse de a obţine cîştig de cauză decît un realizator.

Ted Turner, patronul staţiei din Atlanta WTBS, canal de televiziune prin cablu care prezintă multe filme, este explicit: „Ultima dată cînd mi-am scos carnetul de cecuri, am făcut-o pentru a cumpăra un stoc de filme în alb-negru. Acum, am dreptul să fac cu ele ce vreau eu. Şi, dacă aceste opere trebuie să fie prezentate la televiziunea color, ele vor fi colorate. Îmi plac culorile şi eu văd totul colorat!" Patronul WTBS, ca şi alţii, a cumpărat recent un lot întreg de lungi metraje vechi pentru suma de 1,2 miliarde dolari. „Colorîndu-le, vom cîştiga milioane de telespectatori", afirmă Ted Turner. Tot culoarea îi va permite să reconstituie un stoc de mai multe mii de lung metraje.

Leonard Maltin, unul din cei mai buni critici şi experţi de cinema din Statele Unite, este sceptic. „A existat şi va mai exista un succes de curiozitate. Dar, de îndată ce un film «colorat» va fi difuzat de mai multe ori, acest succes se va prăbuşi ca un balon dezumflat", consideră el. „Dacă tinerii de azi nu sînt interesaţi de un film de James Cagney, turnat în 1943, în alb-negru, nu văd cum ar deveni ca prin minune interesaţi de acest film în culori". Totuşi, se pare că există o piaţă şi că aceasta este în expansiune. Versiunea „colorată" a filmului „Ieşirea prin vest", cu Laurel şi Hardy, în videocasetă, s-a vîndut în şase luni într-un număr mai mare de exemplare decît cel atins de caseta alb-negru în cinci ani...

Două laboratoare sînt specializate în „colorare": cel din Marina Del Rey şi un altul din Toronto, „Hal Roach Studios". Potrivit lui John Lloyd, vicepreşedinte al „Hal Roach", un minut de „colorare" costă 2000 de dolari. „Topper", cu Cary Grant, primul lung metraj care a fost „colorat", a costat 180 000 dolari. Dar preţurile pot urca pînă la 300 000 dolari. La ora actuală, un laborator poate colora 18 minute de peliculă pe zi. Însă tehnica progresează şi, dacă piaţa va fi la fel de avidă, procedeul va fi mai rapid şi mai puţin scump.

Inventatorul procedeului este un canadian, Wilson Markle, care a lucrat la Dunlop Research Center şi la NASA. Descoperirea lui are deja vreo 15 ani şi, de atunci, nu s-a schimbat nimic fundamental. La „Hal Roach Studios", o echipă de tehnicieni, peste 50, determină, întîi, ce culori sînt necesare „colorării" unui film. Pelicula este, atunci, trecută prin magnetoscop şi „computerizată". Ordinatorul divizează prima imagine dintr-o scenă în 525 000 de „pixels", sau pătrăţele mici. Apoi, operatorii aleg culoarea care trebuie pusă în fiecare „pixel", dintr-o paletă de 4080 de nuanţe posibile... După ce a fost atribuită unui personaj sau unui obiect, culoarea le va însoţi pe tot parcursul filmului.

„Din punct de vedere tehnic, explică John Lloyd, nu există nici un lung metraj care să nu poată fi transformat în culori. Dar sistemul nu este posibil decît în video. Nu putem obţine filme «colorate» într-o sală de cinema cu un proiector clasic, de exemplu".

Pe măsură ce polemica se amplifică asupra justeţei „colorării", nu ne putem împiedica să nu ne gîndim că există o cale foarte simplă de a-i pune pe toţi de acord. Amatorii de culoare nu pun mîna pe butoanele televizorului, iar ceilalţi pot învîrti butonul „contrast" pînă ce imaginea colorată îşi regăseşte tenta originală, în alb-negru...

Fapte din umbră

„PISCINA"

Este de notorietate internațională sabotarea navei „Rainbow Warrior", aparținînd organizației ecologiste „Greenpeace" de către agenți ai serviciilor secrete franceze (SDECE).
Sediul acestor servicii se află pe bulevardul Mortier din Paris, în fața piscinei Tourelles, nume pe care ziariștii îl folosesc în mod curent pentru desemnarea lor.
În cele ce urmează vor fi prezentate unele acțiuni, la care aceste servicii au fost autoare, acțiuni care se întind pe o perioadă de patruzeci de ani, începînd de la sfîrșitul celei de a doua conflagrații mondiale și pînă foarte aproape de zilele noastre.
Cititorul își va da seama că aproape nu există colț al lumii în care serviciile secrete franceze (SDECE) să nu fi acționat, încercînd — prin cele mai diverse metode — să influențeze din umbră desfășurarea evenimentelor în interesul propriu.
La baza expunerii activității SDECE (Service de documentation extérieure et contre-espionnage) a stat volumul „PISCINA", scris de ziariștii francezi Roger Faligot **și** Pascal Krop **și publicat, în 1985, la „Editions du Seuil" din Paris.**

Cîte ceva despre D.G.E.R.

După război, DGER[1] era un serviciu cu 10 123 membri, din care 9 971 titulari. Oameni ai Rezistenței, desigur, cărora războiul le-a insuflat gustul secretului, al activității din umbră, din clandestinitate. Devenise un fel de virus. Dar erau și escroci, ieri așii pieței negre sau – ceva și mai grav – foști „colaboraționiști" reconvertiți la timp.

„Ca urmare a dezordinii generale care există", scria cu luciditate colonelul Passy[2], șeful de atunci al DGER, „o avalanșă de provocatori, de intriganți, de agenți, mai mult decît dubioși, au invadat DGER". Se mai poate adăuga: Mulți profesioniști în hoție au sustras, fără dificultate, ordine de serviciu cu antetul DGER, cu care să-i înșele pe unii creduli.

Într-adevăr, o revistă a timpului relevă amploarea fenomenului. Să urmărim mai îndeaproape.

Locotenentul H. o aruncă pe doamna Gardel de la înălțimea de 18 m. Cum, printr-un miracol, ea scapă, locot. H. trage asupra ei, de aproape, golind încărcătorul pistoletului. Pînă la urmă, femeia rămîne în viață. A treia oară, locotenentul H. ordonă unuia din adjuncții săi s-o lichideze. În zadar. În martie 1946, ea este martorul principal la Tribunalul din Lyon, unde a compărut H. Care era mobilul acestor tentative de omor? Cititorul presei cotidiene nu-l va ști. În schimb, se subliniază că ofițerul aparține DGER.

[1] DGER: Direction Générale d'Etudes et de Recherches (Direcție Generală de Studii și Cercetări).

[2] Dewavrin, André – alias „colonel Passy". Născut în 1911, politehnician; între 1940 și 1944 – șef al BCRA din Londra (Bureau central de renseignement et d'action – Biroul central de informații și acțiune). În 1944, șef de stat major al generalului Koenig. Între 1944 și 1946, director general al DGER, apoi al SDECE (Service de documentation extérieure et de contre-espionnage – Serviciul de documentare externă și de contraspionaj).

Deci, încă o faptă a DGER – sînt tentați să afirme ziariștii. Listele lungi ale faptelor diverse cu care această instituție umple coloanele ziarelor ar putea cuprinde un volum.

Cîteva cazuri tipice:

Jean D., originar din Lille, însărcinat cu misiuni speciale în cadrul DGER, este arestat, în septembrie 1945, pentru escrocherie în mariaj și port ilegal de decorații. Două zile mai tîrziu, jandarmii îl interpelează pe locotenentul Georges M., de la DGER, și găsesc, la bordul automobilului său, 1 600 piese de aur, aparținînd „doamnei Huss, deținută în lagărul de la Tourelles, care i le încredințase sorei sale de la Cours (Rhône)."

Alt exemplu: Paul B., industriaș la Corpeau (Cote d'Or), este plătit de DGER pînă într-o zi a lunii septembrie 1945, cînd e arestat. El aparținea Partidului popular francez în timpul războiului, frecventa cu regularitate statul propagandei hitleriste și chiar și-a denunțat Gestapoului cumnatul, pentru deținere de arme, cu puțin timp înainte de a intra el însuși, în 1944, în Rezistență. Un alt exemplu, asemănător: căpitanul D., fost înalt funcționar la Șantierele tineretului, arestat în 1944 pentru colaboraționism; pus în libertate provizorie, reușește să se încadreze la DGER. Tot în septembrie, căpitanul L. („Brival") este arestat la frontiera elvețiană, avînd asupra sa 4 milioane de franci în monede de aur.

Ceva și mai grav: patru ofițeri ai DGER i-au asasinat, în apropiere de Nisa, pe prizonierii lor pe care-i escortau, fugind cu suma de 10 milioane, luată de la victime. Ziarul „Franc-Tireur" se întreba: „Oare ce-o fi însemnînd asta? Nici o zi de acum înainte în care, sub oblăduirea celor patru litere misterioase – DGER, să nu fie semnalat vreun delict, vreun act reprobabil, vreo crimă chiar, comise de membrii acestei poliții speciale, secrete și deosebite, care nu se află sub nici un control!".

Dar, colonelul Passy reacționează. La 22 septembrie 1945, Președinția guvernului redactează un act prin care se precizează misiunile DGER: „Recent, au apărut, în diferite organe de presă, numeroase informații inexacte, dacă nu chiar tendențioase cu privire la activitatea Direcției generale de studii și cercetări (DGER). În legătură cu aceasta, este necesar să fa-

cem următoarele precizări:

1) BCRA, creat la Londra în iunie 1940 de către «Franța liberă», a avut ca sarcină principală să înființeze și să organizeze, începînd din acea perioadă, o rețea de informații și de acțiune pe teritoriul francez ocupat de dușman. El și-a îndeplinit misiunea, cu prețul unor grele pierderi și îi datorăm obținerea unor rezultate inestimabile.

2) DGER, care îi succede, a primit misiunea, după eliberarea teritoriului național, să organizeze, potrivit modelelor care există la principalii noștri aliați, un serviciu de contraspionaj orientat exclusiv spre acțiuni în afara granițelor, menținînd totuși în Indochina rolul avut anterior de BCRA. Era vorba, pe de o parte, de a înlocui vechile servicii franceze, cărora guvernul de la Vichy le anihilase orice activitate, iar, pe de altă parte, de a da acestor noi servicii o structură conformă cu nevoile viitoare.

3) DGER are competențe de interes național, în afara granițelor, în timp ce, pe teritoriul țării, nu are nici un fel de rol.

Prin obligațiile sale disciplinare, DGER nu poate să răspundă atacurilor sau insinuărilor făcute din partea răuvoitorilor, ci doar să-și îndeplinească în mod conștiincios sarcinile încredințate".

Aceste remarci sînt mai mult decît întemeiate, întrucît abuzurile și delictele comise de anumite cadre ale DGER sînt proporționale cu masa agenților săi și ar fi fost timpul să se opereze o triere serioasă. Dar scandalurile iscate de DGER continuă să izbucnească: în octombrie 1945, fostul locotenent al DGER, Jacques F., ajutor de măcelar în viața civilă, este arestat la Neuilly pentru furtul unor bijuterii, la Verona, în Italia, estimate la suma de 12 milioane de franci; locotenentul Robert H. s-a instalat în locuința actorului Victorien Sardou, ocupîndu-se de trafic de valută și de vînzarea de băuturi alcoolice și vinuri la bursa neagră. Apoi, un alt fost cadru al DGER, Paul de L., este interpelat pentru „pactizare cu dușmanul și colaborare economică". O femeie – de asemenea locotenent în Serviciile speciale –, Simone C., fura mai multe autoturisme pe săptămînă, fără îndoială, din lipsă de ocupație.

Să ne oprim cu lista aici, fără însă a uita două cazuri monstruoase: acela al lui D., administrator al DGER la Paris, care se dovedește a fi fost și administrator al bunurilor evreilor în timpul ocupației... Și, mai ales, acela al lui Soutif, un comisar de la Informațiile generale, vestit pentru brutalitatea sa și pentru asasinarea a numeroși membri ai Rezistenței la Quimper. Arestat de către Biroul securității militare, el este luat sub acoperirea DGER și, nevenindu-le să creadă, foștii combatanți din Bretania vor afla că a reușit să se înroleze la BCRA, sub indicativul C.X.C 6/5 = 30 410! În fond, el tortura cu zel pentru a-și acoperi mai bine ocupația de agent secret al „Franței libere"... Va dispărea pentru un timp, temîndu-se de represalii din partea Rezistenței, va reapărea în 1947. Atîtea afaceri scandaloase demonstrează că Organizația pentru cercetarea crimelor de război (ORCG), care depindea pe atunci de DGER, întîmpina mai multe dificultăți la Paris, decît în afara granițelor.

Maiorul Gilbert Mantout, care conducea ORCG, situată în fostele localuri ale Gestapoului, din B-dul Victor Hugo, are multă bătaie de cap. Să creezi un serviciu de informații puternic și să continui operația de epurare sînt două lucruri total diferite. Colonelul Passy, care va reorganiza total aceste servicii, cunoștea bine acest lucru. Era și timpul. „DGER devenise o adevărată peșteră a lui Ali Baba! Trebuia tăiat în carne vie. Era important să păstrez ceea ce îmi era indispensabil pentru viitoarele servicii de informații", își amintește Passy, după patruzeci de ani.

„În iulie-august, am luat o hotărîre radicală: am concediat 10 000 de persoane. Din cele 105 imobile, am predat 101. Am păstrat 50 de automobile. Ținînd seama de evantaiul politic reprezentat de cei licențiați, am fost atacat de la extrema dreaptă la cea stîngă. Atunci, i-am spus lui De Gaulle că va trebui să las altcuiva «serviciile secrete ale viitorului». El mi-a răspuns: «Comandantul nu părăsește niciodată nava cînd aceasta naufragiază.» Am creat atunci SDECE...

Fără îndoială, colonelul Passy și-a făcut mulți dușmani. El își va da seama de acest lucru ceva mai tîrziu, cînd va izbucni afacerea care-i poartă numele.

„Afacerea Passy"

În februarie 1946, colonelul Passy demisionează. Două luni mai tîrziu, în aprilie 1946, colonelul Fourcaud[3], fostul adjunct al lui Passy la BCRA, face un control la baza din Londra a SDECE. Circulau „zvonuri supărătoare" cu privire la căpitanul Lahana, zis „Landrieux", fostul șef al rețelei de la Londra. Întors la Paris, Fourcaud îl informează pe noul director al SDECE, Henri Ribière[4], care i-a succedat lui Passy. „O întîmplare nefericită, va explica mai tîrziu colonelul, m-a făcut să mă ocup de unul dintre camarazii mei cei mai dragi, colonelul Passy. Deși îmi era penibil, a trebuit să fac acest lucru. Pierre Sudreau, însărcinat cu probleme administrative și financiare ale SDECE, conduce ancheta. La Londra existau sume de bani necontabilizate. Dar, și mai grav, căpitanul Lahana recunoaște că «s-a ocupat cu traficul de aur, lenjerie, blănuri»" și că și-a deschis două conturi clandestine la Barclay's Bank, din Liverpool, și la National Provincial Bank, din Londra. Un alt ofițer de la SDECE, căpitanul Nocq, mărturisește că este încă în posesia unei sume de 25 de milioane de franci care, vărsați de către englezi, nu au putut fi parașutați în Franța.

Aprofundată, ancheta ajunge repede la Passy. „Am înființat trei depozite clandestine, din ordinul său", afirmă colonelul André Manuez, fost secretar general al SDECE. Depozitele au fost create din ordinul colonelului Dewavrin, pentru a forma un tezaur de război, invocînd rațiuni de stat. Passy a adunat oare acești bani pentru a permite BCRA, devenit SDECE, să declanșeze „o nouă rezistență?" Interpelatul se explică: „În noiembrie 1945, s-a convenit ca, în eventualitatea unor complicații internaționale, să se creeze un tezaur de război. Am luat singur această hotărîre, datorită atmosferei existente în acea perioadă. Trebuie să precizez că l-am informat pe generalul De Gaulle despre existența acestui depozit, la începutul lunii aprilie 1945. El mi-a transmis, cîteva zile mai tîrziu, prin căpitanul Guy, că trebuie să restitui imediat acest depozit guvernului căruia îi aparținea".

---

[3] Fourcaud, Pierre – colonel. Născut în 1898 la Saint-Petersburg; ofițer din 1919, luptă în batalionul 6 de vînători de munte; lucrează sub pseudonimul „Barbes" în BCRA; pleacă la Londra începînd din iulie 1940; în 1949, este director tehnic al SDECE, apoi îndeplinește diferite misiuni.

[4] Ribière, Henri (1897–1956), șef adjunct de cabinet la Președinția Consiliului de Miniștri și la ministrul de interne (M. Dormoy). În 1941, organizează Rezistența în regiunea Allier; participă la crearea partidului socialist clandestin și la fondarea mișcării Eliberarea-Nord. Director al ziarului Libertation-Soir; Director general al SDECE, între 1946 și 1951.

„PISCINA"

La 20 mai, Henri Ribière a remis guvernului un raport detaliat, întocmit de Louis Fauvert, noul responsabil financiar al SDECE. El îi reproşează colonelului Passy:

„1. Înfiinţarea a două depozite clandestine, în Anglia, cu un total de 16 664 lire sterline, 45 615 dolari şi 20 000 de franci elveţieni;

2. Folosirea parţială a acestor sume, cu scopul de a crea o societate de import-export;

3. Constituirea unui depozit la Paris, în valoare globală de 8 275 lire sterline şi 36 000 dolari;

4. Utilizarea sumei de 15 milioane de franci proveniţi de la serviciile engleze, sumă dată de către căpitanul Nocq;

5. De a fi lăsat să se devalorizeze 6 milioane de franci francezi, 11 700 000 franci în bonuri de tezaur, 5 milioane în cecuri regăsite la M. Anglard, la periferia Londrei;

6. De a fi consimţit acordarea unui împrumut de 10 milioane ziarului «France Soir», în scopuri personale de politică internă, fapt ce nu intra în atribuţiile serviciului pe care-l conducea;

7. De a fi dispus de suma de 4 500 000 de franci necontabilizaţi, dar care aparţineau SDECE, la 3 mai 1946, cînd nu mai era director general;

8. De a fi falsificat registrele contabile din care i s-a dat un exemplar, pentru a camufla ilegalităţile la care s-a dedat;

9. De a se fi ocupat de trafic de aur şi de valută în special prin intermediul domnului Roberty, despre care i-au fost furnizate informaţii defavorabile de către sub-directorul cabinetului său, domnul Vaudreuil[5];

10. De a fi comis o adevărată escrocherie faţă de colaboratori, incitîndu-i să încalce legea şi pretinzînd că acţionează din ordinul generalului De Gaulle, în timp ce acesta, sesizat tîrziu de existenţa diverselor depozite, a dat ordin să fie restituite, fără întîrziere, guvernului căruia îi aparţineau. Utilizarea acestor sume, al cărui cuantum n-a putut fi stabilit, rezultă din diverse depoziţii ale colegilor săi, care, toţi, au precizat că erau uimiţi de modul de viaţă al colonelului Passy".

Înainte ca raportul să fie făcut public, Felix Gouin îl informează pe generalul De Gaulle. Deşi dorea ca „afacerea Passy" să rămînă secretă, generalul sugerează să se aplice rigorile legii. La 5 mai 1976, fostul patron al serviciilor secrete este încarcerat pentru patru luni la fortul Metz. A fost el oare părăsit de ai lui? Şi, mai ales, este într-adevăr răspunzător de acuzaţiile ce i se aduc?

Polemistul André Wurmser scrie: „Ceea ce este grav, foarte grav, în această afacere este faptul că DGER, colcăind de duşmani ai Republicii, condusă de Passy, acoperită de De Gaulle, a constituit un stat în stat şi şi-a permis să refuze să dea cuiva socoteală ori să considere valabil votul parlamentului, schimbările de miniştri şi ordinele Republicii. Este posibil ca Passy să fi abuzat de încrederea generalului De Gaulle. Este cert că încrederea generalului în Passy a fost abuzivă".

În cadrul unei conferinţe de presă ţinută imediat după eliberarea sa, colonelul Passy a afirmat laconic: „Sînt frecvente cazurile cînd anumite casierii, în special cînd aveau surse extrabugetare, să nu fie predate imediat succesorilor direcţi, ci uneori «altor responsabili», pentru a fi folosite în scopurile serviciilor de informaţii." Menţinîndu-i-se gradul, colonelul Passy demisionează la cerere din armată, în ianuarie 1948. Patruzeci de ani mai tîrziu, el păstrează amintiri amare despre acest episod.

[5] Căpitanul Vaudreuil este unul din şefii contraspionajului

Pantera Bagheera

Gura unei pantere negre şi feroce, Bagheera, ca în „Cartea junglei": aceasta era emblema celui de al 11-lea batalion de şoc; ea evocă misiunile comandourilor în Indochina. Locotenentul Jacques Dupas – înotător de elită, fost combatant în unităţile sahariene, apoi membru în comandoul de marină care a participat la debarcarea din iunie 1944 – i-a ales emblema, în urma unei certe cu soţia sa, originară din Nisa.

În timp ce războiul din Indochina lua amploare, la zeci de mii de kilometri, un grup de foşti combatanţi de şoc organiza un regiment specializat în războiul secret, din care SDECE va recruta oameni pentru constituirea serviciului său „Action" (Acţiune). Cel de al 11-lea batalion de şoc a fost creat la 1 septembrie 1946. Dintre foştii combatanţi, se organizează un mic nucleu, alcătuit din cei mai buni oameni, care s-au dovedit maeştri în misiunile cele mai grele şi mai riscante împotriva naziştilor. După o scurtă perioadă de interimat, este selecţionat adevăratul arhitect al batalionului 11 de şoc: un om discret şi rezervat, avînd toate însuşirile contrare unui fleca r. Pentru căpitanul Paul Aussaresses[6], a face dovada unor minuni de vitejie în privinţa efortului fizic depinde în primul rînd de starea de spirit, de pregătirea psihologică şi de convingerile celui care acţionează. El a demonstrat acest lucru, lansîndu-se cu paraşuta în Germania, pentru a proteja lagărele de concentrare. Aussaresses este un intelectual, fapt care nu-i va fi de folos. În 1948, Yves Godard, în urma multor intrigi, va determina înlăturarea şefului batalionului 11 de şoc, pentru ca, apoi, să-i ia locul.

Trebuie menţionat că Paul Aussaresses, care ar fi putut avea stofa unui posibil patron al serviciului „Action", a reuşit să adune circa 35 de oameni, să-i instruiască la fortăreaţa înzăpezită de la Montlouis şi să-i pregătească să angajeze, la rîndul lor, imediat, 800 de oameni operaţionali. În esenţă, antrenamentul consta din pregătirea luptei de gherilă, infiltrarea în spatele liniilor inamicului etc. Batalionul 11 de şoc era o unitate politico-militară şi nu trebuie să uităm că a fost constituită în plin „război rece". Escaladări în munţi, trasee riscante, exerciţii de supravieţuire, luptă în condiţii de înot, manipularea explozivilor şi armelor speciale, lupta corp la corp, paraşutarea la joasă altitudine şi în timpul nopţii – iată ansamblul de iniţiere a unităţilor, concepute să lupte, prin toate mijloacele, împotriva comuniştilor. În 1947, în timpul marilor greve ale minerilor din

[6] Paul Louis Aussaresses, general; născut în 1918; unul dintre animatorii comandourilor BCRA (Biroul Central de Informaţii şi Acţiune). În 1947, participă la crearea serviciului „Action" din cadrul SDECE. Acţionează ca şef al GCMA (grupuri de comandouri mixte aeropurtate) din Indochina. Între 1955 şi 1958, este şeful secţiei instrucţie din B3 al serviciului „Action". Conduce primul regiment de vînători paraşutişti din Algeria. Între 1960 şi 1963, este ofiter de stat major şi instructor al Forţelor Speciale Americane. Între 1973 şi 1975, este ataşat militar al Franţei în Brazilia.

nordul Franței, comandourii ale batalionului 11 de șoc au fost deplasate aici, deghizate în uniforme ale gărzii mobile, pentru a se familiariza cu ceea ce numeau ei „contra-subversiunea" socială. În realitate, însă, comandourile batalionului 11 de șoc vor fi programate pentru a înfrunta comunismul în Indochina.

Începînd din 1948, căpitanul Aussaresses urmează drumul epocii: timp de trei ani, cu unități de parașutiști, el inițiază unitățile de șoc care vor organiza contra „maquis"-uri împotriva luptătorilor vietnamezi din mișcarea de eliberare. În 1952, devine șeful faimoasei secții B2 a serviciului „Action", ocupîndu-se de efective, încadrări, instrucție, cu un mic grup de consilieri: Philippe Salmson, Robert Caillaud, maiorul Perrin („papa"), care vor forma sute de agenți speciali, cadre de rezervă, ofițeri operaționali.

Încă nu se vorbește de „tratarea unui homo" (executarea cuiva) sau de „echipă torpedo sub i.f." (echipă de acțiune cu identitate falsă). Spiritul Rezistenței este încă prezent. S-ar fi putut crede că era vorba de „Amicela" foștilor combatanți de la acțiunea BCRA. Jacques Foccard* face bucuros o vizită și întîlnește acolo un alt „corespondent onorabil", Roger Bellon, patron al trustului farmaceutic cu același nume; eventual, și pe părintele Guétet, un benedictin pe care îl numeau „Debrand" la BCRA, ofițer care se ocupa de rezerviști. La cererea lui Morlanne[7], șeful, un tînăr avocat, domnul Jean Viollet, urmează scurte cursuri de pregătire practică.

Didier Faure-Beaulieu îl va înlocui pe Aussaresses în activitatea de instruire a comandourilor, împreună cu Louis L'Helgouach, adjunctul lui Morlanne, sau împreună cu secretara sa, Nicole Follot. Bretonul L'Helgouach se va dovedi, mai tîrziu, un important șef de rețea în țările din Europa răsăriteană. Nicole Follot nu e singura femeie aparținînd comandourilor. Pe pistele de la Toussus-le-Noble, Elisabeth Lion, care își merită numele, învață să sară cu parașuta pe multe infirmiere, la fel ca și radiștii lui Morlanne, Edith Fournier, între altele. Și nimeni nu uită un „onorabil corespondent" de marcă, contesa Vassilissa Salomée Evain Pavée de Vendeuvre.

Stranie mai este această mică lume a războiului secret, care bea bucuroasă un „drink" la Luigi's Bar, strada Colisée, la Maurice Noymond! Cine ar crede că, aici, se întîlnesc maeștrii tuturor operațiunilor clandestine ale războiului din Indochina și din Algeria?

„Micii mincinoși" ai colonelului Belleux

Colonelul Maurice Belleux[8], de profesie aviator, s-a distins în Rezistență, în cadrul BCRA. El organizează un grup de informații în domeniul aeronauticii („Hunter"). Este genul ofițerului care, contrar unora dintre colegii săi, se orientează cu hotărîre spre viitor, așa cum o cere progresul fulgerător al armei sale. Era nevoie de un astfel de om pentru a conduce serviciul de informații din Indochina. Lucid, fără veleități politice, colonelul Belleux s-a familiari-

---

* Jacques Foccard (născut Koch), născut în 1913; în 1942, șef de misiune în cadrul BCRA: pseudonim „Binot". În 1944, locotenent-colonel în DGER. În 1952, consilier în „Uniunea franceză", îl însoțește pe De Gaulle în turneul său african. În 1954, secretar general al partidului Adunarea Poporului Francez (RPF); în 1958, consilier tehnic la cabinetul președintelui De Gaulle, apoi la Președinție; în 1960, secretar general la președinția Republicii pentru Comunitate și Afaceri africane și malgașe (din 1961 în aprilie 1969). Reia acest post după alegerea lui Georges Pompidou (iunie 1969 – iunie 1974).

[7] Henri Fille-Lambie, zis „Jacques Morlanne", născut în 1909, la Vaillant (Haute-Marne). Ofițer mecanic în armata aerului; pleacă la Londra, la 21 octombrie 1943, apoi este parașutat în Franța sub pseudonimul „Jean-Michel". Însărcinat în cadrul BCRA cu aterizările clandestine, apoi cu rețeaua „Transmisiuni-Acțiuni". Între 1946 și 1958, este șeful serviciului „Action" din cadrul SDECE.

[8] Maurice Belleux, general în Rezistență, creează rețeaua „Hunter", specializată în informații aeronautice pentru BCRA. Șef al serviciilor de studii din Direcția serviciilor externe din SDECE; între 1950 și 1954, este, la Saigon, patronul SDECE din Asia de sud-est; ofițer de securitate militară în Algeria, apoi de stat major al armatei aerului.

Tradiționala „ardere a ierbii ofilite" de pe muntele Wakakusa, lîngă vechiul oraș Nara (Japonia), a reprezentat, și în acest an, un spectacol nocturn mult admirat. Muntele Wakakusa, situat în estul templelor de la Kofukuji și Todaiji, are o suprafață deluroasă de 33 ha, acoperită cu iarbă. Arderea ei, în momentul cînd s-a uscat, își are, se pare, originea în vechile ritualuri pentru obținerea unor recolte bogate

zat, pînă în decembrie 1947, cu munca la SDECE. În „centrul său nervos" din strada Maunour, el asigură supervizarea fișierului central, documentarea și studiile, și efectuează sinteza informațiilor care provin din două mari direcții: serviciul de cercetări și contraspionajul.

Echipa sa redactează analize, buletine de informații, „micii mincinoși" – cum le numește el cu umor –, care, în final, ajung pe birouri și, adesea, în coșurile de hîrtii ale miniștrilor și președintelui Consiliului de Miniștri. Trimis la Saigon, la sfîrșitul anului 1947, misiunea lui este bine definită: coordonator al operațiunilor SDECE în Extremul Orient, fără să intervină însă în Indochina – care este de resortul Securității Naționale, pentru că SDECE nu trebuie să acționeze pe teritoriul francez.

Sarcina este imensă. E de resortul lui și China, care constituie, de altfel, principalul obiectiv. În timpul războiului, serviciile speciale franceze au stabilit o legătură la Kumniing, cu patronul serviciului secret al Kuomintangului, Tai Li. După victoria lui Mao Ze Dong, în 1949, forțele lui Cian Kai-shi se retrag în Taiwan: SDECE va menține această legătură, știind, însă, că spionajul cian kai-shi-știlor nu este altceva decît o filială a CIA și, deci, o sursă mai puțin credibilă. La Hong-Kong, oamenii SDECE studiază cu atenție relațiile dintre China și Vietnam, deoarece acest port chinez este considerat, chiar și în zilele noastre, unul dintre locurile cele mai bune de supraveghere, alături de Tokio. În China, întreține informatori ai SDECE, unii chiar în rîndul preoților, cum a fost, de pildă, părintele Maillot. În Thailanda, agenții SDECE rivalizează cu mica rețea creată încă din 1952 de către colonelul Jacques Guillermaz, care ține legătura direct cu Biroul 2 din Paris. Acesta vine la Beijing, în calitate de atașat militar, iar, după o nouă ședere în China, în anii '60, va fi considerat drept unul dintre cei mai buni sinologi.

Colonelul Somer, șeful serviciului secret olandez, n-a putut, în nici un fel, să-și facă din Maurice Belleux un bun aliat. La Jakarta, în Indonezia, cei doi fac schimburi de informații în cadrul acordurilor „Totem".[9] Ambii luptă împotriva mișcărilor de eliberare și nu au încredere în prietenii anglo-americani, gata oricînd să facă joc dublu. Intelligence Service și CIA joacă pe cartea decolonizării, în speranța de a se substitui celor doi aliați europeni. În Malayezia, însă, colonie engleză, Armata de eliberare a popoarelor Malayeziei (MRLA) dă lovituri severe leului britanic. Iar Singapore devine, el însuși, o bursă de informații „Totem". În Indochina, în schimb, omul CIA, Bob Jantzen, și cel al serviciilor de informații britanice, St. Trevor-Wilson, string legăturile cu SDECE.

Cîteva aspecte nu tocmai luminoase: generalul De Lattre aduce critici severe lui Trevor-Wilson și prietenului său, scriitorul Graham Greene: „Acești agenți de la Intelligence Service îi lovesc pe la spate pe francezi". Realitatea este mult mai complexă: Greene, însoțit, în călătoria sa prin Indochina, de către un fost „maquisard", pregătește un roman exploziv împotriva CIA. Iar Trevor-Wilson, „prieten al Franței" (a asigurat legătura cu serviciile franceze în Algeria, în 1943) critică, mai ales, orientarea politică a Franței în problemele Indochinei.

De partea americană există contradicții. Colonelul Mervin Hall, aflat în misiune de studii pentru CIA, își arată admirația pentru Franța. Pasionat de perioada Evului Mediu francez, el publică numeroase articole despre catedrala din Vezelay sau despre pelerinajele la Sf. Iacob din Compostelle. El oferă colonelului Belleux două superbe Dakota, din Africa de Sud, însă ofițerul francez primește ordinul să le trimită în Franța pentru serviciul „Action".

Dar, simultan, comportamentul agenților CIA, care au menținut legături cu Vietnamul, devine suspect. Dintr-o dată, autoturismele lor și apartamentele explodează în mod misterios, cu titlu de avertisment... Albert Meyer, omul care organizează aceste „focuri de artificii", îi cunoaște bine pe americani. În calitatea sa de responsabil al rețelei de informații în Elveția, a avut prilejul să-l cunoască pe Allan Dulles, șeful CIA de mai tîrziu. Viitorul general Meyer nu aparține SDECE, ci Serviciului de informații operațional (SRO), iar colonelul Belleux nu va afla despre acest lucru decît mai tîrziu, în Franța, cînd Meyer va deveni adjunctul său la statul major al aviației. El nu ar fi fost de acord cu acest gen de activitate. Dar, în fond, schimburile „Totem" cu aliații anglo-saxoni sînt, uneori, utile. Belleux se explică: „Un exemplu: SDECE infiltrase în China agenți excelenți. Aceștia furnizau informații valoroase despre armata chineză, despre partidul comunist etc. Într-o zi, discut despre aceste probleme cu aliații noștri anglo-americani, în cadrul «Totem». Surpriză! Aceiași agenți fabricau informații și le revindeau la toată lumea. Informații care, plătite cu bani grei, nu valorau nimic."

Traficul cu piaștri

Nava Moquese n-a sfidat multă vreme serviciile poliției. Interceptat în 1948, vasul francez va fi tras pe linie moartă la un chei al portului Saigon. Pierre Périer, director al Serviciilor de securitate din Indochina, cercetează cu satisfacție cele 19 lăzi metalice aliniate pe chei. Ele conțin 15 milioane de monezi Ho-și-min, care se recunosc după culoarea lor roșie. Aceste piese emise de vietnamezi, mai puțin valoroase decît cele franceze, sînt în circulație în zonele cucerite de mișcările de eliberare. La Hong-Kong, metișii chinezi din Cochinchina și-au făcut o specialitate din traficul cu „monezi roșii". Un chilipir pentru serviciile de poliție!

Fără să ezite, Pierre Périer începe să transfere spre Hong-Kong prețioasa încărcătură. Ca măsură suplimentară de securitate, el folosește valiza diplomatică a înaltului comisar din acea perioadă, Eugène Bellaert. Dar avionul este interceptat și afacerea iese la iveală. Nici măcar mai tîrziu polițistul nu va reuși să-și dea seama că gestul său fusese reprobabil; abia dacă simte nevoia să se justifice: „Fondurile bugetare secrete de care dispuneam erau insuficiente pentru a face față situației. Anumite comisariate nu primeau absolut nimic, în timp ce altora li se dădeau cîteva sute de piaștri pe lună. Era imposibil să lucrezi în atmosfera de nesiguranță de atunci, cu atît de puțini bani."

În plin război în Indochina, serviciile poliției nu au nici o putere în fața lui Mathieu Franchini și a echipei lui de escroci care își dădeau importanță, după-amiezile, pe terasele „Hotelului Națiunilor" sau „Continental". La luminile estompate ale restaurantelor „Casino de Cholon" și „Ferme des

[9] Este vorba de o bursă de informații între puterile aliate occidentale.

Jeux du Grand Monde" se încrucișează falși agenți secreți și adevărați vietnamezi, se amestecă traficanți și oameni politici de diferite culori. La Saigon, războiul macină miliarde de piaștri. Industriașii sînt nerăbdători să facă avere. Renumitul restaurator Jacques Borel, pe atunci delegat al societății IBM, își începe aici primele mari afaceri. Impresarul Sylvain Floirat, aflat în fruntea companiei aeriene „Aigle Azur Extrême Orient", viitor șef al rețelei de televiziune „Europe 1", începe să-și construiască imperiul. Portul Saigon strălucește în culmea splendorii sale; el este, însă, o adevărată răscruce a corupției. Pe bulevardul Charner, artera principală a orașului – unde SDECE și-a fixat, de altfel, sediul –, traficul este în floare. Cel mai important este traficul cu piaștri. O monedă valorează 8 franci în Indochina, dar se schimbă cu 17 în Franța. Circuitul fraudei este simplu. La Paris, cu 350 de franci, cumperi 1 dolar care, la Saigon, valorează 50 de piaștri. Jocul constă în a obține autorizație de transfer, pentru ca, apoi, să vinzi în Franța acești piaștri la cursul oficial de 17 franci. Cu o sumă inițială de 350 de franci, se pot obține 850 de franci. Și nu rămîne altceva de făcut decît să se reia circuitul...

În orașele Saigon, Haiphong și Pnom Penh, autorizațiile necesare sînt acordate de oficiile indochineze de schimburi. În realitate, aceste oficii nu controlează mare lucru. Efectivele lor – mai puțin de 15 persoane – nu pot realiza investigații serioase. În acest fel, autorizațiile de complezență se înmulțesc nelimitat. Problema este cu atît mai gravă, cu cît traficul se extinde la vînzarea de arme în Vietnam. „Soldații noștri cad sub gloanțele vîndute de traficanți", informează în scris pe șefii săi inspectorul Nouillan, tînărul șef, de la Saigon, al informațiilor coloniale. El transmite sute de rapoarte colonelului Maurice Labadie, șeful Direcției generale de documentare (DGD), care supervizează, pentru Înaltul Comisariat, totalitatea serviciilor din Indochina. Toate documentele microfilmate sînt trimise la Paris; dar acestea nu sînt urmate de nici o măsură concretă, cu toate protestele mareșalului De Lattre.

La Paris, Oficiul indochinez de schimburi depinde direct de Ministerul de finanțe. Iar, în strada Rivoli, nimeni nu se arată grăbit să ia vreo măsură. Traficanții beneficiază de complici pînă și la cabinetul lui Antoine Pinay. În ciuda avizului sucursalelor indochineze ale Oficiului, Parisul acordă autorizații pentru transferuri dubioase. Mai multe milioane de piaștri îmbogățesc astfel casele cotidianului „L'Aurore", precum și cele ale editurii „Richelieu". În Franța, o editură cumpără mii de romane polițiste, pe care le revinde, apoi, la Saigon, la prețul marcat de autor. Sucursala plătea, se înțelege, în piaștri. Odată transferul autorizat și banii încasați, cărțile erau, pur și simplu, distruse.

Într-o zi, Jacques Despuech, funcționar modest al Oficiului de schimb, intră pe neașteptate în biroul inspectorului Nouillan, pentru a denunța traficul celebrilor comercianți, frații Torre, care revindeau materiale vietnamezilor. Cîteva luni mai tîrziu, ofițerii de intendență din portul Haiphong descoperă o încărcătură de 100 000 de foarfeci pentru tăiat tablă, rătăcite pe un chei. Foarfecile erau destinate trupelor vietnameze pentru a tăia sîrma ghimpată care înconjura garnizoanele franceze. În același timp, un alt inspector, Fernand Amédée Thierry, descoperă că directorul Băncii franco-chineze nu este altul decît trezorierul francez al vietnamezilor. Dar rapoartele nu servesc la nimic; guvernul nu face nici o mișcare.

Jacques Despuech, dezgustat, părăsește, în

Cel de-al patrulea bloc energetic de la Centrala atomo-electrică de la Cernobîl, agregat ieșit din exploatare în urma avariei de la sfîrșitul lunii aprilie 1986, a fost acoperit de un așa-numit „sarcofag". Șapte luni au fost necesare pentru efectuarea acestei operații unice, respectiv construcția „sarcofagului".

Tinakorn Hiranprueck, din Bangkok, prezintă ceea ce se crede a fi una din cele mai mari perle de cultură obținute în lume. Ea a fost recoltată într-o crescătorie din golful Siam. T. Hiranprueck este președintele companiei „Naga Noi Pearl", care a realizat această performanță

„PISCINA"

toamna lui 1952, Indochina, întorcîndu-se în Franța. La Saigon, își pierduse slujba și devenise țintă a numeroase amenințări. Pentru a se răzbuna, fostul corespondent publică la Paris o carte bine documentată („Traficul cu piaștri", „Editions de deux rives", Paris, 1953). Drept urmare, s-a declanșat un scandal. Parlamentul desemnează o comisie de anchetă, condusă de socialistul Frank Arnal. În timpul investigațiilor, deputații care făceau parte din comisie au întîmpinat o serie de dificultăți. În strada Rivoli, le este interzis funcționarilor să depună mărturie în fața comisiei. Cu toate aceste impedimente, parlamentarii fac, totuși, descoperiri surprinzătoare. Mai mult de 17 milioane de franci au fost transferate, în mod ilegal, în contul partidului RPF. Louis Terrenoire, secretar general al acestui partid gaullist, refuză să răspundă întrebărilor anchetatorilor. În cele din urmă, devalorizarea piastrului de la 17 franci la 10 franci, decisă la 11 mai 1953 de către radical-socialistul René Mayer, pune capăt traficului.

...Dar războiul din Indochina nu a încetat să dea naștere la alte scandaluri.

Misiune îndeplinită

Luni, 22 octombrie 1956. De cîteva zile, SDECE știa că Ben Bella și prietenii lui vor pleca din Rabat la bordul avionului Super-Constellation al regelui Mohammed al V-lea pentru a participa la întîlnirea arabă la nivel înalt de la Tunis. Vor survola, deci, Algeria! Ca din întîmplare, pe data de 19 octombrie, Pierre Chaussade, secretarul general, a adresat generalului Frandon, comandantul regiunii a 5-a aeriană, directiva cu nr. 4273/CM (cabinetul militar) în care sînt precizate modalitățile de interceptare a avioanelor care violează spațiul aerian al Algeriei.

Sînt oare demne de încredere informațiile care provin de la Rabat? Colonelul Ducouneau, șeful cabinetului militar al lui Robert Lacoste, primește în mod obișnuit, prin telefon, informații de la un ziarist al Agenției centrale de presă. Biroul 2, pe care îl comandă colonelul Jean Gardes, la Rabat, este în contact direct cu Algerul. Așa că, luni, 22 octombrie, în jurul orei 8 și 30 de minute, colonelul Ducouneau transmite lui Pierre Chaussade: „Ben Bella va traversa spațiul aerian al Algeriei". O ocazie extraordinară. Toate statele-majore ale armatei din Algeria sînt la curent și le e greu să-și închipuie că „nu s-ar face nimic".

Începe numărătoarea inversă; o activitate pe care colonelul Germain a pregătit-o cu minuțiozitate timp de cîteva luni: „La început, trebuie să recunoaștem, au fost cîteva neînțelegeri la cabinetul militar, discuția fiind blocată de problema fusului orar! Odată depășite aceste greutăți, s-a trecut mai departe, la statul-major regional, unde un «convins», colonelul de Massignac, șeful Biroului 2, organizează în grabă o reuniune pentru ora 10, și asta cu atît mai ușor, cu cît, confirmînd informațiile pe care le primisem de la postul de contraspionaj din Maroc, presa algeriană scrie deschis despre o deplasare a lui Ben Bella și a statului său major spre est, plecînd de la Rabat. Dar nu e de ajuns. Trebuie să acționăm. Găsesc un sprijin prețios în persoana șefului securității aeriene, locotenent-colonelul Andrès, și o totală înțelegere la comandantul regiunii a 5-a aeriene, generalul maior Frandon, și la șeful statului său major, colonelul La Source, care îmi deschid larg porțile și vor pune în aplicare directiva secretarului general din Algeria..."

După cum se vede, misiunea „Hors jeu" (În afara jocului) nu mai este afacerea unui singur individ căruia i s-a dat mînă liberă, ci a întregului Alger militar. Mai rămîne aprobarea autorităților politice de la Paris, pentru o operație care nu era numai de competența SDECE (deși schimbarea de guvern – înlocuirea, la începutul lui 1956, a lui Edgar Faure cu Guy Mollet – n-a modificat cu nimic ordinul de misiune al SDECE cu privire la „Hors jeu"). Se impune aprobarea de la Paris, cu atît mai mult cu cît sultanul Marocului riscă să se afle în avion. Or, Robert Lacoste, ministrul rezident, se află la odihnă în Perigord; președintele Guy Mollet s-a deplasat la Pas-de-Calais. Bourgès-Maunoury participă la una dintre acele reuniuni ultrasecrete în care, alături de israelieni și englezi, se studiază planurile de intervenție în regiunea Suez. În schimb, secretarul de stat de la Ministerul apărării, Max Lejeune, nu prelungește discuțiile, cînd generalul Lorillot, comandantul regiunii a 10-a militare, îl întreabă:

– Ben Bella va traversa spațiul aerian, putem intercepta avionul?

– Acționați pe răspunderea mea! răspunde Max Lejeune.

Filmul evenimentelor se derulează rapid:

Ora 11,30. Rabat transmite planurile de zbor ale navei „Super-Constellation" a sultanului Marocului, dar, simultan, Agenția centrală de presă (ACP) – în mod hotărît, o sursă inepuizabilă – avertizează că Ben Bella se va afla în alt avion. Mohammed al V-lea a vrut, fără îndoială, să evite un gest provocator la adresa Franței.

Principala dificultate este, deci, înlăturată.

Ora 13,00. Turnul de control militar al „Casei Albe" din Alger primește planul zborului DC3 al companiei „Air-Atlas". La rîndul ei, SDECE află că Ben Bella, Mohammed Khider, Mohammed Boudiaf, Ait Ahmed Hocine și Moustapha Lacheraf sînt la bordul acestui avion care va zbura pe ruta Casablanca – Sale – Oujda – Tunis. În ultima clipă, pilotul francez al lui DC3 modifică planul de zbor, la cererea lui Ait Ahmed, căruia îi este teamă să survoleze Algeria, și prevede o escală în insulele Baleare.

Ora 16,00. Turnul de control din Oran contactează pe comandantul de bord, Grellier. Dialogul lor a intrat în istorie, după cum urmează:

ORAN: Pretextați o pană și aterizați la Oran.

DC3: Ce-i cu povestea asta?

ORAN: Aveți cinci „infractori" la bord. Trebuie să ni-i predați! (Identitatea lui Ben Bella și a tovarășilor lui este dată echipajului).

DC3: Cine transmite ordinul?

ORAN: Ministerul apărării naționale!

Evident, echipajul ezită. Operațiunea pare să se afle în impas. După escala de la Majorca, turnul de la „Casa Albă" încearcă din nou să convingă echipajul. La bordul lui DC3 apar primele îngrijorări: avionul nu e francez. Ce se va întîmpla cu ziariștii care-i însoțesc pe algerieni? Dar cu familiile membrilor echipajului rămase în Maroc?[10]

Ora 19,30. DC3 cere permisiunea să se întoarcă în Maroc.

Ora 20,00. Alger răspunde: „Negativ pentru Maroc.

10. Va fi trimis un avion în Maroc pentru a-i lua pe membrii de familie.

Aterizați la Oran. Sinteți escortați". Imediat, aparate Mistral și B26 decolează de pe aeroportul din Oran. „Ordin să trageți în motorul din dreapta, dacă avionul încearcă să vă scape!", aude în căști comandantul de bord, căci mesajul este deliberat transmis în clar, pentru a-l intimida. Așa că s-a hotărît, va ateriza.

În schimb, pasagerii nu și-au dat seama de nimic. Însoțitoarea de bord, Blandine Lambert, a știut să capteze atenția călătorilor algerieni, ținîndu-i de vorbă sau jucînd cărți. Sînt înarmați și nu trebuie să bănuiască nimic. Cu atît mai mult cu cît, față de ora prevăzută pentru sosire, la Tunis, avionul DC3 este, firește, în avans. De aceea, trebuie să zboare în cerc. Oare Ben Bella și ai săi își vor da seama că soarele se schimbă în mod constant dintr-o parte în alta? În cele din urmă, stewardesa trage perdelele...

Ora 20,27. Avionul DC3 aterizează pe pista de la „Casa Albă". Este încadrat de jeep-uri militare, cu mitralierele în poziție de tragere. Înarmați cu pistoale-mitralieră, oamenii colonelului Andrès dau buzna în avion.

„Să nu ne faceți nici un rău!", strigă Ben Bella, cerîndu-le prietenilor să se predea și ei. Apoi își revine: „Nu i-aș fi crezut niciodată pe francezi în stare de așa ceva!"

Prizonierii sînt transportați la El-Biar, unde comisarul Rauzy, de la DST, îi așteaptă. Se declanșează, astfel, operațiunea „Skorzeny": un avion al SDECE va aduce prizonierii în Franța, unde vor aștepta sfîrșitul războiului în închisoare.

Imediat după difuzarea știrii, reacțiile sînt numeroase. Comunitatea europeană din Algeria este în culmea bucuriei. Armata sărbătorește evenimentul la o cupă de șampanie: „S-a terminat cu ostilitățile!" Guy Mollet, aflînd știrea, o judecă drept „foarte gravă". Doi dintre șefii FLN răpiți, Mohammed Khider și Ait Ahmed, s-au întîlnit, în două rînduri, la Roma și Belgrad, cu trimiși ai președintelui Consiliului de Miniștri francez. SDECE era la curent; de aceea, îl supraveghea pe locotenent-colonelul Tharwat Okacha, atașat militar și reprezentant al Serviciilor speciale egiptene la Paris, care organizase aceste întrevederi... Totodată, admițînd că socialiștii ar fi dorit să se ajungă la o încetare a focului, ei n-au împiedicat în nici un fel vînarea conducătorilor FLN.

Cît despre locotenent-colonelul Germain, aceasta a fost cea mai reușită acțiune a sa. Imediat după aterizarea lui DC3 și intervenția „comitetului de primire", el s-a repezit la telefon să ia legătura cu Parisul. Singurul director prezent, cel al contraspionajului, vechiul său prieten, colonelul Dumont, l-a auzit pronunțînd simplu, cu o voce victorioasă, mesajul convenit: „Obiectivele A și C, misiunea îndeplinită!" (A=Ben Bella, C=Boudiaf).

La o scară mai redusă, misiunea „Hors jeu" a continuat pînă în 1958, sub comanda căpitanului Thèbault, conspirativ „Pat", în cadrul serviciului „Action". Obiectivul principal de atunci, Ahmed Ben Bella, era deja „hors jeu" (în afara jocului). Paradoxal, însuși locotenent-colonelul Germain va fi, în cu-

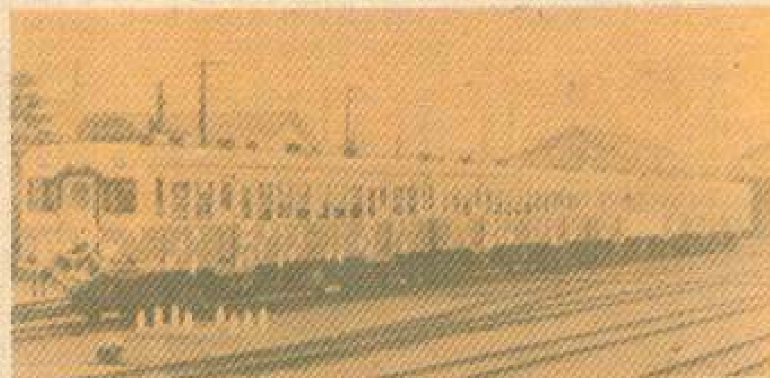

O tînără telefonistă răspunde la apelurile ce se fac abonaților de la o microcentrală din Osaka. Peste o mie de asemenea agenții telefonice particulare au înflorit, în ultimul timp, în întreaga Japonie. Agenția din Osaka are șase sedii (minicentrale), servind, fiecare, circa 6 000 de abonați

O coliță poștală specială a fost editată la Bad Segeberg (RFG), orașul natal al scriitorul Karl May, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la moartea sa. Pe timbru este tipărită figura lui Winnetou, eroul care a încîntat, cu aventurile sale, milioane de tineri din întreaga lume

Decorat cu un portret al decedatului compozitor francez Erik Satie (1866–1925) și cu sugestive note muzicale, un tren cu cîteva vagoane, numit „Satie", a fost expus în stația Goi a orașului Ichihara, din prefectura japoneză Chiba. Trenul a efectuat, apoi, o călătorie de o zi, denumită „Pelerinaj al mediului înconjurător și artei interpretative"

„PISCINA"

rînd, în aceeaşi situaţie. Ceea ce specialiştii consideră a fi „o lovitură de graţie", oamenii politici sînt de părere că e vorba de „mîna serviciilor secrete"; aceasta mai ales după întoarcerea lui De Gaulle. La 3 oct. 1958, directorul general al SDECE îi propune lui Germain un post important „de la Indus la Fujiyama": ca delegat-responsabil în Extremul Orient. Propunerea este, mai degrabă, o „trecere pe linia moartă", într-un moment în care i se cuvenea o funcţie în Centrală, pe bd. Mortier. Ca urmare, Germain demisionează şi se întoarce în învăţămînt, ca profesor de istorie.

Destrămarea reţelei „Magenta"

Pierre Gondolo era un funcţionar model, în vîrstă de cincizeci de ani, căsătorit, fără copii. Născut în 1908, la vîrsta de douăzeci de ani se instalează în Tunisia unde face carieră în serviciul poştei. În 1955, după cucerirea independenţei, este numit şef de secţie la centrala telefonică din Tunis şi, ca mulţi alţi europeni, acceptă să lucreze în continuare pentru noile autorităţi, în cadrul cooperării tehnice. Dar, la 10 februarie 1959, dimineaţa, Pierre Gondolo se aruncă pe fereastra de la etajul patru al clădirii serviciilor de securitate din Tunis. Şeful acestor servicii, Ali M'Rad, nu are deloc reputaţia unui om sentimental. Corpul mutilat al tehnicianului este cald încă, în timp ce ministrul de interne, Taieb Mehiri, organizează o conferinţă de presă de răsunet: „O faptă gravă de trădare a fost, de curînd, descoperită de către serviciile Siguranţei naţionale şi ale PTT. Funcţionari francezi, recrutaţi în numele cooperării, folosiţi în cadrul asistenţei tehnice şi plătiţi de către guvernul tunisian, sînt, între alţii, autorii. Activităţile incriminate, remarcabile ca perfecţiune şi minuţiozitate, sînt deosebite în felul lor. În ceea ce ne priveşte, nu cunoaştem altele asemenea, în istoria spionajului, domeniu în care ingeniozitatea a dat rareori naştere la atîtea infamii".

Pierre Gondolo făcea parte dintr-un grup de paisprezece cetăţeni francezi arestaţi în ajun pentru spionaj. Sinuciderea sa este un accident deplorabil, dar el a preferat să-şi pună capăt zilelor, decît să-şi mărturisească faptele reprobabile, declară Taieb Mehiri. Hubert Dubois – oficial, consilier cu asistenţa tehnică – era însărcinat cu dirijarea activităţilor reţelei de spionaj. Ziaristul Guy Sitbon, corespondent al ziarului „Le Monde", scrie: „Secretarul de stat la ministerul de interne a expus, apoi, detaliat rezultatele anchetei care, a spus el, a durat timp de doi ani. Reţeaua cuprindea întregul teritoriu al Republicii tunisiene. Ea era în subordinea Serviciului de documentare externă şi contraspionaj (SDECE), sub numele conspirativ de «Magenta», condusă de maiorul Conty, recent rechemat în Franţa, şi împărţită în mai multe sectoare. Unul dintre acestea, condus de maiorul Geoffray, se ocupa de culegerea de informaţii despre Libia, Orientul Mijlociu şi petrol. Altul culegea informaţii despre activităţile politice tunisiene, ale FLN şi ale ambasadelor străine din Tunis. «Magenta» dispunea de mijloace materiale şi financiare remarcabile. Una din verigile sale – telecomunicaţiile – a atras în mod deosebit atenţia. Secretarul de stat la ministerul de interne a divulgat numele tehnicienilor francezi însărcinaţi cu culegerea de informaţii în diferite sectoare şi care puseseră la punct sisteme de interceptare originale, ale căror planuri, semnate de autorii lor, au fost prezentate ziariştilor, în timpul conferinţei de presă. Centrul acestei reţele, după părerea ministrului, se afla, în 1947, în localurile Crucii Roşii franceze, în 1955, în cazarma de la Casbah, iar, începînd din 1956, în sediul ambasadei Franţei la Tunis, mai precis la etajul trei al clădirii".

A fost o grea lovitură pentru dispozitivul SDECE din Tunisia! Şi aceasta cu atît mai mult, cu cît reţeaua «Magenta» avusese succese importante: pînă şi telefonul particular al preşedintelui Habib Bourguiba era interceptat... „Nu, n-a fost un eşec pentru serviciile noastre, nuanţează René Delseny, în acea vreme patronul contraspionajului din cadrul SDECE: în asemenea acţiuni trebuie să-ţi asumi şi riscuri; e normal. Eroarea constă în faptul că i-am lăsat prea mult timp la post pe acei oameni".

Formula este valabilă şi pentru maiorul Paul Conty, şeful întregului dispozitiv. Cu puţin timp înainte de lovitura de graţie dată reţelei «Magenta», Conty este urmărit pas cu pas de către tunisieni, iar domiciliul său este supravegheat zi şi noapte. Însă el reuşeşte să-i inducă în eroare pe urmăritori şi să fugă în Franţa. Paul Conty, ofiţer instruit la Saint-Maixent, s-a născut în Tunisia şi a lucrat, o lungă perioadă de timp, în cadrul serviciului de informaţii din Africa de nord, la Biroul de securitate militară, după care a fost adjunctul colonelului Germain la serviciul de contraspionaj din Tunis, înainte de cucerirea independenţei, în 1956. Acest ofiţer corpolent, chel, cu mustaţa stufoasă, se afla de prea multă vreme în Tunisia pentru a nu căpăta o anumită rutină şi a nu fi adeseori urmărit de serviciile de contraspionaj ale lui Ali M'Rad, secondate îndeaproape de CIA şi de spionajul vest-german, care, fiecare, din motive diferite, acţionau împreună împotriva francezilor.

Astfel că maiorul Conty a organizat un vast dispozitiv care permitea multor agenţi de-ai săi să scape de urmărire. Aşa este cazul lui Armand Belvisi: „Serviciul special al ambasadei Franţei, pentru care lucram de patru ani, m-a sfătuit să părăsesc Tunisia şi să fug în Franţa. S-a zis cu munca mea de informaţii şi de cercetări despre bazele FLN din Tunisia, despre taberele de antrenament, despre centrele de aprovizionare şi despre imprimeriile clandestine! Nu mai puteam fi de folos". În 1961, Belvisi face parte din reţeaua OAS. Arestat, este pus în libertate, în luna iunie. Pe 24 iunie aruncă în aer librăria lui François Maspéra. În august, organizează atentatul, de la Pont-sur-Seine, împotriva generalului De Gaulle...

Şi alţi agenţi ai maiorului Conty au reuşit să scape de la dezastrul din februarie 1959. Claude Bachelard fuge la timp. Mai tîrziu, face parte dintre membrii care acţionează în cadrul operaţiunilor speciale împotriva Guineei lui Sekou Touré. Jean-Jacques Leroy, inginer la lucrări publice, a devenit unul din prietenii lui Bourguiba. Recrutat, însă, de către Laurent Pace, fotograful ambasadorului Georges Gorse, ia parte la diferite operaţiuni ale SDECE şi este expulzat, în 1960, din Tunisia.

Astfel se stinge reţeaua «Magenta». Niciodată SDECE nu va mai crea un dispozitiv atît de eficace ca în timpul războiului colonial. Afacerea «Magenta» oferă Tunisiei un motiv în plus de a acorda şi mai mult sprijin FLN.

Cazul Enrico Mattei

La 27 octombrie 1962, Enrico Mattei, magnatul petrolului italian, şi un ziarist de la „Time" îşi găsesc moartea într-un accident de avion, în nordul Italiei. Bireactorul Morane-Saunier 760B, avionul personal al lui E. Mattei, s-a prăbuşit la Bascape, lîngă Padova. Potrivit comisiei de anchetă, accidentul s-ar fi datorat proastei vizibilităţi şi unei erori de pilotaj. Magistraţii nu exclud, însă, existenţa unui sistem disimulat de distrugere. Ipoteza unui asasinat nu este întru totul exclusă.

Astfel s-a născut legenda Enrico Mattei. Şi nu se poate spune că lipsesc probele care să acuze SDECE. De mai mulţi ani, centrala din bulevardul Mortier (SDECE) se interesează îndeaproape de activitatea patronului firmei ENI (Ente Nazionale Idrocarburi), căci Mattei nu este un manager oarecare. După război, el a înzestrat Italia cu o impresionantă industrie petrolieră, împînzind-o cu 4 000 de km de conducte. Lui îi trebuia, însă, petrol brut. Sfidînd monopolul puternicelor companii petroliere americane, Enrico Mattei reuşeşte să negocieze cu sovieticii şi cu şahul Iranului. Anticolonialist convins, el sprijină, din primul moment, revoluţia algeriană. Desigur, nu fără anume idei preconcepute. Numeroase informaţii primite la Paris dezvăluie legăturile dintre E. Mattei şi liderii arabi. În schimbul sprijinului material el speră că liderii revoluţiei algeriene îi vor ceda monopolul prospecţiilor petroliere din Sahara. SDECE reuşeşte să pună mîna chiar pe contractul semnat de Ferhat Abbas şi E. Mattei, document în care patronul italian se angajează să furnizeze importante cantităţi de arme luptătorilor pentru eliberare. Serviciile secrete franceze au, aşadar, unele motive de a-i purta sîmbetele magnatului petrolier italian şi tot aşa de adevărat este că generalul Grossin dă ordin agenţilor săi să-l supravegheze îndeaproape. Dar nu să-l ucidă.

Patronul italian nu e un profesionist al comerţului de arme, aşa cum sînt victimele obişnuite ale serviciului „Action", ci un om politic, foarte popular nu numai în Italia, ci şi în „lumea a treia". În ceea ce-l priveşte, noi n-am primit ordin să-l executăm, raportează un fost responsabil din SDECE. Enrico Mattei era, în orice caz, bine păzit, iar noi n-am încercat niciodată nimic. Totuşi, zvonurile capătă proporţii. Căpitanul de vas Henri Trautmann, pe atunci în retragere, face dezvăluiri răsunătoare în această privinţă. În ideea de a-i învăţa minte pe tinerii agenţi din bulevardul Mortier, acest fost director al Cercetării din cadrul SDECE a luat obiceiul să romanţeze ispràvile serviciilor secrete. Astfel, cînd amiralul se hotărăşte să împărtăşească la trei ziarişti cîteva confidenţe, el înfloreşte întrucîtva faptele reale. De exemplu, ca să ilustreze rolul serviciului „Action" în timpul războiului din Algeria, el prezintă cazul executării unui nabab al petrolului, aflat în raporturi cu mişcarea insurgentă algeriană. Coincidenţă: după doi ani, Thyraud de Vosjoli, un pensionar al SDECE, refugiat în SUA, acuză regimul gaullist de asasinarea lui Enrico Mattei, puternicul magnat al petrolului italian.

Totuşi, SDECE nu are nici un amestec, o garantez – afirmă unul dintre responsabilii serviciului „Action" din acel timp. De altfel, în octombrie 1962, războiul din Algeria se sfîrşeşte, iar cei din OAS, care juraseră efectiv să-l ucidă, se aflau în închisoare ori fugiseră. În privinţa lui Thyraud de Vosjoli şi a celorlalţi care povestesc că SDECE ar fi hotărît să-l lichideze pe Mattei, aceasta nu-i decît pură invenţie. Habar n-au de cazul acesta, din cauza absolutei compartimentări din serviciile noastre.

O tînără prezentatoare face reclamă – dacă mai este nevoie –, aşezîndu-se între două fălci uriaşe, la volanul unei motociclete cu trei roţi. Vehiculul, lung de 6,7 m, este antrenat de un motor „Volkswagen" tip „gărgăriţă", cu o putere de 1300 cm³. Prototipul, numit „Rechinul alb", a fost realizat de artistul american în design Jay Ohrberg, pentru firma L.A. California şi prezentat la Tîrgul internaţional al automobilelor „Paris '87".

În momentul cînd calculatoarele din New York au descoperit că tabloul Monei Lisa este un autoportret al pictorului său, Leonardo da Vinci, un artist din Belgrad a scos la iveală o pictură realizată de el cu cinci ani în urmă. Predrag Lukovici Bajo a dovedit, astfel, că el descoperise deja secretul misteriosului surîs al Giocondei. El copiase capodopera şi apoi a început să picteze portretul lui Leonardo da Vinci, ajungînd la concluzia că figura, ochii, mîinile sînt aceleaşi. Pentru a fi şi mai convingător în susţinerea asemănării, artistul a realizat interesanta pictură din imagine

„PISCINA"

Atunci, cine l-a ucis? „Americanii", răspunde fără să ezite interlocutorul nostru, teză de altfel reluată recent de multe servicii secrete care acuză CIA de a fi hotărît, prin intermediul Mafiei, asasinarea lui E. Mattei. Dispariţia subită a ziaristului italian Mauro di Mauro, la 16 septembrie 1970, confirmă, în orice caz, rolul Mafiei în această afacere. Pentru realizarea filmului său, „Afacerea Mattei", cineastul Francesco Rossi îi ceruse lui Mauro să reconstituie, ceas cu ceas, programul patronului italian în timpul ultimei sale călătorii în Sicilia. Cu cîteva zile înainte de a muri, ziaristul mărturisea cîtorva intimi că era în posesia unor informaţii despre Mafia. Informaţii care ar fi făcut să explodeze lumea politică italiană. Eforturile sale vor fi recompensate cu o „moarte albă", adică dispariţie fără urme.

Misiuni secrete pe „continentul negru"

La 27 august 1958, avionul „Superstarliner" prezidenţial, pe care e desenată crucea Lorenei, aterizează la Conakry, capitala Guineei. Generalul De Gaulle îl vizitează pe Sekou Touré, popularul conducător al partidului democratic din Guineea, cu scopul de a-i expune proiectul său de comunitate franco-africană. I se face o primire fastuoasă, zgomotoasă, în culori ţipătoare. Bărbaţii poartă costumele cele mai frumoase, iar femeile, toate, sînt îmbrăcate cu celebrele „boubou" (un fel de cămăşi largi). Pe şoseaua care leagă aeroportul de oraş, peste 500 000 de persoane au fost adunate pentru a-l aclama pe şeful statului francez. Cu puţin timp înainte de sosirea lui De Gaulle, pe ziduri au fost lipite afişe imense cu imaginea unui elefant împodobit cu crucea Lorenei. Simbolul Guineei este elefantul, căruia în limba naţională i se spune „sili". În acel timp fierbinte al luptei pentru independenţă naţională, termenul îl desemnează, însă, pe Sekou Touré. Înşelat de afişe, prost informat de către nişte funcţionari măgulitori, De Gaulle a crezut, pentru un moment, că el este acel „sili", fapt pentru care se afla în culmea bucuriei.

Chiar în seara aceleiaşi zile, vîntul istoriei va spulbera, totuşi, vechea prietenie franco-guineeză. Chiar şi astăzi, Jacques Foccart îi mai păstrează o amintire amară:

„Neînţelegerea cu Guineea a survenit după o oră şi jumătate, în timpul sesiunii Adunării teritoriale la care Sekou Touré a rostit, pe tonul său caracteristic – sec şi brutal –, un discurs dur, care nu se justifica în nici un fel, deoarece De Gaulle îşi exprimase deja poziţia favorabilă în privinţa posibilităţii statelor de a-şi cuceri independenţa. Această atitudine radicală a fost accentuată şi de faptul că publicul din sală era alcătuit, în afară de cele cîteva persoane care îl însoţeau pe general, de cadre ale partidului care aprobau, cu o extraordinară violenţă, ideile lui Sekou Touré. Conducătorul guineez nu l-a putut prinde în cursă, totuşi, pe De Gaulle. La Abidjan, ultima etapă înainte de Conakry, un emisar al lui Sekou i-a înmînat lui Jacques Foccart textul discursului. Acesta, considerîndu-l cam nefinisat, i l-a încredinţat lui Bernard Cornut-Gentille, ministrul «statelor asociate», care, totuşi, nu i l-a dat lui De Gaulle, din cauză că acesta dormea. Aluziile lui Sekou sînt, de altfel, binecunoscute. Înfăşurat în cămaşa lui albă, purtînd tradiţionala tocă africană, conducătorul guineez îşi reafirmă poziţiile deja exprimate anterior: «Înţelegem să ne exercităm în mod suveran dreptul la independenţă, dar să rămînem alături de Franţa. În această asociere cu Franţa, vom deveni un popor mîndru, liber şi suveran». Însă aici, în această sală a congreselor supraîncălzită, aceste idei moderate capătă alura unei sfidări. Aclamaţiile din sală, care subliniază fiecare cuvînt al lui «sili», au transformat repede acest discurs într-un rechizitoriu violent. Îngrămădit în fotoliul său, alb ca varul, obosit, De Gaulle este profund iritat. Îi replică însă lui Sekou Touré cu o voce, mai degrabă, plină de melancolie: «S-a vorbit de independenţă. Spun, şi aici, mai răspicat decît altădată, că independenţa este la dispoziţia Guineei care poate să şi-o însuşească la 28 septembrie, răspunzînd **nu** propunerii care i se face»".

Zarurile au fost aruncate. Pentru De Gaulle, afrontul s-a produs, fapt pentru care nu-l va ierta niciodată pe Sekou Touré. De acum înainte, Franţa îşi multiplică maşinaţiunile faţă de conducătorul guineez. Administratorul coloniilor, Pierre Bas, este însărcinat să-l informeze pe Sekou Touré că prezenţa sa este indezirabilă în avionul prezidenţial care-l poartă a doua zi pe De Gaulle la Dakar. La rîndul său, ministrul Cornut-Gentille se străduieşte, în numele unei vechi prietenii, să-l convingă pe Sekou Touré să-şi ceară scuze în faţa lui De Gaulle. Decolonizarea, după moda gaullistă, nu este scutită de un paternalism întrucîtva învechit.

În cursul unei conferinţe guvernamentale, generalul Grossin, directorul SDECE, este mai la obiect. Ce facem cu Guineea?, întreabă el. Bernard Cornut-Gentille îl asigură că la asupra sa cazul Sekou Touré, pe care îl cunoaşte bine şi pe care, cu sprijinul lui Houphouet-Boigny, preşedintele Coastei de Fildeş, îl va pune la punct. Timp îndelungat, Franţa a acordat ajutor financiar lui Sekou Touré. Cornut-Gentille uită, însă, că acesta, în loc să se îmbogăţească după exemplul altora ca el, a folosit banii pentru dezvoltarea partidului său, dovedindu-se un om integru, fapt pentru care guineezii îl venerează pe „sili", elefantul încăpăţînat. Administraţia franceză încearcă să constituie un front în apărarea propunerii gaulliste. La Paris, ministrul pentru teritoriile franceze de dincolo de mări intră în contact direct cu animatorii «Blocului african» din Guineea, un mic partid alcătuit, în special, din parlamentari, pentru a-l determina să se alăture proiectului gaullist. În Guineea, colonelul Pélicier convoacă în tabăra Mangin de la Conakry pe toţi ofiţerii pentru a-i determina să voteze **da** în codul referendumului. Trudă zadarnică! „Sili" înlătură toate obstacolele. La 28 septembrie, acel **nu** preconizat de Sekou Touré primeşte 1 136 324 de voturi, faţă de 56 901 pentru **da**. La 2 octombrie, independenţa Guineei este proclamată la Conakry, iar Sekou Touré devine şef de guvern.

Franţa a aşteptat ziua de 2 ianuarie 1960 pentru a recunoaşte noul stat guineez. Între timp, nu schimburile diplomatice au fost grija principală a administraţiei gaulliste care a declanşat o acţiune globală de destabilizare. De altfel, timp de douăzeci de ani, pe solul guineez se va succeda complot după complot. Serviciile secrete franceze, chiar dacă vor ceda progresiv terenul omolonilor lor vest-germani (BND), CIA sau portughezilor (PIDE), nu vor lăsa niciodată să le scape cu totul prada din gheare. Împotriva conducătorului guineez se află întregul dispozitiv de spionaj occidental.

Imediat ce au fost cunoscute rezultatele referendumului din 1958, Guineea devine, pentru SDECE, un obiectiv. Colonelul Tristan Richard, responsabil al sectorului Africa-Orientul Mijlociu, instalează în Guineea trei agenți. Maurice Robert, șef de post la Dakar, recrutează o duzină de „onorabili corespondenți". Trebuia creată o nouă rețea de informații capabilă să informeze rapid guvernul francez asupra orientărilor Guineei. „Am fost recrutat de serviciile franceze", mărturisește Bangouri Karin, animatorul „Blocului african din Guineea" (BAG), apoi secretar de stat la ministerul minelor și industriei din Guineea, prin intermediul lui Jacques Perier, care reprezenta interesele franceze din India. „În iulie 1959, – își amintește el – i-am întîlnit pe bulevardul Raymond Poincaré pentru a-i da primul raport. Consemnul secret al serviciilor speciale franceze era, pe atunci, să intrăm în guvernul de uniune și în administrație și să imprimăm activităților o orientare către interesele franceze pe toate planurile și, în special, pe plan economic, cultural și politic". „Am fost recrutat de către intendentul militar Arens, se destăinuie Keita Noumandian, șeful statului-major al armelor reunite. Primele contacte au fost stabilite de căpitanul Boureau, care funcționa, oficial, ca atașat de presă la ambasada Franței în 1960. Din cînd în cînd, căpitanul Boureau trecea pe la mine pe-acasă pentru a lua informații despre armată, moralul trupelor, relațiile armatei cu guvernul".

Serviciile secrete franceze dădeau o foarte mare atenție acordurilor economice pe care le-ar fi putut încheia Guineea cu țările din estul Europei. Sume importante de bani sînt cheltuite pentru a favoriza prezența societăților franceze. Începînd din acea perioadă, în Guineea se instaurează o corupție generalizată. În paralel cu aceasta, SDECE acționează pentru dezorganizarea finanțelor Guineei, care tocmai se retrăsese din „zona francului", creîndu-și o bancă națională proprie și o monedă națională. Într-o primă etapă, Sekou Touré se hotărăște să folosească rezerva de bilete CFA (franci Africa Centrală) pentru a plăti achizițiile făcute din celelalte țări africane, însă Parisul nu-i oferă timpul necesar. Dintr-o singură mișcare, Banca Franței hotărăște să anuleze toate vechile bancnote CFA, iar SDECE primește ordinul să producă bani falși. În acest sens, colonelul Beaumont este însărcinat cu supravegherea imprimării, în localurile SDECE din bulevardul Mortier. Efectele, afirmă astăzi unul dintre ofițerii superiori ai SDECE, au fost peste așteptări: „Biletele noastre erau mult mai bune decît ale lor". La Conakry s-a instaurat panica. Francul guineez devenise o monedă de paie, care trăia în umbra CFA, cu atît mai mult cu cît Parisul își multiplica acțiunile de ridiculizare a regimului de la Conakry.

De Gaulle, însă, nu se mulțumește cu această ultimă acțiune de destabilizare. SDECE sabotează, în mod discret, călătoria la Londra a lui Sekou Touré, după care se hotărăște să dea lovitura de grație: să-l elimine pe „sili" și să instaureze cu forța un nou regim la Conakry. Din ex-metropolă, un ex-administrator de dincolo de mări în Guineea conduce operația. Serviciul „Action" a delegat un as al batalionului 11 de șoc pentru a comanda agenții. În capitala guineeză, căpitanul Boureau-Mitrecey, un veteran al contraspionajului din Tanger, asigură legătura cu opoziția internă. De la Abidjan, în Coasta de Fildeș, Jacques Achard, consilier al ambasadorului Yves Cuéna, supraveghează pregătirile la frontieră. Postul din Dakar, unde se află Maurice Robert, servește de arierbază.

În Guineea, începe hărțuiala. Postul de radio „Du-

Beau Bo execută una din numeroasele sale imitații umane, cu prilejul unei serbări organizate de Institutul de Tehnologie de la Rochester (New York). Maimuța, un capucin în vîrstă de 35 de ani, și stăpînul său, de 55 de ani, au apărut în cadrul a numeroase spectacole cu public și pentru televiziune. Cei doi lucrează împreună de aproape două decenii

O echipă specială de experți de la fundația Guinness, din Londra, s-a deplasat la Liubliana, pentru a verifica dimensiunile record ale celui mai mare salam din lume tip „Mortadella", fabricat de Întreprinderea Mercator din Postojna. Exemplarul a fost apoi inclus în enciclopedia Guinness a recordurilor: 6,5 m lungime și 560 kg greutate. S-au folosit, pentru a-i da forma, 220 m sfoară specială, prepararea sa durînd 85 de ore. Recordul anterior aparținuse tot unei fabrici slovene, din Nova Gorica. După ce a fost măsurat, produsul a fost oferit aprecierii consumatorilor, care au putut constata, de data aceasta, recordul de calitate

bois" al SDECE a luat contact cu „maquis"-ul organizat în munții Foutah Djalon, o regiune opusă, prin tradiție, regimului de la Conakry. Căpitanul Marie, aflat în garnizoana de lîngă Dakar, face incursiuni frecvente în teritoriul guineez. La Conakry, SDECE poate conta pe o rețea de comercianți și industriași. La sfîrșitul anului 1959, totul este gata, dar, in extremis, colonelul Tristan Richard primește la Paris ordinul de a bloca operația, deoarece se produseseră desconspirări. Sekou Touré era la curent cu acțiunea. Ce s-a întîmplat? „Pe plan tehnic", spune un responsabil al SDECE, „operațiunea a fost foarte prost organizată. Din cauza insuficienței mijloacelor, serviciul secret a recrutat ofițeri din cadrul trupelor staționate în țările africane vecine, așa încît la Dakar a circulat zvonul că francezii pregătesc ceva în secret".

În aprilie 1960, are loc o nouă tentativă. E vorba de aceeași operațiune, însă, de astă dată, se impune inițierea unor raiduri de comando la frontierele cu Coasta de Fildeș și Senegal. Trupele rebele sînt formate, în cea mai mare parte, din emigranți din triburile „Foulah" sau „Peul", o etnie care nu-l agrea pe Sekou Touré. SDECE nu știe însă că, în același timp, un grup de responsabili guineezi au pregătit un alt complot, descoperit însă de serviciile de securitate de la Conakry. Astfel că personalitățile incriminate se denunță reciproc, iar, în întreaga țară, reprezentanții opoziției, crezîndu-se descoperiți, se refugiază cuprinși de panică. La Beyla, Dinn Defelou, Bakouaka și Dindi Fello, localități situate în zona frontierelor cu Coasta de Fildeș și Senegal, sînt descoperite depozite întregi de arme. Este acuzată Franța; mulți francezi aflați în Guineea sînt arestați, dar Sekou Touré, dornic să păstreze legăturile cu fosta metropolă, fie și numai din punct de vedere economic, nu vrea să rupă relațiile diplomatice. În urma operațiunii, un singur francez este cu adevărat inculpat – un farmacist pe nume Pierre Rossignol, acuzat de complicitate cu un funcționar bănuit că ar fi cadru al SDECE. La Paris, această afacere provoacă emoție și, după o campanie de presă bine orchestrată, Franța va obține eliberarea farmacistului.

În noiembrie 1965, se produce altă lovitură de teatru. De la tribuna Națiunilor Unite, Achkar Marouf, delegat guineez, acuză din nou Franța de a fi vrut să răstoarne regimul de la Conakry. Vorbind de un complot „permanent" împotriva țării sale, îi acuză pe Raymond Tribaulet, ministrul francez al cooperării, și pe Louis Jacquinot, ministru de stat. În cursul unui miting gigant, Sekou Touré denunță public pe acest „deus ex machina" al complotului fără sfîrșit, care este Jacques Foccart, însă acesta, avînd funcția de secretar de stat la afacerile africane și malgașe, protestează, declarîndu-se nevinovat. Profitînd de situație, la Conakry, un comerciant, Mamadou Touré (micul Touré), încearcă să formeze un partid de opoziție. Punîndu-se de acord cu mai mulți miniștri, între care Fodeba Keita, creatorul celebrului balet din Africa, el plănuiește înlăturarea lui Sekou Touré. Tentativa însă eșuează, iar în țară este declanșată o represiune necruțătoare. La ambasada Franței, locotenentul Henri Moutin s-a întîlnit, în repetate rînduri, cu „micul Touré", unul dintre complotiști. Ofițerul SDECE avea multiple contacte la Conakry, fapt pentru care, simțindu-se urmărit, este înlocuit, cu cîteva săptămîni înainte de declanșarea operației, cu căpitanul Languetin.

Agitația constantă din mediul cetățenilor francezi îi este de ajuns lui Sekou Touré pentru a lua măsuri energice, și, în noiembrie 1965, îi expulzează pe membrii ambasadei Franței, rupînd relațiile diplomatice.

În 1969 și 1970, CIA, BND-ul vest-german și PIDE portugheză vor întreprinde mai multe operațiuni armate, însă Parisul, prudent, se mulțumește să acorde un timid sprijin logistic. E nevoie ca, la conducerea SDECE să fie numit generalul Marenches, pentru ca Parisul să reia lupta sa necruțătoare împotriva lui Sekou Touré, prin pregătirea unui complot în 1974.

Cu un an înainte de a muri, în 1983, „sili" primește discret la Conakry pe Jacques Foccart, fost secretar al afacerilor africane. La această întîlnire, Houphouet-Boigny oficiază ca intermediar, asigurîndu-se personal că invitația făcută de conducătorul guineez nu ascunde nici o capcană și punînd la dispoziția fostului demnitar francez unul din avioanele sale personale. „Să nu mai vorbim de trecut", propune Sekou Touré. „Ba da, să ne explicăm", replică Jacques Foccart. „Spuneți-mi motivele urii dumneavoastră față de generalul De Gaulle". „Pe atunci", răspunde Sekou Touré, „Franța a avut o atitudine incalificabilă. De ce a lăsat cu bună știință să se altereze, în portul Marsilia, o cantitate apreciabilă de alimente destinate poporului meu? Fără să mai vorbim de comploturi..."

Serie neagră în Camerun

Domnul prim-ministru se agită, pentru că, în sudul Camerunului, în ținutul Bamileke, s-a aprins din nou flacăra revoltei. Directorul SDECE este convocat la Matignon și întrebat pe un ton nervos de către premier: „Ce informații aveți din Camerun? Ar trebui să faceți ceva!". Iar șeful spionilor răspunde: „La ei, din cauza organizării tribale, dacă pui mîna pe șef, ai terminat. Iar șeful e Felix Moumié, care acum se află în Europa. Ne putem debarasa de el..."

Scena de mai sus nu e nici închipuită, nici extrasă din cine știe ce povestire fantastică. Într-o zi întunecoasă a toamnei anului 1960, a avut într-adevăr loc o vizită la Matignon.

Să ne întoarcem cu cîțiva ani în urmă. Încă din 1955, Camerunul este frămîntat de adînci tulburări. În sud, triburile „Bamileke" reclamă independența imediată. Opoziția, reprezentată de „Uniunea populațiilor din Camerun" (UPC), este una dintre cele mai active din Africa. Pierre Mesmer, pe atunci înalt comisar, încearcă să stabilească legături cu Um Nyobe, conducătorul UPC, însă în zadar. Moumié, „crabul negru" – simbol emblematic al Camerunului – se revoltă; Maurice Delauney, comandantul regiunii, este partizanul unor măsuri radicale. Iată ce-și amintește el: „Operația cea mai spectaculoasă a fost cea care mi-a permis să distrug în întregime sediul UPC din Bamenda (Camerunul britanic). Într-o noapte senină, o mînă de oameni hotărîți, francezi, ajutați de unii camerunezi, au trecut frontiera britanică, au ajuns la Bamenda, au pătruns în sediul UPC, au incendiat toate clădirile și au scos din luptă cîțiva din responsabilii partidului. Din nefericire, Moumié nu se afla acolo în acea zi".

În Bamileke, judecata este foarte sumară. În luna septembrie 1958, soldații l-au asasinat cu sînge rece pe Rubem Um Nyobe, în apropiere de satul său na-

tal, Boumnyebel. In „Carnetele secrete ale colonizării", ziaristul Georges Chaffart povestește cum a fost ucis liderul UPC de către oamenii căpitanului Agostini, ofițer de informații.

„Deodată, trăgătorii Saras (ciadieni) dau peste patru oameni ascunși în tufișuri, care încearcă să scape fugind. Unul dintre ei poartă o servietă voluminoasă. În raportul său verbal, sergentul-major va spune că l-a remarcat imediat ca pe un «intelectual» și că a făcut somațiile regulamentare. Și, cum toți fugarii continuau să alerge, a dat ordin de tragere. Toți au căzut". Locotenent-colonelul Jean-Marie Lamberton, fostul șef al Biroului 2 al forțelor terestre din Extremul Orient, pe atunci în Camerun, nu-și va dezaproba subordonatul. Nici un reproș din partea lui Daniel Doustin, viitorul patron al DST, pe atunci delegat al înaltului comisar pentru sudul Camerunului. De acum înainte, calea e liberă pentru candidatul francezilor, Ahmadou Ahidjo.

Noul șef al UPC, Felix Moumié, un medic de treizeci și trei ani, cîștigă din ce în ce mai multă audiență, astfel încît Ahidjo nu mai controlează sudul Camerunului și este constrîns să ceară ajutor Franței. Chiar înainte de proclamarea independenței, Camerunul a semnat, în cel mai mare secret, un acord de cooperare militară cu metropola, fapt care-i permite lui Ahidjo să solicite în mod oficial sprijinul Parisului. Iar Jacques Foccart pledează cauza în fața lui De Gaulle, care acceptă. În sudul Camerunului, colonelul Du Crest de Villeneuve, un veteran din timpul războiului, considerat prea timorat, este înlocuit cu generalul Briand, „un adevărat viking", un colos blond cu ochi albaștri, care vine direct de pe frontul algerian. În Indochina, Briand a comandat regimentul 22 de infanterie, reputat prin cruzimea lui. În primele luni ale anilor 1960, cinci batalioane curăță pădurile din regiunea Sanaga și-i reprimă în mod brutal pe rebeli. Mai multe zeci de sate sînt incendiate și rase de pe suprafața pămîntului. Mulți ofițeri vor fi de părere, mai tîrziu, că s-ar fi putut evita o asemenea baie de sînge.

Felix Moumié a scăpat ca prin minune. SDECE are, de acum înainte, cale liberă pentru o operație „Homo" (exterminare), termen foarte la modă în cadrul serviciului „Action", de la începutul războiului din Algeria. Exilat din Camerun, conducătorul UPC trăiește între Accra, în Ghana, și Conakry, în Guineea. Călătorind mult în Africa și în Europa, Moumié este o țintă ideală pentru serviciile speciale. Viața lui personală agitată permite să fie atras într-o capcană. Pentru această misiune delicată, colonelul Roussillat, șeful serviciului „Action", a selecționat un „onorabil corespondent" cu un trecut agitat. „Un as și un caz", mărturisesc foștii lui camarazi. „Parcă era un tigru, cu părul lui roșcat și răvășit", povestește un ofițer din serviciul „Action". „Prin '53 și '54, cînd avea aproape 60 de ani, tot mai venea să facă salturi cu parașuta la Cercottes".

Născut la Epinal, „Marele Bill" a fost un curajos luptător în Rezistență; aparținea rețelei de informații „Sussex", aflat în legătură cu Intelligence Service-ul britanic. După război, nu reușește să se reacomodeze cu viața civilă. Din cînd în cînd, este văzut la prietenul lui, Pierre Fourcaud, director adjunct al SDECE. Apoi, bătrînul pleacă în Indochina, în comando-ul „Conus", al serviciilor secrete. Mai tîrziu, îl găsim la uzinele Simca, însărcinat cu menținerea ordinii împotriva CGT (Confederația Generală a Mun-

Micuța Silke a cîștigat, ca premiu la o tombolă, un nap mare cît capul unui copil. Tombola cu legume este punctul de atracție al încheierii culesului în grădina școlii, realizat de elevii din orașul Gera (R.D.G.), prilej al unui festival anual. Cei mai buni elevi sînt recompensați, între altele, prin exponatele de excepție ale recoltei lor

Andy Warhol, reprezentant de prestigiu al curentului Pop Art, care a transformat imaginile celor mai banale obiecte, dar și ale superstarurilor, în piese de muzeu, a decedat, la New York, în vîrstă de 58 de ani. Una dintre lucrările sale, intitulată „19 cenți", reprezintă cutia unei simple conserve de supă. Realizată în 1978, ea a fost vîndută, în același an, la galeria de licitație Sotheby's, contra sumei de 95 000 de dolari

„PISCINA"

citorilor). Intre timp nu pierde contactul cu serviciul secret, continuind să se antreneze şi să dea o mină de ajutor serviciului „Action" in lupta sa împotriva FLN. In 1960, „Marele Bill" lucrează sub acoperirea de ziarist. Instalat la Geneva, este trimis al agenţiei „Acmé". Călătoreşte între domiciliul său parizian, din strada Vercingetorix, nr. 68, şi un apartament închiriat intr-o vilă elveţiană, în Geneva, Strada Mare, nr 42. Deşi face multe călătorii în Africa, nu scrie decit foarte puţine articole.

Toţi actorii sint pe locurile lor: tragedia lui Felix Moumié poate începe. SDECE are versiunea sa proprie despre asasinat, foarte tehnică, foarte brutală, povestită aici pentru prima oară de către un ofiţer superior. „L-am folosit pe «Marele Bill» camuflat în ziarist elveţian. In august 1960, în această calitate l-a contactat pe Moumié la Accra. Amîndoi s-au împrietenit, şi Bill i-a propus camerunezului să vină la Geneva pentru a urma un tratament, fiind suferind de ficat, la un medic excelent pe care i-l recomanda. Trecuseră trei luni, însă Felix Moumié nu apărea în Elveţia, fapt care ne punea pe gînduri. Dar, intr-o zi de octombrie, el îi telefonează lui Bill, spunîndu-i că se află la Geneva şi că vrea să-l vadă".

Felix Moumié a sosit la Geneva pe 2 octombrie. Fără îndoială că nu are încredere în Bill. Abia pe 10 octombrie se hotărăşte să-i telefoneze. De altfel el prevăzuse să plece în Africa pe 9 octombrie, însă nu a mai găsit locuri in avion. Trebuia să aştepte cîteva zile în plus. Fiindcă se plictisea, îi telefonează „Marelui Bill".

„Agentul nostru", continuă ofiţerul de la SDECE, „îl invită simbătă, pe 15 octombrie, să ia cina într-un restaurant din vechea Genevă, la «Plat d' argent». Moumié vine la întîlnire, împreună cu un student camerunez de la Clermont-Ferrand, Jean-Martin Fchapchait[11]. Abia sosit, Moumié este chemat la telefon, fapt pentru care se miră, deoarece nimeni nu ştia că se află în acest restaurant. Totuşi se duce. Ziaristul îl ţine de vorbă pe student, arătîndu-i cîteva documente confidenţiale despre ţara lui, şi toarnă discret puţin thallium în paharul cu coniac al lui Moumié. Conducătorul camerunez revine la masă, plîngîndu-se că, de fapt, nu-i răspunsese nimeni la telefon. Vorbeşte mult, însă nu-şi bea paharul, care rămîne pe masă. Agentul nostru repetă stratagema, cu paharul de vin. Manevra e periculoasă în prezenţa celor doi oameni. În sfîrşit, Moumié îşi bea vinul. E perfect. Se va duce să moară la Conakry, unde nici un medic nu va fi în stare să spună că a fost otrăvit. Va fi acuzat Sekou Touré de asasinat. Totul, însă, e dat peste cap, pentru că, la sfîrşitul mesei, după cafea, Moumié îşi bea coniacul. Doza pregătită minuţios în bulevardul Mortier s-a dublat acum, e prea puternică, iar Moumié va fi spitalizat la Geneva în noaptea următoare. Agentul a făcut o greşeală", conchide ofiţerul SDECE cu cinism. „Ar fi trebuit să verse paharul cu coniac pe masă".

Dupa cină, Felix Moumié se duce la hotel. Cuprins în zori de dureri violente de stomac, este transportat de urgenţă la spitalul cantonal din Geneva. De profesie medic, militantul declară cu luciditate celor din jur: „Am fost otrăvit cu thallium, voi muri". Medicii, însă, nu-l cred şi Felix Moumié moare pradă unor suferinţe inimaginabile. Autorităţile elveţiene vor aştepta două săptămîni ca să se hotărască să ratifice ipoteza otrăvirii. În sfîrşit, pe 29 octombrie, poliţia emite un mandat internaţional împotriva „Marelui Bill" care de mult nu se mai află în Elveţia. În schimb, aceeaşi poliţie uită pe un alt agent al SDECE venit de cîteva zile într-un mare hotel din Geneva: e omul care i-a telefonat lui Moumié la restaurant. Se află acolo pentru a-l „acoperi" pe „ziarist", în caz de pericol. În privinţa capetelor de acuzare reţinute împotriva „Marelui Bill", acestea sînt copleşitoare. Jean-Francis Held, ziarist la „Liberation", a făcut o anchetă la faţa locului, la Geneva. După ce s-a întîlnit cu autorităţile judiciare elveţiene, el arată că a găsit în casa „Marelui Bill" o mulţime de documente: un carnet de note, un fel de jurnal privind războiul din Indochina care cuprindea, între altele, o listă cu diferite modalităţi de a ucide un om fără a lăsa urme, planuri, proiecte privind un atentat asupra unei personalităţi din Berna şi, mai ales, fragmente de thallium în buzunarul unei haine abandonate în grabă. Justiţia elveţiană nu reuşeşte, însă, să-l prindă pe „Marele Bill". După asasinat, omul SDECE s-a refugiat într-o casă închiriată de către serviciile secrete franceze pe Coasta de Azur. La puţin timp după aceasta, generalul Grossin obţine radierea lui de pe lista persoanelor căutate de poliţie. „Marele Bill" poate circula în libertate prin Franţa.

Aventurierului, însă, nu-i vine să stea locului. Face dese plimbări în străinătate, astfel că este arestat în Belgia, apoi extrădat, în 1975, autorităţilor elveţiene, unde este inculpat de omucidere voluntară. Autorităţile franceze exercită presiuni discrete pentru salvarea agentului. La sfîrşitul anului 1980, „Marele Bill" este achitat. Eliberînd un bătrîn obosit, autorităţile elveţiene nu bănuiesc că au evitat, în acest fel, un episod de western. De mai multe luni, prietenii agentului plănuiseră să atace închisoarea, scop în care închiriaseră un elicopter.

Lovituri de stat în Africa

„Obiect al afacerilor: casă mobilată – prestări servicii" sau „Hotel mobilat – pensiune de familie"... Astfel sînt definite raţiunile sociale, la Camera de comerţ din Paris, ale stabilimentelor de prostituţie de lux, cum ar fi Villa Montespan sau Villa des Marroniers. Numeroase instituţii de acest soi, cu clientelă diversă, sînt în atenţia serviciilor speciale, a SDECE în primul rînd, deoarece sînt frecventate de mulţi oameni de afaceri, lideri politici, diplomaţi care vizitează Franţa. Fabienne Brunet – „Doamna Claude" („Violeta", pentru SDECE) – n-a ascuns niciodată că a sprijinit instituţia de la piscina Tourelles (SDECE), graţie confidenţelor culese de la clienţi de către „salariatele" sale [12]. Marie Louise Roblat, „Doamna Billy", – proprietara, între 1943 şi 1978, a stabilimentului „Etoile Kleber", una din casele cele mai reputate din Paris – nu era mai prejos.

Pentru a completa tabloul, unele prostituate, provenind direct de la SDECE, oficiază intermezzo-uri galante în timpul şederii la Paris a şefilor de stat din „lumea a treia", aşa cum a fost Tombalbaye,

[11] Autorităţile franceze nu voiau ca tînărul student să vorbească vreodată despre această cină. A fost expulzat din Franţa în februarie 1961. În 1966, este arestat în urma puciului din Ghana.

[12] „Prietenul doamnei Claude", traficantul de arme Maurice Chabert, a mărturisit că făcea „trafic cu destinaţia Africa, sub oblăduirea guvernului francez."

președintele Ciadului, adus la putere de francezi, după cucerirea independenței, în 1960. După 15 ani, aceștia își pierduseră încrederea în el, pentru că îl bănuiau de tentativa de a ieși din orbita franceză sub presiunea americanilor. Pentru a-l speria, antenele SDECE hotărăsc să lanseze zvonul unei ofensive a disidenților aparținînd Frontului de eliberare națională (FROLINAT), condus de Hissène Habré, (actualul șef al statului ciadian), apropiat dintotdeauna francezilor, deși dînd, deseori, dovadă de poziții personale.

La începutul anului 1975, Tombalbaye efectuează o vizită în Franța. Între două reuniuni politice, petrece cîteva zile într-o vilă la Grasse, în compania a două tinere franțuzoaice, amabil prezentate de gazdele sale. SDECE află, astfel, că Tombalbaye se așteaptă, dintr-o clipă în alta, să intre în posesia unei cantități imense de aur. Din alte surse, la SDECE se mai afla că șeful de stat ciadian se pregătește să vîndă drepturi de prospecțiuni petroliere unei firme americane. În aprilie, în Ciad izbucnește o revoltă, Tombalbaye este asasinat și înlocuit cu generalul Malloum.

Duminică, 26 august 1973, dr. Outel Bono se instalează, gînditor, în autoturismul său DS, parcat în strada Roquette din Paris. E un moment foarte important pentru el. Medic în Ciad, conducător al opoziției democratice, urmează să plece în țară, după dificile negocieri purtate cu francezii. Deodată, un automobil 2 CV, de culoarea muștarului, se oprește în dreptul său. Un bărbat deschide focul asupra lui cu un pistol de calibru 9 mm.

Misterul pare total. Văduva lui dr. Bono, Nadina, de profesie învățătoare și de naționalitate franceză, este luată în grija unui personaj straniu: colonelul Henri Bayonne, veteran al BCRA, care a condus mult timp o întreprindere de construcții în Republica Centrafricană și căruia nu-i sînt străine serviciile speciale. Datorită fostului ministru al planificării din Ciad, Dinguibai, membru, ca și el, al „Marii Loje naționale" (francmasonice) a Franței, colonelul îl cunoscuse pe Outel Bono. Iar Dinguibai dăduse de înțeles că doctorul Bono, om integru, victimă frecventă a represiunilor din Ciad, era o promisiune pentru interesele francezilor. Bayonne își arogă dreptul să vorbească în numele unor prieteni „bine plasați". Bono – spunea el – ar putea scoate Ciadul din impas și crea o adevărată democrație. Însă doctorul ezită, deoarece nu-l încîntă ideea de a fi sprijinit să ia puterea printr-o lovitură de stat, fie ea chiar pre-

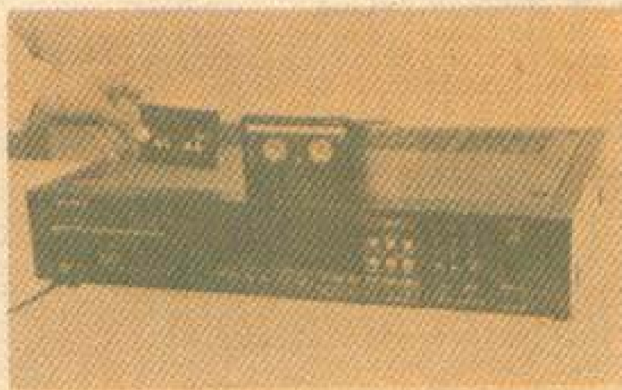

Tradiționala cursă de reni, care are loc anual la Inari, în Laponia finlandeză, a inclus, printre favoriți, renul Kiila, condus de schiorul Reino Kuusela

Tîrgul internațional de jucării de la Londra a numărat printre exponatele sale inedite un om confecționat, în întregime, din piese ale jocului de construcție pentru copii, „Lego". La realizarea lui, care a durat cinci săptămîni, s-au folosit nu mai puțin de 15 000 de asemenea piese conectate între ele

O casetă obișnuită (dreapta) este comparată cu o bandă audio digitală, de dimensiuni mult mai mici. Firma japoneză Sony a prezentat, astfel, noua sa generație de casetofoane și casete audio. Au precedat-o, în acest domeniu, firmele Aiwa și Matsushita

zentată într-o optică liberală. In cele din urmă acceptă, cu condiția ca luarea puterii să fie ratificată de o adevărată consultare populară și de reforme radicale. In lunile următoare, în Ciad este răspîndit programul său de guvernare, iar plecarea lui în patrie va fi anunțată într-o viitoare conferință de presă. Dar, cu o săptămînă înainte de data plecării, dr. Outel Bono este asasinat.

Izbucnește, apoi, afacerea Claustre. Etnologul Francoise Claustre face parte dintre ostaticii reținuți de Hissène Habré. Guvernul francez trimite reprezentanți la fața locului, între care și un specialist al serviciilor secrete, căpitanul Pierre Galopin, care, între 1963 și 1972, a operat în Ciad, în special împotriva FROLINAT. Situația e cu atît mai complexă, cu cît experții de la Elysée și SDECE mizează pe mai multe piste în același timp. Astfel, oficial, Franța l-a susținut pe Tombalbaye, apoi – după ce acesta s-a îndepărtat de ea – pe generalul Malloum. Maiorul Camille Gourvennec controlează puterea locală ca șef al Centrului de coordonare și exploatare a informațiilor, o filială ciadiană a SDECE. Acesta avea informatori în cadrul Misiunii de reformă administrativă (MRA), condusă, în 1974, de Pierre Claustre care, în ciuda aparențelor, nu aparținea SDECE, chiar dacă a apelat la sprijinul acestora pentru eliberarea soției sale.

În același timp, serviciile secrete franceze încearcă să neutralizeze mișcarea FROLINAT. Dar a-i da lui Galopin o nouă misiune în Ciad înseamnă a-l trimite la moarte sigură, mai ales că oamenii lui Hissène Habré își pot aminti că el a fost conducătorul unei vaste operațiuni de represiune în această țară. Ceea ce s-a și întîmplat: căpitanul Galopin este prins, torturat și executat.

La puțin timp după aceasta, Thierry Desyardis, reporter la „Le Figaro", are o întrevedere cu Hissène Habré care îi dă posibilitatea să asculte o bandă imprimată cu „Confesiunile căpitanului Galopin". În aceste confidențe, Galopin arată că Outel Bono a fost asasinat de un oarecare „Leonardi", la inițiativa maiorului Gourvennec. Întrebat de identitatea asasinului, colonelul Bayonne arată că „Leonardi" este de fapt „Leon Hardy", pseudonimul lui Claude Bocquel, fost polițist al prefecturii Parisului.

Interogat de magistratul instructor, Bocquel se jură că nu are nimic comun cu moartea lui dr. Bono. Dimpotrivă, adaugă el, colonelul Gourvennec mi-a cerut să „mă ocup" de un alt doctor ciadian – de Abba Sidick, conducător al FROLINAT.

Misterul continuă să rămînă. Outel Bono a fost oare asasinat ca urmare a unor diferende dintre diferitele fracțiuni ale serviciilor secrete franceze de la Paris și de la N' Djamena (capitala Ciadului)? Să-l fi ucis oare cei cărora le era teamă să nu ajungă la putere în Ciad un conducător prea independent? Suspectul numărul 1, în această afacere, colonelul Camille Gourvennec nu va mai putea vorbi niciodată: a decedat în urma unui cancer, după opinia unora, sau prin otrăvire, după părerea altora. Francoise Claustre, eliberată între timp, grație unor livrări de arme consimțite de Hissène Habré, s-a refugiat într-o tăcere de nepătruns. Cel care a ordonat întemnițarea ei a redevenit, între timp, „prietenul Franței". Nadine Bono, recăsătorită, învățătoare în sudul Franței, așteaptă, în continuare să se facă dreptate. Dar SDECE a clasat dosarul...

Egipt, 1956 – Operațiunea „Mușchetar"

Unii membri ai guvernului condus de Guy Mollet moșteniseră gustul secretului din timpul Rezistenței: astfel că se delectau pregătind intervenția împotriva Egiptului. Ministrul de externe, Christian Pineau, era șeful rețelei de informații „Cohors" a mișcării socialiste clandestine „Liberation-Nord". Ministrul apărării naționale, Bourges-Maunoury, a lucrat în BCRA, ca și Louis Mangin, care coordona acțiunile paramilitare. În 1956, acesta fusese detașat oficial la Ministerul apărării naționale și efectua un scurt stagiu la direcția SDECE. În fine, patronul de atunci al SDECE, Bouriscot, vechi luptător în Rezistență, socialist, superviza diferitele reuniuni unde se elabora planul expediției asupra Suezului, cu numele codificat „operațiunea Mușchetar". Rolul lui era hotărîtor: punea de acord Serviciile speciale israeliene cu cele engleze, care, cu numai cîțiva ani în urmă, erau într-un război necruțător.

Nici relațiile dintre francezi și israelieni n-au fost întotdeauna dintre cele mai bune. În septembrie 1948, un comando al mișcării israeliene „Irgoun" îi asasinase pe mandatarii ONU în Israel, contele Folke Bernadotte și colonelul Andre Serot. Or, colonelul Serot era unul dintre fondatorii Serviciului de informații al aviației și un observator al Serviciilor speciale franceze din Palestina.

Fapt e, însă, că, în 1956, trio-ul Israel – Franța – Marea Britanie a acționat din nou împotriva lui Nasser.

Începînd cu luna iunie, Pierre Boursicot declanșează operațiunea „Diaspora II". Este vorba de primirea unei importante delegații israeliene, în urma unei întrevederi exploratorii a guvernului francez cu Shimon Peres și generalul Moshe Dayan. În noaptea de 17 iunie 1956, un avion „Nord 2 000", venind de la Tel-Aviv, aterizează la baza aeriană a SDECE de la Persau-Beaumont. Prima reuniune se ține la un prieten al lui Bourgès-Maunoury, în apropiere de Chantilly. De partea israeliană, erau prezenți: Moshe Dayan, Shimon Peres, atașatul militar la Paris, colonelul Hakabi, și Joseph Nahmias. De partea franceză: generalul de divizie Lavand, generalul Challe, Louis Mangin, Pierre Boursicot și adjunctul său la SDECE, prefectul Louis Lalanne, și colonelul Branet, de la statul-major particular al ministrului pentru Algeria. Obiectivul întrevederii: discutarea unei intervenții directe, cu acordul englezilor, împotriva lui Nasser. Or, la 26 iulie, criza se agravează: Nasser naționalizează Canalul Suez. În octombrie, după afacerea „Athos" (care a dus la răpirea lui Ben Bella – n.n.), francezii sînt convinși că trebuie să dea lovitura de grație. SDECE organizează o nouă conferință într-o vilă din Sèvres: ministrul israelian al apărării, Shimon Peres, generalul Dayan și ministrul afacerilor externe, Golda Meir, se întîlnesc cu Bourgès-Maunoury, Abel Thomas și Louis Mangin. Se încheie un acord militar, în baza căruia Franța trebuie să livreze Israelului avioane „Mystère IV". La puțin timp după aceasta, urmează o întîlnire la nivel înalt: Guy Mollet în persoană se află față în față cu Ben Gourion, cu Dayan, dar și cu Selwyn Lloyd, ministrul britanic al afacerilor externe, tot în vila SDECE. Este declanșată acțiunea „Mușchetar".

SDECE crease la Aubagne un organism special pentru dirijarea operațiunilor „Action", în Egipt. Nume codificat: RAP 700. Căpitanul Paul Leger le supervizează. El va conduce activitatea celor „două

sute" din batalionul 11 de șoc, sosiți în Cipru. „Suta" locotenentului Henri Moutin, specialist în acțiuni subversive, va fi parașutată împreună cu membrii diviziei a 10-a de parașutiști. În Cipru, una din misiunile-cheie ale batalionului 11 de șoc este astfel definită: să pună capăt „războiului undelor". La Cairo, postul de radio „Vocea arabilor", care îndemna la revoluție, avea un procentaj ridicat de ascultători. Francezii îi opuneau postul de radio „Somera", care emitea din Cipru și era finanțat de Quai-d' Orsay. Englezii înființaseră postul de radio „Sharq al-Adna", rebotezat „Near East Arab Broadcasting Corporation", care emitea de la Zyghi, în sudul Ciprului, și era dirijat direct de „Intelligence Service". Ambele posturi difuzau în direcția Egiptului, fără succes. De altfel, în momentul în care se declanșează operațiunea „Mușchetar", personalul arab al postului de radio englez declară o grevă, în timp ce BBC-ul critică aventura militară. Alegerea Ciprului, ca bază de plecare, este deosebit de riscantă pentru englezi, căci armata clandestină cipriotă, EOKA, a generalului Grivas, desfășoară aici lupte de gherilă.

Oricare ar fi fost rezultatul intervenției în regiunea Suez, SDECE hotărîse să distrugă postul de radio Cairo. Căpitanul Paul Leger își amintește: „Radio-Cairo fiind, la acea vreme, principalul canal de difuzare a propagandei luptătorilor din mișcarea de eliberare algeriană, „am primit ordinul să studiez cea mai bună metodă de a-i produce maximum de distrugeri. Așadar, m-am adresat serviciului special pentru a obține toate informațiile necesare punerii în aplicare a operației. În ciuda repetatelor mele cereri, agenții de la fața locului nu mi-au furnizat decît foarte puține indicații și precizări indispensabile elaborării ordinului de acțiune și mijloacelor de punere în aplicare a acestuia. Împotriva oricărei logici și din lipsa de informații, m-am pregătit să mă deplasez eu însumi la fața locului, pentru a mă documenta. În cele din urmă, și față de ostilitatea reprezentanților serviciilor de informații care nu vedeau cu ochi buni faptul de a merge și a le nărui frumosul eșafodaj al rețelelor proprii, misiunea a fost anulată".

La ce folosea o operație amănunțită vizînd distrugerea postului de radio Cairo, atîta timp cît state-

Tradiționalele lupte cu tauri din Spania au devenit un motiv de controversă. Membrii grupului ecologist „Alternativa verde" au demonstrat recent, în fața arenelor „Las Ventas", din Madrid, împotriva coridelor. „Luptele cu tauri nu sînt nici artă, nici cultură", au afirmat ei

Doi poștași din Londra au folosit, în scopul unei deplasări cît mai operative, un tandem tip „Rucker 1884". S-au bucurat, se pare, de succes – și ca apariție și ca rapiditate în distribuirea corespondenței...

Prin tradiție, orașul polonez Przemysl a fost centrul unei inedite industrii de pipe lucrate de mînă. Unul dintre producătorii importanți, cooperativa „Przyszosc", a expediat recent peste două mii de pipe în URSS și Irlanda, iar alte modele au fost trimise la tîrgurile de pipe din Londra, Anvers și München. În imagine, cîteva din amintitele exemplare artizanale

„PISCINA"

le-majore franco-israelo-britanice se pregăteau să nimicească armata egipteană și să-l îndepărteze de la conducere pe Nasser? Întreaga ambiguitate a acțiunii Suez se află în această enigmă. SDECE, bine informat, nu-i convins că vasta operație militară își va atinge țelul. În schimb, ea poate înlesni lovituri precise. Tot va fi un cîștig, în caz de eșec. Serviciul „Action" speră să pună mîna pe dosarele FLN din strada Abdelkhalek-Saraouat. Mai mult chiar, speră să-l asasineze pe Nasser! Tentativa n-ar fi fost pentru prima oară. În 1954, un agent „torpedo", un ucigaș de profesie, rezervist al serviciului „Action", fusese trimis la fața locului pentru organizarea unui atentat. Jean-Marie Pellay, supranumit „Pachebotul" la BCRA, ratează lovitura. Dar nu va fi decît o amînare.

În noiembrie 1956, se face o nouă tentativă. Generalul Henri Jacquin, șeful misteriosului Birou de studii și legătură (BEL), confirmă: „În privința asasinării lui Nasser, ordinul a fost transmis serviciului «Action» al forței franceze din Cipru, în noiembrie 1956. Acest ordin nu putea veni decît de la primul-ministru de atunci, singurul îndreptățit să desemneze obiectivele «Homo» ale serviciului «Action». De ce nu a fost executat ordinul? Încă din luna iulie 1956, Nasser decapitase rețelele franceză și britanică și chiar israeliană, grație unor informații furnizate din surse proprii..."

La 5 noiembrie 1956, în zori, parașutiștii britanici și francezi – cei din batalionul 10 desant și din batalionul 11 de șoc – sar deasupra orașelor Port-Fouad și Port-Said. În dreptul uzinei de apă, doi oameni din „suta" batalionului 11 de șoc, comandată de locotenentul Moutin, și-au încurcat parașutele în boscheți și au fost uciși cu baionetele. Comandourile, conform planului, ocupă, însă, uzina. Și, pe ansamblu, operația „Mușchetar" își duce la îndeplinire programul. Sprijinite de armata Israelului pe frontul de est, trupele franco-britanice se pregătesc să cîștige bătălia. Dar războiul e pierdut pe plan internațional. De comun acord, sovieticii și americanii cer retragerea corpului expediționar din Egipt.

Americanii se dedau la unele manevre de intoxicare. Astfel, la 6 noiembrie, NATO difuzează un comunicat fals: „Din sursă foarte sigură, raportez mesaj primit din Ankara. Turcia survolată de aparate de reacție. Stop. Aviația turcă alertată. Sfîrșitul mesajului". Americanii urmăreau astfel acreditarea ideii unei acțiuni sovietice. Indus în eroare, postul SDECE din Ankara confirmă informația.

Trupele sînt retrase. Locotenentul Moutin se întoarce la Tipaza, arierbaza batalionului 11 de șoc din Algeria; aici, după interceptarea avionului „Athos" și răpirea lui Ben Bella, statul-major își pusese speranța că aceste două lovituri vor pune capăt războiului. Dimpotrivă, el va continua cu și mai multă cruzime.

Totodată, pînă la sfîrșitul lui 1971, cînd va veni la conducere generalul Grossin, SDECE va continua operațiunile împotriva lui Nasser. „Da, au fost mai multe tentative de asasinare a lui Nasser, în colaborare cu alte țări, în principal cu complicitatea «Fraților musulmani»", își amintește unul din responsabilii serviciului „Action". „În 1957, una din acestea a fost realizată în exclusivitate de către francezi. Doi agenți, înarmați cu o bombă, au sosit la Cairo cu vaporul. Dar șeful misiunii și-a dat seama că sînt urmăriți, fapt pentru care au renunțat. Nu știau, însă, cum să se debaraseze de exploziv..."

Traducere și prelucrare
Ioan Roman

Fotografii

Primul sistem de transmitere digitală a fotografiilor a fost prezentat recent de agenția americană de știri „United Press International" (UPI). Mexicanul Mario Vazquez Rana, proprietarul acesteia, a arătat că noul sistem, denumit „Phyxys", va constitui „o adevărată revoluție" în ceea ce privește transmiterea fotografiilor. El va înlocui tradiționala metodă de emisie a telefotografiilor, care este mai lentă și prezintă unele deficiențe de calitate în momentul reproducerii acestora de către beneficiari. Cu ajutorul noului sistem „Phyxys", vor putea fi trimise abonaților, prin transmisie digitală prin satelit, circa 6 fotografii alb-negru sau color, în mai puțin de cinci minute. În sistemul tradițional radiofoto sau telefoto, transmisia se face prin reproducerea, linie cu linie, a imaginii fotografice, în timp ce „Phyxys" transmite, cu mare viteză, date sub formă numerică, ce sînt interpretate de un alt calculator, care le reproduce apoi într-o fotografie completă.

Timbre

Serviciul poștal al Națiunilor Unite a emis o serie de trei timbre dedicate lui Trygve Lie, primul secretar general al ONU, care a ocupat această funcție între 1 februarie 1946 – 10 aprilie 1953. Cele trei timbre – scoase într-un tiraj de 1,1 pînă la 1,5 milioane de exemplare – reprezintă portretul lui Trygve Lie, așezat într-un fotoliu. Ele au fost realizate în Austria și au trei valori și trei culori diferite pentru folosirea lor în cadrul sediilor centrale ale ONU din New York (albastru, 22 de centime), Geneva (grenă, 0,90 franci elvețieni) și Viena (verde, 8 șilingi austrieci). Fiu al unui dulgher, Trygve Lie s-a născut la 16 iulie 1896 la Oslo, unde și-a luat în 1919 licența în drept. A fost avocat și politician, iar, în 1940, a devenit ministru al afacerilor externe al Norvegiei în guvernul creat în exil, la Londra. În ianuarie 1946, T. Lie a condus delegația norvegiană la prima reuniune a Adunării Generale a ONU, din capitala britanică, fiind ales, o lună mai tîrziu, secretar general al Organizației, pe o perioadă de cinci ani, mandat reînnoit în 1950. Trygve Lie a decedat în 1968.

Rubrică realizată
de Anca Voican

Hipertensiunea și ortostatismul

În țările dezvoltate din punct de vedere economic, un locuitor din patru sau cinci este candidat la hipertensiune.

Se știe că această maladie se datorează surmenajului emoțional și psihic. Dar factorii stresanți nu apar întotdeauna drept cauza evidentă a hipertensiunii cronice.

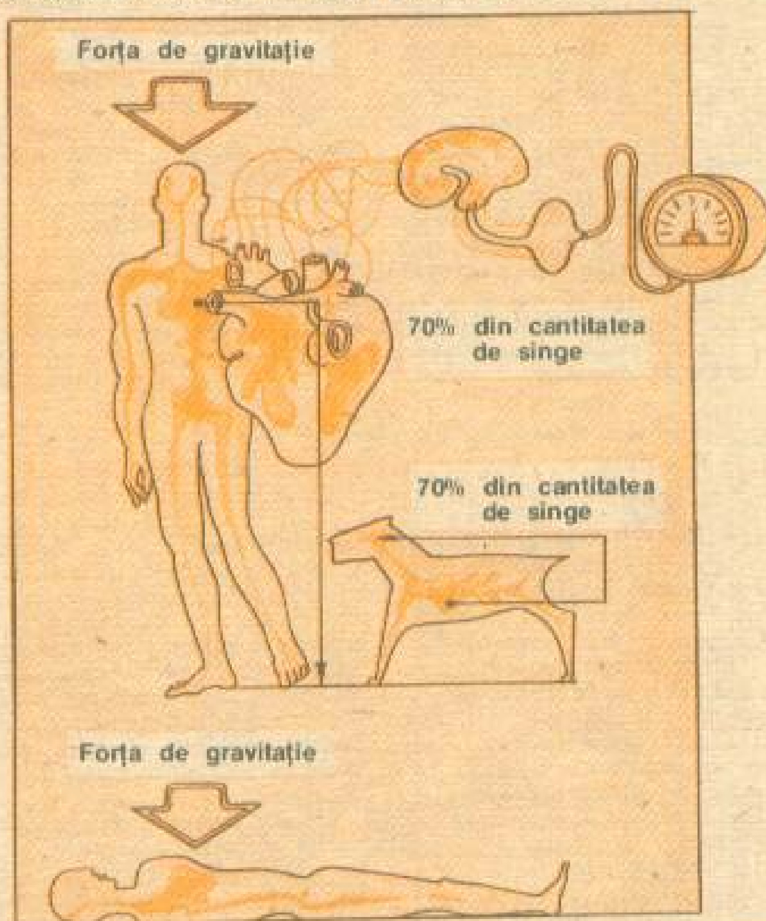
Experiențele realizate în scopul cunoașterii mai adînci a acțiunii stresului asupra aparatului circulator la animale (șobolani, iepuri, cîini, pisici etc.) au demonstrat că factorii agresivi măresc, într-adevăr, pentru moment, tensiunea, fără să provoace, prin aceasta, o adevărată hipertensiune clasică. Prin urmare, această boală ar fi destul de rară, în mod normal, printre patrupede. Numai în cazul omului și al maimuțelor (primatelor) ea se manifestă evident. S-ar putea invoca, bineînțeles, gradul de dezvoltare psihoemotivă care i-ar face vulnerabili. Dar, ceea ce contează, în primul rînd, e trăsătura biologică comună: aptitudinea de a merge în picioare, cu corpul pe verticală; în limbajul specialiștilor, această poziție se numește ortostatism.

Cercetări științifice recente arată că ortostatismul joacă un rol important în dezvoltarea hipertensiunii. În acest sens, un grup de maimuțe a fost obligat la mersul biped, membrele anterioare fiindu-le prinse într-un combinezon special. Animalele s-au adaptat ușor, în numai cîteva ore. La început, faptul a surprins. Maimuțele se deplasau în două picioare, dovedind ușurință și spirit inventiv; lăsau impresia că s-au adaptat perfect, ceea ce era exact. Dar urmau să plătească scump această adaptare. În două luni de mers biped, au contractat o hipertensiune arterială care se agrava din ce în ce mai mult. În doi ani, o maimuță „bipedă" a murit, răpusă de o criză de hipertensiune.

Se știe ce este un hipertensiv, boala manifestîndu-se în același mod, în orice condiții. În ce privește maimuțele, diagnosticul a fost confirmat prin examene apropriate, efectuate sub anestezie generală pentru a exclude orice influență a psihicului asupra activității inimii și a vaselor sanguine. Fiziologia organismului se manifestă, în aceste condiții, în „stare pură".

Care au fost rezultatele? În cadrul grupului martor, tensiunea arterială avea tendința să scadă, față de cea normală; printre „bipezi", s-a înregistrat însă aceeași tensiune, considerată patologică, uneori chiar mai ridicată. Acesta este semnul clasic al bolii. Prin urmare, faptele demonstrează că statul și mersul biped orientează sistemul cardio-vascular către creșterea tensiunii arteriale, ceea ce poate deveni un factor de risc de hipertensiune. Trebuie să subliniem că ceea ce contează nu este ortostatismul în sine, ci durata timpului în care organismul îi suportă efectele. Două treimi din viață (trei sferturi, în marile orașe) omul se află în poziție verticală; el are din ce în ce mai puțin timp de a se odihni culcat. Putem crede chiar că organismul nu ajunge niciodată să se refacă întru totul.

Să tragem concluzia că trebuie „să trăim la orizontală"? Nicidecum. Dar trebuie să ținem cont de anumite lucruri. Ciclul de 24 de ore trebuie să conțină, pe lîngă o anumită parte de mișcare, atît de recomandabilă, și o parte, nu mai puțin necesară, de repaus corporal, pe care susținătorii exercițiului îl trec sub tăcere, fără vreun motiv anume. Mușchii se relaxează, tensiunea scade în timpul somnului sau al repausului în poziție culcată. În timpul trecerii de la poziția culcată la cea în picioare, starea circulației poate să varieze în limitele aceluiași stadiu; or, fiecare din aceste stadii

La om și maimuță, 70 la sută din cantitatea de sînge este concentrată mai jos de nivelul inimii, ceea ce face dificilă revenirea sa: cantitatea de sînge pompată de inimă într-un minut scade de la 51 litri (în poziția culcat) la 31 litri (în poziția verticală), drept rezultat – tensiunea sîngelui crește. La animalele patrupede, 70 la sută din cantitatea de sînge se află în permanență la nivelul inimii sau mai sus, din care cauză la acestea nu apare hipertensiunea

cere un tratament specific.

Iată, acum, cîteva sfaturi practice uşor de urmat în fiecare zi:

1. Respectaţi pe cît posibil orarul dumneavoastră zilnic de muncă şi repaus. Între 7 şi 8 ore de somn la 24 de ore. Nici o activitate, nici o formă de odihnă activă nu va putea înlocui repausul absolut, indispensabil în poziţie culcată. Repausul va fi, în mod necesar, proporţional cu efortul făcut.

2. Repaus periodic în poziţie culcată sau aşezată, cu picioarele mai sus, de mai multe ori pe zi, timp de 15—20 de minute. E bine să vă relaxaţi culcat pe o suprafaţă plană (podea, pat dur). Dacă activitatea vă obligă să rămîneţi aşezaţi ore în şir, ridicaţi-vă de la birou timp de 3—5 minute, de mai multe ori pe zi.

3. După o tensiune intelectuală, nu cedaţi dorinţei de a merge ca un urs în captivitate. Rămîneţi aşezat, timp de 15—20 de minute, într-un fotoliu, cu picioarele ridicate. Sau culcaţi-vă, e şi mai bine.

4. Tuturor persoanelor cu tensiune arterială normală sau mai mare, şi mai ales celor al căror somn nocturn este anormal de scurt, le recomandăm să doarmă într-un pat puţin ridicat (între 7 şi 10 cm) la picioare. Aceasta favorizează adormirea şi face ca somnul să fie mai profund. La început, poate că veţi simţi un aflux de sînge la cap, dar această senzaţie va dispărea curînd. Ca să o atenuaţi, folosiţi o pernă mai înaltă decît de obicei. Esenţialul este să daţi părţii de jos a corpului o înălţime ceva mai mare decît regiunii cardiace. (Această poziţie nu este recomandabilă persoanelor a căror tensiune este sub 10/6).

5. Dimineaţa, nu vă grăbiţi să luaţi poziţia verticală. Mai rămîneţi în pat, un timp. Puţină gimnastică matinală vă va face bine, cu condiţia să nu abuzaţi de ea imediat după trezire, mai ales dacă e vorba de alergare.

6. La sculare, dimineaţa, luaţi un pahar cu ceai rece, cu suc de fructe, cu infuzie de măceşe etc.

7. Repausul pasiv în poziţia culcată este deosebit de necesar după serviciul de noapte.

8. „Întinerirea" considerabilă a hipertensiunii impune ca programul zilnic să fie riguros respectat de copii. Aceştia trebuie să doarmă (sau să rămînă întinşi) cel puţin opt — nouă ore zilnic. Perioada lor de activitate zilnică trebuie să se termine obligatoriu la 20,15—20,30, cel mai tîrziu. În timpul zilei, un supliment de somn (o oră şi jumătate sau două) le va proteja aparatul cardio-vascular care este în luptă cu constrîngerile gravitaţionale.

9. A mînca în picioare sau, mai rău, mergînd, înseamnă a impune un efort inutil aparatului cardio-vascular. Mîncaţi, deci, în poziţia aşezat, odihniţi-vă după prînz timp de 20—30 de minute obligatoriu, aşezat sau culcat. Ne reîncepeţi niciodată brusc un efort.

10. Nu abuzaţi niciodată de medicamente hipotensive, mai ales în timpul zilei. Dacă tensiunea creşte, e mai bine să vă culcaţi sau să vă aşezaţi cu picioarele înălţate, decît să luaţi o pilulă.

Mărul — „elixirul tinereţii"

Mărul este unul din arborii fructiferi cei mai răspîndiţi pe Pămînt. El numără 12 000 de varietăţi şi se adaptează perfect la clima din Australia, Noua-Zeelandă, America Latină, Canada, Statele Unite, Europa, Asia centrală şi chiar Siberia. Fructele sale delicioase şi parfumate sînt apreciate încă din antichitate.

Medicina populară a subliniat întotdeauna că „merele fac inima şi stomacul robuste şi îi întremează pe copiii debili". Iar vechii greci nu exagerau deloc numind merele „elixirul tinereţii".

Pulpa şi sucul de măr posedă remarcabile virtuţi curative, dar, înainte de toate, ajută la eliminarea substanţelor care pot dăuna organismului, precum colesterolul. Datorită pectinei pe care o conţin, ele „perie" tubul digestiv de elementele nedigerate şi dăunătoare. Merele sînt, deci, indispensabile tuturor celor care lucrează în mediu toxic, precum şi fumătorilor.

Deşi fructele cu sirop, dulceţurile şi gemurile de mere posedă, şi ele, calităţi „anticolesterol", gerontologii recomandă cîte două mere proaspete pe zi, pentru evitarea aterosclerozei. Merele sînt indicate şi în caz de anemie şi de boală cardiacă, deoarece ele întăresc muşchiul inimii. Pentru aceasta, se fierb merele tăiate bucăţi, într-o infuzie de fructe de măceş.

Merele proaspete sau coapte la cuptor, mîncate pe stomacul gol, au un efect diuretic, ajutînd la resorbţia edemelor. În plus, ele ameliorează digestia, au o acţiune antimicrobiană şi frînează dezvoltarea infecţiilor intestinale. Iată de ce li se recomandă celor care suferă de colite acute sau cronice şi, îndeosebi, copiilor.

Odinioară, infuziile de mere erau folosite la „spălarea" calculilor renali şi urinari, ca şi a depunerilor de uraţi. O asemenea infuzie se prepară astfel: se taie 3—4 mere în felii, se fierb într-un litru de apă timp de zece minute şi se lasă 3—4 ore să se infuzeze. Se bea călduţă, în mai multe reprize.

Infuzia preparată din coji de mere calmează tusea şi afecţiunile respiratorii.

Valoarea calorică slabă a merelor le face bune pentru folosirea lor în regimuri alimentare. În caz de obezitate, se recomandă ca, în unele zile, să nu se mănînce decît mere, între 1,5 şi 2 kg, fapt care duce şi la scăderea tensiunii arteriale. Înţelegem deci cauza pentru care medicii obişnuiesc să spună că, dacă nu rămîne decît un măr în casă, acesta trebuie dat nu copilului, ci bunicii.

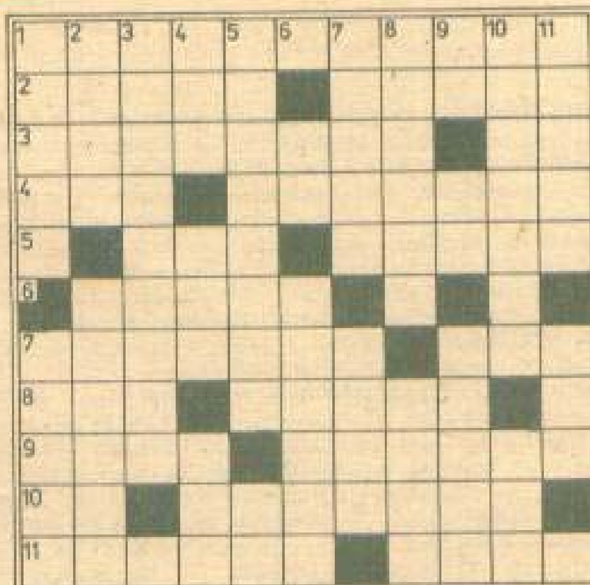
I. Radu

Aşa cum alţii colecţionează timbre, Paul Koch, din Westerwald (RFG), face colecţie de... brichete de cărbune. Poreclit Paul-cărbune, el posedă circa 400 kg de lignit, comprimat în asemenea brichete, realizate pentru diverse evenimente deosebite: jubilee, carnavaluri, zile de naştere etc. Ineditul colecţionar apreciază că există în lume peste 420 de emisiuni speciale de brichete de cărbune

DE LA MUNTE LA MARE

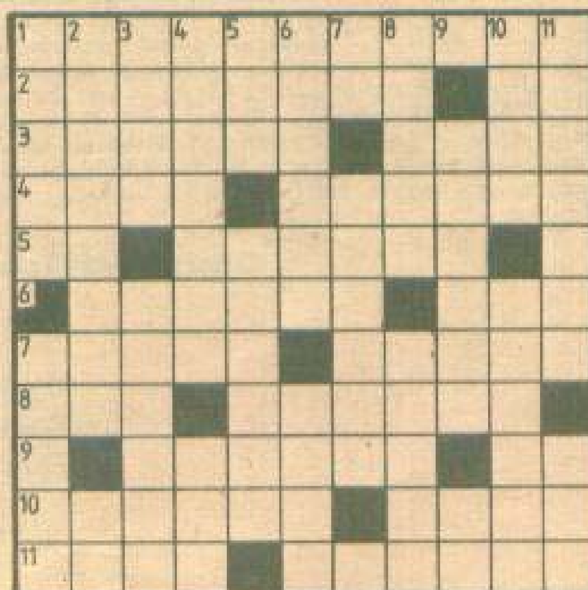
ORIZONTAL: 1) Stațiune balneoclimaterică de pe Valea Oltului, lîngă Căciulata, care atrage vizitatori pentru clima sa temperat-continentală blîndă și pentru apele minerale bromurate, sulfuroase, clorurate, calcice, în majoritate hipotone. **2)** Situată pe malul nord-vestic al lacului cu același nume, această stațiune din Cîmpia Bărăganului este vizitată în special de cei cu afecțiuni reumatismale — Stele (var.). **3)** Frumoasă așezare situată într-o depresiune străjuită spre nord de Suhardul Mare și Suhardul Mic și destul de aproape de Gheorgheni și de Bicaz, cu climă de munte, fără vînturi prea puternice (2 cuv.) — Elena Dumitrescu. **4)** Zeul cerului în miturile asiro-babiloniene — Situată în partea de sud-est a Apusenilor, între culmi împădurite, această stațiune hunedoreană oferă vizitatorilor ape bicarbonate, calcice, magneziene etc. **5)** Sport al minții — Brazdă cu flori. **6)** Localitate dobrogeană, situată pe Dunăre, în drum spre Brăila și Galați. **7)** Mult căutată stațiune de odihnă așezată într-o pitorească regiune din județul Neamț — Vechiul nume al orașului Tripoli. **8)** În lacul Leman! — Lună de primăvară (var.). **9)** Fiu (pl.; reg.) — Stațiune prahoveană, componentă a orașului Băicoi, cu felurite ape minerale, nămol sapropelic din lac etc. **10)** Într-un cuib! — Numele unei frumoase stațiuni băcăuane cu ape minerale folosite în cura internă. **11)** Una din perlele litoralului nostru, care poartă numele unei planete din sistemul nostru solar — Cameră de dormit (reg.).

VERTICAL: 1) Frumoasă stațiune de pe Valea Streiului, la poalele Munților Hațeg, într-o regiune împădurită — Altă perlă a litoralului românesc. **2)** Pictor român (1831—1891), autorul pînzelor „Peisaj la Sinaia" și „La scăldat" — Una din cele mai căutate stațiuni de pe litoral, situată la numai 5 km de Constanța. **3)** Stațiune balneoclimaterică de pe malul lacului cu același nume, la cîțiva kilometri de Brăila, cu ape minerale pentru băi (2 cuv.). **4)** Înălțime în preajma orașului estonian Tallinn — Într-un lacăt! — Constelație identificată cu vechiul Babilon. **5)** Această stațiune sezonieră din Bihor este indicată mai cu seamă în afecțiuni reumatismale — Într-un tîrg! **6)** Inimă de poet! — Stațiune permanentă lîngă Mangalia, într-o zonă bogată în vegetație, cu ape pentru băi și cu un bioclimat marin bogat în aerosoli salini și în radiație solară. **7)** Om cu nasul mare — Floare puternic mirositoare. **8)** Ambarcațiune naufragiată — Nume feminin german. **9)** La intrarea în Stîna de Vale! — Gheorghe Runcu — Afluent al Oltului, cu o vale de un pitoresc aparte. **10)** Stațiune climatică în Caraș-Severin situată în partea de nord-est a Semenicului, la confluența celor trei pîraie de munte care formează Timișul (2 cuv.) — A șaptea literă a alfabetului grecesc. **11)** Fiul caprei mîngîiat — Lac de crater în lanțul vulcanic al Carpaților Orientali (Masivul Puciosul), obiectiv turistic de mare atracție.

Dicționar: OEA, IRU, ICU, INGE, ETA.

Mircea Iordache

CREDO

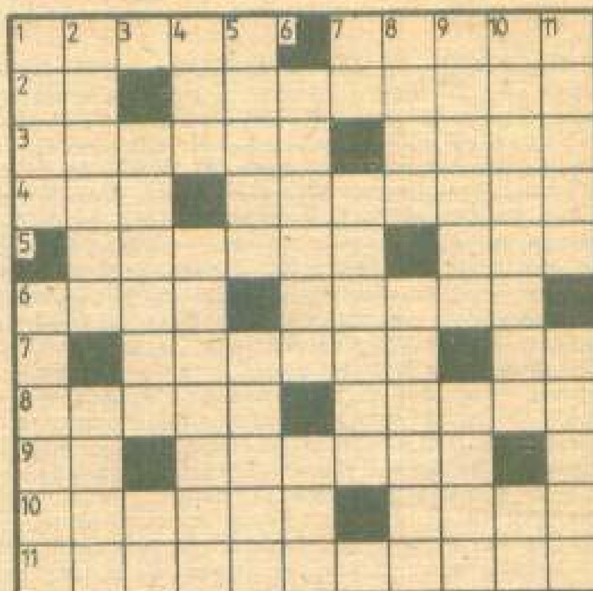

ORIZONTAL: 1) Pentru ei toți oamenii sînt buni. **2)** Închizătoare cu broască — Deschidere în adîncime! **3)** În umbra maestrului (pl.) — Se închid între patru pereți. **4)** Bătrînii noștri... tineri — Eveniment aflat din cotidian. **5)** Căpățînă de usturoi! — Un om însemnat. **6)** Linia gradată — Refren la un concert în luncă. **7)** Te conduc spre cascadă (masc.) — Epoca glaciațiunii. **8)** Un imens șarpe african — Castor îi era frate bun (pl.) **9)** Unul căruia nu-i lipsește nimic — Înainte marș! **10)** Un șir de cărări — Calculator demodat. **11)** Intervenție pe scoarță — Motive serioase de a o băga pe mînecă.

VERTICAL: 1) Un negru de origine africană — A culege floarea iubirii din grădina părăsită. **2)** Scăldătoare pentru cei osteniți — Număr de înregistrare. **3)** Coborît din avion — Lumină lină. **4)** Te ia pe neașteptate — Interzice jocul de table. **5)** Aproape nouă — A transmite complimente. **6)** Una din atracțiile circului (pl.) — Întrunește sufragiile. **7)** Ochii din cap! — Lame de ras. **8)** Isprăvile lui Păcală (sing.) — Un om stăpînit în acțiuni. **9)** Oameni cu carte — Intrarea în bibliotecă! **10)** Filme în serial — Desene produse pe bandă rulantă (sing.). **11)** O simplă notație — Schimbat în formația feroviarilor (pl.).

Gheorghe Toporeanu

SEMAFOR

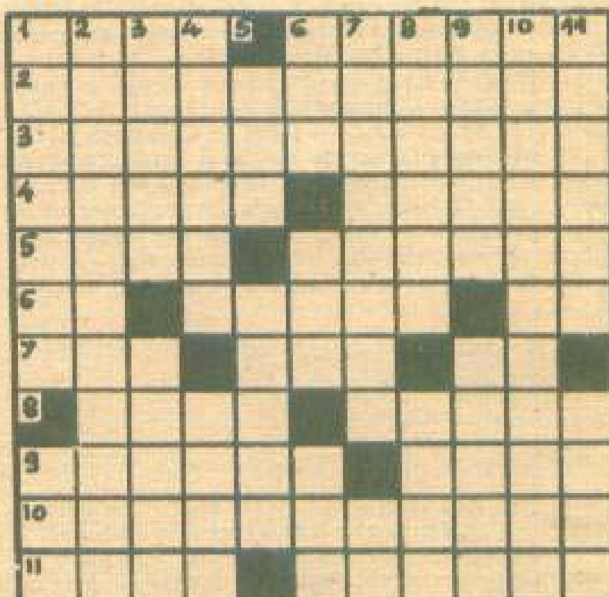

ORIZONTAL: 1) Văzută cu ochi de soacră — Tuburi pentru televizoare. **2)** Mijloc fix — Standard de stat (adj.: fem.). **3)** Un gol memorabil înscris cu capul — Cu fața brăzdată. **4)** Cai mascați — Cu capul ca o pară (fem.). **5)** Țesut artificial — Tac întotdeauna în prezența lui. **6)** Plată... întinsă (pl.) — Suită de cascade. **7)** Din repertoriul operei (pl.) — Stă la baza societății. **8)** Cuib de șoimi — Se învîrtește pămîntul cu ei. **9)** Inventar la stînă — Marcat cu indicatoare de trecere. **10)** Fata(!) moșului și a babei — Ține afișul. **11)** Calificativ acordat la... mîini îndemînatice.

VERTICAL: 1) Submarinele flotei (sing.) — Bătut sub privirile admirative ale spectatorilor. **2)** Spusă la mare fix — Bună de scărpinat. **3)** Complex montan (pl.) — Margini de duplex! **4)** Baloane colorate (sing.) — Lucrează cu intensitate maximă. **5)** Unul care înfulecă ziua — Tip vechi de război, rămas de pe vremea romanilor. **6)** Prima la masă — Motiv de condiționare. **7)** Sfîrșit de oboseală! — Nu merge de multe ori la apă. **8)** Minicalculator din prima generație — Se prezintă cu multă distincție. **9)** Sînt de-a dreptul minunate — Încăpere cu o masă de studiu. **10)** Face serviciul la casierie — Primele două etape! **11)** Sala de așteptare a lui Moș Ene — Stetnic repudiat

Gheorghe Toia

PIRUETE

ORIZONTAL: 1) Lemne tăiate (sing.) — Tras de limbă. **2)** Înghit tot praful. **3)** Exprimare concisă. **4)** Populația coloniilor (sing.) — Nu-și poate lua zborul. **5)** Remarcat după un anume timp — Gen de hidrocarburi. **6)** Cap de tigru! — Marcate de criză — Tehnica de vîrf! **7)** Egal cu zero — Îndemn la acțiune — Acord verbal. **8)** Din vorbă în vorbă — Stăpîniți de aceeași pasiune. **9)** Are fler... într-un cuvînt — Ce-i pui mîncînd. **10)** Are în vedere numai cîștigul. **11)** Derivat gramatical — Ultima expresie înainte de a ajunge la conflict.

VERTICAL: 1) Distrați în mod obișnuit — A iubi ca altădată. **2)** Preocupat în mod deosebit de anumite evenimente. **3)** Muncă de creație — Întorși din fire. **4)** Floarea vieții — Prezintă un interes colateral. **5)** Dă naștere unor interpretări — Întăritor verbal. **6)** Cal bălțat — Pușculițe pentru bănuți — Haz de necaz. **7)** Cheie de contract — Simbol nobil. **8)** Ne mănîncă zilele — Apreciere cantitativă. **9)** Mătase foșnitoare — Suport de bec (pl.). **10)** Are o înclinație deosebită spre răsărit. **11)** Lume de vis — Arde... din viteză.

George Magheru

caiet de vacanță

LUMEA'87

Coordonatorul ediției: Ilie Olteanu
Prezentarea grafică: Radu Dobre, Mircea Dub
Coperta I: Valeriu Giodîc

Redactarea a fost încheiată la 15 mai a.c.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 70 078

ASIGURAREA MIXTĂ DE VIAŢĂ ŞI VARIANTELE ACESTEIA

Printre asigurările facultative care se pot încheia de către o persoană este şi **„asigurarea mixtă de viaţă"**.

Această asigurare dă posibilitatea asiguratului să economisească, în mod planificat, o anumită sumă de bani, pe care o va primi la expirarea duratei asigurării. Totodată, o astfel de asigurare constituie un sprijin bănesc pentru cel care o contractează sau pentru familia sa, în cazurile de producere a unor evenimente neprevăzute şi nedorite.

Pentru a răspunde unor cerinţe ale populaţiei, asigurarea mixtă de viaţă se practică şi în alte variante, realizate prin extinderea protecţiei asupra unui număr mai mare de persoane, prin suplimentarea sumei asigurate în cazul survenirii unor anumite categorii de evenimente asigurate etc.

● **Asigurarea familială mixtă de viaţă** dă posibilitatea cuprinderii în asigurare a tuturor membrilor de familie în vîrstă de la 5 la 65 de ani, oricare din aceştia putînd încasa suma asigurată, în funcţie de evenimentul asigurat întîmplat.

● **Asigurarea mixtă de viaţă şi suplimentară de accidente** este o variantă la care suma asigurată, stabilită pentru urmările accidentelor, este majorată faţă de suma prevăzută pentru celelalte evenimente cuprinse în această asigurare.

Asigurările mixte de viaţă prezintă o serie de caracteristici comune, dintre care enumerăm:

● Sînt accesibile persoanelor în vîrstă de la 16 pînă la 65 de ani.

● Se pot contracta pe termene de la 5 la 15 ani.

● Primele de asigurare sînt diferenţiate în funcţie de vîrsta persoanei ce se asigură, de termenul pentru care se face asigurarea şi de mărimea sumei asigurate.

● La expirarea asigurărilor la care primele au fost plătite pentru întreaga durată prevăzută în poliţă, sumele asigurate se primesc concomitent cu o indemnizaţie de 10%.

● Asigurările participă la tragerile de amortizare lunare, acordîndu-se pentru fiecare combinaţie de litere ieşită la tragere 1 000 de lei din suma asigurată.

● Dacă asiguratul a suferit un accident de pe urma căruia s-a stabilit o invaliditate permanentă (fie imediat, fie în decurs de un an de la accident), primeşte suma asigurată înscrisă în poliţă, în caz de invaliditate totală, sau o parte corespunzătoare gradului de invaliditate stabilit, în caz de invaliditate parţială. După primirea acestor sume, asigurarea continuă pentru suma înscrisă în poliţă şi pentru drepturile ce decurg din aceasta, sumele ulterioare acordîndu-se independent de cele pentru invaliditate permanentă.

● Asiguratul are posibilitatea de a modifica, pe durata asigurării, datele prevăzute în poliţă referitoare la: beneficiar, cuantumul sumei, termenul de expirare, precum şi de a opta pentru altă formă de asigurare, cu adaptarea, după caz, a primei de plată.

● Asigurarea se poate repune în vigoare prin plata dintr-o dată sau în rate a primelor de asigurare rămase neachitate ori prin prelungirea termenului de expirare a asigurării, în situaţia în care, din diferite motive, plata primelor a fost întreruptă.

Pentru a beneficia neîntrerupt de foloasele ce le oferă asigurările mixte de viaţă, este necesar ca primele să fie achitate la termenele stabilite.

Cei interesaţi mai pot contracta la ADAS şi alte forme de asigurări de viaţă, cum ar fi:

● Asigurarea de economie şi de invaliditate permanentă din accidente.

● Asigurarea cu termen fix.

● Asigurarea cu indemnizaţie pe timp limitat.

● Asigurarea viageră (cu primă unică sau cu plata primelor pe timp limitat).

Pentru orice informaţii în legătură cu încheierea de asigurări, plata primelor, primirea de despăgubiri etc., vă puteţi adresa fiecărei sucursale ADAS, punctelor operative de lucru sau inspectorilor ADAS.

Lei 25